



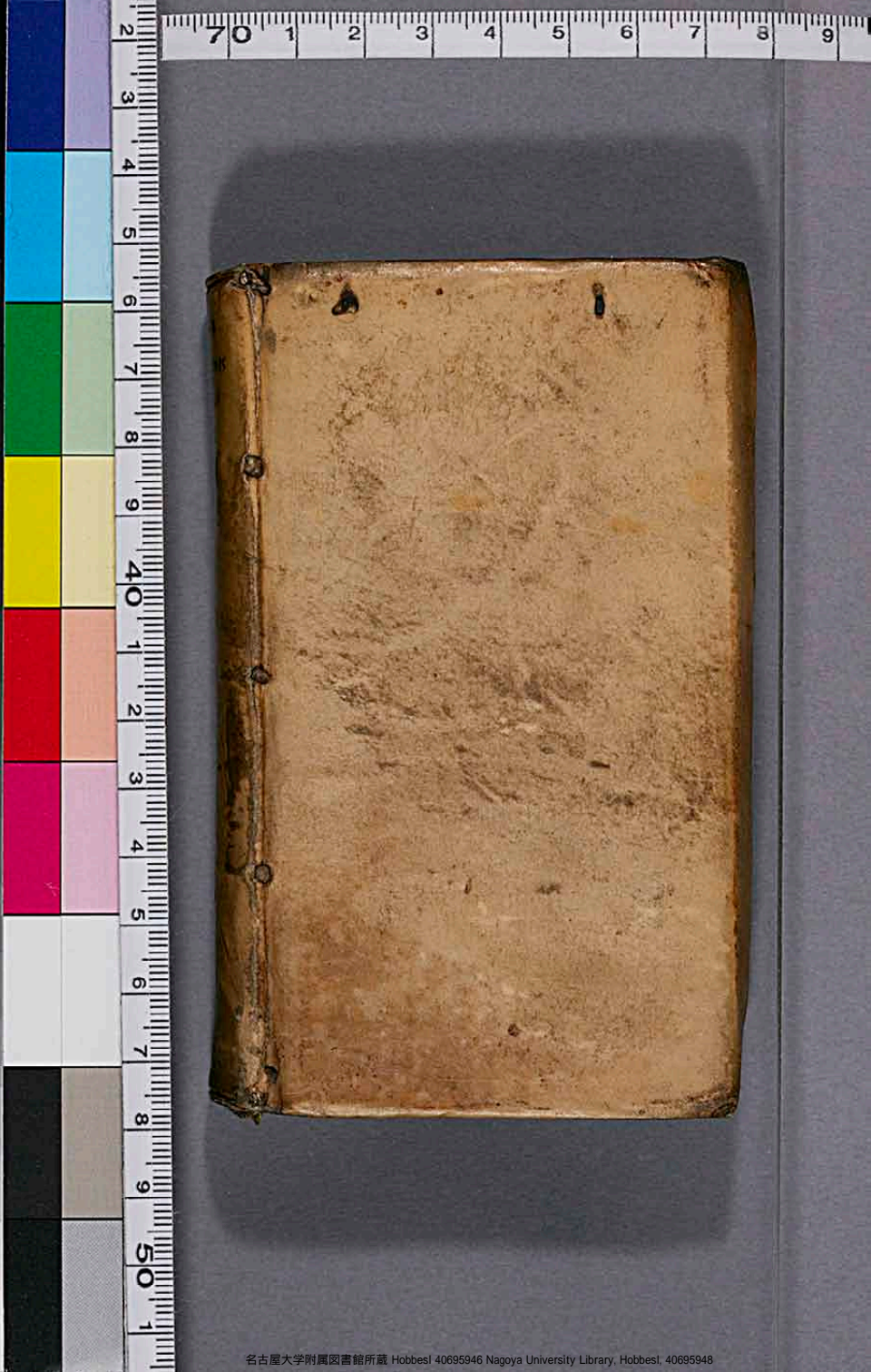
Fr. Baconi
DE VERULAMIO
SERMONES FIDELES,
ETHICI,
POLITICI,
ŒCONOMICI:
Sive
INTERIORA RERUM.
Accedit
FABER FORTUNÆ &c.

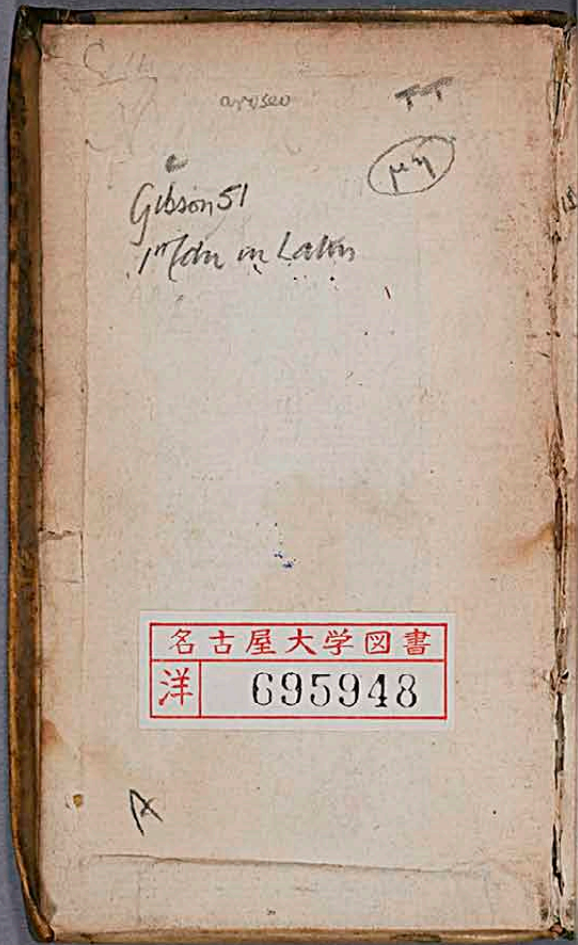
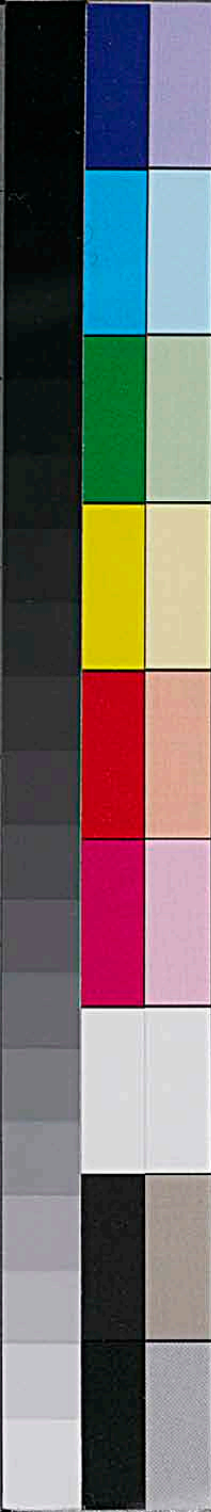
C.V. Duten sculp

LUG. BATAVORUM,
Apud Franciscum Hackium. A^o 1641.

Bacon
Sermones
Fideles

15/61





D. 4

G. M. Wood
Malt
1809.

By W. W.

UNIVERSITY
OF
NAGAYA





Fr. Baconi
DE VERULAMIO
SERMONES FIDELES,
ETHICI,
POLITICI,
ŒCONOMICI:
Sive
INTERIORA RERUM.
Accedit
FABER FORTUNÆ &c.

C. V. Datch sculp.

LUG. BATAVORUM.
Apud Franciscum Hackium A. 1644.

ILLVSTRI ET
EXCELLENTI DOMINO
GEORGIO

Duci Buckinghamiæ, Summo
Angliæ Admirallio.

Honoratissime Domine,

S Alomon inquit, Nomen bonum
est instar Vnguenti fragrantis &
pretiosi; Neque dubito, quin
tale futurum sit Nomen tuum apud
Posterios. Etenim & Fortuna, &
Merita tua, præcellerunt. Et vi-
deris ea plantasse, quæ sint dura-
tura. In lucem jam edere mihi vi-
sum est *Delibationes meas*, quæ ex
omnibus meis Operibus fuerunt
acceptissimæ: Quia forsitan viden-
tur, præ cæteris, *Hominum Nego-*
tia stringere, & in sinus fluere. Eas
autem auxi, & Numero, & Pon-
dere; In tantum, ut plane Opus
Novum sint. Consentaneum igitur

Epistola Dedicatoria.

tur duxi, Affectui, & Obligacioni
meæ, erga *Illustrissimam Dominationem*
tuam, ut *Nomen* tuum illis præ-
figam, tam in *Editione Anglica*, quã
Latina. Etenim, in bona spe sum,
Volumen earum in *Latinam*, (*Ling-
uam* scilicet *universalẽ*,) versum,
posse durare, quamdiu *Libri & Li-
tera* durent. *Instaurationem* meam
Regi dicavi: *Historiam Regni Henrici*
Septimi, (quam etiam in *Latinum*
verti,) & Portiones meas *Natura-
lis Historia, Principi*: Has autem *De-
libationes Illustrissima Dominationi*
tuæ dico; Cum sint, ex *Fructibus*
optimis, quos *Gratiã divinã* Ca-
lami mei laboribus indulgente, ex-
hibere potui. *Deus Illustrissimam*
Dominationem tuam manu ducat.

Illustrissima Dominationis tuæ

Scrvus Devotissimus
& Fidelis

FR. S. ALBAN.



SERMONES FIDELES.

I.

DE VERITATE.

QUID est Veritas, inquit
Pilatus Derisor? Nec
præstolari voluit Re-
sponsum. Certè sunt,
qui cogitationum ver-
tiginè delectantur; Ac
pro servitute habet, Fide fixâ aut Axio-
matis constantibus, constringi; *Liberi*
Arbitrii usum in Cogitando, non mi-
nùs quam in Agendo, affectantes. Cu-
jusmodi quidem *sectæ Philosophorum* li-
cet defecerint; supersunt tamen Inge-
nia quædam ventosa & discursantia,
quibus eodem omninò venæ, licet
non pari, cum Antiquis, copiâ sangui-
nis,

A 3

nis,

nis, repletæ. Verùm, nec difficultas sola, laborque quem Homines subeunt, in *Veritate* invenienda; nec quæ ex eâ inventâ Cogitationibus imponitur Captivitas, *Mendacii* favorem conciliat; Sed ipsius *Mendacii* Naturalis, (utcunque corruptus,) Amor. E recentiore *Græcorum Scholâ* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorsum Mortales amarent *Mendacium*, ipsius *Mendacii* causâ; Cum nec voluptati sit, ut *Mendacia Poetarum*; nec utilitati, ut *Mendacia Mercatorum*. Sed nescio quomodo, *Veritas* ista, (utpote nuda & manifesta Lux diurna,) personatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiâsque, non tam magnificè & elegantèr ostendit, quam *Tædæ*, *Lucernæ*que nocturnæ. Ad *Vnionis*, forsitan, valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per diem speciosissima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui lumine vario pulcherrimè splendent, nunquàm ascendet. Mixture *Mendacii* voluptatèr semper auget. Ecquis dubitat, si è mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, *Æstimationes Rerum falsæ*, *Imaginationes ad libitum*, & id genus alia,

alia, quin multorum animi relinquerentur dejecti, & maridi, atræ bilis & languoris pleni, ac sibi metipsis ingrati ac displicentes: *Patrum* unus, magnâ cum severitate, *Poesin* appellat, *Vinum Daemonum*; Eò quod Phantasiam vanis impleat; licet *Poesis Mendacii* tantum *umbra* sit. Veruntamen, non est *Mendacium*, mentem pertransiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à mente imbibitur, nempe ejus generis, de quo antè diximus. Verum utcumque in depravatis Hominum judiciis, & affectibus, hæc ita se habeant; *Veritas* tamen, (quæ sola se judicat,) docet; *Veritatis inquisitionem*, quæ eam, proci instar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præsentem eam sistit; Et *Veritatis Receptionem* cum *Assensu* quæ est ipsius Fructio & Amplexus; Summum esse Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus sex dierum, *Creatura Dei*, fuit *Lux Sensûs*; Postrema, *Lux Rationis*; *Quin* & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuò exercet, est Spiritus sui Illuminatio. Primo inspiravit Lumen in *Faciem Materia*, vel *Molis indigesta*; postea in *Faciem Hominis*; *Quin* & usque semper Lucem in-

Spirat in *Faciem Electorum*. Poeta, qui *Sectam*, alioqui, cæteris inferiorcm, ornavit, elegantissimè dixit; *Suave est in litore stanti videre naves fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis fenestram stanti, pralium commissum, ejusque varios eventus, inferius spectare*; Sed nulla voluptas equiparari potest huic ipsi, Nempe ut quis stet super *Clivum excelsum Veritatis*; (Collem certè inaccessibilem, ubi aer semper liquidus est, & serenus,) atque inde *Errores, Homines palantes, Caliginis & Tempestates, in Convalle subjacente, despiciat*: Modò prospectus iste, cum misericordiâ conjunctus sit, non cum Tumore, aut Superbiâ. Et hoc ipsum est *Cælo in Terris frui*, quando *Mens Humana in Charitate movetur, in Providentiâ quiescit, & supra polos Veritatis circumfertur*.

Jam verò, ut à *Theologicâ & Philosophica Veritate*, ad *Veritatem*, aut potiùs *Veracitatem* in Civilibus negotiis, transferamus; Agnoscent vel ipsi qui eam non exercent, apertam, & minimè fucatam, in Negotiis gerendis, *Rationem, præcipuum esse Humanæ Naturæ Decus*: *Mixturam autem Falsi, similè esse plumbeæ materiæ, quæ efficit sanè, ut facilius*

lius

DE VERITATE. 9

lius cudi possit Metallum, sed ita ut in-
terim vilius fiat. Nam flexuosi isti, &
obliqui motus, *Serpentum* sunt; Qui
super *ventrem suum gradiuntur*, non pe-
dibus incedunt. Non est vitium, quod
tanto Hominem pudore obruit, quam
si *Falsus* vel *Perfidus* inveniatur. Itaque
acutissimè *Montaneus*, rationem scruta-
tus, cur *Mendacii* vocabulum, pro tan-
to haberetur Opprobrio, & Contume-
liâ; *Si Res rectè perpendatur*, (inquit,) *qui*
dicat Hominem mentiri, eodem operâ
dicit, eum adversus Deum audacem esse,
adversus Homines timidum. *Mendax* e-
nim, *Deo* insultat, *Homini* se incurvat.
Certè, quam flagitiosa res sit, *Falsitas*,
& *Perfidia*, nullo modo exprimi potest
melius, quam quod istis, (quasi ultimis
Clamoribus,) devocabuntur *Judicia Dei*
in Genus Humanum. Prædictum enim
est, *Christum*, in Adventu suo secundo,
non reperiturum Fidem super terram.

II.

DE MORTE.

MEtuant Homines *Mortem*, ut Puc-
ri Tenebras. Quemadmodùm au-
tem, metus iste naturalis, in pueris au-
getur,

A 5

getur, fabulosis quibusdam Terriculamentis; ita & ille alter. Sanè, *Mortis* Meditatio, prout *Mors stipendium est peccati*, & ad aliam vitam transitus, pia est & salubris; Metus verò ejus, ut est *Natura Debitum*, res est infirma, & inanis. Inest tamen nonnunquam piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superstitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religiosorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogiter secum Homo, quantus sit dolor, cum vel minimus digiti articulus torqueatur; Atque inde æstimet, quantus sit in *Morte* cruciatus, ubi totum corpus corrumpitur, & dissolvitur? Cùm tamen *Mors* sæpenumerò transeat, minore cum dolore, quam sentitur in torturâ membri. Partes enim maximè vitales, non sunt maximè sensitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus est ut *Philosophus* tantummodò, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quàm Mors ipsa*: Gemitus & Singultus, membrorum Convulsiones, oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum similibus, hæc sunt quæ *Mortem* ostentant terribilem. Observatione planè dignum est, nullam esse *Animi Passionem* tam debi-

DE MORTE. II

debilem, quin superet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non est hostis adeò formidabilis, cum multos habeat homo circa se *Athletas*, qui in certamine illam vincant. *Vltio de Morte triumphat*; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominia* cligit; *Mæror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imò legimus, quòd postquam *Otho Imperator* seipsum interfecisset, ipsa *Misericordia*, (quæ *Affectus* est omnium tenerrimus,) multos provocârît ad *commoriendum*, ex merâ *Animi Compassione* erga *Dominum* suum, ut fidelissimos *Assèctas*. Quin & addit *Seneca Fastidium, & Satiètatem*: *Cogita quàm diù eandem feceris; Mori velle non tantùm Fortis, aut Miser, sed etiam Fastidiosus potest*. Nec minùs observatu dignum est, quantillam mutationem in *Animo* generoso & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eisdem enim gerunt homines illi *Spiritus*, usque ad extremum momentum. mortuus est *Augustus Casar*, voce certè urbanâ; *Livia, conjugii nostri memor, vive, & vale*. *Tiberius* inter dissimulandum; Ita enim de illo *Tacitus, iam Tiberium vires, & corpus, non dissimulatio deserebant*. *Vespasianus*

sianus cum *Scommate*; *Exonerans* enim se super *sellâ*; *Vt puto Deus sio Galba* cum *Gnomâ*; *Feri, si ex re sit Populi Romani*: protendens simul collum. *Septimius Severus*, inter expedienda negotia; *Adeste, si quid mihi restat agendum*. Pariter & alii. Certè *Stoici*, nimium insumpserunt operæ in *Solatia Mortis*: Etenim grandi suo, contra eam, apparatu, effecerunt, ut terribilior videretur. *Restitùs ille*; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Natura*. Æque enim est naturale hominibus *Mori*, ac *Nasci*; atque *Infans* forsitan, non minorem sentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. *Qui moritur* inter prosequendum magnum aliquod desiderium, ita se habet, ut vulneratus, sanguine adhuc fervente, qui plagam vix sentit. Itaque *Mens*, in aliquod *Bonum* fixa & intenta, à doloribus *Mortis* se subducit. Verum enimverò, super omnia, suavissimum *Canticorum* est illud, *Nunc dimittis*; Cum quis *Fines* suos, & *Expectationes* honestas, assecutus fuerit. Hoc item in se habet *Mors*, ut *bona Fama* januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem*.

III.

DE UNITATE ECCLESIAE.

Cum Religio sit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par est, ut & ipsa, debitis veræ *Unitatis* & *Charitatis* vinculis, astringatur. Dissidia circa Religionem, Mala crant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cum Religio *Ethnicorum* posita esset potius in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in constanti aliquâ Confessione, & Fide. Facile enim est conjicere, cujusmodi fuerit illorum *Fides*, cum præcipui *Ecclesia* ipsorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poetæ*. Inter *Attributa* autem veri *Dei* ponitur, quod sit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert mixturam, nec consortium. Quamobrem pauca quedam de *Unitate* in *Ecclesiâ* dicemus: Scilicet, qui sint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modus* concilietur. *Unitatis Fructus* præcipui, (præterquàm quod *Deo* summe placeat, id quod ante omnia poni debet,) sunt duo. Alter respicit eos, qui *extra Ecclesiam* sunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum est; longè maxima in *Ecclesiâ* Scandala, esse

Hæc.

oncrans e.
us fio. Gal.
e sit Populi
llum. Sep.
ada nego-
agendum.
nimium
tia Mor-
tra eam,
bilior vi-
nem vita
Nature.
omnibus
s forsan,
ex hoc,
r profe-
idcrium,
uine ad-
ntit. Ita-
ra & in-
abducit.
suavil-
Nunc di-
& Expe-
rit. Hoc
a Fama
inguat;

III. DE

14 DE UNITATE ECCLESIAE.

Hæreses, & Schismata; Ut quæ etiam
 Corruptelas Morum superent. Quem-
 admodum enim in Corpore Naturali,
 Vulnere, & Solutio Continuitatis, gene-
 re pejora sunt, quam Humores putridi;
 Similis est Corporis Spiritualis ratio.
 Aded ut nihil reperiatur, quod æque
 Homines, ab ingressu in Ecclesiam ab-
 sterreat, aut jam receptos expellat, ac
Vnitatis Violatio. Itaque temporibus
 quibus illud increbescit, ut alii dicant,
Ecce in Deserto; Alii, *Ecce in Penetralibus*;
 Hoc est, dum quidam *Christum* quæ-
 runt in *Hereticorum Conciliabulis*, qui-
 dam in *Facie Ecclesie externæ*, opus est
 prorsus, ut illa Vox aures Hominum
 quasi perpetuò feriat; *Nolite exire. Doctor*
 ille *Gentium*, cujus Vocatio & Missio,
 propria & demandata, ei imposuit, ut
 eorum, qui *extra Ecclesiam* fuerant, cu-
 ram gereret, inquit, *Si ingrediatur cæcus*
vestros Infidelis quispiam, aut Idiota, &
vos variis loquentes linguis audiat, annon
vos insanire prædicabit? Neque sanè, mul-
 tò melius se habet, cum *Athei, & Ho-*
 mines profani, tantas, in *Religione*, lites,
 & Opinionum dimicationes, intuean-
 tur. Siquidem hæc res ab *Ecclesiâ* illos
 avertit, & in *Cathedrâ Derisorum sedere*
facit.

facit. Leuius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam serio citetur, deformitatem tamen rei egregiè depingit: Insignis quidam Jocandi Artifex, in *Catalogo Librorum, Bibliotheca*, cuiusdam *Fabulosa*, inter ceteros, cum hac Inscriptione *Librum*, ponit; *Saltationes Florales, & Gesticulationes Hæreticorum*. Nemo enim est ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Gestus deformitatem, exhibeat: unde fieri non potest, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, subsannent, qui faciliè in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Vnitatis*, qui ad eos, qui *intra* sunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* est, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem stabilis, Charitatem accendit; Quin & externa *Ecclesia pax* in Pacem internam Conscientiæ sensim distillat; Laboresque scribentium, & legentium Controversias, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos & Limites unitatis*, vera proculdubio & iusta eorum Collocatio, magni prorsus est, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis statuendis videntur fieri Excessus.

Homini-

Hominibus enim zelo fervidis, omnis
Pacificationis mentio est odiosa; Num-
 nam pax Iehu? Quid tibi cum pace? vade
 post me? Quali Pax nihil esset ad rem,
 sed *Secta & Partes*. Contra, quidam tan-
 quam *Laodiceses*, in causis *Religionis*
 tepidi, putant *Capita Religionis*, nexu se
 commodo, colligare posse, per *Vias*
 medias, & *Opiniones* utrinque partici-
 pantes, & *Reconciliaciones* ingeniosas,
 ac si pro *Arbitris* se gerere vellent, inter
Deum & Homines. Uterque *Excessus* vi-
 tandus; Quod fiet, si *Fœdus* inter *Chri-*
stianos, ab ipso *Servatore* nostro, descri-
 ptum, in clausulis illis, quæ primo in-
 ruitu, inter se opponi videntur, perspi-
 cuam & planam *Interpretationem* for-
 tiatur. *Qui non nobiscum est, contra nos*
est; & rursus, *Qui contra nos non est, no-*
biscum est. Hoc est, si *Capita Religionis*,
 plane *Essentialia & Fundamentalia*, rite
 discernantur & distinguantur, à *Capiti-*
bus, quæ non sunt ex *Fide*, sed ex *Opi-*
nione probabili, & *Intentione* sancta,
 propter ordinem, & *Ecclesie* politiam,
 sanctitæ. Hoc verò plurimis videri pos-
 sit, triviale quiddam, in quo quis actum
 agat: Verum si hoc ipsum, minore par-
 tium studio, fieret, majore etiam con-
 sensu

sensu recipere. In hac re Consilii
 non nihil impertiri visum est, pro captus
 nostri tenuitate. Videndum est, ne Ho-
 mines *Ecclesiam Dei* lacerent, per duo
Controversiarum genera. Primum est,
 cum *Controversia* materia levior est, nec
 tantâ contentione, quanta circa eam
 excitatur, digna; Contradictione sola
 inflammata. Quemadmodum enim a-
 cutè, & eleganter notatum est, ab uno
 ex *Patribus*; *Tunica Christi inconsutilis*
fuit, at vestis Ecclesia versicolor. Unde
 præcipit; *In veste varietas sit, Scissura*
non sit. Differunt enim haud parùm in-
 ter se Unitas, & Uniformitas. Secun-
 dum est, cum *Materia* quidem *Contro-*
versa pondus habet, sed ad nimiam sub-
 tilitatem ac obscuritatem redacta est:
 Aded ut ingeniosa quædam res esse vi-
 deatur, potius quam solida. Videmus
 quandoque fieri, ut quis Doctus, & In-
 telligens, Homines imperitos, de ali-
 qua Quæstione, inter se litigantes, au-
 diat; Atque perspicuè advertat, eos i-
 dem re ipsa sentire, & in unum conve-
 nire, quibus tamen ipsis nunquam fuisset
 aliquis dissidendi Finis. Quod si hoc
 nonnunquam eveniat, in exigua illa Ju-
 dicii disparitate, quæ inter Homines esse
 potest,

potest; Annon credere par est, *Deum* in Cœlis, qui *Corda scrutatur* & novit, fatis perspicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controversiam* movemus, idem revera sentire, & in ambobus benignè complacere. Hujusmodi *Controversiarum* Natura, & Character, optimè à *D. Paulo* exprimitur, in monito illo ac præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanus vocum Novitates, & oppositiones falsi nominis Scientiæ.* Creant sibi Homines Oppositiones, quæ reverà nullæ sunt, easque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tã fixa sunt & invariabilia, ut ubi Sensus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Sensui. Sunt etiam, ut *Controversiarum*, ita *Unitatis*, species duæ; quæ Adulterinæ cenferi possunt. Altera, cum *Pax Ignorantiæ* tantum implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ confuta est & sarcita, expositionibus ex diametro inter se contrariis: in Capitibus nimirum Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falsitas*, similes sunt *Ferro* & *Luto* in digitis pedum, Imaginis, quam in somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhætere sanè possunt, incorporari non possunt.

Jam

DE UNITATE ECCLESIAE. 19

Jam quatenus ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitus*, cavendum est Homi-
nibus, ne dum *Vnitatem Religionis* pro-
curent & muniant, *Leges Charitatis*, &
Societatis solvant, & demoliantur. Inter
Christianos duo tantum recipiuntur *Gla-*
dii, *Spiritualis* nempe, & *Temporalis*. U-
terque autem suum habet locum, & suo
perfungitur munere, in *Religione Chri-*
stianâ propugnanda, & protegenda. Sed
neutiquam arripiendus est *Gladus* ter-
tius, qui est *Mahumeris*, aut illi similis;
Hoc est, ut *Religionem Bello* propage-
mus, aut cruentis persecutionibus, vim
Conscientiis inferamus; Exceptis Cas-
ibus Scandali aperti, & insolentis; Bla-
sphemix, aut Machinationis adversus
Statum Civilem: Ne dum ut fovcantur
Seditiones, animentur Conjuraciones,
& Rebelliones, *Gladus* in manus Po-
puli transferatur, & similia; Quæ ora-
nia manifestò tendunt, ad *Majestatem*
Imperii minuendam, & Auctoritatem
Magistratuum labefactandam; Cum
tamen omnis *Legitima potestas sit à Deo*
ordinata. Hoc enim nihil aliud est, quam
alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram al-
lidere; Et in tantum Homines ut *Chri-*
stianos intueri, ut interim obliti videamur,

mur, quòd sint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cum sibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Religio potuit suadere malorum*. Quid tandem dixisset, si ei *Laniena Parisiensis*, aut *Conjuratio Pulveraria in Angliâ*, innotuisset? Certè septies factus esset magis *Epicureus*, & *Athenis*, quàm fuit. Nam quemadmodù *Gladius Temporalis*, non temerè, sed magno cum iudicio, in *Casu Religionis*, stringendus est; Ita monstri simile est, cum in manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptista*, & huiusmodi *Furiæ*. Certè, insignis fuit illa *Blasphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Ascendam, & ero similis Altissimo*; Sed adhuc major *Blasphemia* fuerit, si quis *Deum* introducar dicentem; *Descendam, & ero similis principi Tenebrarum*. Quid autem hoc ab illo differt, si *Causa Religionis* descendat, & præcipitur, ad *Crudelia & Execrabilia Scelera*, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas grassandi, & *Imperia* funditus evertendi? Videtur quidem hoc perinde esse, ac si quis descendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in specie, non *Columba*, sed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Ecclesie* erigeret *Vexil-*

cellum purpuræ, & d
 Quocirca quidem est, & d
 Area Temporum sagittarum
 cunctis his, & Decem in
 Gladio; namque Læta
 sa fuit, in Mordis. Cade
 Mactatum hinc dicitur
 dicitur fere, huiusmodi
 dicitur in Anabaptis
 dicitur, in magna et p
 dicitur est. Certè con
 dicitur omnia circa Religio
 tis, nec oculos Hominum
 dicitur Mordem illud Apoph
 dicitur ergo huiusmodi Des
 dicitur dicitur, quod d
 dicitur dicitur et ab uno ex
 dicitur hinc sapientia vera; Ne
 dicitur & hinc, in eodem
 dicitur dicitur, Est, aut Cor
 dicitur dicitur enim per se huius
 dicitur dicitur, Caput dicitur
 dicitur dicitur sua mente paret.

Vindicta agitur qu
 est, quæ non magis

DE UNITATE ECCLESIAE. 21

Vexillum Piratarum, & Assassinorum: Quocirca, justum est, & id ipsum necessitas Temporum flagitat, ut *Ecclesia* doctrinâ suâ, & Decretis suis; *Principes* Gladio; omnesque *Literæ* seu Religioſæ sint, seu Morales, Caduceo suo; in Barathrum Inferni damnent, & detrudant in secula, hujusmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magna ex parte jam pridem factum est. Certè optandum esset, ut in omnibus circa *Religionem* Consiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apostoli*, *Ira Hominis non implet Iusticiam Dei*. Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentissimè observatum est, ab uno ex *Patribus*, profundæ sapientiæ viro; Nec minus ingenue, & sincere, ab eodem prolatum, & evulgatum, *Eos, qui Conscientias premi, isque vim inferri suadent, sub illo Dogmate, Cupiditates suas subtexere, illamque rem sua interesse, putare.*

IV.

DE VINDICTA.

Vindicta agrestis quædam Justicia est; quæ quod magis in Humana Natura

tura serpit, eò fortius Legibus severis est evellenda. Et enim *Injuria illata*, Legem tantummodò violat; At repostita, Legem Auctoritate sua plane spoliat. Certè, in *vindicandâ Injuriâ*, æqualem se quis Inimico suo sistit; In remittenda vero, superiorem: *Regium* enim est *Ignoscere*. Equidem memini dixisse *Salomonem*, *Honori est Homini offensas præterire*. Quod jam præterit, in integrum restitui non potest; At Prudentes sat habent præsentia & futura curare. Nugantur igitur, & se frustra conturbant, qui præteritarum rerum satagunt. *Injuriam* nemo, *Injuria* ipsius causâ, infert; verum, ut ex ea, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, sibi conciliet: Cur igitur cuiquam succenseam, quod se potius quàm me diligat? Quod si quis ex malignitate mera sit injuriosus; quid tum? Etiam Spina & Rûbus pungunt & lacerant, quia natura sua utuntur. *Vindicta præcipue* Exculationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non est. At simul prospiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejusmodi sit, quod non sit Legi obnoxium. Aliàs ipse sibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter sumendam

Vindi-

DE VINDICTA. 23

Vindictam, cupiunt, ut læsi intelligant, unde Malum illud sibi ingruerit. Nempe generosior est iste *Affectus*: Siquidem videntur illi, non tam ipsa ultione delectari, quam ut læsum Facti sui pœniteat. At vili ingenio præditi, & maligni, instar sagittarum sunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentia Cosmus*, acutissimum telum vibravit, in Amicos perfidos, aut incuriosos. *Legimus* (inquit) *Et mandatum habemus, ut Inimicis nostris ignoscamus; at nusquam legitur, astringi nos, ad ignoscendum Amicis*: Verum Spiritus *Iob* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu Dei bona accipiemus, neq; mala itidem quandoque sustinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par est. Hoc certissimum est, Hominem qui *Vindicta* studet, sua vulnera refricare, quæ aliàs, sibi relicta, sanari & consolidari potuissent. *Ultiones publica*, maxima ex parte, prosperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæsaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti Magni* illius *Gallia Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet. Quin potius, *Hominis Vindicativi* vitam ferè agunt *Veneficarum*, quæ ut a-

liis

24 DE REBUS ADVERSIS.
liis sunt exitiabiles, ita ipsæ plerunque
exitum infaustum sortiuntur.

V.

DE REBUS ADVERSIS.

Grande profus sonabat *Seneca*,
more *Stoicorum*, cum diceret, *Bona*
rerum Secundarum optabilia, Adversa-
rum mirabilia. Certè, si *Miraculum* re-
ctè ponatur illud, quod *Naturam* superat,
cernuntur *Miracula*, maxime in
Calamitatibus. At priorem illam *Sen-*
tentiam, magniloquentiâ superat, alte-
rum ex ejus *Dictis*; Et excellius quid-
dam est, quàm *Ethnico* conveniat. Verè
magnum habere *Fragilitatem Hominis,*
Securitatem Dei. Sanè hoc *Dictum* in
Poesi fuisset tolerabilius, ubi transcen-
dentia ista magis probantur. Ac ut ve-
rum dicamus, *Poesia* hoc intactum non
reliquerunt. Eadem enim ferè res est,
quæ adumbratur, in portentoso illo
Poesiarum antiquorû Commento, quod
Mysterio videtur non carere; Imò &
Statum Christianum non obscure refer-
re; Nimirum de *Hercule*; *Qui* cum ad
solvenda *Promethæi vincula* proficisce-
retur,

retur, (In *Promethæo* autem figura Naturæ humanæ repræsentatur;) Oceani longitudinem in poculo *figulino* cimensus est; Ubi ad vivum *Christiana Constantia* depingitur, quæ in fragili carnis iclta; per Mundi fluctus, undique circumfusos, navigat. Verùm ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* descendamus. *Rerum secundarum* præcipua virtus est *Temperantia, adversarum, Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro virtute maximè Heroicâ. Quin & *res prospera*, ad *Veteris Testamenti* Benedictiones, *adversa*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quæ, & reipsâ majores sunt, & clariorem *Divini favoris* revelationem exhibent. Attamen etiam in *Veteri Testamento*, si *lyra Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quàm *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* calamus, diffusius tractavit, *Iobi* afflictiones, quàm *fælicitatem Salomonis*. *Res prospera*, non sine plurimis timoribus & molestiis transeunt; *Adversa* itidem suis solatiis, & spe non vacant. Videmus certè in acupietis, melius placere, cū imagines coloris lucidioris sunt, stamen autem telæ, coloris magis opaci, quàm cū stamen ipsum splendens

B dius

26 DE DISSIMUL. & SIMULATIONE.
dius est, imagines autem tenebrosiores.
Judicium igitur capi potest, quid cordi
magis volupe sit, ex eo, quod oculos
magis delectat. Habet certe *virtus* si-
mile quiddam odoramentis quibusdam
pretiosis; quæ fragrantissima sunt, aut
incensa, aut tufa. Nam *fortuna pro-*
spera potissimum *viria* hominum indi-
cat, *adversa virtutes.*

VI.

DE DISSIMULATIONE & SIMULATIONE.

Dissimulatio est artium Civilium com-
pendium quoddam, & pars infir-
mior: Etenim, & ingenium acre, &
robur animi constans ad hoc requiri-
tur, ut quis sciat, quando verum profe-
rendum sit, atque id facere audeat. Ita-
que inter inferiores Politicos reponun-
tur, qui magni sunt *Simulatores.*

Quod discrimen, bene apud *Taci-*
tum, Casarem Augustum inter, & *Tibe-*
rium, adnotatum est. Etenim de *Liviâ*
sic ait; Quod esset, *cum artibus mariti,*
& simulatione filii, bene composita. Artes
Imperii Augusto, Simulationem Tiberio
attribuens. Idem alibi hujusce verbis, *Mu-*
cianum

DE DISSIMUL. & SIMULATIONE. 27
cianum inducit, *Vespasianum* ad arma
contra *Vitellium* sumenda hortantem:
Non adversus Augusti acerrimam men-
tem, nec adversus Tiberii cautissimam se-
necturem, insurgimus. Quare hæ facul-
tates, *Artium Civilium*, & *Simulatio-*
num, sunt prorsus distingnendæ. Esto
igitur, ut sit fælicis ita quisquam acu-
minis, tantæque perspicaciæ, ut distin-
guere queat, quæ palam facienda, quæ
occultanda, quæ tanquàm in crepuscu-
lo producenda, temporum etiam & per-
sonarum ratione pensitata (Quæ reve-
râ artes sunt *Politica*, & *Civiles*, ut *Ta-*
citus cas rectè appellat;) huic *Dissimula-*
tio impedimento erit. Quod si quis, ad
hunc iudicii & discretionis gradum, ad-
scendere non valeat, ei relinquitur tan-
quàm tutissimum, ut sit *Tectus*, & *Dissi-*
mulator. Ubi enim in singulis non da-
tur eligere, ibi in omnibus cautè insi-
stere tutissimum est; Cæcutientibus e-
nim lentè movendum. Sane ubique
reperias homines rerum tractandarum
peritissimos, omnes ferè Candorem, In-
genuitatem, & Veracitatem, in nego-
tiis præ se tulisse: Verùm simul erant,
tanquàm equi, benè docti & domiti,
qui subitò se sistere, & se vertere, no-
rant.

rant. Quod si necessitas quædam in-
gruat, *Dissimulationem* profundam po-
situlans, tunc quidem opinio & fama de
bonâ fide & veracitate eorum, præcon-
ceptâ, eos reddit prorsus invisibiles.

Consilia & mentem regendi; aut *re-
landi*, gradus sunt tres. Primus est, *Ta-
cituritas*, cum quis, sensus animi sui
premit, adeoque relinquit in æquili-
brio, ut in quam partem propendeat,
nemo facile conjecerit. Secundus *Dissi-
mulatio* in Negativâ, cum quis ex com-
posito signa quædam & indicia jactat, se
non eum esse, qui reverâ est. Tertius
Simulatio in Affirmativâ, cum quis a-
pertè fingit & prætexit, se eum esse, qui
reverâ non est.

Quantum ad primum horum, *Taci-
turnitatem* scilicet; Ea est certè, *virtus
Confessoris*. Atque profectò, *vir tacit-
turnus* multas audit *Confessiones*. Quis
enim garrulo, & loquaci, pectus suum
recludat? Quod si quis famam habeat
viri taciturni, facilè aliorum, animos, re-
ferabit; sicut aer clausus apertum su-
git: Atque veluti *delicta confitentis*, non
ad aliquem finem collimat, quasi res
Civiles tendit, sed ad consecrationem sub-
levandam; Ita certè *homines taciturni*,
ad

DE DISSIMUL. & SIMULATIONE. 29
ad multarum rerum Notitiam, simili de
causâ, perveniunt. Dum homines, non
tam impetite, quam exonerare ani-
mum suum cupiant. Ut paucis dica-
mus, mysteria *silentiis* debentur. Præ-
terea, si verum loquamur, etiam in ani-
mo, æque ac in corpore; deformis &
inventis est iudicis: Neque parvam
addit reverentiam, consiliis & factis
hominum, si minus pateant. At loqua-
ces & furiles; etiam plerumq; leves sunt,
& creduli. Qui enim eloquitur quæ scit,
effundit etiam quæ nescit. Ponatur igitur
pro certo; *habitus Taciturnitatis*
virtutem esse Politicam, & Moralem. Sed
& illud addendum est, bonum esse ho-
mini, ut *vultus* suus *lingua* officium nõ
præcipiat. Nam, *revelatio animi ex vul-
tu*, aut *gestu*, magnus est defectus, &
quædam quasi *proditio*: Eo magis, quod
sæpenumerò, plus notatur, & fidem fa-
cit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Dissimula-
tionem* scilicet: Ex necessitate quadam
illa *Taciturnitatem* sequitur. Aded ut
qui *reclus* esse vult, *Dissimulator* aliqua-
tenus vel notens evadat: Etenim astu-
tiores sunt homines, quam ut patian-
tur aliquem in æquilibrio se continere

30 DE DISSIMUL. & SIMULATIONE.
absque aliqua in alteram partem incli-
nationis suæ declaratione. Ita Quæstio-
nibus subtilibus eum obsidebunt, & al-
licient, & excutient, ut, nisi obfirmato
& absurdo *silentio* se quis muniat, ne-
cesse ei fuerit, se *nonnihil proderet*: Quin-
etiam si hoc non fecerit, ex *silentio ipso*,
aliquid conjecturæ capient, non minùs,
quàm ex *verbis*. Quod verò ad *Æqui-
vocationes, & Oracula verborum* attinet,
non poterunt illa diu valere. Ita ut ne-
mo *tectus* esse queat, nisi aliquem *Dissimulatio-
nis* gradum sibi indulgeat: Quæ
nihil aliud est, quam *silentii* quædam
appendix, aut limbus.

Quantum vero ad tertium gradum ;
nimirum *Simulationem, & Professionem
falsam*; Illam magis vitiosam, & minùs
Politicam, duco; nisi fortè dignus
vindice nodus inciderit. Itaque perpè-
tua Consuetudo *simulandi*, vitium est,
aut ex ingenii lubricitate quadam, vel
timiditate, ortum; Aut etiam, ex ani-
mi constitutione, quæ vitio aliquo ma-
gno imbuta est: Quod, quia *occultare*
oportet, *Simulationem* etiam in aliis ad-
hibere & exercere efficit, ne fortè habi-
tus ipse intercidat.

*Commoda Simulationis, & Dissimula-
tionis,*

DE DISSIMUL. & SIMULATIONE. 31
tionis, tria. Primum est, quod opposi-
 tionem amolitur, & homines imparato-
 aggre diatur, ubi enim consilia cu-
 juspiam evulgata fuerint, Adversarii, ve-
 luti tubâ excitantur. Secundum est,
 quod in hominis potestate relinquit, ut
 pedem referat, & se absque existimatio-
 nis suæ jacturâ de negotio subducat. Si
 quis enim, se manifesta declaratione
 obstringit, is cuneis quasi impactis in-
 cluditur; aut pergendum est ei, aut tur-
 pitèr desistendum. Tertium est, quod
 ad alièna consilia detegenda, viam ape-
 riat. Etenim ei, qui sua consilia profert,
 non facilè quis se adversarium profiteat-
 tur, verùm assentabitur potius; & li-
 bertatem loquendi, in libertatem cogi-
 tandi, vertet. Itaque habetur apud Hi-
 spanos satis malignum Adagium; *Dic*
mendacium, & veritatem erues. Perinde
 ac si *Simulatio* clavis esset ad secreta re-
 ferenda. Tria etiam sunt *Simulationis*,
 & *Dissimulationis*, *incommoda*, ut ex æ-
 quo res compenferetur. Primum, quod
 illa timiditatem arguant: Id quod om-
 nibus negotiis, plumas vellit, ne perni-
 citer ad metam advolent. Secundum,
 quod in ancipites cogitationes animos
 complurium conjiciant, qui fortassè a-

32 DE PARENTIB. & LIBERIS.

lias cooperaturi fuissent, & studio suo rem promoturi; unde sing. socia, & amica opera ad fines suos solus quis ambulet. Tertium est, (idque maximum,) quod præcipuo ad actionis organo, hominem privet; nimirum *Fide*, Optimum fuerit temperamentum, si quis *Vergitatis* famam obtineat, *Taciturnitatis* habitum, *Dissimulationis* usum, tempestivum, & facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

V. II.

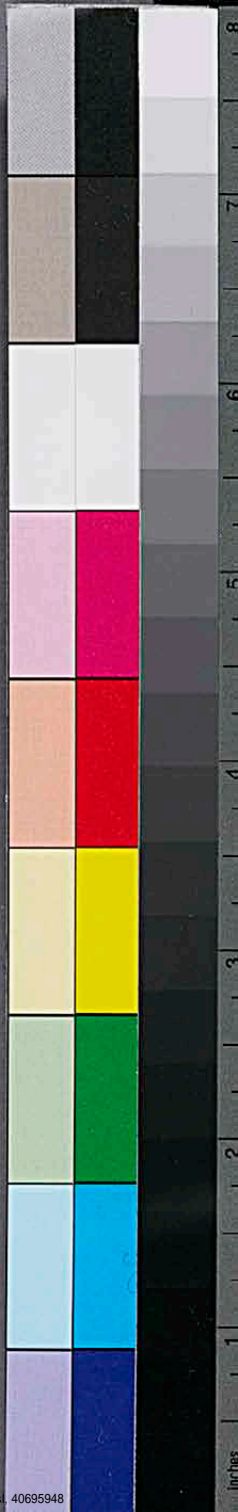
DE PARENTIBUS & LIBERIS.

GAudia *Parentum* occulta sunt; nec minus dolores eorum, & metus. Illa certe verbis assequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certè *Liberi* labores humanos suaviores, verum infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant, sed memoriam mortis mitigant. *Eternitas sobolis* etiam brutis communis est; Sed illa *Memoria, Meritorum, & Operum*, propria est hominibus. Atque videre sanè est, Opera nobilissima, & foundationes, ab *Orbis* profecta; Quibus effigies animorum exhibere curæ erat, cum *corporis imaginibus*

DE PARENTIBUS & LIBERIS. 33

bus destituerentur. Aded ut *Posteritati* maximè studeant, qui *Posteritate* carent. Qui honores in *familiam* suam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentissimi sunt: Intuentur siquidem eos, non tantum ut *continuationem speciei* suæ, sed ut *rerum à se gestarum hædes*: ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus affectuum in *Parentibus* erga *Liberos* diversus, sæpe disparis sunt, aliquando iniqui: ac potissimum in *matre*. Unde *Salomon* dicit; *Filius sapiens latificat patrem: Filius vero stultus mœstitia est matri suæ.* In *domo fecunda*, & *Liberorum* plena, cernere quandoque est, unum aut alterum ex *senioribus* pluris æstimari; atque ex *junioribus* in deliciis esse: Sed in *medio* fortasse aliquos quasi ob-
 sione transit. Qui nihilominus, hæc raris, optime in dolis evadunt. *Liberalitas Parentum* erga *Liberos* suos, citius est planè noxius: Nam eos reddat animo degeneres; fallaciis deditos; ignobilium consortio se delectantes: magisque ad luxum propensos, quando rerum copiam adepti sunt. Itaque optime succedit, quando *Parentes* suam, apud *Liberos*, auctoritatem timentur, crumenam laxant. Invaluit, tam apud *Pa-*

& Liberos.
 & studio
 hinc loca &
 s solus quis
 que maxime
 nes organo
 Fide. Optima
 si quis. Veru
 Taciturnitas
 usum, tempo
 mulatione,
 LIBERIS.
 multa sunt
 & metus
 queant, hos
 Certè. Liber
 s, verum in
 t. Curas vica
 riam, mortis
 etiam bru
 memoria. Me
 est homini
 Opera no
 Orbis pro
 morum ex
 ris imagi
 bus



34 DE PARENTIBUS & LIBERIS.

rentes quàm *Padagogos*, & *Famulos*, mos quidem ineptus; æmulationes inter fratres serendi, & alendi, durante eorum pueritia: Quæ sæpenumerò in discordias evadunt, post ætatem virilem, & familias turbant. *Itali* non magnum ponunt discrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modò sint è *massâ sanguinis*, non multùm pensi habent, utrùm sint *corpore proprio* editi, necne? Atque si verum dicendum sit, in natura non multùm interest; adeo ut sæpè videamus, *Nepotem Avunculo* magis similem, aut *Cognato*, quàm *Parenti proprio*, prout sanguis casu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenerâ ætate *Filiorum* suorum, cui vitæ generi illos destinèt: Tum enim maximè sunt flexibiles, & cerei. Neque in hâc electione respiciant, nimis inclinationem *Filiorum* ipsorum; Quasi illud meliùs arrepturi sint, ad quod maximè videntur propensi. Verum est, si affectus, aut appetitudo *puerorum*, sit erga aliquod studium insignis, non expedire, ut quis naturæ, aut indoli repugnet: Sed, ut plurimum præceptum illud sanum est; *Optimum elige, suave & facile illud faciet consuetudo. Fratres juniores* plerunque sunt

DE NUPTIIS & CÆLIBATU. 33
sunt *fortuna filii*: Sed raro, aut nunquã,
prosperum sortiuntur exitum, quando
exhæredantur *seniores*.

V III.

DE NUPTIIS & COELIBATU.

QUI *Vxorẽ* duxit, & *Liberos* suscepit,
obfides *Fortunæ* dedit; Sunt enim
magnorum conatum impedimenta;
sive ad virtutem tendat quis, sive ad im-
probitatem: Certè præstantissima (ut
alibi diximus) in usum *Reipublicæ* Ope-
ra, & Merita, à *viris* profecta sunt, *prole*
carentibus; qui tam affectu, quàm for-
tunis, *Reipublicam* connubio sibi jun-
xerunt, & dotarunt. Attamen rationi
videatur magis consentaneum, ut qui
Liberos relinquunt, majorem futurorum
temporum curam gererent; Ad quæ
satis nõrunt, *clarissima illa sua Pignora*
oportere transmitti. Sunt tamen, qui
licet *Liberis* careant, tamen memoriæ
sux incuriosi sunt, & cogitationes vitæ
tantum curriculo terminant, & tempo-
ra futura ut ad se nihil pertinentia, du-
cunt. Imò & alii nonnulli, *Vxorem* &
Liberos, tantum in Rationibus Expen-
sarum habent. Quinetiam reperiuntur
aliqui

aliqui fatui avari, qui gloriantur ferè se *Liberis* carere, ut habeantur tantò ditiores. Audiverunt scilicet aliquos dicentes, *Talis quispiam est ditissimus*; Alios autem subinferentes; *At Liberis compluribus oneratur*; Quasi divitiarum hoc esset decrementum. Verùm *Cœlibatus* causa maxime frequens, est *Libertas*; Præsertim, in quibusdam animis sibi complacentibus & phantasticis; qui omnis restrictionis sensum nacti sunt tam acutum, ut cingula & periscelidas ferè habeant pro vinculis & compedibus. *Viri cœlibes* optimi sunt amici, optimi erga servos domini, servi etiam erga dominos optimi; At non semper subditi optimi; Sunt enim ad fugam expediti; Atque reverà *Transfugæ* ferè omnes sunt ejus conditionis. *Vira cœlebs Ecclesiasticis* benè convenit: Non enim facile quis eriget Solum, si prius stagni alicujus receptaculum interveniat. *Judicibus & Magistratibus* res est ferè indifferens: Si enim faciles sint, & corruptelis dediti, servum aliquem videas uxore, multis modis, ad hujusmodi *Lucra* captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, reperio certè *duces*, apud *exercitus* suos concionantes, illis in me-

mo-

moriã redigere solere. *Charitates Uxorum & Liberorum.* Reperio etiã *Nuptiarum* contemptum apud *Turcas*, *militres* vulgares reddere viliores. Sunt certè porrò, *Uxor & Liberi*, disciplina quãdam humanitatis; atque *Cœlibes*, cœli sapienterò magis sint munifici & charitativi, quia fortunã eorum minùs exhauriantur; sunt tamen, ex alterã parte, magis crudeles, & sine visceribus, (idonei qui sint severi inquisitores) quia indulgentia & teneritudo affectuum suorum non tam sæpe evocatur, & exciratur. Naturã graves, & consuetudine ductã, ideoque constantes, sunt plerunque uxoriã: ut de *Plysse* perhibetur; *Vetulã suã prætulit immortalitati.* *Mulieres castã*, sunt plerunque superbã, & protervã; merito *pudivicia* suã elatã. Inter vincula præstantissima castitatis, & obsequiũ, *uxoris* erga *maritum*, illud censeri debet, si virum suum *uxor* prudentem piteet; Quod nunquã faciet, si cum inveniat *zeleotypum*. *Uxores*, *Juvenum* dominã sunt; *Medicã* ætatis, *sociã*; *Senum*, *nutrices*. Adde ut adfit ansa ad *uxorem* ducendam ætatibus singulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus est ille, qui interrogatus; *Quod esset*
tem-

tempus opportunum Nuptiarum : respondit ; *Invenibus non adhuc, senibus non omnino*. Sæpè fit, ut *mariti* deteriores, bonas habeant *uxores* : Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *mariti* benevolentia, per vices ; sive quod *uxores* in patientia sua glorientur. Hoc autem nunquam fallit, si hujusmodi *mariti*, ab *uxoribus* ipsis expetiti & electi fuerint, contra consensum amicorum : Tunc enim, animus iis semper adest, ut stultitiæ suæ poenitere non videantur.

IX.

DE INVIDIA.

EX *Affectibus*, nulli sunt, qui existimantur *fascinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Uterque acria progignit desideria ; Uterque se perniciousiter efformat in phantasias, & suggestiones ; Atque uterque faciliè inscendit in oculos ; (præcipuè quando Objectum adest ;) Quæ omnia ad *Fascinationem* faciunt ; si modò *Fascinatio* aliqua sit. Videmus etiam, *Scripturam*, *invidiam*, *oculi mali* nomine, insignire ; atque *Astrologos*, malos *astrorum* influxus, *Malignos Aspectus*,

Aut, vocare. Ita ut agnosci ab omnibus videatur, in *Invidia*, ejusque operatione, ejaculatio quædam, & irradiatio ex oculis. Quin' & nonnulli, tam extiterunt curiosi, ut notaverint tempora, quibus ictus & percussio oculi *invidi*, plurimum obest, tum præcipuè esse, cum persona, in quam *Invidia* torquetur, spectatur in Gloriâ, & Triumpho: Etenim hoc mucronem *Invidia* acuit; Atque insuper illis temporibus spiritus Personæ invisæ prodeunt maximè in exteriora, unde ictui occurrunt.

Verùm, missis istis rebus curiosis (licet non indignis, quæ in considerationem veniant, sed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Qui sint ad invidendum maximè proclives; Qui sint Invidia maximè obnoxii: Et qua sit differentia inter Invidiam publicam, & privasam.* Qui virtutis ipse expers est, *invidet* virtuti alterius. Etenim animi hominum, se pascunt & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo alimento caret, satiabit se secundo; Et qui nullo modo sperat se ad virtutem alterius pervenire posse, ipse fortunam ejus libenter deprimit, ut minor intercedat disparitas.

Vir

Vir curiosus, & se alienis rebus im-
miscens, ut plurimum *invidus* est. Ete-
nim, de rebus alienis multum inquire-
re; ne triquam eo spectare possit, quod
operosa illa sedulitas suis rebus condu-
cat: Itaque fieri non potest; quin hu-
jusmodi *vir*, Scenicam quandam volu-
ptatem capiat, aliorum fortunas spec-
tandi: Neque, qui rebus propriis tan-
tum intentus est, segetem *Invidia* mulla-
tam reperiet. *Invidia* enim passio est
cursitans, & plateas terit, nec domi se
continet. *Non est curiosus, quin idem sit
malevolus.*

Viri natalibus Nobiles, invidia, erga
novos homines, notam subeunt. Ete-
nim mutatur intervallum. Et simile est
hoc deceptioni visus; Cum res retro-
cedere videantur, ahis se promoventibus.

*Deformes, & Eunuchi, & Senes, &
Spuri, invidi* sunt. Etenim, qui condi-
tionem suam, emendare nullo modo
potest; conditionem alterius, pro viri-
bus suis labefactabit. Nisi forte hi de-
fectus, in generosa, & heroica ingenia;
inciderint, quæ defectus proprios na-
turales, in honoris sui incrementum;
vertere nitantur; scilicet, ut fama hoc arri-

arripian, *Eunuchum*, aut *Claudum*, tam magna perpetrasset. Miraculi nimirum honore affectato. Id quod evenit, *Narfesi eunuchæ*, & *Agesilæo*, atque *Tamberlani*, qui *dandi fuerunt*.

Eadem ferè ratio est hominum, qui è calamitatibus resurgunt. Sunt enim plerumque temporibus infensæ; atque alienas calamitates, tanquam suarum molestiarum redemptiones, gustant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate; & gloriâ vanâ moti, necesse est ut sint avidi. Ubique enim occurrunt Objecta Invidia: cum fieri nequeat, quin aliqui, in tot rebus illos superent. Qui fuit Character, *Imperatoris Adriani*, qui Poetas & Pictores, & Opifices alios, in iis scilicet operibus, quibus ipse præcellere gestiebat, capitali quadam invidiâ prolequebatur.

Postremò Propinqui, & Collegæ, & unâ educati, ad invidendum æqualibus, cum evchuntur, proni sunt. Etenim exprobrat hoc illis fortunam propriam, edisque quasi digito monstrat, & frequenter eorum memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc fortunæ collatio magis incurrit: Invidia autem à fama & sermonibus, sæper reflectitur, & con-

& conduplicatur. Unde *Invidia Cainis* erga fratrem *Abelem* malignior fuit, quia cum sacrificium *Abelis* magis acceptum Deo fuit, nemo inspexit. Atque hæc de iis, qui ad *invidendum* proclives sunt.

Quantum ad illos, qui *Invidia*, magis aut minus obnoxii sunt; Primò, iis, qui eminente virtute præditi sunt, minus invidetur, cum promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex debito; Debiti autem solutioni nemo *invidet*, sed largitioni supra meritum. Atque etiam, *Invidia*, non sine comparatione est; Ubi autem, nullus comparationis gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non *invidetur*, nisi à *Regibus*. Illud tamen observatione dignum est, Personis indignis, sub primùm honoris sui ascensum, maxime invideri; postea verò minus; ubi contra, Personæ dignæ, & meritis insignes, *Invidiam* tum demùm experiuntur, postquam fortunæ eorum diutius duraverint. Etenim, licet virtus eorum eadem maneat, tamen minus fit illustri: Recentes enim oboriantur homines, qui eam obscurant.

Nobiles genera, minus *Invidia* expositi sunt, cum honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quam debitum

Majo-

Majoribus suis repensum: Præterea, parum fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more radiorum Solis, in clivo ardentior est, quam in plano. Itaque eandem ob causam, qui per gradus evchuntur, minorem subeunt *Invidiam*, quam qui per saltum.

Qui cum honoribus suis conjunctos habent labores magnos, curas, & pericula, *Invidia* minus laborant. Etenim, existimant homines, eos, honores suos, caro pretio emere, & misereri potius ipsorum nonnunquam incipiunt: Misericordia autem semper ferè sanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex viris Politicis, & honore fulgentibus, magis sanos & sobrios, semper querimonias fundere, qualem vitam traducunt; canentes illud, *Quanta patimur!* Non quod ita sentiant, sed quò *Invidia* aciem retundant. Verùm hoc intelligi debet, de negotiis, quæ hujusmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipsi ad se attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis suscitatur, quam ambitiosum & immodicum negotiorum monopolium: Nihilque è converso, *Invidiam* extinguit magis, quam si quis in summis honoribus constitutus, aliis Officiariis inferioribus, nihil

hil detrahat. Hoc enim modo, quot illi ministri sunt, tot se regis umbraculis ab *Invidia*.

Super omnia, illi *Invidiam* in se concitant maxime, qui fortunarum suarum amplitudinem, insolenter & tumide ostentant; nunquam sibi placentes, nisi dum potentiam suam jactent, vel per pompam exteriorem, vel triumphando de Adversariis, aut Competitoribus suis dejectis: ubi contra, Viri prudentes, sacrificare quandoque *Invidia* ament, de industriâ interdum permittentem se vinci, in rebus, quæ minus eis cordi sunt. Nihilominus, illud verum est, potentiam ostentationem apertam, & indissimulatam, (modò absit arrogantia & gloria inanis,) minore *Invidia* laborare, quam si callide & quasi furtim se nos subtrahat. Etenim, hoc cum fit, nihil aliud facit quis, quam ut Fortunam insimulet, quasi ipse sibi esset confcius indignitatis suæ; unde alios, ad sibi *invidendum* stimulat.

Postremo, ut huic parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidia* actum aliquid habere in se ex *Veneficio*; Ita non alia est *Invidia* curatio, quam quæ solet esse *Veneficii*, &

Incan-

Incantationis; hoc est, *Sortis translatio* (ut vocant,) & in alium *remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex honoratis, semper in *Scenam* introducunt aliquem in quem *Invidiam*, in se alias incursum, derivent: quandoque in ministros & servos, quandoque in Collegas & socios, aut in alios quosdam eam rejicientes. Neque, ad hunc usum, unquam desunt Personæ aliquæ violentæ, & temerariæ, quæ, modò potentiam & negotia agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Jam verò, ut de *Publicâ Invidia* loquamur. Ea saltè aliquid in se habet boni; Ubi in *Privata Invidia*, nihil prorsus inest boni. *Publica* enim *Invidia* instar salubris *Ostracismi* est, qui viros magnos, supra modum excrecentes, coercet, unde etiam frano est viris præpotentibus, ne se nimium efferant.

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio*, modernis linguis appellatur, (& in Titulo de Seditiōibus plenius tractabitur) est in *Regnis* & *Rebuspub.* contagioni non absimilis. Etenim sicut *contagio* in sanas partes serpit, easque corrumpit; Ita etiam, quando *Invidia* statum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Insti-

Instituta, in odium vertit, & grave olen-
tiam quandam. Itaque, parum profici-
tur intermiscendo actiones gratas &
populares, odiosis; Etenim, hoc ipsum,
imbecillitatem, & *Invidia* metum ar-
guit; Quæ tantò magis nocet; ut sit
etiam in *Contraionibus*, quæ, si tibi ab
iis metuas, facilius irruunt.

Ac *publica* ista *Invidia*, magis in *Ro-
gum* Officiarios, & ministros involat,
quam in *Reges* ipsos. Attamen ecce *Re-
gulam* quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ
ministro incumbit, sit magna, causa au-
tem parva; Aut si *Invidia* quasi gene-
ralis sit, & omnes *Status* ministros
complectatur, tunc *Invidia*, (etsi oc-
cultò,) *Regem*, aut *Statum* ipsum, petit.
Atque hæc dicta sint, de *Publica Invidia*,
aut *Contentatione mala*; atque de ejus
Differentia ab *Invidia privata*, quam
priore loco tractavimus.

Addemus etiam, in genere, de affectu
Invidia, hoc insuper, eum, inter omnes
Affectus esse maximè importunum, &
alliduum. Etenim, aliis *Affectibus* exci-
tandis subinde præbetur occasio; Rectè
autem dictum est; *Invidiam festos dies
non agere*; Quia semper materiam se
exercendi reperit. Unde etiam observa-

tum

tum est, *Amorem & Invidiam*, maciem hominibus inducere; id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniam non continui sunt. Est etiam *Invidia Affectuum* vilissimus & pravissimus: Quam ob causam proprium est *Attributum Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus homo: qui Zizaniâs inter Triticum, noctuâ seminavit*: Quemadmodum etiam semper evenit, ut *Invidia* callidè, & in tenebris operetur, ad præjudiciûm cujusvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

DE AMORE.

A *Mori* plus debet *Scena*, quam *Vita*. Etenim in *Scenâ*, *Amor* semper *Comœdiæ* præbet *Argumentum*; quandoque etiam & *Tragœdiæ*; At in *vita humanâ*, multum plerunque affert *nocuenti*; Nunc ut *Sirenium* aliqua, aliquandò ut *Furiarum*. *Observare* licet, neminem ex *Viris Magnis & Illustribus* fuisse (quorum extat *memoria*, vel *antiqua*, vel *recens*), qui adactus fuerit, ad insanum illum gradum *Amoris*. Unde constat, *animos magnos*, & *negotia magna*, *infirmam hanc passionem*, non admit-

mittere. Excipere tamen oportet, *Mar-*
cum Antonium, Imperii Romani Duum-
 virum; & *Appium Claudium*, Decem-
 virum, Legislatorum inter Romanos prin-
 cipem. Quorum prior fuit revera homo
 luxuriosus, & voluptatibus deditus; Al-
 ter autem vir fuit prudens & austerus:
 Unde quisvis perspiciat, *Amorem*, (quan-
 quam rarius,) aditum reperire posse,
 non solum in cor apertum, sed & bene
 munitum, si diligenti custodia nō asser-
 vetur. Abjectum quidē, & pusillanimum,
 est illud *Epicuri* dictum; *Satis magnum*
alter alteri Theatrum sumus: Quasi ho-
 mo natus ad contemplationem Cœli, &
 Cœlestium, Idolum adorans minutum
 satageret, se submittendo, si non ori, ut
 bruta, oculo tamen, certē ad altiora
 contemplanda dato. Mira res videbitur,
 si passionis hujus excessum perpenda-
 mus, ac quomodō ipsi rerum naturæ, &
 valori vero insultet, vel hoc ipso, quod
 Hyperbole perpetua, nulli rei conven-
 niat, præterquam *Amori*. Neque hæc
 Hyperbole solummodò, in locutionis
 phrasi cernitur: Cum enim verissime
 dictum sit, Adulatorum principem, quo-
 cum cæteri adultores minores conspir-
 rant, esse unumque sibi ipsi; profectò

Amo-

Amator aliquid amplius est. Nunquam enim fuit quisquis aded superbus, qui seipsum tam absurdè magnificerit, quàm *Amator* personam amatam. Rectè iraque receptum est illud divèrbium; *Amare & Sapere, vix Deo conceditur*. Neque aliis tantummodò manifesta est hæc Phrenesis, *Persona autem amata* minimè, sed & *Amata* potissimum, nisi *Amor* sit reciprocus. Certissimum enim est, *Amorem* semper recipiendi, aut *Amorem* mutuo, aut *Contemptu* intrinseco, & secreto. Quò magis cavendum est hominibus, ab hac *passione*; quæ non solum alias res perdit, sed & seipsam. Quæ alia infert damna, bellè illa exprimit *Poetarum* fabula: *Eum scilicet, qui Helenam prætulit, Junonis dona, & Palladis, amisisse*. Quisquis enim *Amatorius affectibus* nimis indulget, & divitiis, & sapientiæ, nuncium remittit. Habet hæc *passio* æstus suos, in ipsis temporibus, quibus animus maximè mollis est, & infirmus; nimirum in rebus prosperis, aut adversis: Quanquàm hoc posterius minùs forsàn observatum fuerit. Utraque enim tempestas *Amorem* accendit, reddique flagrantiozem; unde evincitur esse stultitiæ proles. Optimè illi, qui si

C

Amo-

Amores omninò nequeant extrudere, eos tamen in ordinem redigunt; & à rebus seriis, vitæque negotiis, segregant. Si enim illis *Amor* se immisceat, turbat omnia, hominesque eò compellit, ut fines suos recta petere non possint. Quicquid in re sit, viri militares *Amoribus* dediti sunt: opinor, non aliter, quam vino. Poscunt enim plerunque pericula compensationem voluptariam. Inest ingenio humano, motus quidam arcanus, & tacita inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui si non infumatur, in unum, vel paucos, naturaliter se diffundit in plures; atque homines reddit humanos, & charitativos: Quem admodùm videre licet nonnunquam in *Monachis*. *Amor conjugalis* genus humanum creat; *Amor socialis* perficit; *Amor* vero *lascivus* inficit, & dhonestat.

XI.

DE MAGISTRATIBUS
& DIGNITATIBUS.

Viri in *Magistratu* collocati, ter servi: servi Principis vel Politia; servi famæ; & servi negotiorum. Aded ut libertate neutiquam fruantur; nec in per-

DE MAGIST. & DIGNITATIB. 51
personis, nec in Actionibus; nec in
temporibus suis. Mirum cupiditatis ge-
nus, potestatem appetere, libertatem a-
mittere: vel potestatem in alios ambi-
re, potestatem in seipsum exuere: Ascen-
sus ad *Dignitates* arduus est; Et per la-
bores pervenitur ad labores majores:
Sæpè quoque *Indignitatibus* non vacat;
Atque per *Indignitates* pervenitur ad
Dignitates. Statio in *Dignitatibus* res
lubrica est; Atque regressus, aut præci-
pitium est, aut saltem Eclipsis; quæ &
ipsa triste quiddam, & Melancholicum.
*Cum non sis qui fueris, non esse cur velis
vivere.* Imò nec regredi datur, etiam si
quis cupiat; Neque regredi volunt ho-
mines, cum ratio postulat ut id facerent;
Verùm Impatientes manent vitæ priva-
tæ, etiam cum senectus, aut infirmitas
ingruit; quæ umbram & otium postu-
lant, sicut oppidani senes, qui ante o-
stium sedere volunt, licet se eo pacto
derisui exponant. Sanè, Viris in *Magi-
stratibus* positis, opus est, ut aliorum o-
piniones mutuentur, quò seipfos bea-
tos putent; Nam si judicent ex sensu
proprio nihil hujusmodi reperient: Ver-
rum, quando secum cogitent quid alii
de ipsis sentiant, & quàm libenter alii

C 2 con-

54 DE MAGIST. & DIGNITATIB.
conditiones cum illis permutare vel-
lent, tum demum beati sunt, tanquam
rumore tenus: cum intus fortasse co-
trarium experiantur. Siquidem dolores
suos primi omnium sentiunt, licet cul-
pas suas omnium novissimi. Certè *Viri*
Potestatibus sublimes, ipsi sibi ignoti
sunt; Et dum negotiis distrahuntur,
tempore carent, quo sanitati, aut cor-
poris, aut animæ suæ, consulant;

*Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.*

In *Potestatibus*, licentia magna datur,
& boni, & mali: Quorum posterius pro
maledictione habendum; In malis e-
nim, optima conditio est, nolle, proxima,
non posse. Certè potentia bene-
merendi, verus est & legitimus ambi-
tionis finis. Etenim bene cogitare, licet
Deo acceptum sit, tamen versus homi-
nes non multò melius est, quàm bene
somniaire, nisi in actum producat. Id
autem fieri non potest, sine *Munere* ali-
quo publico & *Potestate*; veluti Solo
superiore & elevato. Merita & Opera
bona, sunt veri fines laborum hominis;
Atque eorundem Conscientia perfectio
humanæ quietis. *Et conversus Deus, ut*
aspi-

aspiceret opera, qua fecerunt manus sua, vidit quod omnia essent bona nimis: Tum sequitur *Sabbatum*. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi exempla optima; Imitatio enim globus est præceptorum: Et post tempus aliquod propone tibi exemplum proprium; Atque in teipsum stricte inquiras, num non melius inceperis, quam perstiteris, Neque rursus exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi sunt; non ut teipsum, eorum memoriam carpando, vendites; sed ut monearis, quid evitare debeas. Institue igitur reformationem, sed absque elatione Tui-ipsius, aut scandalo priorum temporum, & personarum; Hoc tamen tibi constitutum sit, Exempla præclara non minus introducere, quam imitari. Retrahe res ad primam earum institutionem; Et circumspicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus consulas; tum antiquius, ut cognoscas quid optimum fuerit; tum recentius, ut notes, quid fuerit aptissimum. Contende, ut quæ agis pro *Potestate*, tanquam Regulis quibusdam cohibeantur; ut hominibus tanquam digito monstres, quid illis sit

expectandum: Neque tamen nimium
 sis pertinax, aut peremptorius: Atque
 semper cum à Regulâ recesseris, quid sit
 quod agas, diligenter expone. *Muneris*
 tui Jura constanter tueare; Neque pro-
 pterea lites de Jurisdictione facilè mo-
 ve: Atque ita te geras, ut potius Jura
 tua assumes & exerceas tacitè, & de fa-
 cto, quàm ut Quæstiones de iis cum
 strepitu suscites, & agites. Jura etiam
 inferiorum *Munera*, tibi subordina-
 torum, defende, ac ne destitue: Tibi-
 que majori honori ducas rerum sum-
 mas præscribere, quàm in omnibus sat-
 agere. Amplectere, imò invita, qui tibi
 adjumento sint & informationi, ad *Mu-
 neris* tui executionem; neque abige eos,
 qui operam suam ad hoc tibi deferunt,
 tanquàm se ingerentes; sed potius cum
 favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utendâ, & exercè-
 da, sunt præcipuè quatuor. *Mora nimia*,
Corruptela, *Asperitas*, & *Facilitas*. Quan-
 tum ad *Moras*, faciles aditus præbe; tem-
 pora præstituta serva; inchoata quæ sunt
 perfice; neque negotia nova intermisce,
 nisi urgeat necessitas. Quantum ad *Cor-
 ruptelas*: non solum manus tui ipsius,
 & tuorum liga, ne munera accipiantur;
 Sed

DE MAGIST. & DIGNITATIB. 57

Sed etiam manus supplicantium, ne ca offerantur. Prius horum præstat certè integritas adhibita; verùm ea ipsa prædicata, & ex professo, idque cum detestatione *Corruptelarum*, etiam posterius assequitur. Neque tantum culpam, verum etiam suspicionem devita. Quicunque mutabiles sunt, & manifestò alterantur, absque causâ manifestâ, injiciunt suspicionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuò, cum ab opinione tuâ quam declarasti, aut processu quem incepisti, deflectas; ingenuè hoc ipsum profiteri; simul & causas quæ te ad hoc commoverunt sedulo declares & inculces; neque rem suffurari te posse credas. Servus graciosus, & apud Dominum potens, si non extet aliqua favoris causa manifesta, reputatur plerunque nihil aliud quam via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Asperitatem*; invidiam, & malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* siquidem metum incutit, *Asperitas* odium parit. Etiam Reprehensiones de loco superiore, graves esse debent, non contumeliosæ. Quantum ad *Facilitatem*: ea *Corruptelis* etiam deterior est: *Corruptela* enim interdum & subinde tentantur; Quod

58 DE MAGIST. & DIGNITATIB.

si quis importunitati pateat, aut respectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderint. Sicut ait Salomon; *Personas respicere non est bonum; Talis enim offendet pro buccellâ panis.*

Verissimum sanè, quod à veteribus dictum est; *Magistratus virum indicat.* Alios autem indicat in melius, alios in pejor: *Omniū consensu capax Imperiū, nisi imperasset;* inquit Tacitus de Galba: Contrâ de Vespasiano idem; *Solus Imperantium Vespasianus mutatus in melius.* Licet alterum intelligat Tacitus de Arte Imperatoriâ, alterum de Moribus & Affectibus. Signum est luculentissimum indolis generosæ, si quis honoribus emenderetur. Est enim Honor, aut saltem esse debet, *locus virtutis*: Atque quemadmodum in Natura, corpora moventur rapidè ad locum placidè in loco: ita virtus in ambitu violentior est, in honore adepto sedatior. *Ascensus* omnis ad *Dignitatum fastigium*, incedit tanquam per scalam graduum flexuosam? Atque, si *factiones* valeant, bonū fuerit, alteri parti adherere, dum quis *honorem* scandat: At se ad æquilibrium reducere, postquam eundem fuerit consecutus. *Memoriam Prædecessoris* tui illæsam

DE AU

eam conserva. Ho
stram tibi hoc à Sw
ter. Collegas etiã
tus advoca cum
teat, quam exclud
eam fuerit eos a
tu nimis memor
ationem facias,
monibus, aut con
sed potius prædic
tati vir est, cum
terret.

X

DE AU

IN Scholis eritran
tamen Sapientin
gam. Interrogat
scortam prima Or
lis. Atque (Quæ se
veria? huius resp
xii, qui rem opum
men in eo, quo
Naturæ debent.
Omnem parent,
cem venturæ, Re
tus cœlestis est, q
cum tam huius

DE AUDACIA. 59

laxam conserva. Hoc si non feceris, debitum tibi hoc à *Succeffore* tuo rependetur. *Collegas* etiã amice tracta, & potius advoca cum illud minimè expectent, quàm exclude, cum consentaneum fuerit eos advocari. Ne sis loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis sermonibus, aut conversatione privatã; sed potius prædicetur de te; *Alius prorsus vir est, cum sedet, & munus suum exercet.*

XII.

DE AUDACIA.

IN Scholis tritum est dixerium, nec tamen Sapientis observatione indignum. Interrogatus olim *Demosthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? Respondit, *Actio*. Quæ secunda? *Actio*. Quæ tertia? Idem respondit, *Actio*. Ipse dixit, qui rem optimè noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certè res, illam *Oratoris* partem, quæ non ultra corticem penetrat; & *Histrionis* potius virtus censenda est, quam *Oratoris*; In locum tam sublimem, supra nobiliores

C 5 illas

illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imò quasi *omne tulisset punctum*, penè solam prædicari? Sed in promptu ratio est: Inest enim naturæ humanæ, plerunque, plus stulti, quam sapientis. Unde & facultates cæ, quibus capitur pars illa in animis mortalium stulta, sunt omnium potentissimæ. Huic mirè convenit, & quasi parallela est, *Audacia* in negotiis Civilibus. Quid in istis primum? *Audacia*. Quid secundum? Quid tertium? *Audacia*. Attamen utrunque ignorantie, & sordidi ingenii, proles est *Audacia*; cæterisque Civilis scientiæ partibus longè impar. Sed nihilominus fascinat, & captivos ducit eos, qui vel iudicio infirmi sunt, vel animo timidiore: Tales autem sunt hominum pars maxima. Quin & sapientibus ipsis, cum animis vacillent, vim injicit. Idcirco videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimum valuisse; Apud Senatores verò, & Principes, certe minus. Imò quandò primò rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus possunt, quam postea: Nam malè pollicita præstat *Audacia*. Sanè quem admodum interveniunt agyræ, qui corpori naturali mederi prohtentur; sic

& cor.

& corpori Politico non defunt homi-
 nes, qui curationes vel difficillimas sus-
 cipiant; Quibus forsan in paucis ali-
 quibus experimentis feliciter successit,
 sed cum scientiæ principia non gusta-
 rint, sæpius excidunt. Imò videre est
 nonnunquam hominem *Audacem*, mi-
 raculum illud *Mahometis* edentem. Po-
 pulo persuasit *Mahometes*, se collem ad
 semet evocaturum: atque à summo e-
 ius jugo, preces pro legis suæ cultori-
 bus, oblatorum. Populus magnâ fre-
 quentiâ convenit: collem, ut ad se ve-
 niret, iterumque iterumque vocavit
Mahometes; sed eum Collis immotus
 maneret, ille (nihil omninò pudefa-
 ctus,) inquit; *Si collis ad Mahometem*
accedere nolit, ad collem ibit Mahometes.
 Sic & istiusmodi homines, quando in-
 gentia quædam in se susceperunt, tur-
 pissimeque in iis defecerunt, tamen (si
 ad ipsum *Audacia* culmè pervenerunt,)
 lusu rem excipient, & se vertent, & ni-
 hil aliud. Hominibus profectò magno
 iudicio præditis, ludibrio sunt *Audaces*.
 Imò & apud ipsum vulgus *Audacia* ali-
 quid habet ridiculi. Nam si risus Objec-
 tum sit absurditas, ne dubites, quin
 magna *Audacia* semper secum habeat ali-

aliquid ridiculi. Neque ferè jucundius est spectaculum, quam videre in *Audace* oris confusionem: Vultum enim tunc nanciscitur in se reductum, sed deformiter. Nec aliter fieri potest. Nam in vecūdantibus fluunt paulatim, resuuntque spiritus; sed *Audaces*, quandò tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schaccia* ludo, quando non vincitur collusor, sed torpet tantum motus. Atqui hoc postremum, *Satyræ* aptius, quam seriæ observationi. Illud verò animadvertendum, *Audaciam* sempèr cæcam esse. Discrimina enim & obstacula nulla videt: Quare in deliberando nocet, in exequendo juvat. Adèd ut, si *Audaces* turè adhibere velis, summum illis Imperium non deferas; secundæ Classi annumerentur, & ab aliis regantur. Nam in consiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum est; in executione autem, oculos claudere oportet, nisi pericula valdè magna fuerint.

DE

DE BONITATE & BE...

XII

DE BONITATE
TATE NA

Quoniam eo sensu
Dicitur, qui homo
inter, & bene vel
Sicci Polantropiam
ita autem vocabatur
erunt) levis ali
argutus, quam ut
Bontatem scilicet ap
Hibitum; Bontatem
inclinationem. Bont
nes virtutes, atque
cè primas obtinet; q
nastore, adambent
& character: Què è
animali nihil aliud
inquietæ, seclita, m
quædam notiorum
Morale, virtuti illi
1401, respondet; an
dem capis, aberra
tu. Immodica por
gestio de curbar
re capitas homin
lit: At in Chamae

XIII.

DE BONITATE, ET BONITATE NATIVA.

Bonitatem eo sensu accipio, ut sit affectus, qui hominum commoda studeat, & bene velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem vocabulum, (prout vulgus eâ utitur) levius aliquantò est, atque angustius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* scilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *nativam*, Inclinationem. *Bonitas* verò inter omnes virtutes, atque animi dignitates, faciliè primas obtinet; cùm sit ipsius *Divina natura*, adumbrata quædam effigies, & character: Quâ è rebus sublatâ, *homo animalis* nihil aliud fuerit, quam res iniquita, scelestâ, misera, imò species quædam noxiorum vermium. *Bonitas Moralis*, virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, respondet; neque excessum quidem capit, aberrationem autem patitur. Immodica potentia cupiditas Angelos cœlo deturbavit; immodica scientiæ cupiditas hominem Paradiso expulit: At in Charitate non datur excessus, neque

64 DE BONIT. & BONIT. NATIVÂ,
neque per eam aut Angelus, aut Homo,
unquam periculum subire possit. Incli-
natio autem ad *Bonitatem*, altis defixa
radicibus, naturæ humanæ insidet: Quæ
si benefaciendi materiâ, aut occasione,
destituta, non inveniat, quo se exerceat
in homines, deflectet certè in brutas
animantes. Quod in *Turcis*, gente uti-
que savâ & ferâ, videre est; Qui nihilo-
minus erga bruta animalia misericordes
sunt, & eleemosynas canibus & avibus
distribuunt. Aded ut, (referente *Busbe-
quio*.) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii*
agens, vix furorem populi effugerit,
quod avis cujusdam, rostri oblongi,
fauces, inserto baculo, diduxisset. Ne-
que tamen erroribus suis vacat, *Bonita-
tis* hæc, & *Charitatis*, virtus. Nequam
apud *Italos* jaectatur Proverbium; *Tanto
buon, cheval niente. Aded bonus, ut ad
nihil bonus*. Neque subvertitur est *Nico-
laus Machiavellius*, literis concedere,
idque disertis ferè verbis; *Fidem Chri-
stianam, homines probos & innocentes, in
pradam Tyrannorum iniquitati dedisse*.
Quod ided pronuntiavit, quia nulla
usquam Lex, nulla secta aut opinio, tam
in immensum extulit *Bonitatem*, quam
Religio Christiana. Quo melius itaque,

EXTRA

DE BONIT. & BONIT. NATIVA. 65
extra scandali, adedque periculi ictum
& minas, tuti consistamus, operæ pre-
cium erit nosse *Errores*, qui nos à recto
tam insignis *Habitus* tramite, trans-
vorsos agant. Ita aliorum *bono* studeas,
ne te illorum intereà aut vultibus, aut
voluntatibus, mancipio dedas. Illud e-
nim facilitatis, atque mollitiei indicium
est, quæ honestam mentem in vincula
captivam abducit. Neque projicias *Æ-*
sopi gallo gemmam, cui gratius & feli-
cius cederet granum hordei. *Dei* exem-
plum, in hac re, pro præcepto tibi sit.
Ille pluviam suam rigat, Sole suo irradiat, ju-
stos juxta ac injustos: Non tamen om-
nes ex æquo, aut opum imbre compluit,
aut honorum virtutumve splendore, il-
lustrat. Communia quidem beneficia
cuius sunt communicanda: peculiaria
verò paucis, & cum delectu. Cave au-
tem, ne dum effigiem sculpas, Archety-
pum destruas. Theologia quippe, *A-*
morem nostri ipsius pro Archetypo sta-
luit, *Amorem proximi* pro imitamento.
Vende omne quod habes, atque elargire
pauperibus, & sequere me. At noli om-
ne, quod habes, vendere, nisi venias, &
sequaris me: hoc est, nisi ejusmodi vitæ
institutum ingrediaris, in quo, æquè ex
parvis

66 DE BONIT. & BONIT. NATIVA.

parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum rivos alis, fontem exhauris. Neque interea Habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ rationis normam applicatus, sed etiam in quibusdam hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propensa: Uti e contra in aliis *naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex ingenii proprii instinctu averferentur aliorum bonum. Et levius quidem *Malignitatis* genus, in morositatem cedit, aut perverfitatem, aut præcipitem opponendi, & se in singulis difficilem præbendi, libidinem, & similia: Gravius tamen illud, atque altius, ad invidiam producit, meramque *malitiam*. Hujusmodi homines in alienis calamitatibus ferè florent, easque sempèr aggravant: Non digni certè, qui conferantur *canibus* illis, qui *Lazaris* delingebant ulcera; sed *muscis*, quæ cruda quæque & excoriata infestant. Non paucos reperias *Misanthropos*, quibus volupe est deducere homines ad suspendii ramum, neque tamen arborem habent in hortis suis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita disposita, non injuriâ vocare licet, humanæ naturæ yomicas, & carcinomata.

Sunt

DE BONIT. & BONIT. NATIVA. 67

Sunt tamen hæc ligna accommodatissima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia lignis incurvis, quæ benè navigiis extruendis conveniunt, jactationi destinatis, non autem ædibus, quæ immotæ manent. Partes autem, & indicia *Bonitatis* sunt plurima. Si quis se erga Hospites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit se *Mundi Civem*, sibi que cor esse, non instar Insulæ, cæteris terris avulsæ, sed Continentis, quæ illis conjungitur: Si compariatur afflictis, nobilitat sua præcordia, quæ non secus atque celebrata illa arbor, per sua vulnera, *Balsamum* exudat. Si facilis offensas remiserit, & delictorum gratiam fecerit, mentem indicat in alto positam esse, supra injuriarum jactum & tela. Si pro modicis beneficiis gratum se exhibeat, argumento est, pluris se æstimare hominum animos, quàm sarcinas. Supra omnia, si supremum illum, *Sancti Pauli Apostoli*, perfectionis fastigium sit consecutus, ut devoteat se, atque anathematizet, à *Christo*, propter salutem fratrum, indicio est, proximè illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodò *Christo ipsi conformari*.

DE

XIV.
DE NOBILITATE.

DE Nobilitate primùm agamus, ut est portio Reipublicæ; Deinde ut est conditio hominum particularium. *Monarchia*, in quâ nulli prorsus Nobiles, semper pura est & absoluta *Tyrannis*: Cujusmodi est *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi oculos a *Prosapia Regiâ* aliquantulum avocat. In *Democratia* verò, *Proceres* interdum non desiderantur: Imò Status ille popularis multò pacatior est, atque minùs factionibus & turbis obnoxius, ubi non sunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in res ipsas oculi hominum conjiciuntur, non in personas; vel si omninò in personas, id fit, tanquàm in maximè idoneas rebus gerendis, minimè verò ut ratio habeatur *Insignium*, aut *Imaginum*. *Helvetiorum* Republicam satis florentem videmus, licèt Religionis Pagorumque diversitas obtare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non dignitas. Illa gubernandi forma, quâ *Confederatæ Belgarum* Provincie utuntur, certè eminet: Ubi enim

DE NOBILITATE. 69

enim Paritas admittitur, ibi & Consilia
 incuntur æquabiliùs, & Tributa pen-
 duntur alacriùs. *Nobilium* potentia &
 auctoritatis in *Monarchiâ*, *Principi* ipsi
 impertit splendorem, sed potestatem
 imminuit; Populi verò animos auget,
 fortunas illorum deprimit. Bene se res
 habet, cum *Nobiles* non sint potentio-
 res, quàm aut Imperii aut Justitiæ ratio
 postulat: In eo tamen Dignitatis gra-
 du sustineantur, ut insolentia popularis
 illorum reverentiâ, tanquam obice, re-
 rundatur, antequàm in *Regalem Maje-
 statem* se effundat. Rursus, numerosa
Nobilitas, quæ plerunque minùs potens
 est, Statum prorsùs depauperat: Hinc
 enim profusæ Expensæ: Atque insuper,
 cum necesse sit, tractu temporis, com-
 plures ex *Nobilibus* indigos fieri, sequi-
 tur divortium quoddam, sive malum
 temperamentum, inter honores & pe-
 cunias.

Quod verò ad *Nobilitatem* spectat in
 personis particularibus: venerationem
 certè habet, videre Castellum, aut ædi-
 ficium antiquum, quod nulla ruina in-
 vasit; Aut etiam annosam & proceram
 arborem solidam & integram: Quanto
 magis intueri antiquam *Nobilem Prosa-
 piam*,

piam, à fluctibus, & procellis temporis, illæsam. *Nobilitas* enim nova *Regia* potentia opus est, antiqua verò temporis solius. Qui ad *Nobilitatis* fastigium primi evehuntur, virtutum claritudine plerunque Posteris eminent, sed innocentia minimè. Ad honores enim rarò ascenditur, nisi per mixturam bonarum & malarum artium. Æquum verò est, ut Virtutum suarum memoria, usque ad Posteros permanet; vitiorum verò unà cum ipsis moriatur: *Natalium* splendor industriam plerunque minuit; atque qui minus est industrius, alienæ invider diligentia. Ad quod accedit, quod non datur, quo possint ulterius *Nobiles* promoveri. Qui verò in eodem loco hæret, dum alii ascendunt, invidia stimulis vix carebit. Contra, *Nobilitas* passivam invidiam omninò lenit; eo quòd *Nobiles* in honorum possessione nati videntur. Sanè *Reges*, quibus *Nobiles* adsunt prudentes & capaces, negotia sua molliùs fluere sentient, si eos potissimum adhibeant: Etenim, erga hujusmodi *Proceres* populus magis propendet, utpote natos quodammodo ad *imperandum*.

DE

*M*agni rebus in *Pallio* *gubernari* tempore *clauduntur*; *Quæ* tunc *maxime* *Res* vergunt ad *Equilibrium* *res* ac *natura* *tempore* *quodammodo* *invalidentur*. *Quod* *autem* *sepe* *videre* *est* *caros*, & *videtur* *longe* *familier* *Maris* *tanquam* *procellam*, *Idem* *evenit* *procellis* *politici*.

— *Idem* *etiam* *caros* *sepe* *monet*, *si* *animus*

Famoli libelli, & ceteros sermones in *eam* *pallium* *voluntatem* *similiter* *novarum* *reces*, *in* *Regimini* *justitiam*, & *arbitrio* *Procerum* *inter* *Prognosticem* *delectata* *si* *deus* *depingent*, *Quod* *est* *ponit*.

XV.

DE SEDITIONIBUS & TURBIS.

Magni refert, ut *Pastores populi* Prognostica tempestatum Politicarum sciant; Quæ tunc maximæ sunt, cum Res vergunt ad Æqualitatem; non secus ac naturales tempestates circa Æquinoctia invalescunt. Quemadmodum autem, sæpè videre est, status ventorum cavos, & veluti è longinquo; quin & similiter Maris tumores occultos, ante procellam; Idem evenit ingruentibus procellis politicis.

— *Ille etiam cacos instare tumultus
Sæpè monet, fraudesque, & aperta tu-
mescere bella.*

Famosi libelli, & licentiosi & mordaces sermones in Statûs scandalum, cum passim volitant, & increbrescunt; similiter novarum rerum rumores mendaces, in Regiminis dedecus, undique jactati, & avidè à Populo excepti; sunt certè inter Prognostica *Seditionum*. Quo stemmate deducta sit *Fama*, cum *Virgilius* depingeret, *Gigantum* sororem eam esse ponit.

Illam

72 DE SEDITIONIB. & TURBIS.

*Illam Terra parens, irâ irritata Deorû,
Extremam (ut perhibent) Cao Encela-
Progeniit. — (doque sororem*

Quasi *Fama* fuissent *seditionum* præ-
teritarum reliquiæ, verum sunt illæ, non
minùs, *Seditionum* futurarum præcur-
sæ. Rectè tamen utcumque notatum
est, inter *seditiosos tumultus*, & *seditiosos*
rumores, nil aliud ferè interesse, nisi qua-
lis est *Discrepantia*, inter fratrem & so-
rorem, masculum & fœminam. Præser-
tim, si eò usque ingravescat malum, ut
actiones status laudatissimæ, quæ meri-
tò plausum Vulgi mererentur, & Populi
studia conciliare deberent, in deterio-
rem partem traducantur, & fugillantur:
Hoc enim invidiæ molem grandem de-
monstrat; ut rectè ait *Tacitus*, *Constat*
magna invidia, seu bene seu male gesta
premunt. Neque propterea sequitur,
quod quia *Fama* istæ inter turbarum si-
gna numerentur, idèò earum suppressio
severior, remedium contra turbas præ-
stare intelligeretur; Nam ut plurimum,
contemptæ facilius evanescent, & cona-
tus sedulus eas coercendi, nihil aliud
ferè efficit, quàm ut durent magis.

Item illud genus obsequii, in exe-
quendis jussis, de quo loquitur *Tacitus*,
pro

De Seditiosis. &
no suspensio habend
et tamen qui malis
ita a interpretari quàm
difficere, locutare,
claudere, quod aliud fuit
stare, & inobediendum
serum, ubi in sua Dispo-
mandato, qui a parte
loquatur amice & m-
artem adhibentis, et
mactis.

Eiam ut bene no-
tum *Principes*, qui
communibus gratia
alibi se adjuvant,
membus; incommone
latus, overitur. Hoc
ris *Toni Galatram*
est. Ipse enim, a po-
pro extirpandis Proce-
rebit: At paulo post
ta ipsum Regem ve-
domas *Principes*
tanquam accellioni
aliqua obligato,
peri, *Reges* incipit
domans sine deijce
Porò cum dicitur
lactiones, palam

URBIS.

ata Deorū,
Cao Encela-
ne sororem
onum præ-
t illæ, non
præcurā-
e notatum
& *seditionis*
e, nisi qua-
rem & lo-
m. Præfer-
talum, ut
qua meri-
& Populi
a deterio-
gillentur:
ndem de-
Conflata
ale gesta
equitur,
arum si-
appressio
bas præ-
urimum,
& cona-
hil aliud
gis.
, in exe-
Tacitus,
pro

DE SEDITIONIB. & TURBIS. 73

pro suspecto habendum: *Erant in officio, sed tamen qui mallent imperantium mandata interpretari, quàm exequi.* Mandata discutere, detrectare, cavillationibus eludere, quid aliud sunt quàm jugum jactare, & inobedientiam tentare? Præsertim, ubi in istis Disputationibus circa mandata, qui à parte mandatorū stant, loquuntur timide & molliusculè, qui autem adversantur, audaciùs & contumaciùs.

Etiā (ut benè notat *Machiavellus*) cùm *Principes*, qui se pro Parentibus communibus gerere debent, factioni alicui se adjungunt, idem fit, ac cùm lembus, inclinatione nimia in alterum latus, convertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii Gallorum Regis*, confirmatum est. Ipse enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Protestantibus, se recipi voluit: At paulò post, eadem Liga contra ipsum *Regem* vertit. Cùm enim *Auctoritas Principis* sit causæ cujuspiam tanquàm accessoria, & fortior insurgit aliqua obligatio, quàm vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de possessione *Auctoritatis* suæ dejecti.

Porro cùm discordiæ, & duella, & factiones, palàm & audacter se ostentant,

74 DE SEDITIOIS. & TURBIS.

tant, indicio est reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent esse sicut motus *Planetarum*, sub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapidè quidem circumferuntur secundum motum *primi Mobilis*, leniter autem renituntur in motu proprio. Quare si *Viri Primores & Nobiles*, propriis motibus violenter rapiantur: & (ut scitè *Tacitus*) *liberius quàm ut Imperantium meminissent*; orbes perturbari manifestum est. Reverentia enim id ipsum est, quo *Reges à Deo* accinguntur, qui eam aliquando disrumpere minatur; *Solvam cingula Regum*,

Rursùs, cùm aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiat aut labefactetur, (quæ sunt, *Religio, Iusticia, Consilium, Opes*), tum serenitas precibus imploranda est. Sed mittamus hæc *Prognostica Seditiois*, (circa quæ nihilominus intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem lucem præbere possint, in sequentibus,) & primò de *Materia Seditiois*; postea de earum *Causis & Flabellis*; ultimò de *Remediis* nihil dicamus.

Materiam Seditiois expendere res est consideratione dignissima. Tutissima e-

ma enim via *Seditiones* evitandi, (si tempora patiantur,) est, ut ipsam *materiam* è medio tollamus. Si enim fomes flammæ paratus sit, scintillæ, quæ incendium facient, ex quâ parte emicare possint, nemo facilè dixerit. *Seditionum Materia* duplex est; *Magna inopia*, & *Præsentium rerum tadium*. Certissimum est, tot esse pro turbis vota quot sunt hominum res attritæ, & decoctæ fortunæ. Unde illa *Lucani* observatio, de statu *Imperii Romani*, paulò ante *Bellum Civile*.

Hinc usura vorax, rapidumque in tempore fœnus:

Hinc concussa fides, & multis utile bellū.

Hoc ipsum, *Multis utile bellum*, certum est indicium, Statûs ad commotiones & turbas dispositi. Tum si Primorum hominum indigentia, ac res accitæ, cum summâ plebis inopiâ & paupertate conjungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à ventre ortum habent, pessimæ. Quantum verò ad alienationes animorum, & tadium rerum præsentium; Sunt certè illa, in corpore Civili, instar humorum maligniorum in corpore naturali, qui ad calorem præternaturalem colligendum, & inflammationes, apti sunt. Ne-

D mo au-

mo autem *Principum*, sui periculi magnitudinem metiatur, ex eo, quod iusta sint aut iniusta, illa quæ animos populi alienant: Hoc enim esset vulgus rationis nimium capax putare, qui suo sæpè recalcitrant commodo. Neque etiã ex hoc quod gravamina, ex quibus invidia oritur, grandia sint aut exigua. Malevolentia enim ex omnibus ista periculossimæ sunt, ubi plus timetur, quam sentitur. *Dolendi modus, timendi non item.* Præterea, in maximis oppressionibus, ea quæ patientiam irritant, etiã animos frangunt: At in timoribus dispar est ratio. Neque rursus *Princeps*, aut *Status*, alienationem animorum, & invidiam grassantem minus pendat, quod aut sæpius aut diutiùs, illa fastidia animorum æstuarunt, neque quicquam inde detrimenti Resp. cepit. Verum enim licet sit, quod non omnis vapor in procellam desinat; Ita verè dici potest, ex altera parte, quod procellæ, licet sæpiùs pertranseant, tandè glomerantur & ruunt. Atque secundum Adagium illud *Hispanicum*; *Funiculus in fine, levissimâ tensione rumpitur.*

Causse Seditiõnum hæ sunt; In rebus Religionis innovatio; Tributa & census; Legum

DE SEDITIONIB. & TURBIS. 77

Legum & consuetudinum mutatio ; Immunitatum & Privilegiorum violatio ; Oppressio universalis ; Indignorum ad Honores & Magistratus promotio ; Alienigenæ ; Caritas Annonæ ; Milites incuriosè dimissi ; Factiones factæ desperatæ ; Quicquid denique populum offendit, simulque eos in causâ communi unit, & conspire facit.

Quantum ad *Remedia. Præservativa* quædam confusè, & in genere, possunt assignari, de quibus differemus; Curatio autem legitima morbo particulari aptari debet. Itaque Consilius potiùs, quam Præcepto, relinquenda.

Primum contra *Seditiones Remedium*, & Præventio, hæc est; Omni cum operâ & diligentia Causam illam *Seditionum* Materialem, de quâ diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & inopiam. Cui inservit Commerci Rationes benè liberare, & benè librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Desidiam & otium profligare; Luxum & profusionem *Sumptuariis Legibus* coercere; Solum & agros culturâ lucrosissimâ subigere; Rebus venalibus pretia justa imponere; Censuræ & Tributa moderari; & similia. In genere præcavendum,

D 2 ut

ut incolarum multitudo (temporibus scilicet pacis, quandò gladius nihil demittit,) *Regni* proventus, quibus alii possit, non excedat. Neque incolarum multitudo, utrùm superflua sit, nec ne, capitum numero solum censenda est. Sunt enim pauciores, qui multum profundunt, & parum lucentur, plus illi atterent Statum, quam multò plures, qui majore parsimonia degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris dignitatis hominum, numerus auctus, magis quam pro analogia plebeciorum, celeritèr Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numerosus: Illi enim sorti Reipub. nihil addunt. Idem quoque fit, cum plures in Literis educantur, quam quibus victum suppeditare possint vocationes Civiles.

Neque prætereundum est, quod cum omne publicæ opulentia augmentum, ab exteris nationibus lucrificari necesse sit; (quicquid enim alicubi adjicitur, alicubi detrahitur;) Tria tantum esse, quæ Gens Genti vendit: *Materiam mercium; Manufacturam; & Vecturam.* Quæ quidem tres rotæ, si rectè progrediantur, æstus divitiarum erunt uberores. Sæpius autem contingit illud, de quo loquitur

quitur *Pœtra*, *Materiam superabit Opus*; Nèmpè ut *Manufactura*, & *Veitura*, *Materia* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifesti sunt hujus rei testes inferioris *Germanie Populus*: Qui quidem *Fodinas*, non subterraneas illas, sed supra terram præ omnibus Gentibus habent ditissimas.

Nihil autem prius debet esse aut consultius quam ut videat Magistratum Prudentia, ne pecuniarum thesauri apud paucos recondantur. Alitèr enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas opes fame perire. Nummus autem instar fimi, non fructificat, nisi per terram dispergatur. Hoc præcipuè efficitur, supprimendo, aut saltem coercendo, voragines illas, *Fœnoris*, *Monopoliorum*, & *Latifundiorum* in *Pascua* converforum, & similium.

Quantum ad sedandas animorum offensiones, aut saltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo sunt, in omni Statu, (ut notum est,) *Subditorum* genera; *Proceres* & *Plebs*. Quævis harum partium sola, si insensa sit, non magnum subest periculum. Tardi enim sunt *Populi* motus, nisi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, nisi vulgus, sua sponte, ad motum aptum

80 DE SEDITIONIB. & TURBIS.

& prædispositum sit: Tum periculum
 reverà ingruit, cum *Potentiores* expe-
 ctent, dum *Aqua* moveantur apud *Vul-*
gus, ut ita demum animos exulceratos
 prodere possint. Fingunt *Poëta*, Cœlico-
 las *Iovem* ut vincirent conjurasse; Quod
 ubi *Iupiter* accepisset, *Minerva* consilio,
Briareum Centimanum accersivit, ut in
 suppetias ei veniret. Proculdubið hoc
 Emblemata *Monarchas* monet, quam tur-
 rum & salutare sit eis, *Plebs* studia conciliare & retinere.

Licentiam nonnullam, sed modera-
 ram, animis gravatè affectis & malevo-
 lis indulgere, ut ebulliant eorum dolo-
 res, & in fumos abeant, (modò insolentia
 absit, & audacia,) utile sanè est. Qui
 enim humores, ad interiores partes re-
 rovertit, & vulnus in viscera sanguinem
 refundere compellit, ulcera mortifera,
 & exitialia apostemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & male-
 volos animos, partes *Epimerhei* etiàm
 ad *Prometheum* rite transferri possint.
 Neque enim reperitur remedium utili-
 us. *Epimetheus*, ubi Mala & Ærumnas
 evolare sensisset, operculum vasi festinus
 imposuit, & in imo dolii spem reserva-
 vit. Certe, politicæ & artificiosæ spem
 nutrire,

DE SEDITIOIB. & TURBIS. 81

nutrire, & injicere, ac homines à spe alia in aliam circumducere, ex fortissimis est, contra venenum Malevolentia, Antidotis. Neque certius est indicium prudentis Regiminis, & rerum Administrationis, quam ubi homines spe continere possit, cum satisfaciendi copia non datur; Atque ubi res tam providè tractantur, ut nullum malum ita peremptoriè imminere videatur, quin aliqua se ostendat spei rima ad evadendum: Quod eò minùs difficile factu est, quia tam privatis hominibus, quàm factionibus, sibi ipsis adulari insitum est; aut saltem ostentare, in gloriam suam, quod non omninò credunt.

Tuta sanè est, sed præcellens *Periculatorum*, quæ Malevolentia minantur, *Causio*, ut prævideatur, ne sit *Caput* aliquod, ad quod populus insensus & exacerbatus conflueret, & sub cujus præsidio in corpus aliquod coire, possit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & *Existimatione* celebratur; quiq; apud Malevolos acceptus est & gratiosus, atque ad quem ora & oculos convertunt; Quique etiam ipse in rebus suis privatis censetur offensus. Quod genus virorum, aut Statui concii-

82 DE SEDITIOIB. & TURBIS.

liandum est, idque non perfunctoriè, sed solidè, aut per alium aliquem, ex iisdem partibus retundendum; qui illi alteri se opponat, atque gratiam popularem, in diversa trahat & secet.

Ubiq; hoc obtinet, quod factiosas potentias & coitiones, quæ contra Gubernationem Imperii frontem contrahunt, inter se committere, aut saltem diffidentiam inter eas seminare, *Remedium* haud contemnendum sit. Etenim malè admodùm agitur cum Rep. si illi, qui erga Imperium benè affecti sunt, discordiarum pleni existant; Qui verò infensi, & maligni, arctè conjungantur.

Adnotavi sæpius ingeniosa & arguta dictoria, quæ *Principibus* improvise exciderunt, nonnunquam scintillas ad *Seditiones* injecisse. Exitiale sibi vulnus infixit *Caesar*, eo dicto; *Sylla nescivit Lictoras, dictare non potuit*. Spem enim omnem illud verbum præscidit, quam homines imberant, aliquandò eum *Dictaturam* depositurum. Perdidit seipsum *Galba* eo dicto; *Legi à se militem, non emi*. Inde enim milites de donativis desperârunt. *Probus* item propter eam vocem interit; *Si vixero, non opus erit amplius, Romano Imperio militibus*. Etenim

DE SEDITIONIB. & TURBIS. 87

nim ob hæc verba milites animum desponderunt. Sunt & alia haud pauca ejusdem generis. Interest sanè *Principibus*, in rebus ambiguis, & temporibus auxiliis, ut caveant quid dicant; præsertim in concisis his Sententiis, quæ veluti spicula volitant, & ex secreto pectoris eorum emissa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtusi sunt, & minus notantur.

Postremò, in omnes eventus, habeant circa se *Principes*, perlonas nonnullas militia & fortitudine spectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis motibus. Hoc enim si desit, magis trepidari solet, in Aulis Principum, cum turbæ primò erumpunt, quàm par esset. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis inñuit; *Atque is habitus animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Isti autem militares viri, fidi omninò esse debent, & bonæ existimationis, potius quàm factiosi, aut populares; & cum cæteris *Proceribus* bene comparati. Aliter *remedium* morbo gravius.

D 5 DE

XVI.

DE ATHEISMO.

MINUS durum est, credere portentosis-
 sissimis fabulis *Alcorani, Talmudi,*
 aut *Legende*, quàm credere, huic Uni-
 versitatis rerum fabricæ, *Mentem* non
 adesse. Itaque *Deus* nunquàm edidit
 miraculum, ad *Atheismum* convincen-
 dum, quoniam Opera ejus ordinaria,
 huic rei sufficiunt. Verum est tamen, pa-
 rum Philosophiæ naturalis, homines
 inclinare in *Atheismum*; At altiore
 scientiam, eos ad *Religionem* circum-
 gere. Etenim intellectus humanus, dum
 causas secundas intructur sparsas, interdum
 iis acquiescere possit, nec ulterius
 penetrare; Verùm cum tandem cate-
 nam earum, connexarum inter se, &
 confederatarum, contemplari pergat,
 necesse habet confugere ad *Providentiam,*
 & *Deitatem*. Imò, & illa *Schola*,
 quæ præcipuè accusatur *Atheismi*, si quis
 verè rem introspiciat, *Religionem* de-
 monstrat clarissimè: Nempe *Schola* *Leu-*
cippi, Democriti, & Epicuri. Etenim longè
 verisimilius est, quatuor Elementa
 mutabilia, & unam quintam Essentiam
 immu-

immutabilem, rectè ab æterno locata,
 opus *Deo* non habere, quam Exercitum
 Atomorum & Seminum infinitorum,
 sine ordine fortuito vagantium, hunc
 rerum ordinem, & pulchritudinè, pro-
 gignere potuisse, absque *Ædili* quodam
Devino. Dicit *Scriptura*, *Dixit inspiens*
in corde suo, non est Deus: Non dicit,
Cogitavit inspiens in corde suo: Ad eò ut,
 magis intra se hoc asserat, tanquam rem
 quam lubens optaret, quam quod peni-
 tus hoc credat, & sentiat. Nemo enim
Deos non esse credit, nisi cui *Deos* non
 esse expedit. Nullà alià re sanè magis
 convincitur *Atheismum* labiis tantum
 insidere, cordi autem minimè, quam
 hâc, quod *Athei* opinionem suam sæpe
 prædicent & defendant, ac si ipsi sibi dis-
 siderent, aliorumque consensu refocil-
 lari cuperent. Quinetiam, videas inter-
 dùm *Atheos* sibi Discipulos comparare,
 ut aliæ Sectæ faciunt; Imò, quod mon-
 stri simile est, quidam ex illis mortem &
 cruciatus subierunt, potius quam opi-
 nionem suam retractare sustinerent: Cū
 tamen, si ex animo sentirent, nihil tale
 esse quale *Deus*, quid tandem de eâ re
 satagerent? *Epicuro* imponitur; cum
 existimationis suæ conservandæ gratiâ,
 tenuis.

tenuisse, quod existent quidem. *Beate* quædam *Natura*, sed quæ seipsis fruerentur; neque Mundi administrationi se immiscerent. In quâ opinione, ajunt eum, tempori obsecutum, cum revera *Deos* esse non putaret. Verum, ut videtur, minus justè arguitur: Verba enim ejus egregia sunt & divina; *Non Deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Diis applicare profanum.* Plato ipse melius dicere non potuit. Unde videtur, licet audaciâ polleret ad divinam rerum administrationem pernegandam, eam tamen ad naturam eorum tollendam illi non suffecisse. *Indi Occidentales*, particularium *Deorum* suorum nomina prædicant; etsi nomen nullum generale habeant, quod *Deum* significet: Exempli gratiâ, perinde ac *Ethnici* nomina *Jovis, Apollinis, Martis, &c.* in usu habuissent, voce autem, quâ *Deum* exprimerent, caruissent. Quod satis indicio est, populos maximè barbaros notionem rei habere, licet latitudinem ejus non comprehendant. Adeo ut contra *Atheistas*, homines maximè ferini, eum *Philosophorum* subtilissimis, militent. *Atheista* contemplativus, rarè reperitur; *Diagoras*, quis, *Bion*, & fortassè

tasse *Lucianus*, atque alii pauci; qui ta-
 men plures esse videntur quam sunt;
 quoniam omnibus, qui *Religionem* ali-
 quam, aut *Superstitionem* impugnant, à
 Sectâ adversâ, solet inuri nomen & no-
 to *Atheistarum*. Sed magni reverâ *A-*
theista sunt *Hypocrita*; qui *Sacra* propo-
 sitò tractant, sed sine sensu. Adèò ut
 eos in sine cauterizatos evadere, necesse
 sit. Causæ *Atheismi* sunt. *Divisiones*
 circa *Religionem*, si plures fuerint; Nam
 unica *Divisio*, zelum utriusque partis
 adauget, verùm numerosæ *Atheismum*
 introducunt. Alia causæ sunt, *Scandala*
Sacerdotum; cum eò res redeat, quò in-
 nuit *S. Bernardus*: *Non est jam dicere,*
ut Populus, sic Sacerdos; quia nec sic Po-
pus, ut Sacerdos. Tertia est, *Consue-*
tudo profana ludendi & jocandi in rebus
sanctis, quæ sensim reverentiam *Religio-*
nis atterit. Postremò ponuntur *Secula*
erudita, præsertim cum *Pace*, & rebus
 prosperis conjuncta. Etenim, *Calamita-*
tes, & *Adversa*, animos hominum, ad
Religionem fortius flectunt. Qui *Deos*
 negant, *Nobilitatem* generis humani
 destruunt. Nam certissimum est, homi-
 nem *brutis* cognatum esse, quatenus ad
 corpus: Quod si, quatenus ad animam,

non

non intercedat ei cognatio cum *Deo*, vilis est planè, & ignobilis creatura. Destruunt quoque magnanimitatem, & humanæ naturæ exaltationem. Capem enim exemplū à cane, & observa, quantos sibi assumat animal illud spiritus, & quantam generositatem induat, cum se ab *homine*, (qui ei vice est *Dei*, aut *melioris naturæ*) impulsus perspiciat. Quā Fortitudinem liquidò cernas tantam esse, quantam creatura illa, absque fiducia *melioris naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similiter & homo, ubi innititur, & spem collocat, in *Divina Providentia & Gratia*, fiduciam & vires colligit, quales humana natura, sibi relicta, nequisset attingere. Quare, ut *Atheismus*, in omnibus odium meretur, ita & in hoc, quod privet naturam humanam facultate, se ultra fragilitatem humanam attollendi. Quemadmodum fit, in personis individuis, similiter fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam*, nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur, quid dicat *Cicero*. *Quam volumus, licet, Patres Conscripti, nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique*
hoc

DE SUPERSTITIONE. 89

hoc ipso hujus gentis & terra domestico nativoque sensu Italos ipsos, & Latinos: sed pietate, ac religione, atque hac unâ sapientiâ, quod Deorum immortalium Numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes Gentes, nationesque superavimus.

XVII.

DE SUPERSTITIONE.

PRæstat, nullam aut incertam, de Deo habere opinionem, quam contumeliosam, & Deo indignam: Alterum enim Infidelitatis est, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac Superstitio certè Divinitatis est dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Mallet sane multò, ut homines dicerent, nunquam fuisse talem in rerum natura virum, qualis ferebatur Plutarchus; quam ut dicerent, fuisse quendam Plutarchum, qui Liberos suos, recens natos, comedere & devorare solitus erat; quod Poeta de Saturno memorant. Quem admodum autem contumelia Superstitutionis ingravescit adversus Deum; Ita & periculum majus ab illâ incumbit hominibus. Atheismus non prorsus convellit Dictamina Sensus, non Philosophiam, Affectus naturales, Leges, Bonæ famæ desiderium; Quæ omnia, licet*
Reli-

Religio abesset, Morali cuidam virtuti
 externæ conducere possunt: At *Supersti-*
tio hæc omnia dejicit, & Tyrannidem
 absolutam, in animis hominum exer-
 cet. Itaque *Atheismus*, turbas in Rebus-
 publicis raro ciet: Homines enim cau-
 tos reddit, & securitati suæ consulentes.
 Quin & videmus tempora ipsa, in *A-*
theismum procliviora, (qualia fuerunt
Augusti Caesaris,) tranquilla fuisse. At
Superstitio, compluribus regnis & Re-
 bus-publicis, ruinæ fuit: introducit e-
 nim novum *Primum Mobile*, quod om-
 nes Imperii Sphæras rapit. Magister *Su-*
perstitutionis populus; Atque in omni *Su-*
perstitutione, sapientes stultis obsequuntur;
 atque argumenta Practicæ succumbunt,
 ordine perverso. Gravis fuit ille sermo,
 quorundam Prælatorum in *Concilio Tri-*
dentino, in quo Doctrina *Theologorum*
Scholasticorum, plurimum potuit; Ni-
 mirum; *Scholasticos Astronomis similes*
fuisse, qui Eccentricos Circulos, & Epicy-
clos, & hujusmodi Orbium machinas fin-
xerunt, quo Phenomena servarent, etsi sa-
tis scirent, nihil tale reverà existere: Eo-
 dem modo, etiam *Scholasticos* complura
 subtilia & perplexa Axiomata & Theo-
 remata invenisse, quo practicæ Ecclesiæ
 cave-

DE SUPERSTITIONE. 91

caverent. *Superstitionis* causæ sunt; Grati & sensuales *Ritus* ac *Ceremoniæ*, *Externæ* & *Pharisaica sanctitatis* Excessus; *Traditionum* major quam par fuerit reverentia, quæ Ecclesiam non potest non onerare; *Stratagemata Prælatorum*, quibus utuntur ad ambitionem propriam, & lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor*, qui Novitatibus & ἀπελοπροξείδαις, januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur, quæ necessario parit fantasiarum malè cohærentium mixturam; postremò *Tempora Barbara*, cum calamitatibus & perturbationibus conjuncta. *Superstitio*, sine velo, deformis res est; Etenim sicut *Simiæ*, similitudo cum Homine, deformitatem addit; ita & *Superstitio*ni, similitudo cum Religione. Et quemadmodum, cibi salubres corrumpuntur in vermiculos; ita ritus & formulæ bonæ & sanæ, corrumpuntur in observantias pusillas & superfluas. Quin &, non caret *Superstitione*, quandoque *Superstitionis* fuga; cum se tanto sanioem & puriore viam intrè putent homines, quanto à *Superstitionibus*, prius receptis, longius deflexerint. Ita que curæ esse debet, in
Reli-

92 DE PEREG. in PART. EXTERAS.
Religione reformandâ, (ut fit in cor-
pore purgando) ne sana cum corruptis
simul evacuentur; Quod ferè fit, ubi
Reformatio regitur à populo.

XVIII.

DE PEREGRINATIONE IN PARTES EXTERAS.

Peregrinatio in partes externas, in Ju-
nioribus pars Institutionis est; In
Senioribus, pars Experientiæ. Qui pro-
ficiscitur in *Partes Exteras*, antequam in
Lingua Gensis, quam adit, aliquos fe-
cerit progressus, ad *Ludum Grammati-*
cum vadit, non ad *peregrinandum*. Ut A-
dolescentes peregrinentur sub Tutore,
aut Servo aliquo experto, probò, modo
ralis fit, qui Linguam calleat, qui que
Regionem illam antè adiverit; unde
possit eos instruere; quæ in illa *Regione*,
ubi *peregrinantur*, digna spectatu & co-
gnitu sint; quæ amicitia & familiarita-
tes contrahendæ; quæ denique studia
& disciplinæ ibi vigeant. Aliter enim
adolescentes *peregrinabuntur* cucullati, &
foràs prospicient parum. Mirabile certè
est, in *Navigationibus*, ubi nihil aspici
datur præter Cælum & Pontum, confi-
cere

DE PEREG. in PARTES EXTERAS. 93
cere consueſſe homines *Diaria*; Verum
in *Peregrinationibus* per Terram, in qui-
bus tot res occurrunt obſervandæ, ple-
runque hoc omitti; Ac ſi fortuita magis
in codicillos mererentur referri, quam
quæ de industria obſervantur. *Diaria* igitur
in uſu ſunt. Res ſpectandæ & obſer-
vandæ ſunt iſtæ. Aulæ Principum; præ-
fertim cum Legatos externos admittunt:
Judicia & Curia, cum cauſæ perorantur;
& ſimiliter Conſiſtoria Eccleſiaſtica:
Templa & Monasteria, cum Monu-
mentis in illis extantibus: Mœnia &
Munitiones Urbium & Oppidorum:
Portus & Sinus: Antiquitates & Rui-
næ: Bibliothecæ, Collegia, Diſputa-
tiones, & Prælectiones ubi habentur:
Naves & Carinæ: Palatia, & Horti
magnifici & amœni propè Urbes mag-
nas: Armaria: Navalia: Cellæ &
Horrea publica: Loci Excambii; Bur-
ſæ: Cellæ Mercium; Exercitia equita-
tionum, Muneris Gladiatorii, Militum
delectus & inſtructio, cum ſimilibus:
Comœdiæ, illæ ſcilicet ad quas homi-
nes melioris notæ ſpectatum veniunt:
Theſauri monilium & veſtium: Curio-
ſitates & raritates: Denique quicquid
in locis quæ tranſeunt ſit celebre aut
memo-

94 DE PEREG. in PARTES EXTERAS.
memorable. De his omnibus, à Tuto-
ribus, aut Servis prædictis, diligenter
inquirendum. Quantum ad Trium-
phos, Saltationes sub larvâ, Conuivia,
Nuptias, Funera, Supplicia capitalia, &
hujusmodi Spectacula, non opus est ut
reducantur hominibus in memoriam;
Attamen non sunt certè illa prorsus ne-
gligenda. Si tibi cordi sit, fructum *Pe-
grinationis* adolescentis in compen-
dium redigere, utque brevi spatio mul-
tum colligat, hoc faciendum præcipio.
Primò (ut dictum est) in Linguâ ali-
quis profectus faciendus antequâ pro-
ficiscatur. Tum adjungendus est, Ser-
vus aliquis aut Tutor, qui *Regionem*
pernòrit, ut & jam dictum est. Habeat
etiam præsto Librum aliquè, aut Char-
tam Chorographicam, Regionis illius,
ubi *peregrinatur*; Quæ instat Clayis e-
rit ad inquirendum. Conficiat etiam
Diarium. Nemoretur longiùs, in unâ
Urbe, aut Oppido: Plus certè aut mi-
nus, prout Locus meretur, sed minime
diu. Imo, dum moratur in aliquâ *Civi-
tate*, aut *Oppido*, mutet sæpius hospiti-
um, ex unâ parte *Oppidi* in alteram;
Nam & hoc certè magnè est attrahen-
di familiaritates, & consuetudines ho-
minum

DE PEREG. IN PARTES EXTERAS. 95
minum complurium. Secludat se ut plurimum à consortio popularium suorum, atque in iis locis victitet, ubi simul convivantur homines melioris notæ, ex natione ubi *peregrinatur*. Etiam cum de loco in locum *itineratur*, paret sibi Literas commendatorias, ad personam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo se transfert; Ut ejus favore & operâ utatur, in iis, quæ spectare aut cognoscere desiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenus ad familiaritates & amicitias, quæ inter *peregrinandum* adjungendæ sunt; Utilissima omnium est illa *Secretariorum*, & Ministrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in unâ regione *peregrinando*, etiam plurium regionum notitiam & experientiam, ad se attrahet, & suget. Visitet etiam & adeat personas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud externos nominis sunt; ut possit notare quomodo Os, Vultus, & corporis lineamenta & motus, respondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Similitates, cum curâ & diligentia sunt illæ vitandæ. Oboriuntur sæpissimè circa amores, computationes, præsidenciam, & verba contum-

96 DE PEREG. in PARTES EXTERAS.

tumeliosa. Et caveat imprimis quivis à consortio hominum iracundorum, & qui facillè inimicitias suscipiunt; Illi enim cum suis immiscebunt contentionibus: Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominus regiones, in quibus *peregrinatus* est, non relinquat prorsus ponere: Verum conservet, & colat amicitiam eorum, cum quibus familiaritatem contraxit, (iis dico qui sunt ex dignioribus,) per literas. Et *peregrinatio* sua potius manifestetur & appareat in sermonibus suis, quàm in vestitu, aut gestu: etiam in sermonibus suis, potius meditetur quid sobrie respondeat, quàm ad narrationes facilis & pronus sit. Illud etiam in eo sit conspicuum, quod mores patrios cum moribus exteris, nõ commutaverit: Sed potius quod consuetudines patrias, iis quæ peregrè didicit, tanquam floribus, asperserit.

XIX.

DE IMPERIO.

Miser proculdubio est animi status, paucæ habere quæ appetas, multæ quæ metuas: Attamen hoc ipsum *Regibus* ferè proprium est: Qui in supremo gra-

mo gradu collocati, nō habent ad quod
aspirent; Id quod animos eorum red-
dit languidiores: Atque econtra ha-
bent phantasmata plurima periculorum
& umbrarum volitantium; Id quod a-
nimos eorū reddit minus serenos. Hinc
etiam emanat & alter ille effectus, quem
*Scriptura Regibus tribuit; ut cor Regis
sit inscrutabile*: Etenim suspicionum
multitudo, & absentia affectus alicujus
prædominantis qui reliquis imperet, cu-
jusvis animum reddit exploratu diffici-
lem. Hinc quoque emanat & illud;
Quod *Reges sæpenumero desideria sibi
ipsis crecent, atque ad nugas animum
adjiciant*: Interdum ad ædificia extruen-
da; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut
Collegium instituendum; Interdum ad
personam aliquam evehendam; Inter-
dum ad artem aliquam mechanicam aut
manus excellentiam exercendam; ut
Nero studuit pulsanda cytharæ, *Domitianus*
sagittis collimandis, *Commodus*
gladiatoria, *Caracalla* aurigationi. Hoc
illis incredibile videtur, qui Axiōma
illud non norunt; *Animum humanum,
magis exhilarari & refici, progrediendo in
rebus parvis, quam consistendo in rebus
grandibus*. Videre etiam est *Reges*, qui
sub

sub *Imperii* sui initiis, in victoriis & provinciis subjugandis, maxime foelices fuerunt; Cum vix possibile sit ut perpetuos progressus faciant, verum ut fortunam suam aliquando adversam & retrogradam experiantur; sub fine superstitiosos & melancholicos evasisse: Uti contigit *Alexandro Magno*, *Diocleriano*, ac nostra aetate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi semper consuevit, & in obicem tandem impingitur, sui ipsius favore excidit, neque amplius res est quae fuit.

Dicamus nunc de vera *Imperii Temperaturâ*; Quam servare, res ardua est, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis consistunt. Verum alia res est, contraria miscere, alia alternare. Responsum *Apollonii*, egregiâ prudentiâ plenum est. Interrogabat eum *Vespasianus*; *Quid Neroni ruina suscipiet?* Respondit; *Nero Cytharam perire pulsare, & accommodare noverat; At in imperando, chordas interdum nimium distendebat, interdum eas nimium relaxabat.* Atque certissimum est, Nihil auctoritatem aequè destruire, ac inaequalem, & quasi subsultoriam, atque intempestivam *Potentia* alternationem, nunc rigidus

dius intensæ, nunc laxius remissæ.

Veruntamen & hoc verum est, moderni temporis prudentiam, circa *Principum* negotia tractanda, in hoc potissimum versari, ut conquirantur magis & aptentur remedia & subterfugia malorum & periculorum, cum ingruerint; quam ut prudentiâ solidâ & constanti, depellantur & summoveantur, antequam impendant. Verum hoc nihil aliud est, quam in agone, cum Fortuna, experiri. Caveant autem homines, ne obdormiscant circa turbarum materias primas, & inchoamenta. Nemo siquidem scintillam, incendium parituram, prohibere potest; nec regiones metiri, unde eruptura sit. In *Principum* negotiis, interveniunt proculdubio, multæ difficultates & impedimenta; At sæpenumerò maxima impedimenta sunt, *Principum* ipsorum affectus & mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria plane appetant; sicut recte Tacitus; *sunt plerunque Regum voluntates vehementes, & inter se contraria. At Potentie nimix sollicitissimus est, credere se posse finem rei pro arbitrio assequi, neque tamen media procurare.*

Regibus intercedit negotium cum *nationibus*

E

tionibus

tionibus vicinis, cum Vxoribus propriis, cum Liberis suis, cum Pralatis & Clero, cum Proceribus Regni, cum Nobilibus secundæ Classis sive Generosis, cum Mercatoribus suis, cum Plebe Regni, cum Militibus suis. Atque à singulis horum impendent pericula, nisi adhibeatur cura.

Quod ad Vicinos attinet, præscribi non potest Regula aliqua certa Cautio- nis, propter occasionum varietatem; unicâ exceptâ; quæ sempertener. Ea est, ut Principes huic rei perpetuò invigilent, ne quis ex vicinis in tantum ex- crescat; (vel novis territorii augmentis, vel commercium ad se trahendo, vel propius accedendo, & similibus;) quo majorem nanciscatur lædendi potesta- tem, quam antea habuerat. Sanè, du- rante Triumviratu illo Regum; (Henrico Octavo Anglo, Francisco Primo Gallo, & Carolo Quinto Hispano;) ea viguit inter ipsos diligentia, ut nemo trium vel pal- mam terræ acquirere potuisset, quin reliqui duo statim rem ad æquilibrium de- ducerent; neque pacem fœnore redime- re sustinerent. Idemque præstabat Fœ- dus illud, (Cui Guiccardinus securita- tem Italia attribuit,) ictum inter Ferdi- nandum Regem Neapolitanum; Loren- zium

zium de Medices, & Ludovicum Sforzam, Principes; alterum Florentia, alterum Mediolani: Neque recipienda est Opinio, quorundam ex Scholasticis; Bellum juste suscipi non posse, nisi ob injuriam, aut provocationem præcedentem. Siquidem justus metus imminentis periculi, et si violentia aliqua non præcesserit, proculdubio belli causa est competens & legitima.

Quantum ad *Vxores*; Extant exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia* infamis ob veneficium *Augusti. Roxolana*, uxor *Solymani*, perniciem intulit *Mustapha* celeberrimo illi *Principi*; Atque aliàs successionem, & Domum *Mariti* sui, perturbavit. *Edwardi Secundi Regis Angliæ uxor*, operam præbuit præcipuam, in *Mariti* sui de Regno derurbatione, & nece. Hoc genus periculi maximè timendum, cum *Reginæ* Liberos ex priorè *Marito* susceperunt, aut in adulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Abiis etiam orta Tragediæ plurimæ. Atque generalitèr, suspiciones arreptæ à *Patribus*, in *Filiis* suos, infaustæ extiterunt. *Mustapha* (quem antea nominavimus) cædes, *stirpi Solymani* adedò fatalis fuit, ut

successio *Sultanorum*, usque in hodiernum diem, pro suspecto habeatur, velut sanguinis e mentiti, quia *Selymus* secundus putabatur suppositivus. Cædes etiam *Crispi, Principis* summæ spci, inflicta per Patrem suum *Constantinum Magnum*, similiter ejus Familiæ fatalis fuit; Siquidem, tam *Constantinus*, quàm *Constantians*, Filii ejus, violentâ morte perierunt; Et *Constantinus*, qui ex Filiis ejus superstes fuit, decessit sane ex morbo, sed non nisi cum *Julianus* contra eum arma cepisset. Cædes similiter *Demetrii, Philippi* Secundi *Macedonis* Filii, vertit se in *Patrem*, qui mortuus est ex mœrore & pœnitentiâ. Complura sunt ejusmodi exempla: Verum pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid boni, ex hujusmodi dissidentiis, pereceperunt; præterquam cum *Filii* bellum aperte *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adversus *Bajazetem* Patrem suum; Et tres *Filii Henrici Secundi, Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prelatos*; Ab illis etiam, si potentes fuerint & superbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anselmi*, & *Thomæ Beckettii*, *Archi-Episcoporum Cantuarie*; Quorum Baculi Pastorales cum *Regis* Gladio concertârunt; licet

licet res illis fuerit, cum *Regibus* animosis & fastuosis; *Gulielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujusmodi, à *Pralatis*, non est magnopere pertimescendum, nisi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Jurisdictione Principatus externi pendet; aut etiam ubi *Ecclesiastici* eliguntur à populo; non autem à *Rege*, vel Patronis Ecclesiarum.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certe cohibendi, & tanquam in justâ distantia à *Solio Regali* continendi; Verum depressio ipsorum, poterit *Regem* fortasse ipsum magis absolutum reddere, sed interim minus tutum; Et minus efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi, in *Historiâ* meâ *Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* suos perpetuò deprimebat: Unde factum, ut tempora ejus difficultatibus & turbis plena essent. *Nobiles* enim, etsi in fide & officio, versus eum manserint, attamen minime cum eo cooperabantur in negotiis suis; ita ut ipse fere omnia solus sustineret.

Quatenus ad *Nobiles secunda Classis*; Parum periculi ab illis manare potest, cum sint corpus dispersum. Poterunt illi quidem nonnunquam grandia loqui, sed non multum nocere. Quinimo fo-

& sine donativis; res sunt utiles, & salubres, & sine periculo.

Principes corporibus cœlestibus similes: quæ tempora felicia, aut infelicia, in fluxu suo producant; quæque veneratione multâ gaudent, requie nullâ. Omnia circa *Reges* præcepta, duobus illis monitis clauduntur; *Memento quod es homo*; Et; *Memento quod es Deus, seu Vice-Dei*: Quorum alterum pertinet ad Potestatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

DE CONSILIO.

Summa quæ intercedit inter homines fides, est illa *Consilium* impertiendi. Etenim in alio quovis fidei genere, partes tantum vitæ aliis commendamus; Terras, Bona, Liberos, Existimationem, & alia Negotia particularia; Verum iis quos nobis *Consiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quanto magis, qui partes *Consiliariorum* præstant, ad omnem integritatem & sinceritatem astringuntur? *Principes* vel prudentissimi, nullo modo in diminutionem Auctoritatis accipiant, si *consilio* virorum sele-

selectorum utantur. Quin & *Deus* ipse *consilio* non vacat; sed inter nomina magna *Filiis* sui benedicti ponit; ut *Consiliarius* vocetur. *Salomonis* certè pronunciatum talc: *In consilio stabilitas*. Res humanæ proculdubio, aut primam, aut secundam agitationem subibunt: Si minus *Consultationum* argumentis jactentur, certè fluctibus fortunæ jactabuntur; plenæque evadent, inconstantia, & mutationum, modò texendæ, modò retexendæ, instar vacillationum hominis ebrii. Sanè *Filius Salomonis* vim *consilii* expertus est, quemadmodum *Pater* ejus necessitatem & usum vidit. Etenim regnum *Deo* dilectum, primò laceratum & fractum est, *consilio* pravo. Cui quidem *consilio* iniustæ sunt, ut nobis sint documento, Notæ illæ duæ, per quas *consilia* prava, in perpetuum, dignoscantur; Una, quod fuerit *consilium* juvenile quoad personas; Altera, quod fuerit violentum quoad subjectum.

Sapientia Veterum in *Parabola* adumbravit, tam unionem & insolubilem conjunctionem *Consilii* cum *Regibus*; quam prudentem & politicum usum ejusdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Iovem* narrat, *Metim*, (quæ

acti res Consilium Regum
era dicitur in quo man
impio spolia suo esse
quod sequitur Quod imp
mentum est. Tamen p
magna fuisse in tam gr
Sicut enim unum non
hoc patet, sed de
ipsum quæque p
hæreticorum et ceter
Que habet potest
perit in hoc
modum Reges Cons
viam se genere dicit
debetur in his com
est velin prima Con
cum abhorret & eff
velin utro Consil
rærit, & partu vol
mam non permittan
suo ut Decretum per
esum adhibere p
tam ad se retin
bus faciant; Dec
ultimas; que, qu
& potestate erant
armata, à sup
Jum de Ant
(quo magis

(quæ vox *Consilium* significat,) in Uxo-
rem duxisse; in quo innuunt *Consilium*
Imperio sponsæ loco esse. Alterum in eo
quod sequitur: Quod hujusmodi Com-
mentum est. Tradunt, postquam *Metis*
nupta fuisset *Iovi*, eam gravidam ex illo
factam: *Iovem* autem non sustinuisse do-
nec pareret, sed eam devorasse; Unde
ipsum quoque gravidum factum; & *Pal-
ladem* armatam ex capite suo edidisse.
Quæ Fabula portentosa Arcanum Im-
perii involvit: Hoc nimirum; Ad quem
modum *Reges*, erga *Consilium suum san-
ctius*, se gerere debeant: Primum, ut res
deliberandas illis committant; Quod
est veluti prima Conceptio: Secundò,
cum elaboratæ & efformatæ fuerint,
veluti in utero *Consilii* sui; atque matu-
raverint, & partui vicinæ sint; tum de-
mum non permittant amplius *Consilio*
suo ut Decretum perficiant, ac si res ex
eorum auctoritate penderet; sed nego-
tium ad se retrahant, & palam omni-
bus faciant; Decreta & ordinationes
ultimas, (quæ, quoniam cum prudentiâ
& potestate exeunt, assimilantur *Palladi*
armatæ), à seipsis emanare: Neque so-
lum ab Auctoritate suâ, verum etiam,
(quo magis existimationem suam eve-
hant,)

hant,) ab ingenio & auctoritate propriâ provenire.

Dicamus jam de *Incommodis Consilii*, & de ipsorum *Remediis. Incommoda*, quæ se produunt, in *Consilio* utendo, & adhibendo, sunt tria. Primò, quod hæc res, negotia minùs reddat secreta. Secundò, quod derogare videatur de auctoritate *Principum*, ac si minùs ex se penderent. Tertio, quod subsit periculum à *Consiliis* infidelibus, quæ tendant potiùs in commodum *Consulentis*, quam *Principis* ipsius. Ad quæ mala evitanda, doctrina quorundam ex *Italibus*; Et practica apud *Gallos*, temporibus quorundam *Regum*, introduxit *Consilia interiora*, quæ vulgo vocantur *Cabinetti*: remedium sanè morbo deterius.

Quantum ad occultationem *Consiliorum*; Non tenentur *Principes*, omnia cum omnibus *Consiliariis* communicare; sed tam personas, quam negotia, cum delectu, excerptere possunt. Neque necesse est *Principi*, qui deliberat quid sit agendum, simul detegere quid in animo habeat statuere. Verùm caveant *Principes*, ne propalationis negotiorum suorum, ipsi in causa sint. Quatenus verò ad *Consilia*, quos diximus *Cabinetti*

ros, in illos diverbium illud competit; *Plenus rumarum sum*. Futilis quispiam, qui gloriæ sibi duxerit, arcana nosse & reterege; plus nocebit, quam complures, qui benè norunt, officii sui esse, eadem reticere. Verum est, intervenire negotia quædam, ejus generis, quæ occultationem summam requirunt, Quæ non facile ultra notitiam unius aut duorum præter ipsum *Regem*, excedet: Neque improspere cedere solent istiusmodi *Consilia*: Nam præterquam quod secreta sint, procedunt plerunque constanter, & uno quasi spiritu reguntur, absque contentione. Sed tum demùm, hoc rectè cedit, si *Rex* prudens sit, & proprio Marte validus; & simul *Consiliarii* illi sint sagaces; & ante omnia, Finibus, quos sibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; qui arcana sua majoris momenti, duobus tantummodò *Consiliariis* impertiebatur, *Mortono, & Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem* minuendam; *Fabula* remedium monstrat. Imò *Majestas Regum*, exaltatur potius quam deprimitur, cum in *Cathedrà Consilii* sedeant. Neque unquam invenire est *Principem*, auctoritate suâ imminutum,

per

ITO DE CONSILIO.

per *Consilium* suum ; Nisi fortè ubi ob-
tigerit , Potentia nimia in uno aliquo
Consiliario ; aut nimis arcta combinatio
inter diversos : Quæ duo mala citò de-
prehenduntur , & sanantur .

Quantum ad postremum *Incommo-
dum* ; *Consiliarios* nimirum , in *Consilio*
dando , suæ rei prospecturos , non Do-
mini ; minimè dubium est , *Scripturam*
illam ; *Non inveniet fidem super terram* ,
intelligi debere de naturâ temporum ,
minimè de personis singulis . Reperiun-
tur siquidem viri , fideles , sinceri , candi-
di , & veraces ; minimè vastri aut involu-
ti . Asciscant sibi *Principes* , ante omnia ,
ingenia talia . Præterea *Consiliarii* rarè
ita inter se uniuntur , quin alius super al-
lium excubias agat ; adeò ut , si quis
Consilia det factiosa , aut ad privatos Fi-
nes collimantia , celeriter hoc ad aures
Principis deveniet . Remedium autem
præstantissimum fuerit , si *Reges* dent o-
peram ut *Consiliarios* suos pernoscant ;
quemadmodum illi , ut *Principem* ;

Principis est Virtus maxima nosse suos .

Contra verò *Consiliarios* non decet ,
nimios esse rimatores , in personâ *Prin-
cipis* sui . Vera enim *Consiliarii* Constitu-
tio hæc ; Ut peritior sit in negotiis *Prin-
cipis* ,

DE CONSILIO. III

cipis, quàm in moribus ejus. Sic enim verisimile fiet, cum *Consilium* potius recta directurum, quàm se *Principi* accommodaturum quò complacat. *Principibus* etiam hoc magno usui esse possit; Si opiniones & vota *Consiliariorum* suorum, & divisim, & conjunctim, recipiant. Etenim opinio, in secreto prolata, liberior multò est; sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quisque propriis affectibus plus inservit; in consortio aliorum affectibus magis obnoxius est: Itaque neutrum omittendum; atque ab inferioribus, in privato potius, ut libertati consulatur; a grandioribus, in consortio potius, ut modestius sententiam ferant. Nil prodest, si *Principes* de rebus deliberent, nisi diligenter quoque deliberent de personis: Etenim res omnes, tanquam imagines mortuæ; vita autem actionis in delectu personarum potissimum consistit. Neque sufficit de personis deliberare, secundum genera, veluti in ideâ quadam, aut descriptione Mathematicâ; Qualis videlicet Character & conditio personæ esse debeat: Etenim errores maximi interveniunt, & judicii libra maximè versatur, in delectu individuorum.

duorum. Illud quoque memoriâ tenendum; *Optimi Consilarii mortui: Libri* veritati non parcunt, cum *Consilarii* fortè in adulationem lapsuri sint. Utile itaque fuerit, *Libros* multum revolvere; præsertim eorum auctorum, qui & ipsi gubernacula rerum tractârunt.

Consilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud ferè sunt, quàm Congressus, & Colloquia familiaria: ubi res potiùs sermonibus jaçtentur, quàm debitis argumentis trutinentur. Atque plerunque præcipitanter nimis, ad Decretum vel Actum *Consilii*, operatur. Satius esset, si in majoris momenti negotiis, res uno die deliberanda proponeretur, altero tractaretur; *In nocte Consilium*. Id certè præstitum est, in *Tractatu Vnionis*, inter *Delegatos Angliæ & Scotiæ*; *Qui* conventus, regulariter, & optimo ordine, processit. Ad petitiones autem privatas, dies aliquos præfigi probo: Nam & supplicantibus tempora certa indicant, quibus commodius se applicant; & solenniores conventus exonerant, ut possint *Hoc agere*. In delectu deputatorum, qui negotia ad *Consilium* informandum præparent, præstat eos eligere, qui æqui sint, & in neutram partè propendeant, quam

DE CONSIGLIO. 113

quam æquitatem quandam creare, introducendo aliquos qui utrique parti sedulo favcant. Probo etiam *Delegaciones*, non tantum temporaneas, aut è renatà; sed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratià; *Quæ* curent separatim, *Commercia*; *Ætarium*; *Bellum*; *Gratias*; *Gravamina*; *Provincias* particulares. Sanè, ubi in usu sunt *Consilia* subordinata diversa, atque unicum tantum superius *Consilium*, (ut fit in *Hispania*,) nihil aliud ferè sunt ejusmodi *Consilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, nisi quod majore auctoritate polleant. Si casus postuler, ut informetur *Consilium*, ab hominibus alicujus muneris aut professionis particularis, (veluti *Jurisperitis*, *Nauticis*, *Excusoribus* *Nummorum*, *Mercatoribus*, *Artificibus*, & similibus,) audiantur illi primò coram *Delegatis*; Et postea, prout occasio postulat, coram *Consilio*. Neque permittantur venire cætervatim, aut more *Tribunitio* se gere; Hoc enim foret, clamoribus *Consilium* fatigare, non informationem, ut decet, exhibere. *Mensa oblonga*, & rursus *quadrata*, sive *sedes ad parietes* *Cameræ Consilii*, videri possunt, Formalia tan-

tantum, sed sunt profectò Realia: Nam ad *Mensam oblongam*, pauci qui prioribus locis sedent, res quasi soli transigunt; verum in aliis, quas diximus, figuris, major usus *Consiliariorum* qui inferius sedent. *Rex*, cum præfideret ipse in *Consilio*, caveat, ne sententiam suam, citius quam par est, declaret: Hoc si fecerit, *Consiliarii* se ad nutum ejus applicabunt; & loco *Consilii liberi*, Canticum ei occinent; *placebo*.

XXI.

DE MORA.

Fortuna foro rerum vœnaliùm similis est; ubi sapè (si paululùm expectare poteris,) minuetur pretium. Rursus, aliquando *Sibylla licitationibus* assimilatur; quæ primo plenas offert merces, mox partes aliquas consumens, integrum tamen pretium postulat. Nam *Occasio* (ut in trito habetur Carmine,) *occipitium nobis obvertit calvum, postquam capillorum in fronte copiam fecit non arripientibus*: vel saltem utris ansam præbet primo accipiendam; dein ventrem, qui difficilior comprehenditur. Nusquam certe major apparet sapien-

pientia, quam in tempestivis negotio-
 rum auspiciis, principisq; eligendis:
 Non jam levia sunt pericula, si levia vi-
 deantur; & plura pericula fefellerunt,
 quam vim intulerunt. Quinimo, satius
 est, quibusdam periculis, quasi media via
 occurrere, quam eorum motus, & ap-
 propinquationem, perpetuo inquirere,
 & observare. *Qui enim nimium invigi-
 lat, interdum dormitat.* E-contrario,
 umbrarum longitudine decipi, (ut qui-
 dam olim, quando Luna Horizonti pro-
 xima, hostium terga irradiabat,) atque
 ita ante tempus tela emittere; aut pe-
 ricula, pramaturè obviando, accersere,
 alterum est extremum. Nam *Opportuni-
 tatis maturitas, vel immaturitas,* est (ut
 antea diximus) ad amissim examinanda.
 Ac, ut plurimum, expedit, omnium
 mag norum negotiorum principia, *Argo*
 cum centum oculis suis, exitus verò,
Briareo cum centum manibus suis, com-
 mittere: primum scilicet invigilare, po-
 steà accelerare. Etenim *Orci Galea,*
 quæ Politicum verè reddit invisibilem,
 est, *Consiliorum occultatio, & Expeditio-
 num celeritas.* Cum enim ad executionem
 ventum sit, nulla *occultatio celeritati*
 est æquiparanda; more globuli è

Tor-

Tormento emissi, qui tam velociter
pertransit, ut ipsam oculorum aciem
antevertat.

XXII.

DE ASTUTIA.

PER *Astutiam* intelligimus, sinistram
quandam & obliquam Prudentiam.
Et pro certo est, multum interesse, inter
Astutum, & *Prudentem*; non solum,
quatenus ad probitatem, sed etiam qua-
tenus ad mentis vires. Sunt qui chartas
pictas artificio quodam miscere sciunt,
qui tamen periti lutores non sunt; Sunt
itaque nonnulli, qui in Competitioni-
bus, & Factionibus regendis, multum
valent, aliàs vero infirmi iudicii sunt.
Rursus, alia res est personarum naturas
& mores callere, alia vero negotia per-
nosse: Sunt enim haud pauci, qui in
personarum aditibus, & temporibus,
versuti sunt, neque tamen partis Realis,
negotiorum, sunt capaces: Quæ est
constitutio ipsissima hominum; qui in
personis dignoscendis, non in liberis e-
volvendis, operam collocârunt. Tales
magis in Pragmaticis adhiberi debent,
quam in Consiliis; Et non aliter ferè
usum

De A
stam sui præben
de contriverunt.
mines novos, &
sed ut, verus i
pccate dignosce
nos & videbis,
has non teneat.
isti homines, sin
cum propolis,
nas ipsorum ex
Inter Astu
quis eorum ej
limatius obser
præcipiunt. Su
ex prudentior
obscura, vultu
rum, decet ho
lorum, per vic
modum & fac
Altera existi
properè, & fa
cupias, person
quoquam neg
detineas & pra
Objectiones &
dem noveram
Secretarium, c
tham Regina
manu Regina

DE ASTUTIA. 117

usum sui præbent, quam in viis, quas sæpè contriverunt. Converte eos ad homines novos, & artibus suis excidunt: adedò ut, vetus illa Regula, stultum à sapiente dignoscendi, (*Mirre ambos ad ignotos & videbis,*) de hujusmodi hominibus non teneat. Quoniam autem *Astuti* isti homines, similes sunt pusillarù mercium propolis, non abs re fuerit, officinas ipsorum excutere.

Inter *Astutius* numerari potest, ut quis *vultum* ejus cum quo colloquitur, limatius observet: quod etiam *Iesuita* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui corda habent obscura, vultus autem pellucidos. Verum, decet hoc fieri, cum modestà oculorum, per vices demissione, quemadmodum & faciunt *Iesuita*.

Altera existit *Astutia*, ut cum aliquid properè, & facilè obtinere & expedire cupias, personam cum quâ agis, de alio quopiam negotio sermonem inferendo detineas & præoccupes; ne nimium ad Objectiones & scrupulos evigilet. Equidem noveram *Consiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquam ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* signanda, accessit, quin à prin-

principio illam, in aliquos de rebus Statuū gravioribus sermones perduceret, ut hisce intenta ad Diplomata minus animum adjiceret.

Idem valet *subita prebensionis* ratio, si quis rem proponat, quando persona, cum quā agitur, ad alia festinat, neque moram pati potest rem accuratius considerandi.

Si cui in animo est, negotium aliquod destruere, quod alius fortasse quispiam dextrè & cum effectu propositurus fuisset, ipse se erga negotium *benè affectum simulat*, atque ipse rem proponat, sed eo modo, ut successum ejus disturberet.

Abruptio sermonis in medio, quasi quis seipsum deprehenderet, & contineret, majorem generat appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortius quod *Questione* erutum est, quā quod sponte oblatum, possis ad inescandam *Questionem* insolitum inducere vultum: ex quo occasio detur alteri interrogandi, Quid sibi velit ista oris mutatio? Ut *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus tristis fuerat in conspectu Regis.*

In rebus ambiguis, & ingratis bonum est

est

est initia, de iis Sermonem inferendi, alicui alteri deputare, cujus verba minoris sint ponderis, & majoris auctoritatis vocem, in subsidiis reservare, veluti casu fortuito interrogetur ille superveniens, de eo sermone, qui ab altero injectus est. Quod fecit *Narcissus*, cum indicaret *Claudio*, Matrimonium *Messalinae* & *Silii*.

In rebus, quas à se amoliri quis cupiat non inutile est, vulgi nomen mutuari: Ac si quis tali formulâ utatur; *Hoc vulgò dicitur*, aut *Increbuit Sermo*.

Noveram quendam, qui cum Literas scriberet, id, quod maximi erat momenti, Post-scripto semper includebat, ut rem fere prætermisissam.

Noveram & alium, qui cum ad Colloquium cum alio veniret, id quod maxime ei in sermone curæ erat, præterire solitus erat, & discedere, & rursus redire, & tum demum ejus rei mentionem facere, ac si illa fere è memoriâ excidisset.

Alii se subito deprehendi procurant, tali tempore, quo verisimile est, partem cui insidiantur, superventuram; ac simul se chartam aliquam, in manu habentes, aut aliquid præter consuetudinē agentes,

tes,

tes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas reverâ ipsi eloqui cupiunt.

Asturia species satis vafra est, ea verba proprio nomine prolata, sibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & subruat. Noveram duos, pro officio *Secretarii*, tempore *Regina Elizabethæ*, competitors; qui tamen se invicem amice tractabant. Quique de negotio ipso competitionis suæ sæpius conferebant: atque alter ipsorum dicebat, *Fieri Secretarium in declinatione Monarchiæ*, rem esse haud parvi periculi; seque illud genus honoris minime ambire. Alter statim verba illa, callide prolata, bonâ fide arripuit; & cum amicis suis nonnullis libere sermones conferuit, dicens, se in *declinatione Monarchiæ muneris Secretarii* ambitiosum esse non debere. Prior ille occasione usus est, eaque verba ut ad *Reginæ* aures pervenirent, tanquam scilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchiæ*, cum ipsa se vigentem reputaret, posterioris illius competitionem, nunquam postea admisit.

Est *Asturia* quoddam genus, quod
Anglico

D E A S T U T I A. 121

Anglico proverbio, Felem in aheno vertere, satis absurde dicitur; cum ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquam ab ipso prolata. Et, ut verum dicamus, cum talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile est probare & verificare, ab utro primum inceperint.

Est artificium in usu, ut quis in alios spicula quædam oblique torqueat, justificando seipsum, per negativas, utpote dicendo; Hoc ego non facio; ut Tigellinus fecit Burrhum fugillando; Se non diversas spes, sed incolumitatem Imperatoris, simpliciter spectare.

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes & Historiolas*, ut nihil sit quod insinuare cupiunt, quin id *Historiolâ* aliquâ involvere possint; Unde, & se magis in tuto continent, quasi nihil diserte affirmantes, & rem ipsam majore cum voluptate spargi efficiunt.

Bonum est *Astutia* genus, ut quis responsum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minus hæere facit.

Mirum est cernere, quamdiù nonnulli occasionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uri
susti-

sustineant; & quot alia attingere, ut quo volunt perveniant. Res certe hæc, magnæ patientiæ, sed multi usus.

Improvisa, & audax Quæstio, aliquando hominem deprehendit, & deregit. Simile quiddam evenit cuidam, qui nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per nomen suum verum, à tergo compellatus, ad quod statim retrospexit. Verùm merces hæc pusillæ, & *Astutia* minores, sunt infinitæ. Neque male factum esset, si quis earum conficeret uberiorem Catalogum; Quoniam nihil rebus obest magis, quàm quod *Astuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos negotiorum periodos & pausas, nosse, qui in ipsorum viscera, & interiora, penetrare nequeunt: ut reperiuntur ædes nonnullæ, quæ gradus naclæ sunt commodos, & anticameras, sed absque cubiculo aliquo pulchriore. Itaque tales videbis in Conclusionibus *Deliberationum* commodos quosdam exitus reperire. Ad rem verò examinandam, & disceptandam, nullo modo sufficere. Attamen, sæpenumerò ex hac re existimationem quandam aucupantur; veluti ingenia

De Prudent. &
 quæ ad decern
 spectandum, sunt ag
 remantur dolis,
 tum cogitatis solidis
 pro eis; Prudentes ad
 actus dveris ad do.

XX
 DE PRUDEM
 SIBI S.

Tomata animalcul
 in horro nocivum
 minimum aman
 te nocent. Parite
 nec amorem Tui
 Recurrat: Atque i
 magis, ut alios non
 tem, in Regno tuum, a
 rem planè ignobile e
 ment totipiam. Com
 Reche tandem natu
 enim suo hinc Cen
 finis Cæcilius hinc o
 super Centri hinc
 Ad se omnes ferat,
 Vera Prudentis, Qu
 nam tam non coad
 periculo, & formid.

DE PRUDENT. QUÆ SIBI SAPIT. 125
genia quæ ad decernendum, potius quæ
disputandum, sint aptiora. Sunt qui ma-
gis innituntur *dolis*, quos alii struunt,
quàm *consiliis* solidis & sanis; Sed *Salomon*
ait; *Prudens advertit ad gressus suos;*
Stultus diverit ad dolos.

XXIII.

DE PRUDENTIA QUÆ SIBI SAPIT.

Formica animalculum *sibi sapiens*, sed
in horto nocivum. Et sanè fit, ut
qui sui nimium amantes sint, Reipubli-
cæ noceant. Partire itaque moderatè,
inter amorem Tui ipsius, & amorem
Reipublicæ: Atque ita tibi sis proxi-
mus, ut in alios non sis injurius: præfer-
tim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Cen-
trum planè ignobile est, actionum ho-
minis cujuscumque; *Commodum proprium*.
Rectè terrestrem naturam sapit. Terra
enim suo stat fixa Centro; ubi quæ af-
finia Cœlestibus sunt omnia, moventur
super Centrū alterius, cui benefaciunt.
Ad se omnia referre, tolerabilis est in
Viris Principibus; Quia ipsi intra perso-
nam suam non consistunt; sed publico
periculo, & fortunâ, degunt. Verum in

F servo

seruo *Principis*, aut cive Reipub. res est
 perniciosissima. Etenim negotia publica
 universa, quæ ab id genus homine expe-
 diuntur, ad fines proprios spectantur;
 quos necesse est, Eccentricos sæpè esse,
 ad fines Domini, sive Status sui. Eligant
 itaque *Principes*, & Status, ministros &
 seruos, qui hac notâ non maculantur;
 nisi velint res suas accessoriè tantum lo-
 co esse. Imo quod hunc Effectum red-
 dit magis exitiosum, illud est; Quod
 amittitur planè rerum analogia. Satis
 enim iniquum esset, si *bonum* serui præ-
 feratur *bono* Domini; Sed adhuc longe
 iniquius est, cum *exiguum bonum* serui,
 antefertur *magno bono* Domini. Verunta-
 men id sæpius factum est, per *Officiarios*
 pravos; veluti *Thesaurarios*, *Legatos*,
Duces, & alios seruos aut ministros in-
 fideles & improbos: Qui globulo suo
 pondus addunt finium suorum minuto-
 rum, quod eum in transversum inclinet
 utilitatis Domini sui, in rebus graviori-
 bus & magni momenti. Et plerunque
 commodum, quod ejusmodi serui ad se
 attrahunt, est pro modulo fortunæ pro-
 priæ; at detrimentum, quocum per-
 mutant commodum illud, est pro mo-
 dulo fortunæ Domini sui. Siquidem *Phi-*
lauto-

DE PRUDENT. QUÆ SIBI SAPIT. 125

lautorum istiusmodi ingenium patitur ; ut non morentur domum proximi incendere, pro re nihilo majore, quam ad *assanda ova sua*. Veruntamen hujusmodi ministri, haud raro, apud Viros potentes, gratiâ pollent ; Quia illis jucunda procurant, sibi utilia : Atque utriusvis rei causa, fortunam Domini sui prodent.

Prudentia quæ *sibi uni sapit*, in plurimis ejus ramis, res sane depravata. Affimilanda *sapientia soricum*, qui domum aliquam pro certo deserent, paulò ante ruinam : *Sapientia vulpis*, quæ *taxonem* è domo expellit, quam sibi defodit, non illi : *Sapientia Crocodili*, qui lachrymas emittit, cum devorare cupit. Verum illud imprimis observationem meretur ; Quod hujusmodi homines, qui (ut *Cicero* loquitur de *Pompejo*), *sui sunt amantes sine rivali* ; sæpenumero infortunati sunt : Cumque sibi, per totam vitam, sacrificaverint, in exitu sacrificant inconstantia fortunæ ; cujus alas sperabant se pulchra illa *sapientia* sua præscidisse.

XXIV.

DE INNOVATIONIBUS.

Sicut partus recens editi informes sunt; sic videre est in *novis Institutiis* quæ sunt partus temporis. Veruntamen, ut qui in familiam suam honores primi introducunt, posteris suis plerumque dignitate prælucent; ita rerum exemplaria, & primordia, (quando feliciter jacta sunt,) imitationem ætatis sequentis, ut plurimum, superant. Malum enim, in natura humana, naturali motu fertur, qui processu invalescit; At bonum, ut fieri amat in violentis motibus, in primo impetu fortissimum. Certe, omnis Medicina *Innovatio* est: Et qui *nova remedia* accipere nolit, *nova mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus*. Quod si *Tēpus*, decursu solo, res in pejus ferat; *Prudētia* verò & *Industria*, eas in melius restituere non contendat, quis tandē erit finis mali? Hoc concedi prorsus debet; Quod consuetudine firmatum est, etsi minus sit bonū, aptū esse tamē tēporibus; Quæq; uno quasi alveo fluxerunt, scdere quodā conjuncta esse; ubi contrā *nova veteribus* non usque-

quaque tam concinne cohæreant : Est enim utilitate juvent; *novitate* tamen & inconformitate turbant. Sunt certe *Novitates*, tanquàm advenæ aut peregrini, quos admiratione plus, minus benevolentia prosequimur. Rectè quidem hæc omnia, si *Tempus* quiesceret; hoc tamen indefesse in orbem agitur. Inde fit, ut *importuna & morosa moris retentio*, res turbulenta sit, æque ac *Novitas*; Et qui vetera superstitiosè nimis reverentur, cedant in præsentis seculi ludibrium. Prudenter igitur facient homines, si, in *innovationibus* suis, à *Tempore* exemplum perant: *Tempus* enim *innovat* vel maxime, sed tacite, pedetentim, ac sine sensu. Illud enim pro certo habes; Quod *novum* est præter spem & expectationem accedere; & huic adjicere aliquid, illi eripere: At cui incremento est *Novitas*, ille fortunæ gratias habet, & tempori; Cui verò nocumento, is *Novitatis* auctorem injuriarum postulat. Expedi prætercà, *Experimentis novis*, in corporibus Politicis medendis, non uti; nisi urgens incumbat necessitas, aut evidens se ostendat utilitas: Et sedulò cavere, ut *Reformationis studium mutationem* inducat, non autem *studium mutationis Re-*

formationem prætexat. Quinetiam omnis *novitas*, quam rejicere fortasse non datur, pro suspectâ tamen haberi debet. Denique ex *Scriptura* monito; *Stemus super vias antiquas, atque circumspiciamus, qua sit via bona, & recta, & ambulemus in eâ.*

XXV.

DE EXPEDIENDIS NEGOTIIS.

Celeritas nimia & affectata, negotia, ut plurimum, perdit. Similis est illi rei, quam *Medici Præ-digestionem*, sive præproperam *Digestionem*, vocant: quæ corpus implere solet humoribus crudis, & secretis feminibus morborum. Itaque *Negotiorum expeditionem* ne metiaris, per tempora consulendi, sed per *negotii ipsius progressum*. Et quemadmodum in cursu, minime in passus granditate, aut pedum elevatione altiore, *celeritas* consistit, sed in motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *negotii* nimiam pro unâ vice avidè amplecti, *celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ est nonnullis illud tantum, ut brevi tempore multum confecisse videantur; aut

ut

DE EXPEDIENDIS NEGOTIIS. 129

ut periodos aliquas *negotiorum* falsas
 confingant, quò acres in *negotius* existi-
 mentur: Verum aliud est, tempori par-
 cere, *negotium* contrahendo, aliud in-
 tercidendo: *Negotia* autem in eum mo-
 dum tracta, crebris nimirum congres-
 sibus, plerunque sursum deorsum fe-
 runtur, magnâ inconstantia. Novimus
Virum prudentem, cui semper in ore e-
 rat, cum *festinationem* nimiam videret;
Manete paulisper, ut expediamus celerius.

Ex alterâ parte, vera *Celeritas*, in *ex-
 pediendis negotiis*, res est pretiosa. Tem-
 pus siquidem *negotiorum*, sicuti pecunia
 mercium, est mensura: Emitur igitur
negotium magno, ubi nimia est *protra-
 ctio*. *Spartani*, & *Hispani*, tarditatis no-
 tati sunt: *Mi venga la muerte de Spagna:*
Veniet mors mea ab Hispaniâ: Tum, scio,
 cunctanter veniet.

Aurem illis præbe facilem, quibus
 primæ in informatione *negotii*, partes
 demandatæ sunt: & potius viam illis
 monstres ab initio, quam postea in O-
 rationis filo crebrius interrumpas. Qui
 enim in ordine, quem sibi præstituit;
 perturbatur, subsultabit, & prolixior
 fiet, dum memoriam suam recolliget;
 quam alias futurus fuisset, si suâ metho-

do perrexisset. Sed interdum videre est, *Moderatorem* molestum esse magis, quā *Oratorem*.

Repetitiones plerunque cum *temporis* iacturā sunt: At tamen *Statum Questionis* sæpè repetere, lucrum est *temporis* vel maximum. Etenim complures sermones, profus abs re, in ipso partu, abigit. Orationes prolixæ & curiosæ, æque *expeditioni negotiorum* conveniunt, ac toga prælonga, terram verrens, cursum. Præfatiunculæ, Transitiones bellæ, & Excusationes, atque alia verba, quæ ad personam loquentis referuntur, *tempus* haud parum devastant; Et licet à modestia emanare videantur, sunt tamen revera gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipsam, ab initio, descendas, cum in hominum voluntatibus, impedimentum aliquod reperiatur, aut obstructio: Etenim animorum præoccupatio sermonum semper postulat præfationes: instar fomentationis ante unguentum, quò unguentum mollius subintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Distributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *celeritatis* tanquam vita est: ita tamen ut *Distributio* non sit nimium subtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *negotia* nunquam commo-

modo de ingredie
tū inter, vir em
delecte deligere, r
tatur; Atque in
tū aliud, quam aē
tū abut. Tres h
Præfatio; C
omatio, & Perfect
partitioni consulere
Opus multorum
tūna, paucorum
tū, innum sumen
compendia sunt,
tūnon promovet:
tū, tantorum reji
tūnulla, plus val
tūna, quam *Indefi*
tūna cuius magis g
tūna.

Recepta est opin
Recepta esse qua
na utem prudent
tū. Sed utcumque
Genertum est h
tūna singularis.

DE PRUDENTIA APPARENTE. 137
commode ingredietur; qui autem
nimiâ utetur, vix emerget. *Tempora* pru-
denter deligere, *tempus* plurimum lu-
cratur; Atque intemptiva propositio,
nil aliud, quam aërem verberare, & tem-
pore abuti. Tres sunt *negotiorum par-*
tes: Preparatio; Consultatio sive *Exa-*
minatio; & Perfectio: Harum, (si *Ex-*
peditioni consulere in animo est,) media,
sit Opus multorum; Prima autem, &
ultima, paucorum procedendi in *nego-*
tiis, initium sumere, ab iis quæ scripto
comprehensa sunt, plerunque *Expedi-*
tionem promovet: Licet enim contige-
rit, ea in totum rejici, nihilominus *Ne-*
gativa illa, plus valebit ad consilia edu-
cenda, quam *Indefinita*; Quemadmo-
dum cinis magis generativus, quam
pulvis.

XXVI.

DE PRUDENTIA APPARENTE.

Recepta est opinio; Gallos pruden-
tiores esse quam videntur, *Hispa-*
nos autem prudentiores videri quam
sunt. Sed utunque se res habeat inter
Gentes, certum est hoc usu venire inter
Personas singulares. Sicut enim loquitur

F 5

Apo-

172 DE PRUDENTIA APPARENTE.

*Apostolus de pietate: Speciem pietatis habentes, sed virtutem ejus negantes; Ita certè inveniuntur nonnulli, qui nugantur solenniter, cum prudentes minimè sint, magno conatu nugas. Res est profectò prudentibus ridicula, & Saryrà digna, affectatores istos videre; in quot formas se vertant, & quali utantur arte quasi prospectiva, qua superficies appareat corpus, quod profunditatem, aut dimensionem solidi habeat. Alii tam secreti sunt, & in se declarando parci, ut merces suas, nisi sub obscura luce, ostendere nolint; & videri volunt, plus significare, quam loqui: Cumque sibi ipsis conscii sint, se de iis rebus loqui, quas non bene norunt; cupiunt nihilominus videri, se illa nosse, quæ non possunt tutè loqui. Alii vultu & gestu verbis suffragantur, & veluti per signa sapiunt: Ut Cicero ait de *Pisone*; *Respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio; crudelitatem tibi non placere.* Alii se valere putant, si grande quiddam loquantur, idque stilo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admittis accipiunt, quæ probare nõ possunt. Sunt, qui, quicquid sub captum eorum non cadit, spernere, aut parvi pendere*

DE PRUDENTIA APPARENTE. 133

pendere præ se ferunt, tanquam imperitiosus & curiosus; sicque incertam suam pro judicio limato obtendunt. Alii distinctionem aliquam semper in promptu habent; & plerunque hominum ingenia subtilitate perstringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum qui verborum minutius, rerum frangit pondera*. Ad quod exemplum, *Plato* in *Protagora*, per ironiam, introducit *Prodicum*; sermonem integrum contextentem ex distinctionibus, à principio usque ad finem. Generaliter, istiusmodi homines, in Consultationibus, *negativa* libenter se applicant, & existimationem quandam aucupantur, ex scrupulis & difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cum id quod proponitur, penitus rejicitur, nil ultra restat agendum; si probatur, nova indiget opera: quod prudentiæ genus spurium negotia prorsus perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obærat, nec decoctor rei familiaris occultus, tor artificis se munit, ad divitias simulandas; quot homines isti, *vera prudentia* destituti, utuntur, ad *prudencia* suæ opinionem tuendam. Certe, homines hac

pruden-

prudētia præditi, opinionem vulgi facile aucupari possunt; sed ad negotia gravia tractanda, nemo talium delectum faciat: Etenim, ad negotia promovenda, satius proculdubio fuerit, virum cligere paulò absurdiorē, quam hujusmodi Formalistam fastidiosum.

XXVII.

DE AMICITIA.

REs sane difficilis esset, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falsi, idque compendio miscuisse, quam in illo scito: *Quicumque solitudine delectatur, aut fera, aut Deus est.* Negari enim non potest, quod insitum & latens odium, seu fastidium societatis, si in aliquo deprehendatur, sapiat nescio quid bellinum: Illud tamen è converso, quod aliquam *Divina natura* speciem præ se ferat, falsissimum est; nisi hujusmodi vita solitaria minime ab amore ipsius solitudinis proveniat, sed à studio secedendi, ut alioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, sed affectatum & fictum; ut in *Epimenide Cretense, Numæ Romano, Empedocle Siculo: & Apollonio Tyanao*: Sincerrum

cerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in sanctis *Patribus Ecclesie*. Inter ea vero parum perspiciunt homines, quid hoc sit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumscribitur: Turba enim non est societas dicenda; & facies hominum nihilo plus sunt quam in porcibus picture; Colloquia vero absque dilectione *cymbalo* non præstant *tinienti*. Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna civitas, magna solitudo*. In magnis enim urbibus *Amici* & *Necessarii* remotius disperguntur, ad eum ut minus plerunque familiariter, & in consortio, vivatur, quam in viciniis angustioribus. Quin & ulterius progredi licet, atque verissimè asserere, meram & miseram esse *solitudinem*, ubi desunt *amici veri*: sine quibus *Mundus* nihil aliud quam *Eremus* est. Quo etiam sensu si *solitudinem* accipias; quicumque naturam & genio suo ab *amicitiis* abhorret, hujusmodi affectum, à bruto potius, quam ab homine mutuatur.

Maximus *Amicitia* fructus, est *levamen* & *evaporatio anxietatis* & *tumorum cordis*, quos animæ perturbationes, cujuscunque generis, imprimere solent.

Novi-

Novimus morbos illos in corpore esse maxime periculosos, qui ex obstructionibus & suffocationibus nascuntur: Neque multò secus se res habet in ægritudinibus animæ. Sarsam adhibere possis ad Jecoris, *Chalybem præparatum* ad Lienis, *Flores Sulphuris* ad Pulmonum, *Castoreum* ad Cerebri oppilationes deobstruendas: Nulla autem invenitur Medicina apertiva ad obstructions Cordis, præter *Amicum* fidelem; cui impertire possis, dolores, gaudia, metus, spes, suspiciones, curas, consilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam sub sigillo *Confessionis Civilis*.

Res est profectò mirabilis, si quis se cum reputet, quã magni *Principes* summi & *Monarchæ*, istum *amicitiæ fructum*, (de quo loquimur,) æstiment: Tanti sane, ut eundem, & incolumitatis suæ, & amplitudinis, periculo, interdum commendant. *Principes* enim, propter distantiam & sublimitatem fortunarum suarum, à fortunis servorum & subditorum suorum, *fructum* hunc decerpere nequeunt: nisi fortè, (quò cum meliùs colligant,) aliquos evèhant & promoveant, qui sint sibi tanquam socii & æquales: id quod sæpenumero non sine præ-

præjudicio fit. Linguae modernae, istiusmodi personas, nomine *Gratiosorum*, vel *Amicorum Regis*, insigniunt; Ac si res esset favoris & conversationis: at vocabulum Romanum, ejus rei, rectius exprimit, verum usum, atque causam; illos nominans, *Participes curarum*; Hoc enim illud est, quod verum ligamen præstat. Atque hoc fecisse manifestò videmus, non tantùm *Principes* delicatos, & imbecillis animi; sed etiam prudentissimos, & maximè Politicos, ex iis qui regnarunt: Qui sæpè sibi adjunxerunt aliquos ex servis suis; quos & ipsi *Amicos* suos vocarunt; & aliis eodem illos nomine insignire permiserunt: non alio utentes vocabulo, quàm quod inter homines privatae fortunæ receptum est.

L. Sylla, postquam Romanum Imperium occupasset, *Pompejum*, (postea cognominatum *Magnum*,) ad eam potentiam evexit, ut *Pompejus* superiorem jam *Sylla* factum se venditaret. Cum enim amicum quendam suum *Consulem* fecisset, contra ambitum *Sylla*; atque *Sylla* in malam partem hoc accepisset, & verba indignationis nonnulla protulisset, *Pompejus* id minimè tulit, sed ferè disertis verbis, cum quiescere iussit; ad-

den-

dendo; *Plures adorare Solem orientem, quam occidentem.* Apud *Iulium Cæsarem, Decimus Brutus*, tantâ gratiâ valuit, ut eum *Cæsar Octavio*, suo nepoti, hæredem substituerit. Atque hic ille fuit, qui *Cæsarem* ad mortē suam pertraxit. Cū enim *Cæsar* Senatū dimittere in animo habuisset, propter mala quædam præfagia, (præcipue, somnium quoddam uxoris suæ *Calpurnia*,) *Brutus* eum molli-ter è Cathedrâ, arrepto brachio ejus, levans, dixit; *Sperare se, eum Senatū non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec uxor somnium melius somniasset.* Et videtur sanè tanto favore apud *Cæsarem* polluisse, ut *Antonius* in Epistolâ quadam, quæ à *Cicerone*, in unâ ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; ac si *Cæsarem* incantasset. *Augustus Agrippam*, ignobilem licet natalibus, ad tantam celsitudinem promovit, ut quando cum *Mecanato* deliberaret de nuptiis filix suæ *Julie*, *Mecanas* eum liberè monuisset; *Agrippam*, aut in generum assumendum, aut interficiendum; nihil esse tertium; quandoquidem eum ad tantum fastigium perdu-xisset. *Tiberius Cæsar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tan-quam

quam *Par Amicorum*: Certe *Tiberius*, in Epistolâ quadam ad eum, ita scribit; *Hac pro amicitia nostrâ non occultavi*. Atque univcrsus Senatus, aram *Amicitia* tanquam *Dea* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illa majoris, *Amicitia exemplum* cernitur, inter *Septimum Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* suum natu majorem, *filiam Plantiani*, in uxorem ducere, coëgit: ac *Plantianum* sæpè, etiam cum contumeliâ filii sui, honoravit. Quin & scripsit ad Senatam hisce verbis; *Ita diligo virum, ut cupiam eum mihi superstitem fore*. Quod si hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, similes fuissent, immensâ naturæ eorum bonitati hoc attribui posset: cum verò viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & severitate animi præditi, tamque impensi amatores sui; liquido probatur, eos felicitatem suam, (licet vix major mortalibus ullis obigisset,) veluti mutilam duxisse, nisi per hæc *amicitias*, facta fuisset integra, & perfecta. Atque, quod majus est, affuerunt his *Principibus* uxores, filii, nepotes; neque tamen hæc omnia, *amicitia* solatia, supplerè valuerunt.

Mini-

Minimè oblivioni mandandum, quod *Commineus* notatum reliquit, de Domino suo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; eum secreta sua cum nemine communicare voluisse: minimè omnium ea, quæ cum præ cæteris agebant. Et ulterius ait; eam animi obtectionem, posterioribus vitæ annis, intellectum ipsius nonnihil debilitasse, & vitiasse. Potuisset certè *Commineus*, si voluisset, simile iudicium facere, de Domino suo posteriore, *Ludovico Vndecimo*; cui occultatio consiliorum pro tormento fuit. Tessera *Pythagora*, obscura, sed optima; *Cor ne ediso*. Certè, si quis durum huic rei nomen imponeret, qui *amicis* destituuntur, quibus cogitationes suas, & anxietates libere imperiant, sunt cordium suorum *Anthrophagi*. At illud planè ad miraculū proximè accedit, (quocum claudam hunc, de primo *amicitia fructu*, sermonem;) nimirum; Istim cum *Amicus* communicationem, contrarios duos effectus producere; gaudia enim conduplicat, mœrores dimidiat. Nemo siquidem læta sua *amico* impertit, quin lætetur amplius: Nemo autem tristibus *amicum* communicat, quin contristetur minus.

Adcò

Adeò ut reverà, eàdem virtute polleat, super animum hominis; quam Alchymistæ *Lapidi* suo tribuere solent, super corpus humanum; hoc est; quod contraria operetur, sed semper in beneficium naturæ. Attamen absque auxilio notionum Chymicarum, extat hujus rei exemplum insigne, in cursu naturæ ordinario. Nam in rebus naturalibus, Unio alit & confortat actiones quasque naturales; impressiones omnes violentas habet & retundit: idemque prorsus fit in animis.

Secundus *Amicitia fructus*, salubris est *intellectui*, sicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim serenitatem inducit in *Affectibus*, à tempestatibus & procellis; Verum in *Intellectu* etiam noctem abigit, & lumen infundit, confusione cogitationum dissipatâ. Neque hoc intelligendum est tantum, de Consilio fideli, quod ab *Amico* dari solet; Sed antequam de illo dicamus; certum est; Quicumque animum cogitationibus multis gravatum habet, ingenium ejus & intellectû clarescere veluti in diem, communicatione consiliorum, & discursu cum alio. Etenim cogitationes suas facilius agitat, & in omnes partes versat; eandem ordi-

ordinatius disponit; illas tanquam in faciem intuetur, postquam conversæ fuerint in verba; denique seipso prudentior evadit: Idque allequitur horulæ magis unius sermone, quàm dici integræ meditationibus. Rectè dictum est à *Themistocle*, ad *Regem Persarum*; sermones tapetibus similes esse, cum explicentur, per quod imagines distincte conspiciuntur; ubi cogitationes, instar sarcinarum quarundam, complicantur & involvuntur. Neque etiam restringitur secundus iste *fructus Amicitia*, (qui consistit in obstructionibus *Intellectus* aperiendis,) ad eos solum *Amicos*, qui consilio polent; (hi proculdubio optimi sunt;) sed & hoc seposito, discit profectò quispiam à seipso; & proprias cogitationes in luminis oras educit; ingeniumque suum tanquam cotem versus acuit, quæ ipsa non secat. Ut verbo dicamus; præstat *Statua* cuidam, vel *Imagini*, se impertire, quam cogitationes suas silentio suffocare.

Adde jam, (ut fiat sermo, de hoc secundo *Amicitia* fructu, magis perfectus,) illud modò dictum; quod promptius occurrit, & in vulgarem observationem cadit; *Fidèle* intelligo ab *Amico*
Con-

Consilium. Bene asserit *Heraclitus*, in uno *Enigmatum* suorum; *Lumen siccum optimum*: Atqui certissimum est; lumen quod ab alio proficiscitur, per modum consilii, illo siccus esse & purius, quod à proprio emanat iudicio, & intellectu; siquidem quod affectibus semper maceratur & tingitur. Aded ut, non minus interfit, inter *consilium Amici*, & *consilium* cujuslibet *proprium*, quam inter *consilia Amici*, & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infestus, quam *quilibet sibi*: neque rursus remedium præstantius, contra *adulationem sui ipsius*, reperitur, quam *libertas Amici*. *Consilium* duorum generum est. Alterum de *Moribus*; alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius; *Optimum*, ad animi sanitatem tuendam, medicamentum, est *Admonitio Amici* fidelis. Seipsum ad rationes strictè reddendas compellere, medicina est interdù, nimis penetrans, & corrosiva. Lectio librorum moralium, res est paulò hebetior. Observatio priorum defectuum in aliis, tanquam in speculo, aliquando, ut sit etiam in speculis, minus respondet. Verum (ut diximus) optima medicina, (optima ad recipiendum, optima ad operandum;)

dum; est *Admonitio Amici*. Mirum profecto est videre, quot errores enormes, & planè absurdos, committant aliqui (præsertim ex grandioribus,) quia non addit iis *Amicus*, qui monere possit: in damnum haud parvum, & existimationis, & fortunæ suæ. Sunt enim, (ut ait *Apostolus Iacobus*,) *tanquam homines, qui insuuntur in speculum, & statim obliviscuntur imaginis suæ*. Quantum ad *Negotia*. Vetus est; *Melius videre oculos, quam oculum*; licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam rectè dicitur; *Spektatorem sæpe plus videre, quam lusorem*: Quin & certius disploditur scloperum majus, palo innixum, quam super brachium; Etsi quidam tam altum sapiant, ut putent in sese esse omnia. Verùm, quicquid dici possit in contrarium, certum est, *Consilium negotia dirigere, & stabilire*. Quod si quis secum cogitet, consilium se quidem capturum, sed per partes; in aliis hunc, in aliis illum, consulendo; benè habet; (hoc est, melius illi fuerit, quam consilio omninò non uti;) verum, in duo pericula impingit: Unum, quod vix fidele consilium reperitur sit; raro enim, nisi à fidei, & intimo *Amico* consilium datur, quod non ad

ad dantis fines inflexum & detortum sit. Alterum, quod consilia illa, à diversis manantia, (licet cum fide, & bonâ intentione præstita) damnosa sæpenu- merò erunt & nociva; ac partim ex in- commodis, partim ex remediis, com- mixta; veluti, si Medicum advoce, qui in curatione morbi illius peritus habe- tur, sed corporis tui constitutionis pe- nitus ignarus: Quare poterit, forasse, valetudinem, ad tempus, promovere; sed cum periculo, ne, in summâ, sanitati præjudicet: atque hoc pacto morbum extinguet, & non ita multò post homi- nem. Verùm *Amicus*, cui status *Amici* sui perfecte cognitus est, cavebit, ne in præsens juvando, in malum futurum impingat. Itaque consiliis istis disper- sis, (ut jam dictum,) nolim acquiescas: Distrahent enim potiùs, & seducent, quam dirigent & stabillent.

Post nobiles hosce duos *Amicitia fru- ctus*; (*Pacem dico in Affectibus, & Fulci- mentum Iudicii*;) sequitur ultimus; qui similis est *Malo Granato*; plenus granis compluribus: Intellego autè *Auxilium* & *Participationē*, in actionibus & occasio- nibus vitæ. Hic autem, expeditissima via repræsentandi ad vivum, usum multipli- cem

ccm *Amicitia*, fuerit, circumspiciendo & videndo, quam multa sint, quæ per se quispiam exequi commode non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobriè dictum esse ab Antiquis; *Amicum esse alterum se*: Quandoquidem, si quis verè rem reputet, *Amici officia*, proprias cujusque vires superent. Homines mortales sunt; quin & in medio operum aliquorum, quæ maximè affectant, sæpe moriuntur: veluti in collocatione filii in matrimonium; consummatione conatum & desideriorum suorum; & similibus. Jam si quis *Amicum* habeat fidelem, securitatem præstat, de iisdem rebus, *Amici* curâ & operâ, post mortem perficiendis: adè ut fatum imitaturum vix obstit; atque habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmariorum,) in desideriis suis, terminum, non unius, sed duarum vitarum. Homo corpore circumscriptur, & corpus loco; Verùm ubi *Amicitia* præstò est, vitæ munia omnia concessa sunt, & sibi, & deputato suo. Quot numero res sunt, quas per se quispiam, cum dignitate aut decoro, peragere non possit? Merita sua non potest cum verecundiâ recensere; multò minus extol-

De Su
extollere: Non f
mittat ad supplic
trahendum: I
prim hæc, & huj
sua decora sunt;
una persona propri
sque, multa h
erere non potest
non poterit, nisi
ut Maritus; Inir
tate; ubi *Amico* c
res postulat; ne
na alligatur. Ver
firmiter fuerit. I
quis propriam p
finere non pote
suis est ei Scena

X
DE S

Opes destin
autem ho
nellis. Sump
sionis & rei c
sunt: Etenim
tur quandoq
celorum. Sum
que censu de

DE SUMPTIBUS. 147

extollere: Non sustinet quis, ut se submittat ad supplicandum, aut etiam emendicandum: Infinita sunt talia. Verum hæc, & hujusmodi, in *Amici* ore, sat decora sunt; ad quæ erubescimus in persona propria. Rursus, persona cuiusque, multa habet conjuncta, quæ exuere non potest: Filium alloqui quis non poterit, nisi ut Pater; Uxorem, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi salva dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout res postulat; neque ad respectus personæ alligatur. Verum hæc enumerare infinitum fuerit. Ipse regulam dedi, ubi quis propriam personam, in Fabula, sustinere non poterit: *Amicus* si desit, satius est ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

DE SUMPTIBUS.

OPes desinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem honori, & actionibus honestis. *Sumptus* itaque largiores, occasionis & rei dignitate commensurandi sunt: Etenim *spontanea paupertas* debetur quandoque *Patria*, non solum *regno cælorum*. *Sumptus* autem consueti cuiusque censu definiendi sunt; eoque tenore

G rem-

temperandi, ut intra reditus sint; nec servorum fraudi, aut incuriæ obnoxii; atque insuper in eum modum dispositi & ordinati, ut rationes impensarum exhibitæ, æstimatione sint minores. Certè, qui diminutionem fortunarum suarum pati nolit, necesse habet impensas suas ordinarias ita instituire, ut dimidia tantum pars redituum infumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem solam *impensis* assignet. Haud sordidum est summis etiam viris, si rationes suas diligenter inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam sordidiâ, quam averfatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accisas deprehenderint. Vulnere autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui *Oeconomica* sua commodè tractare non possunt, iis relinquitur, ut quos adhibent ministros, & cautè eligant, & subinde mutent: Novi enim minùs audent, minusque astuti sunt. Cui raro rationes suas inspicere datur, eum, quæ computationi subjacent, in certos reditus atque etiam *sumptus*, vertere convenit. Qui impendiosior est in uno *sumptus* genere, eum sobriè parcum, & frugi oportet esse in alio: Exempli gratiâ; Si victu

De Su
victu abundantior,
moderatio; si in A
Equili contractior
Qui enim in singulis
vices est profutur
victum ægre vitab
arata re familiari
his quis obesse pos
te se dilatione nim
res ditiones, jacta
exquant. Porro
hæc forem afferen
tiam: cum enim
regulas se sentia
bit. Qui autem se
habitum fruga
que opera tam an
tederet. Sanè qu
tere in votis hab
que non spernat:
victus sordidum est,
victos præcidere,
submittere. Cautè
victus *sumptus*, qu
victum sunt. Sed
facile redeunt, sple
victuorum esse li

victu abundantior, vestium elegancia sit moderatior; si in Aulâ suâ copiosior, in Equili contractior sit; & sic de similibus. Qui enim in singulis impensarum generibus est profusior, decoctionem fortunarum ægre vitabit. In perplexâ & obzratâ re familiari liberandâ, perinde sibi quis obesse poterit nimîâ festinatione, ac dilatione nimîâ: præpropere enim venditiones, jacturam ex usuris, sæpè exaquant. Porro autem, qui simul & semel sortem asserit, de relapsu periclitatur: cum enim prætervectum tantas angustias se sentiat, ad ingenium redibit: Qui autem se per gradus extricaverit, habitum frugalitatis inducit; eademque opera tam animo, quam fortunis, medetur. Sanè qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæque non spernat: Atque plerunque minus sordidum est, *sumptus* quamvis minus præcidere, quam minutis *lucris* se submittere. Cautè admodùm inchoandi sunt *sumptus*, qui semel inchoati permansuri sint. Sed in *sumptibus*, qui non facile redeunt, splendidiorem & magnificentiorem esse licebit.

XXIX.
DE PROFERENDIS FINI-
BUS IMPERII.

Dictum *Themistoclis*, sibi ipsi applicatum, incivile certe fuit, & inflatum; sin de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sane Observationem, & per gravem Censuram complecti videtur. Rogatus in convivio, ut cytharam pulsaret, respondit; *Fidibus se noscive; ceterum posse oppidum parvum in magnam civitatem evehere*. Ita certè verba, ad sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis qui rerum gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum* Consiliarios, Senatores, aliosque ad negotia publica admotos, qui usquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè,) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem*, è parvis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde imperiti: Econtrà autem, alii quamplurimi, in cytharâ, aut lyrâ, (hoc est Anlicis triticeis,) miri artifices, qui, tantum abest, ut *Rempub.* amplificare possint, ut potius
a natu-

De PROFER. R
a natura compara
rep. beaurum & si
dam, & evertend
degeneres, & pra
numero *Consilia*
res, & gratiam ap
sumam in vulgus
nomen mercenur
dam *Fidicarias*
magis grate in
ipsis ornamento
quarum sunt min
dicam, utiles, au
rent proculdubio
que Reipub. C
sperandi, qui
suaque res com
que a manifestis
modis conserva
Rempub. crecti
go intervallo ab
Verum quale
Operarii, cor
ipsum; Qualis
vera *Regnorum*
& quibus *Artia*
num profecto
cipes perpetuo
diligenter meo

PERIL.

FINI.

pū appli-
, & infla-
ere, pro-
Oblerva-
tam com-
vivio, ut
; *Fidibus*
in parvum
Illa certe
translata,
se se discre-
tacula tra-
stinguunt.
s, Senato-
tica admo-
tentē in-
etō (licet
egnum aut
fficere pos-
le imperat-
plurimi, in
Anlicis tri-
um abest, ut
t, ut potius
a natu-

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 151

à natura comparati videantur, ad statum reip. beatum & florentem, labefactandum, & evertendum. Sane, artes illæ degeneres, & præstigæ, quibus sæpe numero *Consilarii*, atque rerum potentes, & gratiam apud *Principes* suos, & famam in vulgus, reporant, haud aliud nomen merentur, quam *Peritia* cujusdam *Fidicularia*; utpote, cum sint res, magis gratæ in præsens, & artificibus ipsis ornamento, quam ad *Rerumpub.* quarum sunt ministri, opes & amplitudinem, utiles, aut aecommodæ. Occurrent proculdubio & alii *Consilarii*, atque *Reipub.* *Gubernatores*, minime spernendi, qui sint negotiis pares, possuntque res commode administrare, easque à manifestis præcipitiis, & incommodis conservare; à virtute tamen illa *Rerumpub. creëtrice & amplificatrice*, longo intervallo absunt.

Verum qualescunque demum fuerint *Operarii*, conjiciamus oculos in opus ipsum; Qualis nimirum censerī debeat vera *Regnorum & Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profecto argumentum, quod *Principes* perpetuū in manibus habeant, & diligenter meditentur; quo nec vires

. G ;

suas

suas in majus æstimantes, inceptis se vanis & nimis arduis implicent; nec rursus easdem plus æquo despicientes, ad consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem & Territorium*, mensuræ subjicitur; quoad *Reditus*, calculis. *Numerus Civium*, & *Capita*, censu; *Vrbium & Oppidorum* amplitudo, tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Civilia, res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsicum excipere valorem, circa vires & Copias *Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Coelorum* non glandi, aut nuci alicui grandiori, sed *grano Sinapis*, quod inter grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, proprietatem quandam, & spiritum innatum, quo se & citius attollat, & latius diffundat: eodem modo, invenire est *Regna & Status*, ambitu quidem & regionum tractu, valde ampla; quæ tamen ad *Fines* ulterius *proferendos*, aut latius imperandum, sunt minus apta; Alia contra, dimensione satis exigua, quæ tamen bases, in quibus maximæ *Monarchiæ* inædificentur esse possint.

Urbes munitæ, plena Armamentaria,
Equo-

DE PROFER.
Equorum prop-
rus armati, Ele-
Tormenta belli
sunt certe ista ur-
Oris *indura* pella
stipe sua, & ing-
eris. Iud, nec r-
multam juvat, u-
& ignavi. Recte
numerum pecoris
Perfarum, in can-
cedonum, tanqua-
lagus, subjecit
lexandi, nonna-
cull, Regem inte-
cui prælium co-
erant: Quibus
fariæ *victoria* in-
mone fuit facile
calthrameratus in-
eretu quadring-
spectaret aciem
tuordecim milli-
se cadentem, in-
complacuit; E-
pro *legations*, non
pugna, longè *mirra*
quam occubuit
illum infinita se

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 153

Equorum propagines generosæ, Cur-
 rus armati, Elephanti, Machinæ atque
 Tormenta bellica omnigena, & similia;
 sunt certè ista univèrsa nihil aliud, quam
Orvis induta pelle Leonina, nisi *Gens* ipsa,
 stirpe sua, & ingenio, sit fortis, & mili-
 taris. Imò, nec numerus ipse Copiarum
 multum juvat, ubi milites imbelles sunt,
 & ignavi. Rectè enim *Virgilius*; *Lupus*
numerum pecorum non curat. Exercitus
Perfarum, in campis *Arbela*, oculis *Ma-*
cedonum, tanquam vastum *hominum* pe-
 lagus, subjiciebatur; adèd ut *Duces A-*
lexandri, nonnihil ipso spectaculo per-
 culsi, *Regem* interpellarent, atque ut no-
 ctè prælium committeret, ei auctores
 erant: *Quibus* ille; *Nolo*, (inquit,) *suf-*
furari victoriam. Ea autem etiam opi-
 nione fuit facilior. *Tigranes Armenius*,
 castrametatus in quodam colle, cum ex-
 ercitu quadringentorum millium, cum
 spectaret aciem *Romanorum*, qua qua-
 tuordecim millia non excessit, contra
 se tendentem, in scommate illo suo sibi
 complacuit; *Ecce*, (inquit,) *hominum*,
pro legatione, nimio plus quam oportet, pro
pugna, longè minus, Eisdè tamen, prius-
 quam occubisset *Sol*, fatis multos, ad
 illum infinitâ frage profigandum, ex-

154 DE PROFER. FINIBUS IMPERII.
 pertus est. Innumera sunt exempla,
 quam sit multitudinis cum fortitudine,
 congressus impar. Primò igitur, pro re
 certissimâ & exploratissimâ decernatur,
 & statuatur; Quod caput omnium, quæ
 ad Magnitudinem Regni aut statûs spe-
 ctent, sit, ut populus ipse sit stirpe & in-
 genio bellicosus. Atque illud magis tri-
 tum, quam verum, quod *Nervi belli sint*
pecunia; si desint nervi lacertorum in
 Gente molli & effœminatâ. Rectè enim
Craso ostentanti aurum respondit *Solon*;
At si quis, (ô Rex) venerit, qui melius
quam tu ferrum gestet, illi profectò totum
hoc cedit aurum. Quare, quicumque is
 tandem sit *Princeps* aut Status, cujus sub-
 diti nati & indigenæ, non sint animosi
 & milites, potentiam suam admodum
 sobriè æstimet: Atque econtrâ, *Princi-*
pes, qui dominantur in Gentes animo-
 sas & Martias, norint illi satis vires suas,
 si sibi alias non desint. Quod attinet ad
 Copias mercenarias, (quod solet adhi-
 beri remedium, cum Copiæ nativæ de-
 sint,) plena sunt omnia Exemplis; qui-
 bus liquidò patet, quod quicumque sta-
 tus illis innitetur, poterit fortassè pen-
 nas, ad tempus breve, nido majores ex-
 tendere, sed defluent illæ paulò post.

Bena-

De PROFER.
 Benedictio
 nunquam con-
 dem Tribus a-
 nis catulus, &
 sarcinas. Neq-
 lus Tribus o-
 bellicosus. V-
 blico consent-
 subditorum de-
 que ex imper-
 quod liquidò
 mensia inferior
 atque, aliqua
 des nominant
 novadum est.
 de animis hom-
 Tribus autem
 feruntur, & qu-
 tur, eti eadem
 hauriendas, var-
 mos subditorum
 gatur & hoc,
 rum, idoneum a-
 Aspirantibus
 nis & Statibus
 Nobles & Enric-
 mas) Generosi,
 triplicatur. Ha-
 ut Plebs Regni su-

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 155

Benedictio Iuda, & Issacharis, in unum
 nunquam convenient; nimirum, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis catulus*, & *Asinus procumbens inter sarcinas*. Neque unquam fiet, ut *Populus Tributis* oppressus, fortis existat, & bellicosus. Verum est, collationes publico consensu factas, minus animos subditorum dejicere, & deprimere, quàm quæ ex imperio mero indicuntur. Id quod liquidè videre est, in *Tributis Germania inferioris*, quas *Excisas* vocant; atque, aliqua ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, sermonem jam institui, de animis hominum, non de opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex imperio imponuntur, etsi eadem res sint, quoad opes exhauriendas, variè tamen omnino animos subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum Tributis gravatum*, idoneum ad imperandum, non esse.

Aspirantibus ad Magnitudinem *Regnis & Statibus*, profusè cavendum, ne *Nobiles & Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò rem deducit, ut *Plebs Regni* sit humilis & abjecta; Et

G 5 nihil

nihil aliud ferè quam *Nobilium* mancipia & operarii. Simile quiddam fieri videmus in silvis cædis; in quibus, si major, quam par est, caudicum, sive arborum majorum relinquatur numerus, non renascetur silva sincera & pura; sed major pars in vepres & dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; Atque eò demum res redibit, ut nec centesimum quodque caput, sit, ad galcam portandam, idoneum: præsertim si peditatum spectes; qui Exercitûs plerunque est robur præcipuum; Unde succedet magna populatio, vires exiguæ. Nusquam gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatur est, quam exemplis *Anglia* & *Gallia*; Quarum *Anglia*, quamvis territorio, & numero incolarum, longe inferior, potiores tamen partes ferè semper in bellis obtinuit; hanc ipsam ob causam, quod apud *Anglos*, coloni, & inferioris ordinis homines, militiæ habiles sunt, rustici *Gallie* non item. Quâ in re, mirabili quadam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege*, (id quod in *Vita* ejus *Historia* fusius tractavimus,) ut prædia minora atque

atque domus A
rentur, que ha
mediocrem agri
distrahi non pos
ctum liberaliore
cultura ab iis e
fecerat fundi, au
non conductitii
ita demum Char
tquam *Italiam*
rebitur regio ali
-- Terra poten.

Noque prætere
(que *Angliæ* ferè
(quod scio) in u
lino), *Familia* sci
eum generis eri
peditatum, agri
dant. Quare cere
gaudentia, & (pl
atque *Familia*,
pla, que in more
Genroses, in *Ang*
litarem appime
tra, *Nobilium* obli
ta, & in se red
militares minuit.

Danda est om
ista *Morantia*,

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 157

atque domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem agri modum annexum, qui distrahi non possit; Eo fine, ut ad victum liberaliorem sufficiat; utque agricultura ab iis exerceretur, qui domini fuerint fundi, aut saltem usu-fructuarii, non conductitii, aut mercenarii. Nam ita demum Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* insignivit *Virgilius*, merebitur regio aliqua;

-- *Terra potens armis, atq; ubere gleba?*

Neque prætereunda est illa pars *Populi*, (quæ *Angliæ* ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud *Polonos*.) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim generis etiam inferiores, quoad peditatum, agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod magnificentia, & splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud *Nobiles*, & *Generosos*, in *Angliæ*, ad potentiam militarem apprimè conducant; ubi contra, *Nobilium* obscura, & magis privata, & in se reducta vitæ ratio, Copias milites minuit.

Danda est omnino opera, ut *Arbor* ista *Monarchia*, qualis fuit *Nebuchad-
noza*

153 DE PROFER. FINIBUS IMPERII.

neque *truncum* habeat satis amplum, & robustum, ad ramos suos & frondes sustentandos: hoc est, ut numerus *indigenarum*, ad subditos extraneos cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* bene comparati sunt, qui *Ius Civitatis* facile & libenter largiuntur. Vana siquidem fuerit opinio, posse manipulum hominum, utcumque animis & consilio excellent, regiones nimio plus amplas & spatiosas, *Imperii* jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortasse facere possint, sed diurnitatem hæc res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde donec intra parvos limites dominati sunt, res eorum firmæ fuerunt, & stabiles; at postquam limites suos cœpissent proferre, & latius dominari, quam ut stirps *Spartanorum*, turbam exterorum, imperio commode coercere posset, potentia eorum corruit. Nulla unquam *Respublica* sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profuse laxavit, quam *Respublica Romana*. Itaque par erat, instituto tam prudenti, fortuna; cum in imperium toto orbe amplissimum successerint. Moris, apud eos erat,

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 159

Ius Civitatis prompte elargiri; idque in supremo gradu: hoc est, non solum *Ius Commertii*, *Ius Connubii*, *Ius Hereditatis*; verum etiam *Ius Suffragii*, & *Ius Petitionis* sive *Honorum*: Hocque rursus, non singulis tantum Personis, sed totis familiis, imò Civitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicarunt. Huc adde consuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romana stripes* in solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profecto, non *Romanos* se diffudisse super *Vniuersum Orbem*; sed contra, *Orbem Vniuersum* se diffudisse super *Romanos*: Quæ securissima proferendi Imperii est ratio. Subit mirari sæpius *Imperium Hispanorum*, quod tam paucis indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certe, *Hispania ipsa*, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cum longe ampliorẽ contineant regionum tractum, quam *Roma*, aut *Sparta*, sub initiis suis, contigerat. Porro, quanquam *Ius Civitatis*, satis parce soleant *Hispani* impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis homines, ad militiam suam ordinariam, promiscue admit-

160 DE PROFER. FINIBUS IMPERIT.
admittant. Quinetiam, summum belli
Imperium, haud raro, ad Duces, natione
non *Hispanos*, deferunt. Attamen, &
illam ipsam, videntur, non ita pridem,
indigenarum paucitatem sensisse, eique
succurrere cupisse; ut ex *Pragmatica
Sanctione*, hoc Anno promulgata, cer-
nere est.

Certissimum est, *Artes Mechanicas se-
dentarias*, quæ non sub dio, sed sub te-
cto exercentur; atque *Manufacturas
delicatas*, quæ digitum potius quam bra-
chium requirunt, sua natura, militari-
bus animis esse contrarias. In univer-
sum, Populi bellicosi ferriari gaudent, &
pericula quam labores minus exhor-
rent. Atque in hoc ingenio suo, nō sunt
admodum reprimendi, si animos ipso-
rum in vigore conservare, cordi nobis
sit. Magno itaque adjumento, *Sparta*,
Athenis, *Roma*, aliisque antiquis Rebul-
publicis fuit, quod habuerint non in-
genuos, sed servos plerunque, quorum
laboribus istiusmodi opificia expedie-
bantur. Verum mancipiorum usus, post
Legem Christianam receptam, maxima
ex parte, abiit in desuetudinem. Huic
vero rei proximum est, ut artes istæ a-
lienigenis tantum permittantur; qui
propte-

DE PROFER.
propterea allic-
recipiendi sunt.
ex tribus generi-
debet; Nempe
genus; & *Aristi-*
bus & lacertos
modi sunt *Fabr-*
genus, & simil
Militiam descrip-
Ante omnia
non confert, u
studium profitea-
& institutum vi
cipio honore
nobis adhuc d
narum erga an
tarem habilita-
tur, ut produc
(ut narrat, a
viris excesserat,
vit, ut ante om
reat, unde in
Utbs eorum in
fabrica univerfa
quidem, sed dil
suem & scopun
structa, ut Ci
sent. *Perfarum*
rar institutum

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 161

propterea alliciendi, aut saltem facillè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*; ex tribus generibus hominum constare debet; Nempe ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum opera robur & lacertos viriles postulant: Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*, & similes; non annumerando *Militiam descriptam*.

Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem confert*, ut Gens aliqua *Armorum studium profiteatur*, tanquam decus suū, & institutum vitæ primarium, & in præcipuo honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad habilitates tantum erga arma spectant; Quorsum autem habilitas, si non rei ipsi incumbitur, ut producat in actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquam è vivis excesserat, illud *Civibus* suis legavit, ut ante omnia *rem militarem* colerent, unde in Caput Orbis terrarum Urbs eorum insurgeret: *Imperii Spartani* fabrica univèrsa, (non nimis prudenter quidem, sed diligenter tamen,) ad illum finem & scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum*, & *Macedonum*, idem erat institutum, sed non tam constans

aut

162 DE PROFER. FINIBUS IMPERII.

aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni,* & nonnulli alii, etiam ad tempus armis se præcipue dederunt. *Turca* idem institutum, Lege suâ paululùm extimulati, hodiè retinent, sed magnâ cum militiæ suæ, (ut nunc est.) declinatione. In *Europâ Christianâ*, Gens quæ illud adhuc retinet & profiterur, soli sunt *Hispani*. Verùm res est, tam liquida, & manifesta. unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit studii, ut verbis non indigeat. Satis sit innuifese, desperandum omnino alicui Nationi esse, quæ non ex professo arma & militiam colat, iisque præcipue studeat & incumbat, sibi veluti ultrò obventuram, insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contra autem, certissimum esse temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in armorum professione & studiis diutius permanferint; (id quod *Romani, Turcaque*, potissimùm fecere;) miros in *Imperio amplificando* facere progressus. Quin & illæ, quæ bellicâ gloriâ, per unius tantummodò seculi spatium floruerunt; inde tamen, unico illo seculo, eam *Imperii Amplitudinẽ* assecuta sunt, quam longo post tempore, etiam remissa

DE PROFER.
missa illâ armonia
Præcepto præ
tus quis utru
Coniugationib
sis, aut saltem
scendi, tanquam
Eratim, ea est
Iustitiæ appreh
cor sequuntur c
ob causam, t
obtincent. Tu
ad natam, bell
lice Legis & S
quam pro mag
apud eos fuerit
pretulissent, tam
suis proferrent
perunt. Aspiran
tioni, illud in u
beat vividum &
vel Subditis suis
toribus, vel p
neque à prima
torpeat, aut tar
& alacris, ad au
& *Federatis*. I
apud *Romanos*
lum *federatis*
dus defensionum

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 163

missa illâ armorû disciplinâ, retinuerû.

Præcepto præcedenti affine est; Ut Statu-
 tus quis utatur ejusmodi Legibus, &
 Consuetudinibus, quæ justas illi caus-
 fas, aut saltem prætextus, arma cape-
 scendi, tanquam in promptu ministrant.
 Etenim, ea est insita animis hominum
 Justitiæ apprehensio, ut bellum, (quod
 tot sequuntur calamitates.) nisi gravem
 ob causam, saltem speciosam, inferre
 abstineant. *Turcis* præstò est semper, &
 ad nutum, belli causa; Propagatio sci-
 licet Legis & Sectæ suæ. *Romani*, quan-
 quam pro magno decore *Imperatoribus*
 apud eos fuerit, si *fines Imperii* ipsorum
protulissent, tamen ob hanc causam, ut
 fines proferrentur, nunquam bella susce-
 perunt. Aspiranti igitur ad *Imperii* Na-
 tioni, illud in more sit; Ut sensum ha-
 beat vividum & acrem, injuriæ alicujus;
 vel Subditis suis limitaneis, vel Mercat-
 oribus, vel publicis Ministris, illatæ;
 neque à primâ provocatione diutiùs
 torpeat, aut tardet. Item, prompta sit,
 & alacris, ad auxilia mittenda *Sociis suis*,
 & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat
 apud *Romanos*: aded ut, si fortè in *Popu-
 lum fœderatum*, cui etiam cum aliis fœ-
 dus defensivum intercederet, hostilis
 impr-

impressio facta esset; Atque ille a plurimis suppetias peteret; *Romani* omnium primi semper adessent, beneficii decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò atinet ad bella, antiquis temporibus, propter *Statuum conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Jure illa fundata sint. Talia fuerunt bella, quæ à *Romanis*, suscepta erant, ad *Greciam* in libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæmonis & Atheniensibus*, ad constituendas, aut everrendas *Democrasias*, & *Oligarchias*: Talia quandoque illata sunt, à Rebuspublicis aut Principibus, sub prætextu, subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quamvis occasionem justam se armandi, proutinùs expergiscatur.

Nullum omnino corpus, sive sit illud naturale, sive Politicum, absque *exercitatione*, sanitatem suam tueri queat. Regno autem, aut Reipublicæ *justum*, atque *honorificum bellum* loco *salubris exercitationis* est. Bellum Civile profecò instar caloris febrilis est; At bellum exter-

num

num instar caloris ex motu, qui valetudini imprimis conducit. Ex pace enim deside atque torpente, & emolliuntur animi, & corrumpuntur mores. Sed utcunque res se habeat, quatenus ad alicujus Status *felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubio interest, ut quasi semper in armis sit. Atque exercitus veteranus, perpetuo tanquam sub vexillis habitus, etsi res sit, magni proculdubio sumptus & impensa; attamen ejusmodi est, ut statui alicui, quasi arbitrium rerum inter vicinos, aut saltem plurimum existimationis ad omnia, conferat. Id quod insigniter cernere est in *Hispanis*, qui jam per annos centum & viginti, Exercitum veteranum, ad aliquas partes, licet non semper ad easdem, aluerunt.

Maris dominium, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeii contra *Cesarum* apparatu, scribens ad *Atticum*; *Consilium* (inquit) *Pompeii*, plane *Themistocleum* est; *Putat enim, qui Mari* *potitur, eum rerum potiri.* Atque *Cesarem Pompejus*, proculdubio delassasset, & attrivisset, nisi inani fiducia inflatus, ab illo incepto desitisset. *Prælia navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis exemplis patet. Pugna ad *Actium*, *Orbis Im-*

166 DE PROFER. FINIBUS IMPERII.
bis Imperium determinavit. Pugna ad
Insulas Cursolares, Circulum in navibus
Turca posuit. Multoties certè evenit, ut
victoria navales, finem summæ belli at-
tulerint; sed hoc factum est, cum alex
hujusmodi præliorum, totius belli for-
tuna commissa est. Illud minimè du-
bium, quod qui *Maris* potitur domi-
nio, in magnâ libertate agit, & tantum,
quantum velit, de bello lumere potest:
Ubi contrâ, qui terrestribus Copiis est
superior, nihilominus plurimis angustiis
conflictatur. At hodiè, atque apud nos
Europaos, si unquam, aut uspiam, poten-
tia *Navalis,* (quæ quidem huic regno
Britannia in dotem cessit,) summi, ad
rerum fastigia, momenti est; tum quia
pleraque *Europa Regna* Mediterranea
simpliciter non sunt, sed maximâ ex
parte Mari cinctâ, tum etiam, quia u-
triusque *India* thesauri & opes, imperio
Maris, veluti accessorium quiddam, exi-
stunt.

Bella moderna, veluti in tenebris ge-
sta, censeri possunt, præ gloriâ & deco-
re vario, quæ in homines militares, pri-
scis temporibus, à rebus bellicis, resiliere
solebant. Habemus hodiè, fortasse ad
animos faciendos, *Ordines* quosdam ho-
nori-

De PROFER. I.
artifices militia;
sunt armis & cog
in Scania Gentilita
habemus: Insuper
publica, militibus
destinata; & huj
Veteres, in locis
stant, extracta Ta
functores; Monu
exambentium in t
Militares, singu
posum Imperator
maximi à belli De
Rodeantium D
confectis, celebra
ra arque largitu
tes, sub Exercitu
(inquam) tot &
insigni splendore
tibus mortalium
glaciatis, ignicu
bellum inflam
maia verò, Mos
Romanos, non re
spectaculum qua
prudentialium pla
Rivata, numeram
hæc tria habere
riam; Arta ca

DE PROFER. FINIBUS IMPERII. 167

novifcos militia; Qui tamen jam facti sunt armis & toga communes: Etiam in *Scutis Gentilitiis, Stemmata* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia* quædam *publica*, militibus emeritis & mutilatis destinata; & hujusmodi. Verum, apud Veteres, in locis, ubi victoriæ partæ sunt, extracta *Trophæa*; *Laudationes* funebres; *Monumenta* magnifica occumbentium in bello; *Coronæ Civicæ*; *Militares*, singulis concessæ; *Nomen ipsum Imperatoris*, quod postea *Reges* maximi à belli Ducibus mutuati sunt; *Redeuntium Ducum*, bellis prosperè confectis, celebres *Triumphus*; *Donativa* atque largitiones ingentes in milites, sub *Exercituum* dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni splendore coruscantia, ut pectoribus mortalium, etiam maximè conglaciatis, igniculos subdere, eaque ad bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos ille Triumphandi*, apud *Romanos*, non res erat ex pompâ, aut spectaculum quoddam inane, sed inter prudentissima planè nobilissimaque Instituta, numerandus: Utpote, qui in hæc tria haberet; *Ducum decus & gloriam*; *Ærarii* ex spoliis locupletationem

168 DE PRO FER. FINIBUS IMPERII.
nem; & Donativa militum. Verùm hon-
nor *Triumph*i, fortasse *Monarchiis* non
competit, præterquam in personis *Re-*
gum ipsorum, aut *Filiorum Regum*; Quod
etiam, temporibus *Imperatorum*, Roma
obtinnit: qui honorem ipsum *Trium-*
phi, *Sibi* & *Filiis* suis, de bellis, quæ præ-
fentes ipsi confecerant, tanquam pecu-
liarem reservarunt: *Vestimenta* autem
solummodò, & *insignia Triumphalia*, a
liis *Ducibus* indulserunt.

Verùm, ut *Sermones* hos clauda-
mus; Nemo est, (ut testatur *Sacra Scri-*
ptura, qui sollicitè cogitando, potest appo-
nere ad *staturam suam*, *cubitum unum*;
in pusillo scilicet corporis humani mo-
dulo: cæterum in magnâ *Regnorum* &
Rerumpub. fabricâ, *Imperium amplifi-*
care, & *finis proferre*, *Reges* penes & do-
minantes est. Nam prudenter introdu-
cendo *Leges*, *Instituta*, & *Consuetudi-*
nes, quales jam proposuimus, & alias
his similes, posteris, & seculis futuris,
Magnitudinis sementem fecerunt. Ve-
rum ista *Consilia* apud *Principes* rarò tra-
ctantur, sed res fortunæ plerunq; com-
mittitur.

XXX.

DE REGIMIN
X
DE REGIMIN

IN Regimine V
quandam pruc
Medicine: Obse
pria, corum qu
juvant, opuma
tem tuendam. V
dere; Hoc sensu
nar; quam isto
mensa offendit, a
regor iuventutis
ga qui tamen in
tu debita exiget
inguentem, ne
pauo continua
iudicendum sen
quâ mutatione,
quam principali
geat, cætera ad
moda. Secretu
& Politicum;
quam unum m
subicias conf
Somni, Exerci
sionis, & simili
ro esse iudices

XXX.

DE REGIMINE VALETUDINIS.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire est quandam prudentiam, ultra Regulas *Medicina*: Observatio cujusque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima est *Medicina* ad sanitatem tuendam. Verum tutius est concludere; *Hoc sensi mihi nocuisse, ergo eo non utar*; quam isto modo; *Hoc quod sensi, minimè offendit, ergo eo uti licet*. Etenim vigor juventutis, excessus plurimos tegit, qui tamen in senectute tandem velut debita exigentur. Considera ætatem ingruentem, neque confide eadem perpetuò continuare: Non enim bellum indicendum *senectuti*. Cave à subitâ aliquâ mutatione, in *Regiminis* parte quâpiam principali; **Q**uod si necessitas urgeat, cætera ad eam mutationem accommoda. Secretum enim est, & Naturale, & Politicum; *Tutius est, multa mutare, quam unum magnum*. Examini tamen subicias consuetudines tuas; **D**iætæ, Somni, Exercitationis, Vestium, Mansionis, & similium: Et, si quid nocumento esse judices, experire illud paulatim exue.

exuere; ita tamen, ut si ex mutatione nocu-
 nocu-menti aliquid perceperis, ad con-
 ducta redeas: Difficile enim distinguere
 inter ea, quæ toto genere sunt salubria,
 & ea quæ corporis tui unci constitutio-
 ni conveniunt. Vacuo animo esse, & hilari,
 ad horas cibi, somni, & exercita-
 tionis, est ex optimis præceptis, ad pro-
 longandam vitam. Quatenus ad *animi*
Passiones, & Studia; Devita invidiam;
 metus anxios; iram intus cohibitam;
 subtiles & nodosas disquisitiones; gau-
 dia, & exhilarationes immodicas; tristi-
 tiam altè pressam; & non communica-
 tam. Amplectere spes; lætitiã potius
 quam gaudium; delectationum varie-
 tatem magis quam satietatem; admi-
 rationem, & propterea novitates; studia
 quæ animum replent splendidis & illu-
 stribus objectis; Veluti, Historias, Fa-
 bulas, Peragrationes Naturæ. *Medica-*
tionem si omninò fugias, valetudine utens
 bonâ, corpori ingrator accedet,
 cum necessitas ingruerit. Eidem si ni-
 miùm assuescas, detrahet de viribus &
 efficaciam ejus, quando morbus advenc-
 rit. Probo potius *Dietas* quasdam, ad
 certa tempora, quam usum medicamen-
 torum frequentem; nisi jam pridè tran-
 siverit

DE REGIMINE
 ferit in consuetu-
 modi, altera
 bant minus. Ne
 quod in corpo-
 rum, sed consue-
 tud adhibe. Dum
 tuam cura max-
 tuo utere, nec
 enim, dum va-
 impetat; in m-
 scilicet non su-
 corporis *Regim-*
 curari possit ab
Cæsus monitu-
 parvum illud ut
 vir prudens. M-
 Arcanum tue
 longandæ vitæ
 net, & subinde
 rione in extrem-
 Vitæ vere par-
 plensore lapsus:
 giori intellectus, se-
 tem, & motum fru-
 sed frequentius im-
 eum Naturæ simul-
 bus acquirit. Ex
 gram, & quæ de-
 gentes, ut morbo

fieri in consuetudinem. *Diatæ* enim huiusmodi, alterant corpus magis, perturbant minus. Ne contempnas accidens aliquod in corpore tuo novum & infuetum, sed consilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maximè; dum vales, corpore tuo utere, nec sis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, corpori tolerantiam imperat; in morbis compluribus, qui scilicet non sunt acuti; *Diatæ* solâ, & corporis *Regimine* paulò exquisitiore, curari possit absque multâ *Medicatione*. *Celsus* monitum illud suum, numquam parturisset, ut *Medicus*, nisi unâ fuisset vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prolongandæ vitæ; ut quis contraria alternet, & subinde mutet, sed cum inclinatione in extremum benignius. Nempe; Victu utere parciore, & pleniore, sed pleniore sæpius: Vigiliis, & somno largiori insuecas, sed somno magis: Quietem, & motum sive exercitium repetas, sed frequentius motum; & similia. Ita enim Natura simul & fovebitur, & robur acquirat. Ex *Medicis* aliqui, erga ægrum, & ejus desideria, tam sunt indulgentes, ut morbi curam legitimam non

H urge-

192 DE SUSPICIONE.

urgant; Alii contrâ, tam regulares & rigidi, in procedendo secundum Artem, circa curam morbi, ut ægri conditionem & naturam, non satis respiciant: *Medicum* elige temperaturâ mediâ: vel si hoc ad vorum, in uno aliquo *Medico*, non cesserit, adhibe ex utroque genere unû: atque memor sis advocare *Medicum*, corporis tui gnarum, non minùs quam in Arte suâ spectatum.

XXXI.

DE SUSPICIONE.

Suspiciones inter cogitationes, sunt ut inter aves *Vespertiones*: Nunquam volitant, nisi luce creperâ. Reprimendæ certè sunt, aut saltem cautè custodiendæ: Mentem enim obnubilant; amicos alienant; & negotia interpellant; ita ut nec alacriter, nec constanter, peragi possint. *Reges* inclinant ad tyrannidem; *Maritos* ad zelotypiam; etiam *Prudentes* ad animi vacillationem, & *Melancholiam*. Sunt autem *Suspiciones*, defectus, non tam cordis, quam cerebri: locum enim reperiunt etiam in fortissimis animis: Exemplo esse poterit *Henricus Septimus, Rex Angliæ*: quo non fuit al-
ter

ter suspicior, nec tamen animosior. In ejusmodi verò temperaturâ, minùs nocent: plerumque enim non admittuntur, nisi priùs discutiantur, utrum probabiles sint, annon? Verum in miculosis ingeniùs, nimid plus prævalent. Nihil certè æque facit hominem multa *suspiciari*, ac parùm scire. Itaque rectissimè adhibetur remedium, ad *Suspiciones*, ut quis inquisitionem urgeat. Fumo enim & tenebris aluntur *Suspiciones*. *Quid sibi tandem volunt homines? Existimantne cunctos, quorum operâ utuntur, & quibuscum versantur, Angelos esse, aut Sanctos? Nesciuntne illos, ad suos proprios fines, aspirare; & unumquemque proximiorum esse sibi, quam alteri? Nullus itaque est modus, moderandis Suspicionibus aptior, quam remedia parare, ac si Suspiciones essent veræ; iis verò frana injicere, ac si essent falsæ. Eatenùs enim Suspiciones usui esse poterint, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret, quod *suspiciamur*, nocere tamen non possit. *Suspiciones*, quas ex se mens colligit, sunt nisi inanes bombi: Quæ verò externo artificio aluntur, animisque hominum instillantur, susurionum & famigeratorum sermonibus, aculeos habent.*

bent. Optima certè ratio, expediendi nos, ex impeditâ hac *Suspicionum* sylvâ, est libera quædam & aperta illarum declaratio, apud eos, quos suspectos habemus: hinc enim fieri non potest, quin plus cognoscamus, utrum veræ sint, necne, quam antea. Hoc simul reddet eum, quem *suspectum* habemus, cautum magis & circumspectum, ne novam præbeat *Suspicionis* ansam. Sed hoc fieri non oportet, cum hominibus præva indolis, & degeneris; hi enim, ubi semel se *suspectos* sentiant, fideles postmodum nunquam evadent. Diverbium habetur apud *Italos*, *Sospetto licentia fede*. Quasi *Suspicio* fidei missionem daret: cum potius fidem accendere deberet, ut sciplam liberaret.

XXXII.

DE DISCURSU SERMONUM.

Sunt qui in *Sermonibus*, affectant potius ingenii laudem, quàm in quamcunque partem disputare possint, quàm iudicii, in veritate enucleandâ: ac si laudabile esset, invenire quid dici possit, non quid teneri debeat. Sunt qui in promptu habent, *Locos* aliquos *Communes*,

DE DISCURSU SERMONUM. 195

nes, & Themata, in quibus luxuriantur, cætera steriles & jejuni; Quod penuriæ genus plerunque tædio afficit, & quamprimum notam subierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* honoratior, hæc est; ansam *Sermonis* præbere; & rursus eidem moderari, ac ad alia transire; tunc enim quis *Choream ducit*. Bonum sane, in conversatione & colloquiis familiaribus, subinde variare^s; & *Sermones* circa res præsentés cum disputationibus; Narrationes cum argumentis; Quæstiones cum positivis; Jocosa cum seriis; immiscere: Satiætam siquidem & fastidium parit; in aliquo Subjecto diutiùs hærec. Quantum ad *Locos*; Sunt quædam, quæ à *Loco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, negotia Reipublicæ, personæ sublimes, Privatorem negotia majoris momenti, denique casus omnis miserabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus ingenia sua obdormiscere videbuntur, nisi acutum aliquem & mordacè Sarcasimum in quempiam contorserint. Ille *Habitus* omnino coercendus;

Parce Puer stimulis, & fortius utere loris.

In summâ, Discrimen servandum, inter *salsa*, & *amara*. Certè, qui *Satyr-*

H ; *cam*

cam amplectitur *venam*, sicut aliis me-
 tum injicit ab ingenio suo, ita ab alio-
 rum memoriâ metueri debet. Qui in-
 terrogat multum, & addiscet multa, &
 placebit in multis; præferim si quæ-
 stiones suas, ad captum & peritiam Re-
 spondentis, adaptet; siquidem occasio-
 nem ei præbebit scientiam suam osten-
 tandi; ipse autem novis continuè scien-
 tiæ augmentis dorabitur. Molestæ au-
 tem ne sint Quæstiones; Id Examina-
 tori convenit. Etiam qui *Sermonis* fami-
 liaris dignitatem tueri cupit, aliis vi-
 ces loquendi relinquat. Quin &, si qui
 adsint, qui dominari in *Sermonibus*, &
 tempus universum occupare studeant,
 illos arte quadam abruptere sciat, & al-
 ios ad loquendum inducere; Sicut Ti-
 bicinæ moderari solent saltantibus.
 Scientiam si quandoque dissimules, eo-
 rum quæ scire existimaris, putaberis a-
 liâs ca scire, quæ nescis. *Sermo* alicujus
 de seipso, rarus esse debet, & cum judi-
 cio. Novi quendam, cui sæpè in ore e-
 rat, per Ironiam; *Oportet hunc egregiè*
sapientem esse, ita multa de seipso loqui-
tur. Vix occurrit casus aliquis, in quo
 se laudare quis decorè possit, præter u-
 num: Is est, si virtutem alterius laudet;
 Sed

De Discursu
 Sed eam intelligit
 ipse aspirat. *Sermo*
 licans, parè utem
 nes familiares de
 aperti, in quo for
 gix, quæ deducit
 Nobles duos, ad
 dentalem; quorum
 nimio plus indol
 admodum erat.
 solebat, à conviv
 des; antem *Sermon*
 is quempiam iact
 te; Tale aliquid
 alectus amuluse
 dium bonum mal
 rum. *Sermo* cum
 loquentiæ; Et a
 modatè, ad per
 quimur, efficaci
 verborum, aut
 timata oratio be
 tione bonâ, ta
 plicatio, & in
 facultate *Orna*
 muriam, & fa
 tam, prodi:
 malibus videm
 lenc, hexa mart

Sed eam intelligo virtutem, ad quam ipse aspirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parè utendus: Etenim *Sermones familiares* debent esse instar campi aperti, in quo spatium licet; non viæ regiae, quæ deducit domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Anglia Occidentalem*; quorum alter *Scommatibus* nimio plus indulgebat, sed hospitalis admodum erat. Alter autem quærere solebat, à conviviis illius prioris; *Dic sodes; annon Scomma aliquod intercesserat, in quempiam factum?* Cui Conviva forte; *Tale aliquid contigit:* At ille, utpote alterius æmulus? *Satis sciebam, eum prandium bonum malis condimentis corrupturum.* *Sermō* cum discretione præstat Eloquentiæ; Et aptè loqui, & accommodatè, ad personam cum qua colloquimur, efficacius est, quàm ornamenta verborum, aut Methodi, captare. *Continuata oratio* bona, absque interlocutione bonâ, tarditatem monstrat: At replicatio, & interlocutio bona, absque facultate *Orationem* continuandi, penuriam, & scientiam minimè fundatam, prodit: *Quemadmodum* in Animalibus videmus, quæ cursu minus valent, flexu maxime agilia esse: Ut fit in-

198 DE PLANTAT. POPULORUM.
ter Leporarium, & Leporem. Circum-
stantiis nimid pluribus, *Orationem* ve-
stire, antequam rem ipsam attingas, tæ-
dium parit; iisdem penitus carere, ab-
ruptum quiddam est, & ingratum.

XXXIII.

DE PLANTATIONIBUS POPULORUM.

Colonia eminent inter Antiqua &
Heroica Opera. Mundus, cum ad-
huc juvenis esset, plures progenuit libe-
ros; nunc senex factus, pauciores. Ete-
nim, non immeritò *Colonias* noyas, tan-
quam liberos Nationum antiquorum,
dixerim. *Plantationem Populorum* pro-
ba in solo puro: intelligo, ubi Populus
non destruitur, ut Populus inferatur:
Hoc enim cum sit, *Extirpatio* proferas
est, non *Plantatio*. *Plantatio* regionum
non ab similibus est *Plantationi* sylvarum:
in quibus de Utilitate capienda nihil
cogitandum ante annum vice simum:
Verum fructus uber & locuples, in fine
Operis, expectandus. Illud certè, quod
præcipue *Colonias*, alias bene successu-
ras, evertit, fuit, sordida illa & avida
lucri captatio, sub initiis *Coloniarum*.
Verum,

DE PLANTAT.
Verum est, Lucr.
non negligenda
lonia conjuncta
gnam quiddam
tax Populi, ex
nie lemnarium
loniam ipsam
jalsmodi enim h
erronum deger
sed otio se ded
petrabunt, frus
nie fastidio affi
nuncios & liter
Plantationis p
Populus, qui
cipue sint Ar
Hortulani, A
ferrarii, Fabri
cupes, Chirur
Piltiores, C
Regione, ubi
spice primò,
& poculente
tura, edar:
des, Nucces
Pruna, Cera
Atque illis,
quire, quoc
lum profere

DE PLANTAT. POPULORUM. 199

Verum est, Lucri segetem acceleratam non negligendam, modò cum bono *Colonia* conjuncta sit, sed non ultra. Indignum quiddam & infaustum est, cum fax Populi, exules, & damnati, in *Colonia* seminarium sumuntur. Quin & *Colonia* ipsam corrumpit & perdit. Hujusmodi enim homines prostrigati instar ettonum degent; nec operi accingent, sed otio se dedent; quin & scelera perpetrabunt, fruges consument, & *Colonia* fastidio afficientur: Ac tum demum, nuncios & literas in patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Colonia* sumatur, præcipuè sint Artifices generum sequentiù: Hortulani, Aratores, Fossores, Fabri ferrarii, Fabri lignarii, Piscatores, Aucupes, Chirurghi, Pharmacopolæ, Coci, Pistores, Cèrvisarii, & hujusmodi. In *Regione*, ubi *plantare* instituis, circumspice primò, quod genus esculentorum & poculentorum, terra ex se, sine culturâ, edat: Veluti Castaneas, Juglandes, Nuces Pinus, Olivas, Dactylos, Pruna, Cerasa, Mel silvestre, & similia; Atque illis, ut par est, utere. Dein disquire, quod genus Victualiorum; Solum proferre possit celeriter, intra annum:

H ; num:

num : Veluti Pastinacas, Caricas, Bras-
ficas, Cepas, Raphanos, Melones, Pe-
pones, Cucumeres, Attriplices de *Hieru-
salem*, Maiz, & alia. Quantum ad Tri-
ticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam,
nimiam Grana hæc poscunt culturam :
Attramen à Fabis & Pisis etiam inchoa-
re licet : tum quia minore operâ indi-
gent ; tum quia non minus cibi loco,
quàm panis, inserviunt. Etiam ab Oriza
multiplex provenit seges ; quæ & cibi
quoque copiam facit. Ante omnia, ma-
gna copia transportanda, panis Bisco-
cû, Farinæ ex Avenâ, Pollinis, Farinæ
omnigenæ, & similibus, ut sub initiis
præsto sint, donec panis confici possit.
Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à mor-
bis præcipuè immunes sunt, & præ cæ-
teris prolifica : Quales sunt Porci, Ca-
præ, Gallinæ, Gallinæ Indicæ, Anseres,
Columbæ domesticæ, Cuniculi, & simi-
les. Præcipuo autem Piscationibus in-
cumbendum, tum ad sustentationem
Colonia, tum ad lucrum exportationis.
Commeatus in *Colonis* adeo parca ma-
nu fere distribuendus, ac si in Oppidis
obfessis esset ; hoc est, pro rata. Maxima
autem pars soli, quod in hortos aut se-
getes convertitur, horreis publicis assi-
gne-

DE PLANTAT
gnetur in quibus
mensura certa dist
ut superius notat
in quibus indelicat
ceat. Circumspice
nativitas Regio illa
tio eorum, in loca
sunt, sumptus leve
tiano apud Virgini
jam dictum, in ge
vum *Colonia* op
desertis, ut plurim
ligna, ad ædificia, a
sus apta, inter p
randi. Si inveniat
molestia terrarum
cibus quærit volu
fis. Salis nigri com
si Clima ferax, dig
Etiam Sericum v
est lucrosa. Pix co
bi proveniunt ge
præsto est. Qui
odorata, si res
commodum pa
quibus ad fapa
cum utilitatis a
quæ perquiri po
confidat nimiam

DE PLANTAT. POPULORUM. 207
gnetur; in quibus fruges reponantur, &
mensura certa distribuantur: Ita tamē
ut supersint nonnullæ fundi porciones,
in quibus industria singulorum se exer-
ceat. Circumspice insuper, quas merces
nativas *Regio* illa producat, ut exporta-
tio earum, in loca ubi maximè in pretio
sunt, sumptus levet; Ut usuvenit in *Nico-*
tiano apud *Virginiam*, modo non sit, (ut
jam dictum,) in præjudicium intempesti-
vum *Colonia* ipsius. *Sylvæ* in *Regionibus*
desertis, ut plurimum, abundant; Itaq;
ligna, ad ædificia, naves, aut ejusmodi u-
sus apta, inter præcipuas merces nume-
randa. Si inveniatur vena ferri, & rivuli ad
molédina ferraria idonei, ferrum è mer-
cibus quæstuosus est, in *Regionibus* sylvo-
sis. Salis nigri confectio per calorē solis,
si *Clima* ferat, digna res est quæ tentetur.
Etiam Sericum vegetabile, si adsit, merx
est lucrosa. Pix cujuscunque generis, u-
bi proveniunt pinus & abietes, semper
præsto est. Quin & pharmaca, & ligna
odorata, si reperiantur, hand parvum
commodum præbent. Etiam cineres,
quibus ad sapam utuntur, non modicum
utilitatis afferent; Similiter & alia
quæ perquiri possunt. Verum fodinis ne
confidas nimium, præsertim à principio.
Fodi-

202 DE PLANTAT. POPULORUM.

Fodinae enim fallaces sunt, & sumptuosae; & spe pulchra lactantes, *colonos* reddunt circa alia focordes. Regimen *colonia* committatur uni, cui tamen assideant Consiliarii aliquot; atque muniantur auctoritate, ad exemplum Juris militaris, sed aliquantulum restricta. Ante omnia, hunc sibi decerpant homines fructum, vivendo in eremo, ut Deū semper, ejusque cultum, prā oculis habeant. Rursus, *Colonia*, à numerosiore Concilio, (intelligo in regione, matre *colonia*, residente,) non pendat; nec ob contributiones exiguas multitudini nimiae subiciatur; sed sit numerus eorum, qui negotia *colonia* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potius ex *Nobilibus*, & *Generosis*, quam *Mercatoribus*; Hi enim lucro praesenti plus fati inhiant. Sit plane immunitas à vectigalibus & portoriis, donec *colonia* adoleverit: neque tantum immunitas à solutionibus pecuniarum concedatur, sed etiam libertas merces in quascunque velint partes exportandi; nisi gravis aliqua causa obfuerit. *Colonia* Populone farciās aut superoneret, alios post alios mittendo: sed potius informationi diligenti intende, quot capita de tempore

DE PLANTAT. POPULORUM. 203

pore in tempus minuuntur; eaque numero conveniente, pro ratâ, suppleas; Ita tamen, ut *coloni* benè victitent, nec penuriâ affligantur. Magnum jampridem salubritati complurium *coloniârum* detrimentum intulit, ædificatio juxta Mare & fluvios, in locis paludinosi & aquosis. Itaque, etsi ab hujusmodi locis incipiendum, propter vecturæ & aliarum rerum commoditatem, paulatim tamen in superiores *regionis* partes, & ab aquis remotiores, ascendendum. Interest etiam sanitatis *colonia*, ut salis sat bona copia convehatur; quo cibi, quos verisimile est putridos aliter sæpè futuros, condiantur. Si *Coloniâ* plantes, ubi Barbari sedes suas habeant, neutiquam eos nugis tantum, & tricis, concilies; sed justiciâ, & modis gratiosis, demerere; nihil tamen de prædiis minuendo; quæ ad securitatem pertinent: Neque etiam Benevolentiam eorum aucupare, auxiliis contra hostes suos; sed auxiliis defensivis non incommodum erit subvenire. Interest etiam, aliquos ex indigenis, sæpè in *regionem*, unde *colonia* migravit, mittere; ubi videant conditiones hominum suis multò præstantiores; idque sub reditu, inter suos divalgent.

Post-

Postquam *colonia* adoleverit, & robur
 acceperit, tempestivum erit mulieres
 summittere; ut *colonia* ex sese propage-
 tur, nec semper ab externis pendeat. Su-
 per omnia flagitiosissimum est, *coloniam*
 semel deductam, deserere & destituere;
 præterquam enim quod dedecori est, nil
 aliud est, quam proditio mera, profu-
 sioque sanguinis, complurium homi-
 num miserorum.

XXXIV. DE DIVITIIS.

Divitias cognomine magis proprio
 vocare nequeam, quam ut eas
 appellem *impedimenta Virtutis*. Sicut e-
 nim se habent *impedimenta ad Exerci-
 tum*, ita *divitie ad Virtutem*: Necessariae
 siquidem sunt, sed graves: Quinetiam
 cura illarum victoriam sæpè disturbat.
Divitiarum magnarum nullus est usus,
 præterquam in iis expendendis: Cætera
 in opinione versantur. Idem dicitur *Sal-
 lomon*; *Vbi multe sunt opes, multi qui
 comedunt eas; & quid prodest possessori,
 nisi quod cernat divitias oculis suis? Posses-
 sio divitiarum, nullâ voluptate domi-
 num perfundit, quantum ad sensum: Est*
 sanè

sanè custodia ipsarum ; est etiam potestas donativi aut distributionis ; est & fama, & inflatio ab ipsis ; Sed non datur solidus ipsarum usus , qui ad dominum pertingat. Annon vides ficta illa pretia, quibus gemmæ , & hujusmodi rariora, æstimantur ; & quam inania opera suscipiantur , ad ostentationem meram, ut usus aliquis *divitiarum* magnarum videri possit? Sed dicit quispiam, Usus carum vel in hoc maxime cerni posse ; quod dominos ex periculis & calamitatibus redimant : Ut ait *Salomon* ; *Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus elevatus in imaginatione sua* : Sed cautè *Salomon*, quod *imaginatione*, non *reipsa*, tales sunt. Plures enim, sine controversia, *divitiis* suis magnis vaverunt, quam redempti sunt. *Divitias* magnas ne secteris ; sed quas parare possis justè, impendere sobrie, erogare hilariter, & libenter dimittere. Neque tamen contemptum ipsarum, instar *Monachi* alicujus, aut à seculo abstracti, foveas ; sed de usu distingue ; Sicut *Cicero* optimè de *Rabirio Posthumo* ; *In studio rei amplificanda, apparebat, non avaritia pradam, sed instrumentum bonitati quari.* Ausculta etiam *Salomoni*, nec præ-

præpropere opum accumulationi inhia; *Qui festinat ad divitias, non erit insons.* Fingunt *Poeta*, *Plutum*, (qui *divitias* sonat,) à *Iove* missum, claudicare, & tardigradum esse: à *Plutone* autem, currere, & pedibus celerem. Innuentes, *Divitias*, bonis artibus, & justo labore, paratas, tarde accedere; sed per mortem aliorum advinentes (veluti ex hæreditatibus, testamentis, aut similibus,) præcipitanter ruere. Nec minus poterit *Fabula* ea de *Plutone* intelligi, si *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cum enim opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per fraudes, oppressiones, injusticiam, & scelera,) rapido cursu feruntur.

Via ad ditescendum variæ, & pleræque earum foedæ. *Parimonia* inter optimas censeri possit, neque tamen ipsa omnino innocens est: Opera enim liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quasi ad *divitias* maximè genuina; utpote quæ benedictio *magna matris Telluris* fit; Verùm lenta est hæc via. Attamen ubi homines insigniter opulenti, se ad *Agriculturam*, & lucra rustica, submitunt, *divitias* in immensum coarcent. Novcram ex *Proceribus Angliæ* quendam, cui maximi reditus provenerant,

bant, è re rustica, supra subditos ceteros quoscumque ætatis meæ. Dives erat armentis; ovibus; sylvis, tam cædis, quam grandioribus; lithanthracibus; frumento; plumbi & ferri-fodinis; & compluribus aliis proventibus rusticis. Aded ut terra ei instar maris esset, merces perpetuo importans. Recte à quodam observatum; Se magno cum labore ad exiguas, & nullo ferè ad magnas *divitias*, pervenisse. Postquam enim res alicujus nummaria, sic increverit, ut nundinarum & mercatum opportunitates præstolari possit; atque eos contractus superare, quibus ob summæ magnitudinem, perpauci admodum homines apti sunt; atque etiam in laboribus aliorum participare, qui minus pecunia abundant; fieri non potest, quin supra modum ditescat. *Lucra ex Professionibus*, honesta certè sunt; & duabus rebus promoventur maxime; Diligentia, & Fama bona propter probitatem in negotiando. At lucra ex contractibus majoribus plerumque naturæ magis accipitis; Cumquis scilicet aliorum necessitates & angustias obsideat; servos & ministros alienos in damnum dominorum corrumpat; emptores alios, qui in

majo-

majora fortè pretia consensissent, arti-
 ficiose & vafre summoveat; & hujusmo-
 di fraudes exerceat; quæ omnes merito
 damnandæ sunt. Quantum vero ad *Em-
 priones*, animo, non retinendi, sed rur-
 sus dividendi, illæ ex utraque fere par-
 te molunt; tam Venditorem, quam Em-
 ptorem prementes. *Societates* locuple-
 tant affatim; si cautus adhibeatur dele-
 ctus eorum, quibuscum *societas* initur.
Fœnus ex certissimis lucri generibus est,
 licet ex pravissimis: utpote quod homi-
 nem panem suum comedere faciat, *in
 sudore vultus alieni*: atque in *Sabbatho*
 operari non cessat. Attamen certum li-
 cet sit, non caret rimis suis secretis: Si-
 quidem *Notarii*, & *Institores*, ad com-
 modum proprium, homines fortunarum
 dubiarum, quandoque extollent. *Primi-
 mum* esse in *inventione* aliquâ *nova*, aut
Privilegio, inundationem quandam o-
 pum interdum largitur: Sicut contigit
 primo *Sacchari Excoctori in Canariis*: I-
 taque si quis se peritum *Dialecticum*
 præstare possit, ut addat *Inventioni* Ju-
 dicium, magna haud dubie efficiet; præ-
 fertim si tempora sint propitia. Qui lu-
 cra tantummodo certa captat, ægre ad
 magnas *divitias* assurgit: Contra, qui
 totus

totus in incertis est, vix fortunarum dispendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta lucra certis munire, ut damnis subveniatur. *Monopolia, & Mercium Coemptiones ad revenditionem*, ubi Lege nulla prohibentur, ad *divitias* viam sternunt facilem; præsertim si quis prospicere possit, quæ merces in æstimationem venturæ sint, atque eo modo se illis abunde instruat. Opum acquisitio, per *servitium Regum, aut Magnatum*, dignitatem quandam habet; tamen si assentionibus, & servilibus artificijs, sese ad omnes nutus flectendo, parentur, inter vias vilissimas poterit numerari. Quantum ad *venationem Testamentorum, & Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* insimulat; *Testamenta & Orbos tanquam indagine capi*;) adhuc pejor est hæc res: quanto cum hominibus conditionis humilioris, rem habemus, quam in servitio.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ se ferunt contemptum *divitiarum*: Etenim *opes* despiciunt, qui desperant; neque invenies usquam tenaciore, ubi incipient ditescere. Ne sis in minutis tenax; *Divitia* alas habent, & aliquando ex sese avolant, aliquando emittendæ sunt,

sunt, ut ampliores congregent. Opes suas moribundi relinquunt, aut usui publico; aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere, *Legationes* paulo moderatiores melius cedunt. *Divitia magna* heredi relictae, aves rapaces undique ad eas convolare invitant; nisi haeres fuerit ætate & iudicio confirmator. Similiter *Fundationes* gloriosæ & splendidæ, in usus publicos, sunt instar *Sacrificiorum sine sale*; & nihil aliud quam, *dealbata Eleemosynarum sepulchra*; quæ ab intus citò corrumpentur & putrescent. Itaque dona tua, magnitudine ne metiaris, sed commoditate, & ad debitam mensuram redigas: neque opera Charitatis in mortem usque differas: Etenim, si quis rectè rem æstimet, qui id facit, ex alieno potius donat, quam è proprio.

XXXV.

DE AMBITIONE.

Ambitio Choleram refert: Quod genus humoris, activos, vehementes, alacres, & promptos reddit; nisi obstructionem patiatur. Quod si obstructione concludatur, adeo ut liberè per-

permeare non possit, sit adusta, & inde maligna & venenosa: Similiter *Ambitiosi*, si in ambitu & petitione sua, repulsa non patiantur, sed semper sint in progressu, polypragmones potius sunt quam periculosi: Sin in cupiditatibus frænentur, & subinde frustrentur, malevolentiam & invidiam in corde foveant, & iniquo prorsus oculo, tum res, tum homines intuentur; ac tum demum in sinu latentur eum res male cedant: Qui quidem animi affectus, cum servis *Rogum*, aut Rerumpublicarum pessimè congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (si *ambitiosis* utantur,) ita rem disponere, ut perpetuo directi, nunquam retrogradi sint. Quod quia sine præjudicio fieri non potest, melius esset, ab hujusmodi ingenii hominibus omnino abstinere. Etenim, si ipsi cum servitio suo non assurgant, operam dabunt ut servitium suum cum ipsis corruat. Verum, quia modo diximus *Ambitiosos* non adhibendos, nisi urgente necessitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in casibus, necessarius sit eorû usus.

Imperatores & Duces in bello boni, utcumque *ambitiosi* sint, omnino recipiendi: Etenim utilitas ipsorum, ut præfician-

ficiantur, cetera compensat: Militem autem deligere, qui *ambitione* vacet, perinde est, ac si calcaribus eum spoliis. Quin & alter usus *Ambitosorum* est, ut umbellæ loco *Principibus* sint, contra invidiam & periculum: Nemo enim eas partes subibat, nisi sit instar columbæ occæcatæ, quæ ideo in sursum volat, quia circumspicere non potest. Est etiam alius usus *Ambitosorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum potentiam labefactent; Quem admodum *Macronem Tiberius* adhibuit, ad deiciendum *Sejanum*.

Quandoquidem igitur, in casibus memoratis, necessarij sint, superest ut ostendamus, qua ratione sint frænandi & coercendi, ut minus ab illis impendeat periculi. Perniciosi minus sunt, si natalibus ignobiles, quam si Nobiles: si ingenio paulo truciores & asperiores, quam si gratiosi & populares; denique si nuper honoribus admoti, quam si veteratores facti sint, & in honoribus suis muniti. Signum infirmi animi in *Principibus*, à plerisque ducitur, si *gratiosos* & intimos sibi adjungant: attamen, si verum dicendum est, non aliud reperitur remedium præstantius contra poten-

possentiam nimiam Pr
fratrum. Si quidem
procedit potestas, p
det, videtur, ut alius
bos, negotiare pote
ratio *Ambitosos* coe
est, si per alios aque
terros, liberatur: C
Constituit aliquibus
qui partes motus tem
omnia pellunt: C
fabrorum navis vacilla
Allicere poterunt. Pra
aliquos humilioris c
Ambitosorum veluti fla
ad ingenerandam
opinionem, ut se m
cras, acque eo mod
meisulosi fuerint:
Sin animosi & aud
natus & machinat
est sine periculo. C
gites, ut revera te
mil, & subito, ta
stimum erit, favo
renis, excipere
fusti hærent, mel
& veluti intra sy
Ex *Ambitosorum*

potentiam nimiam *Procerum*, aut *Magistratum*. Siquidem, quando iuvandi & nocendi potestas, penes *gratiosum* refidet, vix fiet, ut alius aliquis ex *Proceribus*, magnopere potentia turgeat. Alia ratio *Ambitiosos* coercendi non mala est, si per alios atque *Ambitiosos*, & protervos, librentur: Sed tum opus est Consiliariis aliquibus moderatioribus, qui partes medias teneant, ne factiones omnia pessudent: Etenim absque illa faburra navis vacillabit nimis. Saltem allicere poterint *Principes*, & animare aliquos humilioris conditionis, qui *Ambitiosorum* veluti flagella sint. Quantum ad ingenerandam illam in *Ambitiosis* opinionem, ut se ruinæ proximos putent, atque eo modo contineantur; Si meticulosi fuerint, bene forsitan cedit; Sin animosi & audaces, præcipitabit conatus & machinationes eorum; neque est sine periculo. Quod si necessitas flagitet, ut revera rejiciantur, neque id simul, & subito, facere, tutum foret; optimum erit, favoribus & repulsis eos, alternis, excipere; unde attoniti & confusi hæreant, nescientes quid expectent, & veluti intra sylvam ambulent.

Ex *Ambitionibus*, minus est nociva,
cupi-

cupiditas prævalendi in rebus majoribus, quam se immiscendi rebus omnibus: Istud enim confusionem consiliorum parit, & negotia destruit. Etiam minus periculi incumbit, ab *Ambitioso* in negotiis acri, quam ab eo qui gratia & clientelis pollet. Qui inter strenuos, & negotiis pares, eminere studet, magnam profectò suscipit provinciam; verum hoc Publico utile est: Qui verò illud machinatur, ut Viros cordatos deprimat, & ipse solus inter Ciphras Numerus sit, sculi alicujus lues est & calamitas. *Honor* tribus insignitur commodis; *Potestate bene-merendi*, *Aditum facili ad Viros Principes*; & *Fortunarum propriarum in melius* ejectione: Quæ optimam, ex his tribus, fovet intentionem, cum aspirat, vir probus est: *Princeps* quoque, qui hujusmodi in servis suis intentiones, dignoscere valeat & distinguere, *Princeps* est prudens. Verum in genere, præoprandi sunt *Principibus* hujusmodi servi, qui officio magis ducantur, quam *Ambitione*: quique negotia amplectantur & ament, potius ex conscientia bona, quàm ex ostentatione: Denique distinguant *Principes* cum judicio, inter ingenia, quæ sese omnibus negotiis ingerunt, & animum promptum seu alacrem.

Natura occultatam
Necesse videtur
ter. Vis *Naturam*
pessimum cum re
precepta dicitur
minis quidem imp
tollant, verum Com
que *Naturam* plan
igit. Qui videtur
portare cupit, suo ne
parve nimis penia
enim animam deju
tiones crebris: Po
atollent, etiam si
que sub initio ex
quibusdam; Ut N
ficus aut juucis; de
ris, ut *Salvatores*
bus. Etenim, pen
bet inducit, si cr
quam usus. Ubi
tens est, & pro
pus erit per grad
re, qui tales sunt

stere ad tempus aliquod ; more illius, qui cum irasceret, Literas Alphabeti, priusquam quicquam faceret, recitare solebat : Secundò, *Naturam* moderari, & ad minores portiones deducere ; Ut si quis, abstinentiam à vino exercens, à majoribus haustibus ad minores deveniat : Postremò autem, *Naturam* penitus sub jugum mittere, & domare. Verum si quis eo Animi robore & constantia polleat, ut se subito eximere & vindicare poterit, hoc optimum fuerit :

*Optimus ille animi vindex, ludentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque semel.*

Neque antiqua Regula rejicienda ; Ut *Naturam*, ad instar bacilli, in contrariam partem flectas ; quò recta tandem deveniat. Verùm intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in vitium non ducat. Insuper & hoc advertas, ne Habitum superinducere contendas, nixu continuo, sed intermisso ; Nam intermissio imperum redintegrat, & adauget ; Et si quis, dum tyronem agit, perpetuò se exerceat, eveniet, ut errores, non minus quam facultatem imbibat. Neque huic malo succurritur, nisi per tempestivas intermissiones. Præterea, victoriæ in *Naturam*, non nimium citò, triumphum accinas ; *Natura* enim, ad lon-

De NAT. & IND. N.
quem tempus, septuaginta
vocatione data reverentia
origi. Pwleapui. E.
liorem coarctat. Q.
dum in mensa fatis
conspicitur epos form
ocasiones tales, aut
isidem frequentius
nus movent. Indol
le opus deprehend
dine famulati ; in ha
venit affectivo : un
sequidem illa Pro
nitus excurrit : a
quo novo & insolub
suetudine deservit
quorum Indoles n
gehete congruit :
hant ; Multum mo
studis, quicquid
repereris, statim ten
ejuldem Exercit
nes ; Sin autem
nerit, de stasis ha
gitationes enim
volabunt, prout
permitterent. Na
nata, aut bonas
ducit : Itaque loc
irriget, has et ell

DE NAT. & IND. NAT. in HOM. 217
gum tempus, sepulta jacebit, & tamen
occasione data revivifcet: Id quod con-
tigit *Puella* apud *Æfopum*, ex *fele* in *mu-*
lierem converſa; Quæ civiliter admo-
dum in menſa ſedebat, donec mus in
conſpectu ejus forte curreret. Itaque
occaſiones tales, aut omninò evites, aut
iisdem frequentius inſueſcas, quò mi-
nus moveant. *Indoles* cujuſque *natura-*
lis optime deprehenditur, in conſuetu-
dine familiari; in hac enim nulla inter-
venit affectatio: in perturbationibus;
ſiquidem illæ Præcepta & Regulas pe-
nitus excutiant: denique, in caſu ali-
quo novo & inſolito; quia tum à con-
ſuetudine deſeritur. Felices dixerim,
quorum *Indoles naturalis*, cum vitæ ſuæ
genere congruit: Alias vere dicere poſ-
ſunt; *Multum incola fuit anima mea*. In
ſtudiis, quicquid à *natura* tua alienum
repereris, ſtata tempora tibi præfigas ad
ejuſdem Exercitationes & Meditati-
ones; Sin autem cum Genio tuo conve-
nerit, de ſtatis horis ne ſis ſollicitus; Co-
gitationes enim tuæ ſponte illuc con-
volabunt, prout negotia & ſtudia cætera
permittent. *Natura* cujuſque, ex vi in-
nata, aut bonas, aut malas herbas, pro-
ducit: Itaque ſedulò & tempeſtive illas
irriget, has evellat.

XXVII.
DE CONSUECUDINE ET
EDUCATIONE.

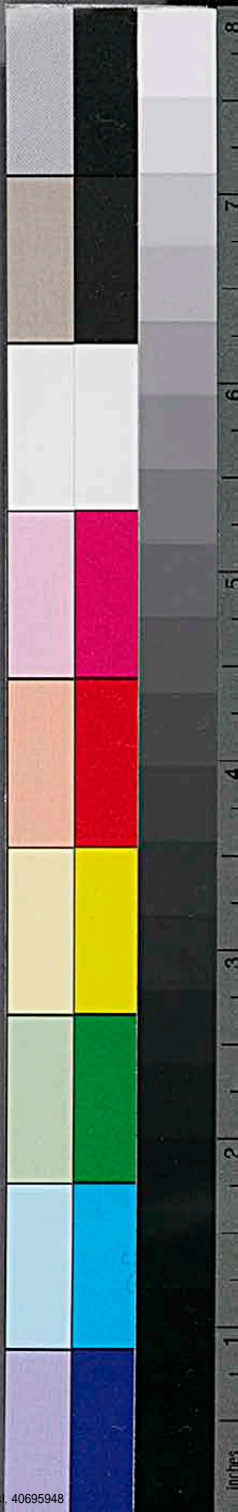
Cogitationes hominum sequuntur plerunque *inclinaciones* suas; *Sermones* autem, *doctrinas*, & *opinionēs* quas imbiberunt; At *Facta* eorum ferme *antiquum* obriunt. Itaque, ut bene notat *Machiavellus*, (licet in exemplo scelerato,) minimè fidendum est, aut naturæ violentiæ, aut verborum grandiloquentiæ, nisi corroborentur *Consuetudine*. Instantia ejus hæc est: In facinore aliquo audaci & crudeli patrandò, non acquiescendum esse, aut in naturæ alicujus ferocia, aut in promissis constantibus, nedum juramentis; sed committendum scelus esse viris sanguinolentis, & jamdudum cædibus assuetis. Sed *Machiavello*, de *Fratre* quopiam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Isuregna*, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone Faulcio*, nihil innotuit. Verum tenet Regula ejus; Naturam, aut promissorum fidem & ferociam, viribus *Consuetudinis* haud æquipollere. Solummodo, superstitio, nostris temporibus, eò proveccta est; ut primæ

EDUCATIONE.

XII.
TUDINE
IONE.

minum sequere
rationes suas, de
as, & opinione
eorum ferme
que, ut bene
in exemplo
um est, aut
grandi
tur
st: In
parando, non
in natur
omissis
is, sed
sanguinolentis,
ulterius. Sed
Clemente
ayra, aut
dove
Regina
m fidem
mimo
superstitio,
ore: la

DE CONSUET. & EDUCATIONE. 219
 mæ classis Sicarii, Laniiis obfirmatis mi-
 nimè cedant; atque decreta votiva, e-
 tiam in re sanguinaria, *Consuetudinis* vi-
 res exæquent. In aliis quibuscunque,
Consuetudinis potentia clare elucet: ad-
 edò ut miraculi instar sit, audire, quot
 professiones, protestationes, promissa,
 verba grandia, jaclitent plurimi; & ta-
 men, istis omnibus posthabitis, pro mo-
 re consueto agere: acsi imagines essent,
 & machinæ planè inanimes, solis *Con-*
suetudinis rotis impulsæ & actæ. Videre
 etiam licet *Consuetudinis* tyrannidem, in
 aliis multis. *Indi*, (loquor de *Gymno-*
sophistis, & veteribus, & modernis,) se
 leniter super pyram componunt, atquo
 hoc modo seipfos igne sacrificant. *Quin*
 & *foeminae* cum maritis in rogam im-
 mitti properant. *Pueri Spartani*, anti-
 quis temporibus, flagris cædi susti-
 nebant, super aram *Dianae*, vix ejula-
 tu, aut gemitu ullo emisso. Memini
 sub initiis *Reginae Elizabethæ*, rebellem
 quendam *Hibernum*, supplicationem
Deputato obtulisse, ut torque lignea, nõ
 fune, suspenderetur; quia illud magis
 in more rebellibus erat. Inveniuntur
 Monachi in *Russia*, qui ad *Pœnitentiam*
 complendam, tota nocte hyemali, in



vase aqua repleto, non recusabunt sedere, donec glacie confringantur. Plurima denique exempla adduci poterint, planè stupendas *Consuetudinis* vires, tam super animum, quam super corpus, prudentia. Quandoquidem igitur *Mos*, veluti summus sit humanæ vitæ moderator & magistratus, curæ sit imprimis, ut *Mores* bonos asciscamus. Certè *Consuetudo* validissima, cum à pueritia incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud est, quam à teneris annis imbibita *Consuetudo*. Ita videre est, in Linguis ediscendis, Linguam ipsam magis commodè se applicare omnibus expressionibus & sonis; artus quoque magis agiles & flexiles, ad omnes posituras & motus esse, in pueritia, aut adolescentia, quam postea. Verissimum enim est, opsimathes istos novam plicam non bene admittere: Nisi fuerit in nonnullis hominibus, quibus animi nondum fixi, sed eosdem apertos ad omnia præcepta conservarunt, quò continuo emendationem reciperent; id quod rarissimū est.

Verum si *Consuetudinis* vires, cum simplex solummodo sit, & se juncta, tantæ sint; multò magis *Consuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta,

cia, cretill. libit. cum e
ce, recet. locat. am
gona amno cretill. i
modi loci, cura de
dno inquam in rati
re, multiplicat. &
vocalito cur. pve
bamam, conitit in
ne habitus, & d
matis. Erem. Re
altraz, qui de reg
rocam in beba, sed
malum pcomove
tis Oribz hoc habet
rum virtum, app
nibus, minime exp

N Egari non po
& Catus ex
ranas, vel pcom
das, plurimum po
ex Magnetibus, m
bitus, occidit
grua. Verumme
gere cinque p
est. Falyr quique

cta, excellit. Isthic enim exemplum docet, relevat societas, æmulatio stimulat, gloria animos extollit: Ita ut in hujusmodi locis, vires & influxus *Consuetudinis* tanquam in exaltatione sint. Certè, multiplicatio, & (ut *Chymicorum* vocabulo urar,) *Projectio*, super naturam humanam, consistit in societatibus bene institutis, & disciplina salubri informatis. Etenim Respublicæ recte administratæ, quin & leges bonæ, alunt virtutem in herba, sed semina ipsius non multum promovent. Verum infelicitatis Orbis hoc habet, ut mediâ maximarum virtutum, applicentur quandoquæ finibus, minimè expectendis.

XXXVIII.

DE FORTUNA,

NEgari non potest, quin *Accidentia* & *Casus* externi, ad hominum *fortunas*, vel promovendas, vel deprimendas, plurimum possint. Gratia alicujus ex *Magnatibus*, *opportunitas*, aliorum obitus, occasio virtuti cujusque congrua. Veruntamen, *fortunam* suam finire cuique præcipue, in manu propria est. *Faber quisque fortune suæ*, inquit

Comicus, Atque inter externas causas illa frequentissima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita subito evehitur, ac occasione errorum alterius. Ut inquit *Adagium; Serpens, nisi serpentem comederit, non fit draco.*

Virtutes apertæ & conspicuæ laudes pariunt; At insunt virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, facultates nonnullæ se expediendi, quæ nomen non habent. *Hispanum* vocabulum, (*Desemboltura*), eas quædam ex parte innuit. Scilicet, cum non inveniuntur in natura alicujus obices aut impedimenta: sed rotæ animi ad motum rotarum *Fortuna* versatiles sunt. Ita enim *Livius*, (postquam *Catonem Majorem* his verbis descripsisset; *In illo viro, tantum robur corporis & animi fuit, ut quocunque loco natus esset, fortunam sibi facturus videretur*), illud disertè notat, quod ei fuisset *ingenium versatile*. Quare si quis limis & adductis oculis aspiciat, videbit *Fortunam*: *caca* enim licet sit, haud tamen prorsus *invisibilis*. Etenim via *Fortuna* similis est *Galaxia* in æthere; quæ concursus est, sive coacervatio complurium stellarum

rum minutarum, seorsim invisibilium, sed conjunctim luminosarum. Eodem modo, complures virtutes sunt exiguae, & vix in notam incurrentes; sive potius facultates & consuetudines appositae; quae fortunatas reddunt. *Itali* ex ipsis nonnullas notant; quales quis minimè putaret. Cum hominem ianuunt, cui prosperam *Fortunam* spondent, inter ceteras ejus qualitates adjiciunt, quod habeat *Poco di Matto*. Neque sane inveniuntur aliae duae Qualitates, magis ad hanc propitiae; quam si quis habeat modicum ex *stulto*, & non nimium ex *honesto*. Itaque, quibus Patria, aut Principes sui, nimidè plus chari extiterunt; iidem nunquam fortunati fuerunt; neque profecto esse possunt. Quando enim cogitationes suas, extra seipsum quis collocaverit, viam suam benè inire nequit.

Fortuna praepropeta, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; at *Fortuna* exercitata ea est, quae efficit prudentes & cordatos. *Fortuna* proculdubio; saltem propter filias suas, honorem meretur; *Confidentiam* scilicet, & *Existimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* prospera; alteram intra nos ipsos; alteram in aliis erga nos; Eaque vicif-

sim pariunt animos & auctoritatem Viri cuncti prudentes, quo invidiam suarum virtutum amoliantur, omnia *Providentia* & *Fortuna* imputare solent: Ita enim decentius & liberius, eas sibi assumere possint: Quinetiam Majestatem homini quandam addit, si videretur *Numini* curæ esse. Sic *Cæsar* dum animaret *Gubernatorem* navis in tempestate, dixit; *Cæsarem portas, & fortunam ejus.* Sic *Sylla* nomen *Felicitis* elegit, non *Magni*. Atque illud observationem non præterit, eos, qui ex professo, sapientiæ & artibus propriis, nimium tribuerunt, in fine, *infortunatos* evasisse.

Narratur de *Timotheo Atheniensi*, postquam in reddendis rationibus Præfecturæ suæ, hanc Clausulam, ad ravim usque, inseruisset; *Atque in hoc nulla erant fortuna partes;* deinceps illi nihil cessasse prospere. Sunt certè, quorum *fortuna* similis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quam aliorum *Poetarum* Versus: Id quod *Plutarchus* de *Fortuna Timoleontis*, ad *Fortunas Agesilai*, aut *Epaminonda*, comparata, prædicat. Hoc verò ut fiat, sine dubio, in nobis ipsis, maximè situm est.

DE

XXXIX.

DE USURA SIVE FOENORE.

PLurimi Investivas quasdam ingeniosas, in *Fœneratores*, commenti sunt. Dicunt; Miserum esse, Diabolum in *Dei* partem involasse; *Decimas* scilicet. *Fœneratorem* maximum esse *Sabbathi violatorem*; Aratum siquidem suum non cessare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* esse, de quo *Virgilius*;
Ignarum Fucos pecus à prasepibus arcent.

Fœneratorem, Legem primitivam, post Lapsum hominis, latam, pessundare; quæ fuit; *In sudore vultus tui comedes panem tuum*; minimè verò; *In sudore vultus alieni*. *Fœneratores* pileis luteis indui oportere, quia *Judaizant*. Rem esse contra naturam, ut *pecunia* generaret *pecuniam*; & hujusmodi alia. Ego verò hoc dico tantùm; *Fœnus esse, inter Concessa, propter duritiem cordis*. Cum enim necesse sit hominibus, ut *pecunias* mutuo dent, & accipiant; sintque tam duro corde, ut eas gratis commodare nolint, reliquum est ut permittantur *Usura*. Alii nonnulli in medium adduxerunt, callidas quasdam & suspectas pro-

positio-

positiones, de Argentariis, & Excambiis publicis, de detectione fortunarum hominum singulorum, & aliis hujusmodi artificijs. Verum pauci de *Fœnore* disseruerunt solide & utiliter. Optimum fuerit proponere nobis ante oculos, *Fœnoris commoda, & incommoda*; ut Bonum vel penderetur, vel separetur; *Quinetiam* caverè imprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiatur & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc sunt. Primum, quod Mercatorum numerum minuit. Nam si ignava hæc, *pecunia* in *fœnus* erogatio, è medio tolleretur, *nummi* non delitescerent præ fœcordia, sed, magna ex parte, in mercaturam impenderentur; Quæ instar *Vena Porta*, cuius *Regno* est, ad opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus, terram colere ita fructuose nequit, si Reditum solvat nimis gravem; ita Mercator, tam commodè & lucrose, mercaturam suam exercere vix potest, si *pecuniis fœnore* sumptis, negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam est Portioriorum & *Vetigalium* publicorum imminutio, quæ fluunt,

DE USURA SIVE FOENORE. 227

fluunt & refluant, pro modo commercii. Quartum, quod Thesaurum, & Pecunias Regni, sive Reipublicæ in paucorum manus reducit: Cum enim *Fœneratoris* lucrum certum sit, cæterorum incertum, evenit in fine ludi, prout fit sæpè in aleâ, ut maxima pars pecuniæ promo cedat. Illud autem pro inconculso tenendum, florere Rempublicam imprimis, cum *pecunia* dispergantur, non coæcerventur. Quintum, quod terræ & prædiorum pretium deprimit: Etenim *pecunia* insumuntur, vel in mercaturam, vel in prædiorum coemptiones, *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum, quod omnes labores, molimina, & inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; in quibus *Pecunia* minimè sibi deesset, nisi à torpedine ista impediretur. Postremum, quod tinea est & teredo facultatum quam plurimorum hominum; id quod, tractu temporis, egestatem publicam parit.

Econtrariò, *Commoda Fœneris* hæc sunt. Primò, quod utcunque *Usura* in aliquibus mercaturæ noceant, in aliis nihilominus profunt: Certissimum enim est, inaximam mercaturæ partem, à junioribus Mercatoribus exerceri, *fœ-*

nore

nore sumptis pecuniis; Unde si *Fœnerator*, pecunias suas, vel exigat, vel non emitat, securura necessario est magna mercaturæ clades. Secundum est, quod nisi prompta hæc à *Fœneratoribus pecuniarum* mutuatio, hominum necessitatibus subveniret, in extremas angustias citò redigerentur, quandoquidem cogentur res suas, (sive bona mobilia fuerint, sive prædia,) nimis vili prætio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantùm, distractiones præproperæ penitus absorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea quæ à *Iureconsultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certè malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorsus non accipient homines sine *Fœnore*; aut si accipiant, solutione ad diem minime præstita, summo jure agent. Memini *Pecuniosum* quendam, virum durum, rure agentem, qui solebat dicere; *In malam crucem abeat ista fœneratio; Impedimento est, quo minus Pignorum & Obligationum pœnas exigere possimus.* Tertium & ultimum hoc est: *Nugas* meas dico, si quis existimet, *Mutuatio* nem pecuniarum facilem, non admissio *Fœnore*, fieri posse: Neque rursus quis animo comprehenderit, innumera quæ sequen-

sequentur mala, si Contractus illi, mutui dati & accepti, convellantur. Itaque de abolendis prorsus *Vsuris* sermones facere ineptum foret. Respub. omnes, pro diversâ tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerarunt; adeo ut opinio illa in *Utopiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione & Norma Vsurarum*, Quibus nimirum modis, *Incommoda* carum optime evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter se *Commoda & Incommoda Vsurarum*, (quod modò fecimus,) duo esse, quæ reconciliare oportet. Prius ut retundantur dentes *Fœnoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut viris pecuniosis aperiatur via, quâ ad pecunias Mercatoribus præstandum invitentur, ne *Commercium* intercidat aut languescat. Hoc autem fieri non potest, nisi in *Fœnore*, duas *Proportiones* introducas; *Minorem & Majorem*. Si enim *Fœnus*, ad unicam tantum *Proportionem*, eamque *minorem* redigas, mutuo accipientem aliquantulum levabis, sed Mercator *pecunias* non facile reperiet. Atque insuper notandum est, Mercaturam, cum sit omnium maxime lucrosa, *Fœnus* ad *Proportionem* bene magnam ferre posse;

230 DE USURA SIVE FOENORE.
posse; alios Contractus minimè.

Ut his duabus intentionibus satisfiat, hac via insistere licet. Duæ sunt *Fœnoris* Proportiones: Prior omnibus permittatur; Posterior cum licentia, aliquibus tantum hominibus, & in aliquibus Reipublicæ locis, ubi mercatura fervet, concedatur. Primò igitur, (si nos audias) reducatur *Fœnus* ad partem vicesimam *Sortis* pro Mutatione in annum: Ea proportio Edicto promulgetur, ut libera sit omnibus. Pro eâ accipienda, *Princeps* sive *Respublica*, multæ omnino renunciet. Hoc ab obstructione aliquâ generali, aut difficultate majore, Mutationem conservabit. Hoc innumeris Muruatoribus, ruri & alibi degentibus, solamini erit. Hoc magna ex parte prædiorum pretia adaugebit. Quandoquidem annuus valor prædiorum, hic apud nos in *Anglia*, excedit illam *Fœnoris*, ad hanc Proportionem redacti; Quantum annuus valor sex librarum, excedit illum quinque tantum. Hoc denique, industrias hominum, ad utilia & lucrosa inventa, acuet & excitabit: eò quod pluri hujusmodi inventis potius se dedit, quàm lucro tam exili, quale diximus, ex *Vsuris*, acquiescere; præferim cum

cum

cum lucro jam pridem majori ex iisdem
 affluevissent. Secundò, certis quibusdam
 hominibus, commodandi Mercatoribus
 notis, & non aliis quibuscunque homi-
 nibus, *Licentia* concedatur: Hoc autem
 fiat, additis Cautionibus quæ sequun-
 tur. Sit Proportio, (etiam hæc de qua
 loquimur,) illa paulò remissior, quam
 antea solvere solebant: Hoc pacto, u-
 niverſi, tam Mercatores, quam alii, re-
 formatione hac recreabuntur. *Princeps*
 autem, sive *Resp.* exiguam aliquam
 Summam percipiat, pro *Licentia* singu-
 lis; reliquum lucri, *Fœneratori* cedat:
 Si enim lucrum *Fœneratoris* leviter tan-
 tum minuatur, eum nullo modo à *fœ-
 nore* exercendo deterrebit: Exempli
 gratiâ; Si quis antea decem, aut novem
 libras, pro *Sorte* centum librarum, quo-
 tannis accipere solebat; is etiam octo
 potius libris, contentus erit, quam *Fœ-
 neratorem* exuet; aut certâ cum incertis
 commutabit. Sint isti, quibus *Licentia*
 scilicet conceditur, numero minime de-
 finiti; Sed tamen ad Urbes aliquas, &
 Oppida quæ mercaturâ florent, restrin-
 gantur: Ita enim, prætextu *Licentiarum*,
 opportunitatem non habebunt, *Pecu-
 nias* aliorum pro suis commodandi: nec
 novem

noyem aut octo librarum Proportio, Licentiâ munita, generalem illam quinque librarum absorbebit: Nemo siquidem, pecunias suas, procul à se mittere, aut in manus ignotas concredere, præoptabit.

XL.

DE IUVENTUTE ET SENECTUTE.

Iuvenis annis poterit esse senex *horis*, si *temporis* jacturam non fecerit. Sed hoc raro contingit. Generaliter, *Iuventus* similis est primis cogitationibus, quæ secundis sapientiâ cedunt. Etenim inest cogitationibus *juventus* quædam, non minus quam ætatibus. Attamen inventio *Iuvenum* vivacior est quam *Senum*; Atque imaginationes in mentes eorum illabuntur melius, & veluti divinius. Ingenia præfervida & quæ cupiditatibus violentis, ac perturbatibus, huc illuc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec *Meridiem* ætatis suæ attigerint: Ut videre est in *Iulio Casare*, & *Septimio Severo*. De quorum posteriore dictum est; *Iuventutem egit erroribus, imò furoribus, plenam:*
Qui

DE IUVENTUTE & SENECTUTE. 233

Qui tamen, in serie *Imperatorum* universa, fuit propemodum celeberrimus. Sed ingenia sedata & composita, etiam in *juventute* florere possint. Cujus rei exempla cernuntur, in *Augusto Casare*, *Cosmo Duce Florentia*, *Gastono de Foix*, & aliis nonnullis. Ex alterâ parte, calor & vivacitas, si in *Senectute* inveniantur, temperamentum optimum constituunt ad negotia. *Juvenes* ad inveniendum magis idonei sunt, quam ad judicandû; & executione potius quam consiliis validi; & ad negotia nova melius adhibentur, quam ad consucta. Etenim experientia *Senum*, in iis quæ sub experientia eorum cadunt, eos dirigit; sed in rebus novis, eos seducit. Errores *Juvenum* negotia sæpenumero pessundat; verum errores *Senum* non ultra fere procedunt; nisi ut plus fieri potuissent, aut citius. *Juvenes*, in rebus gerendis & tractandis, majora amplectuntur, quam comprehendere valeant; plura movent, quâ componere rursus sciunt; ad fines advolant gradibus & mediis non bene pensatis; præcepta quædam absurde persequuntur, in quæ casu inciderunt; extrema remedia à principio usque tentant; denique quod errores condu-

234 DE IUVENTUTE & SENECTUTE.

conduplicat, errores agnoscere, aut re-
vocare, detrectant: Similes equis malè
domitis, quæ nec se sistere, nec vertere,
volunt. *Senes* plus satis objiciunt; in
consultationibus nimium morantur;
pericula plusquàm expedit reformidant;
pœnitentiâ præproperâ vacillant; atque
negotia raro admodum ad periodum
justam deducunt; sat putantes medio-
critate quadam successus frui. Bonum
certe fuerit, in negotiis, mixturam ad-
hibere, & *Senum* & *Iuvenum*: Illud e-
nim in præsens utile erit, ut virtutes u-
triusque ætatis, defectus earum corri-
gant; Utile etiam futuro, ut *Iuvenes*
perdiscant, dum *Senes* moderentur; Po-
stremò accidentia externa melius com-
pescit, quia *Senes* auctoritate, *Iuvenes*
gratiâ & popularitate, pollent. At in
Moralibus, *Iuventus* fortasse primas te-
nebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rab-
binis* quispiam, super Textum illum;
(*Iuvenes vestri videbunt visiones, & Se-
nes vestri somniabunt somnia*;) sic infert;
Quod *Iuvenes*, propiore ad se aditu
Deus dignatur, quam *Senes*: Quia *Visio*
revelatio clarior & manifestior est, quam
Somnium. Et sanè, quanto quis magis,
de Mundo bibit, tanto plus toxico ejus
infici-

De IUVENTUTE & SENECTUTE.
inficitur: Tum Senectus
cultibus intellectualibus,
deus voluntatis & affe-
Sunt, qui in Iuventute
ceces sunt, sed corruptio-
macerent, & deventum
les sunt; Imo qui in
fragilia, quorum aetas fr-
qualis fuit Homogenæ.
Libri subtilissimi sunt
lo post stupidas evah-
nas eorum, quibus ma-
ficantes infunt, quan-
pen decess, quam Sen-
Oratio fuerit, & h-
Iuvene laudetur; in
Cetera loquunt de Ho-
tibus, neque idem de-
sem, qui sed inimis
tur; & magnanimi-
pæa quam ætas prov-
qualis fuit Scipio. A-
tuo ita prædicat;
SUNT.

X
DE PULCH

Virtus, imitar G
uma est, sine

DE IUVENTUTE & SENECTUTE. 235
inficitur : Tum *Senectus*, potius in facultatibus intellectus, quam in virtutibus voluntaris & affectuum, proficit. Sunt, qui in *Iuventute* admodum præcoces sunt, sed currentibus annis citò marcescunt, & deveniunt evanidi. Tales sunt ; Primo qui ingenia nacti sunt fragilia, quorum acies facile retunditur: qualis fuit *Hermogenes Rhetor* ; cuius Libri subtilissimi sunt ; verum ipse paulo post stupidus evasit. Secundum genus eorum, quibus naturales quædam facultates insunt, quæ magis *Iuventutem* decent, quam *Senectutem* ; qualis est Oratio fluens, & luxuriosa ; quæ in *Iuvene* laudatur ; in *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Horatensio* ; *Idem monebat, neque idem decebat*. Tertium eorum, qui sub initiis, nimium effervunt ; & magnanimitate præditi sunt, supra quam ætas provecior ferre valeat: qualis fuit *Scipio Africanus*, de quo *Livius* ita prædicat ; *Ultima primis cedebant*.

XLI.

DE PULCHRITUDINE.

Virtus, instar Gemmæ pretiosæ, optima est, sine ornamentis inserta.
Atque

Atque profecto eadem præstat, in corpore decoro, licet non delicato; quodque aspectus dignitatem potius præ se ferat, quam *pulchritudinem*. Neque ferè reperies, eximie *formosos*, virtutibus pollere: Ac si Natura, in hoc magis incubuisset, ut non turpiter erraret, quam ut aliquid excellens produceret. Itaque conversationibus apti sunt, at excelsos spiritus non gerunt: Et urbanitati potius student, quam virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Siquidem *Augustus Caesar*, *Titus Vespasianus*, *Philippus Pulcher Rex Gallus*, *Edoardus Quartus Rex Anglia*, *Alcibiades Atheniensis*, *Ismael Persa*, viri profusum magni fuerunt, & nihilominus *perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur venustus color; & decorus ac gratiofus oris & corporis motus, ipsi venustati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam pictura repræsentare non potest; Imò nec effigies ipsa viva, primo aspectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non infit aliquid minus conforme, in compagine. Haud facile quis dixerit, utrum *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, nugator major fuerit; quorum alter hominem secundum proportionem Geometri-

DE PULCHRITUDINE. 237

metricas effingere voluit; Alter, ex compluribus faciebus, optimas qualque partes desumendo, unam satagebat depingere excellentem. Tales, (credo,) effigies, vix ulli placebunt, præterquam Pictori ipsi. Non quin existimem, elegantiore faciem depingi à Pictore posse, quam unquam in vivis fuit; sed hoc ei contingere oportet, ex felicitate quadam, & casu, (veluti Musicis sui cantus) non autem ex Regulis artis. Videre est facies nonnullas, quarum partes singulæ, examini si subjiciantur, vix unam reperies quam separatim probes; quæ tamen in consortio satis placent. Quod si verum sit, *Pulchritudinem* præcipuam sitam esse, in motu decoro, mirum sane non est, si proveciores ætate, aliquando videantur junioribus *amabiliiores*: Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum autumnus pulcher*. Et enim fieri non potest, ut juvenis per omnia decus tueatur, nisi fortè juventutem ipsam, ad supplementum decoris assumas. *Pulchritudo*, est instar fructus horarii, qui facile corrumpitur; nec diu durat: atque sæpe juventutem inducit dissolutam, senectutem autem sero pœnitentem: attamen si bene collocetur, virtutes splendere facit, vitia erubescere.

XLII.
DE DEFORMITATE.

Deformes Naturam ferè ulciscuntur: Sicut enim Natura minus illis propitia fuit, ita & illi Naturæ vicissim adversi; cum sint plerique ipsorum, (ut loquitur *Scriptura.*) *sine affectione naturali.* Est proculdubio consensus, inter animam & corpus; atque Natura, *ubi peccat in uno, periclitatur in altero.* Sed quia in fabricâ animæ conceditur homini electio, in fabricâ corporis imponitur necessitas; astra inclinationis naturalis, obscurantur nonnunquam, à Sole virtutis & disciplinæ. Consentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut signo, quod quandoque fallit; sed ut causâ, quæ perraro effectui destituitur. Quicumque in persona sua, aliquid habet, quod contemptum inducit, perpetuum habet in se stimulum, quo à contemptu se vindicet: Itaque *Deformes* semper audacissimi; in principio, veluti in defensione sua, utpote qui contemptui exponuntur, sed processu temporis, ex habitu acquisito. Iterum *Deformitas* industriam acuit; ejus gene-

generis industriam, ut aliorum defectus & infirmitates sedulo rimentur; unde habeant quod rependant. Præterea, in potentioribus, suspiciones & zelotypiam, versus eos, extinguit; veluti homines quos tuto despiciere liceat: competitores autem & æmulos confopit; utpote nihil suspicantes, de promotione eorum ad honores, donec ipsos in possessione honorum videant. Adco ut si rem diligenter introspicias, in magnis ingeniis, *Deformitas* ascensum ad honores patefaciat. *Reges*, antiquis temporibus, (atque hodiè etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* fidei magno-pere inniti solebant: Qui enim erga omnes invidi sunt, uni magis fidi sunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potius ut rimatoribus bonis & susurronibus, quam aut Magistratibus aut ministris publicis. Similis etiam est ratio *deformium*. Manet illa Regula, quam antea posuimus: *Deformes*, si animosi sint, à derisu & ignominia liberare se gnauiter contentent: Quod fieri non potest, nisi aut per virtutem, aut per malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, si quandoque in viros egregios exadant; qualis fuit *Agesslavus*, Zan-

K gerus

gerus Solymanni Filius, Æsopus, Gasta Peruvia Præfectus; quin & Socrates illis annumerari possit; cum aliis.

XLIII.

DE ÆDIFICIIS.

A*des extruuntur, ut in iis habitemus, non ut eas spectemus: pulchritudini igitur præponatur Usus, nisi forte utrunque obtineri possit. Relinquamus fabricas adium speciosas, quæ admirationem incutiunt, palatiis Poetarum incantatis; qui eas extruunt sumptu parvo. Qui domum elegantem ædificat, sed in situ malo, carceri seipsum mandat. Situm autem malum intelligo, non tantum ubi aer insalubris, sed etiam ubi aer inæqualis est: Quales sunt ades, quæ extruuntur quidem, in colliculo paululum elevato; sed cincto undique, more Theatri, collibus altioribus; ubi ardor Solis constringitur, venti autem, veluti in canalibus, variis æstibus reciprocantur: Adeo ut in huiusmodi situ, subito sentias, diversitatem non minorem, caloris & frigoris, quam si in locis diversis habitares. Neque malum situm facit aeris solummodo conditio prava; verum*

verum etiam viarum & adituum incommoditas; fora rerum venalium indiga; & (si *Momum* consulas) vicini mali. De compluribus aliis non loquor; qualia sunt, Aquarum absentia; Sylvarum defectus, quæ & focum, & umbram, præbeant; Sterilitas soli, aut quod ex variis glebarum generibus minimè commistum sit; Prospectus coarctatus; Defectus terræ planæ & æquabilis; Locorum defectus in propinquo, qui venationibus, aucupiis, cursibus equorum, idonei sint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla fluviorum navigabilium, aut etiam incommoditas ipsorum ob inundationes; Situs remotior ab urbibus magnis, quod negotiis obest, aut etiam propinquior, quod victui necessaria absorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis latifundia ampla possideat, aut acquirere possit, & locus contra ubi pennas extendere nequeat: Quæ singula minime eo animo enumeramus, ac si *domus* aliqua his incommodis omnibus vacare possit, verum ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur, atque rursus, si quis *Domos* plures ædificet, ita rem disponat, ut quæ in una desint commoditates, adsint in alterâ.

Responsum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: qui, cum in palatio *Luculli*, immensas & luminosas porticus & cameras conspexisset, sic inquit; *Optime proculdubio hic habitatur æstate, sed quomodo hyemem toleras? Cui Lucullus; Quid, nunquam me putas, ævium prudentiam non assequi; quarum nonnulla, hyeme ingruente, sedes mutant?*

Transeundum jam à situ *Domus*, ad *domum* ipsam. Imitabimur *Ciceronem*; qui libros conscripsit *De Oratore*, & librum unicum qui inscribitur *Orator*: quorum priores *Præcepta artis* tradunt, posterior *Perfectionem*. Describemus igitur *Palatium Regium*, atque ejusdem modulum quandam conficiemus. Profus enim mirabilis res est, tam vastas hodie existere moles in *Europa*, quales sunt *Vaticanum*, & *Escorialæ*, & nonnullæ aliæ; in quibus tamen, *Cameram* aliquam verè magnificam, vix reperies.

Primum igitur statuo, *Palatium* perfectum neutiquam esse, nisi duas habeat portiones diversas, *portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Hesper*; Et *portionem Mansionis* sive *familiæ*: Alterum ad pompas, magnificentias, & celebritates; Alteram, ad habitationis usum. Intellego,

portio-

portiones istas duas, extrui debere, non ut latera *domus*, sed ut *frontis* ipsius partes: easque exterius uniformes esse, licet interius longe diversas. Coniungi autem volumus *portiones* istas, per turrim sublimem & splendidam, in medio frontis. Atque, quoad *portionem convivii*, unicam tantum illic *Cameram* poni velim; eamque supra gradus, quinquaginta pedes ad minus altam: & subter eam, *Cameram* item alteram, similis longitudinis & latitudinis; quæ apparatus & instructionem, ad festa, ludos, & ejusmodi magnificentias; actores etiam, dum se orient & parent, commode recipiat. Alteram *portionem*, *Mansionis*, scilicet, dividi velim præcipuè, in *Aulam*, & *Sacellum*. utramque amplam & pulchram: Eas vero per universam *Portionis* longitudinem, extendi nolim; sed relinqui in exitu *Cœnacula* duo; hyemale & æstivale: Atque subter hæc omnia, (excepto *Sacello*), Cellas amplas subterraneas, collocari volo; quæ *Culinis* privatis, *Promptuariis*, *Panariis*, & similibus, inferviant. Quantum ad *Turrim*; Eam elevari volo, usque ad duo *Tabulata*; utrunque quindecim pedes altum, supra duas alas frontis; cooper-

K ; tam

tam plumbo, æquabili, atque statuis per fulcra laterum, in summitate, decoratam: Eandem turrin in Cubicula distingui volo. Gradus autem turris apertos esse, & in se revertentes, & per senos subinde divisos; utrinque statuis ligneis, inauratis, vel saltem ænci coloris, cinctos, cum statione spatiosa & lata in vertice. Verum cavendum, ne locus ubi famuli comedant, sit ad inum gradum, vel propè: Si enim sit, ciborum nidor ascendet, tanquam in tubo quodam. Et de *fronte Ædificii* hactenus. Tantum intelligo gradus primos ascensus, ad viginti pedes sustolli debere; altitudinem scilicet Tabulati inferioris.

Ultra *frontem Ædificii*, aream spatiosam designo, cujus latera tria sint ipsa *adium fronte* haud paulum humiliora; Atque in quatuor angulis ejusdè areæ, turres extruantur, altitudinem laterum prædictorum nonnihil superantes, ad gradus, quibus in superiora ascendatur, capiendos: quæ turres, non recipiantur in planum *ædificii*; sed extra prominent. Area autem integra lapidibus latis quadrangulis minimè substernatur; Nā hujusmodi pavimenta calorem molestum

stum æstate, & similiter frigus asperum
 hyeme, immittunt; sed habeat ambu-
 lacra, ex ejusmodi lapidibus, per latera
 tantum *ædificii*; & formam crucis, ex
 iisdem, in medio; cum quadris interpo-
 sitis, quæ graminis vestiantur, deorsum
 quidem, sed non nimis prope terram.
 Latus universum *atæx*, ex *parte Convivii*,
 occupent spatiosa & speciosa *Porti-
 cius*. In quibus singulis *Porticibus*, sint
 in laquearibus, tres aut quinque *Sphæ-
 ræ concavæ*, (Cupulas vocant,) pulchræ,
 in longitudine positæ; ad æqualem di-
 stantiam: Sint quoque fenestræ, ex vitro
 colorato, ubi pingantur columnæ, ima-
 gines omnigenæ, flores, & similia. At
 latus ex *parte Familie*, simul cum latere
 tertio è regione *frontis*, complectatur
Cameras præsentiales, & alias usus ac de-
 coris ordinarii; atque rursus Cubicu-
 la: Sintque etiam tria ista, latera ita
 extracta, ut exhibeant *ædificium duplex*;
 non translucida, sed ex altera tantum
 parte fenestrata; ut tam matutinis, quam
 vespertinis temporibus, præsto sint *Ca-
 merae*, in quas Sol non intret. Accom-
 modentur etiam eo modo, ut habeantur
 ibi *Cubicula* & *Camerae* tam æstivales
 ad refrigerium, quam hyemales ad fri-

gus arcendum. Invenies non rarò *ades* pulchras, sed tamen ita vitro & fenestris repletas, ut vix locum suppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad frigus, evitandum. Quantum ad Fenestras prominentes sive arcuatas, eas probo tanquam res commodas, (Urbibus sanè fenestræ ad planum *adificiis*, & minimè protuberantes, magis conveniunt; propter Uniformitatem structuræ plateas versus;) Sunt enim receptus colloquiis opportuni: atque insuper, tam ventum, quam Solem, summovent; Quod enim alias, per totam ferè *Cameram*, pertransisset, vix ultra fenestram penetrabit. Rare tamen sint hujusmodi fenestræ arcuatae, non ultra quatuor; Duæ scilicet, ex utroque latere aræ.

Ultra hanc, quam diximus, *Aream*, sit alia interior, parvis, & amplitudinis, & altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; interius autem, *Ambuleris* pulchris, arcuatis, usque ad primum Tabulatum, circumdata. Pars autem exterior Solarii inferioris versus *Hortum*, quatenus ad duo latera, convertatur in *Specum* sive *Cavernam*, (*Grottam* moderni vocant,) ad umbram & æstivationem; apertam, aut fenestratam, tantum

ex parte *Horti*: Sit autem *Caverna* illa solo æqua, non omninò pressa; & eleganti pavimento strata, ad terra vapores excludendos. Erigatur autem in medio istius aræ *Fons* splendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificentum; Pavimentum autem simile sit aræ illi antedictæ. Hujus aræ *edificia*, ex utroque latere, destinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, secretioribus: Latus autem transversum, Porticibus etiam secretioribus. Curandum vero, ut aliqua, tam ex *Cameris* & *Conclavibus*, quam ex Porticibus, designentur ad usum infirmorum; si forte *Princeps*, aut quivis è grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem Portiones singulæ agris destinatæ, (ut moderni loquuntur,) *Anto-Cameram*, *Cameram* ad Cubile, & *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, supra secundum Solarium collocentur. At latus transversum Solarii inferioris, versus *Hortum* convertatur in Porticum, speciosam, parentem, & columnis sustentam. Rursus, supra Solarium tertium, ex omnibus tribus lateribus, statuatur Porticus elegantes, columnares, & apertæ, ad prospectum & refrigerium *Horti* excipiendum. Verum ad angulos

lateris transversi, in Solario secundo, accommodentur & ornentur, duo splendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinetto* moderni vocant;) pavimento nitente, aulais sumptuosis instructa, vitro Crystalino fenestrata, cum Cupola elegante in medio. Sint autem *Conclavia* illa, rebus curiosis omnigenis, & spectatu dignis, referta. In supremis quoque Porticibus, (si fieri possent,) optarem collocari, juxta parietes, in locis diversis, *Funiculos* quosdam aquam emittentes; qui per secretos tubos iterum transeant. Interior autem pars, in Solario superiore, versus aream, formetur in Porticus & Ambulacra, bene munita & obducta, ad usum convalescentium. Atque hæc de *Modulo Palatii* ipsius: Nam de Balneis, & Piscinis, non loquor. Superest tamen, ut antequam ad frontem ædium pervenias, collocentur areæ tres; Area viridis, gramine vestita, cum pariete in circuitu, & juxta parietem arboribus, ordine positis, fata: area altera, ejusdem amplitudinis, sed in pariete cujus, sint turriculæ extractæ, aut simile quid ejusmodi elegantiae: area item tertia, quæ cum fronte ipsa *ædium*, quadrangulum constituat; quam *adificio* certe aliquo circun-

circundantibus, ut
 porticus omnia: sed
 ipsa columnæ, non
 tantum uti plumbis
 detraheantur, sed
 Scamæ parietis, nec
 claudantur. Quæ
 nati, quæ
 innoventur, ad
 tan, & plumbis
 pectantur. Fata
 tæ: area quæ ad
 palatium

D
 Emiplo primus
 Area præterea
 illud dicitur est
 eas hominum
 ctas, quo sine
 nis tæarum
 raram. Quin
 proficuntur in
 cibus præter
 vultum, quam
 & amantem
 Horatius dicitur

circundatam nolo; neque rursus nudis parietibus cinctam; sed Ambulacris supra columnas, non arcus, erectis; in summitate verò plumbo, vel lapide quadrato, coopertis, & ad latera elegantibus Statuis parvis, ænei coloris, munitis, clausam. Quatenus vero ad *edificia* omnia, quæ usibus familiaribus inserviunt, summoveantur illa, ad aliquam distantiam, à *Palatio* ipso; ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obrectæ; intra quas ad *Palatium* transire possis.

XLIV.

DE HORTIS.

D *Eus* ipse primus plantavit *Hortum*. Atq; revera, inter solatia humana, illud *horti* est purissimum. Etenim spiritus hominum maximè reficit & oblectat; quo sine, *Edificia* & *Palatia*, manus tantum sunt opera, nec sapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cum proficiunt in culturâ & magnificentiâ, citius pervenire ad *edificiorum* pulchritudinem, quam ad *hortorum* elegantiam & amœnitatem: quasi elegantia illa *Hortorum* esset res perfectior.

Statuo

Statuo in *hortis Regalibus*, assignari oportere *Hortos*, pro singulis anni *mensibus*: in quibus, separatim, Plantæ, quæ illo *Mense* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri, Ianuario*, & fine *Novembris*, eligendæ sunt Plantæ, quæ per totam Hyemem virescunt; Quales sunt, *Aquifolia*; *Hedera*; *Laurus*; *Juniperus*; *Cupressus*; *Taxus*; *Buxus*; *Pinus*; *Abies*; *Rosmarinus*; *Lavendula*; *Pervinca*, flore albo, purpureo, & cæruleo, *Chamædis*; *Irides* quoad folia; *Aurantia*, *Limones*, & *Myrtus*, si *Calidariis* conserventur; & *Amaracus* juxta parietem & versus Solem sat. Sequuntur pro fine *Ianuarii*, & *Februarii*; *Arbustum Chamæleæ Germanicæ* sive *Mezereonis*, quæ eo tempore floret; *Crocus vernus*, flore luteo, & glauco, *Primulæ Veris*; *Anemones*; *Tulipa præcox*: *Hyacinthus Orientalis*; *Chamairis*; *Fritellaria*. Pro *Martio*; *Omne genus Violarum*, præcipue *Purpureæ* simplici flore, quæ sunt præcoccissimæ; *Pseudo-narcissus* luteus; *Bellis*; *Amygdalus*, quæ tunc floret; *Malus Perlica*, & *Cornus*, quæ etiam tunc florent; *Rubus odoratus*. Pro *Aprili*; *Viola* flore albo multiplice, *Pa-*
rieta-

rietaria lutca : Leucoium ; Herba paralyfis ; Irides, & Lilia omnigena ; Flores Roris marini ; Tulipa ; Pæonia, flore multiplici ; Narciffus verus ; Periclemenum *Sabaudicum* ; Cerafus, & Pyrus, & Prunus diverfi generis in flore ; Acanthus, quæ tum folia emittit ; Arbor Lelac. Pro *Majo*, & *Iunio* ; Camacariophyllus omnium generum, præcipuè virgineus ; Omnegenus Rosarum, Moschata sola excepta, quæ ferius floret ; Periclemenum commune ; Fraga ; Buglossum ; Columbina ; Flos Africanus, simplex, & multiplex ; Cerafus, quæ tum fructum profert ; Ribes ; Ficus in fructu ; Baccæ Rubi Idæi, Vitis flores ; Lavendula florens ; Satyrium hortense flore albo ; Herba Mulcaria ; Liliium Convallium ; Malus florens ; Flos Cyanus. Pro *Iulio* ; Cariophyllata omnium generum ; Rosa Moschata ; Tilia florens ; Pyra, & Poma, & Pruna præcocia. Pro *Augusto* ; Pruna omnium generum, Pyra ; Mala Armeniaca ; Baccæ Oxyacanthæ ; Nuces Avellana ; Melones Moschatellini ; & omnigeni Coloris Delphinum, five Consolida Regalis. Pro *Septembri*, Uvæ ; Poma ; Papaver variorum colorum ; Mala Persica ; Melo-

Melo-coronea; Nectarinæ; Corna; Pyra hyemalia; Cydonea, Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Mespila; Pruna sylvestria; Rosæ seræ; Malvæ arborecentes flore rosco; & similia. Hæ vero, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinensi* conveniunt. Sed hoc volo, ut sit alicubi, quasi Ver perpetuum, prout fert loci conditio.

Quoniam autem odor *Florum*, spirans in aere, (ubi undulat more modulationis *Musica*,) gratior multo est, quam si eos decerpas manu, ideo nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *odore Florum* percipitur, quam nosse eos *Flores*, & *Plantas*, quæ adhuc crescentes, nec avulsæ, maxime emittunt auras suaves, & aerem *Odore* perfundunt. Rosæ tam pallidæ, quam rubæ, dum crescunt, *Odoris* sui sunt tenaces, nec aerem tingunt; aded ut juxta sepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipias, etiamsi hoc experiaris tempore foris matutini. Laurus itidem, dum crescit, *Odoris* parum emittit: neque etiã Rosmarinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia, suavissimo *Odore*, aerem (crescens) imbuit, est Viola; præcipue alba, flore multiplici; quæ bis quotannis floret,

floret; medio *Aprilis*, & sub finem *Augusti*. Ei proxime accedit *Rosa Moschata*: tum folia *Fragariæ* marcescentis, quæ *halitum* emittunt plane *cardiacum*: Tum flores *Vitis*, qui apparent in racemis noviter protrusis, ad instar pulveris, qualis est in caule *Plantaginis*: Tum *Rubus odoratus*: Tum *Parietaria lutea*, quæ gratissimum edit *Odorem*, sata juxta fenestras *Conclavis*, aut *Cubiculi* in imo *Solario* sui: Tum *Cariophyllatæ*, tam minores, quam majores; Tum flores *Tiliæ*: Tum *Periclymeni* flores, eminus locati: Tum flores *Lavendulæ*. De floribus *Fabæ* non loquor, quoniam campestris sunt. At ea, quæ aerem, jucundissimo *Odore* perfundunt, sed non nisi calcata, aut contusa, sunt *tria*; *Pimpinella*, *Serpillum*, & *Mentha Aquatica*. Itaque *Ambulacra* integra his sunt conferenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum, (loquor autem de *Horti Regii*, sicut feci de *Ædificiis*,) haud minus triginta jugerum esse debet: Atque illud in tres partes dividitur: *Graminetum* in introitu; *Fruiticetum* sive *Eremum* in exitu; Et *Hortum præcipuum* in medio: Præter *Ambula-*

bulacra utrinque ad latera. Mihi quidem placet, quatuor jugera *Gramineto* assignari; *Sex Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad latera; Et *Horto* *precipuo* duodecim. Oblectamentum ex *Gramineto* duplex est: Primum quidem oculis, quibus nihil jucundius est, quã graminem subinde tonsam, & virentem: Alterum, quoniam in medio orbita purganda est, quã iri possit vestis frontispicium *Sepis magnifica*, quã *Hortum* *precipuum* includat. At quoniam orbita ista longa erit, neque in magnis ardoribus, anni, aut diei, umbra *Horti* emenda est, ambulatione per *Graminetum*, exposito Sole; ideo *Ambulacra* oblecta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad latera *Gramineto* extruenda sunt per quã *Hortum* introire possis, in umbra continua. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii coloris terra distinctas, quã subjacent fenestris *Ædificii*, nugã planè sunt. Sæpius videas in placentis talia. Figura quadrata *Horto* optime convenit; quam undique sepi pulcherrima & arcuata claudi oportet. Arcus extollantur supra Columnas, ex opere lignario, pedes decem alti, lati sex: Spatia autem inter columnas, ejusdem

dem dimensionis sint cum latitudine Arcus. Supra arcus sit Sepes continuata, pedes quatuor alta ex opere itidem lignario; & hanc supra, sit Turricula in summitate arcus cuiusque extracta, cuius interior capacitas sufficiat avicularum cavæ excipiendæ. Et supra interstitia arcuum collocentur aliæ aliqua figuræ inauratæ, continentes lamellâs vitri colorati, quibus varie ludant radii Solares. Hanc autem Sepem intelligo. supra aggerem, haud præcipientem quidem, sed mediocriter declivem, sex pedes altum, totum floribus constitum, erigendam esse. Intelligo etiam, ut hæc *Quadra Horri*, non totam Soli latitudinem occupet, sed satis spatii, variis *Ambulacris* conficiendis, utrinque ad latera relinquat; in quæ, oblecta illa *Gramineti Ambulacra*, de quibus diximus, deducant. Verum ad introitum & exitum *Horti*, huiusmodi *Ambulacra* cum sepiibus, omnino omittenda sunt: in introitu quidem, ne conspectum *amæna* illius *sepis*, à *Gramineto* impediatur; in exitu autem, ne prospectum *Fruticeti* per arcus intercipiat.

Dispositionem soli, intra claustrum *sepis*, variandam ad placitum relinquo:
Hoc

Hoc interim monens, ut quæcunque ea tandem sit; nimis curiosa & operosa ne sit. *Imagines excisas ex Junipero, vel alia materia hortensi, non probo: Puerilia sunt ista. Humiles sepiculæ rotundæ, instar fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Columnas etiam, & Pyramides altas, ex opere lignatio, in aliquibus locis sparsas, sepibus vestitas, recipio. Ambulacra ampla & spatiosa esse volo. Ambulacra angustiora & obrectiora ad Latera summovenda sunt, ne utiquam verò in Pomærio Horti præcipui collocanda. Consulere etiam ut in medio Horti sit *Monticellus* pulcher, cum tribus ascensus ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor una ambulare possint. Et hæc insuper *Ambulacra* perfecte circularia esse iuadeo, absque figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Monticelli* triginta pedum esto: Atque in vertice, *Domiticellus* elegans extruatur, cum Caminis venuste ordinatis, & absque multo vitro.*

Fontes quod attinet, magno sunt illi ornamento, & refrigerio; sed *Stagna*, & *Piscinæ*, exulent: *Hortum* enim in salubrem reddunt, & scatenrem muscis, ranis,

nis, & similibus. *Fontes* duorum generum intelligo; Unum qui aquam salientem verset, & dispergat, cum crateribus suis; Alterum nitidum aquæ puræ receptaculum, quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, sine cœno, aut piscibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut marmoreæ, quæ in usu sunt, ornamento esse recte possunt. Sed in eo genere, cardo rei est, ita aquam regere, ut perpetuo fluat, nec consistat, aut in cratere, aut in cisterna; ita ut quiete non sit decolor; versa aut in viridem, aut rubrum, aut hujusmodi, neque museum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda est quotidie, ut maneat limpida. Idem, gradus aliqui ascensus ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori sunt. Illud alterum *Fontis* genus, quod Balneum sive Lavacrum dici potest, multum ornatus, & curiositatis, recipere potest, quibus non immoramur. Veluti: Ut fundum sit *imaginibus* decoratum, latera quoque; simul hinc inde vitro variorum colorum, & hujusmodi corporibus politis, & radiantibus, splendens; circumdatum etiam clausura humilium staturarum. Sed maximum est illud, in priore genere

Fontium,

Fontium, mentionem fecimus; Nimirum, ut aqua sit in perpetuo motu; aqua scilicet, quæ Balneo Superior sit, nutrita; per canales venustos inducta; & rursus, per tubas subter terram æqualis dimensionis, ne aqua diutius consistat,educta, Verùm quoad curiosas inventiones, arcuandi aquas sine earum effusione; & eas effingendi in varias formas, (plumarum, poculorum vitreorum, canopæorum, campanarum, & similibus;) etiam rupes artificiosas, & huiusmodi; Sunt illa quidem spectatu jucunda, sed nihil ad salubritatem, aut suavitatem.

Fruticetum autem, quod tertiam partem *Horti* partem posuimus, velim ut ad similitudinem naturalis *Deserti* propè accedat. Arbores in illo plantari nolo; nisi quod in aliquibus locis, erigi præcipio arborum series, quæ in vertice *Ambulacra* contineant, ramis arborum cooperta, cum fenestris. Subjaceat autem pars soli floribus odoris suavis abunde confita, qui auras in superius exhalent; aliàs *Fruticetum* apertum esse sine arboribus velim. Dumera tamè spargi placet, ex Rubo odorato, Periclymeno, & Vire sylvestri: Terram autem ubique consistam volo, Violis, Fragis præcipuè,

cipuè, & Primulis Veris. Hæ enim plantæ jucundum spirant *Odorem*, & in umbra feliciter crescunt. *Dumetis* autem, & *Ambulacra* super arbores, spargi volumus ad placitum, non ordine aliquo collocari. Probo etiam cumulos parvos, instar eorum quos talpæ erigunt, (quales in Ericetis campestribus esse solent,) alios Serpillo, Cariophyllatis minoribus alios, alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum, alios Pervinca, alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralytîs alios, Bellidibus alios, alios Rosis rubris, alios Liliis convallium, alios Armeriis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus similibus, suavibus, & bellis, confitos. Pars etiam cumulorum habeat in vertice Frutices; Eæ sint, Rosa; Juniperus; Aquifolia; Oxyantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum florer;) Ribesum baccis rubris; Uva crispa; Rosmarinus; Laurus; Rubus odoratus; & id genus aliarum. Frutices autem ferro resecandæ sunt, ne deformiter excrescant.

Jam Solum utrinque ad latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis dici parte umbrosa, distribuendum est. Ex iis etiam quædam, à ventis asperioribus ita muni-

munienda sunt, ut in iis spatium possit quis, tanquam in porticu. Quinetiam, ob eandem causam, videlicet ut venti arceantur, ad exitus claudenda sunt. Et hæc clausa *Ambulacra*, præcipue sabulo substernenda sunt, absque gramine, ne in udo ambulatio sit. In plerisque horum *Ambulacrorum*, arbores fructiferæ omnigenæ collocandæ sunt, tam ad parietes externos, quam in ordinibus interioribus. Et hoc in genere observari debet, ut terra elevata, in qua arbores fructiferæ plantantur, sit lata, humilis, & moliter ascendens: & floribus suavis consista, sed raris, ne succo defraudent arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, monticellos fieri probo, ad talem altitudinem parietis exterioris, ut in monticello stanti, in agros pateat prospectus.

Rursus, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eaque minime angusta, arboribus fructiferis utrinque consista. Quin & arborea aliqua, arborum fructiferarum prope consistarum; & Umbacula artificiosa & bella cum sedibus ordine elegante locata: verum hæc, nullo modo, nimis confertim; Relinquendus est enim *Hortus* præcipuus apertior, & aere

& aere perflabilis, & liber. Umbram enim quæras velim, in Ambulacris lateralibus, ubi in ardoribus anni, vel diei, ambules. Hortus siquidem præcipuus, comparatus est in temperatiores anni partes, vernas, & autumnales; æstate autem, ad matutina & vespertina tempora, aut etiam ad dies nubilofos.

Aviaria non probo, nisi tantæ sint amplitudinis, ut cespites graminei subferti queant; fruticibus etiam & arbuticulis vivis conserantur; ut *aves* liberius volitent, & se per diversa oblectare, & componere possint; utque nulla in area avearii conspiciatur spurcicies.

Quantum vero ad *Ambulacra* in *clivis*, & variis ascensibus amœnis conficienda, illa Naturæ dona sunt, nec ubique extrui possunt: Nos autem ea posuimus, quæ omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* figuram jam delineavimus, partim præceptis, partim modulo generali, sed minimè accurato. Et hac in re sumptibus minimè pepercimus. Sed ad *Principes* id nihil est, qui, ut nunc fit, plerunque *Hortulanos* consulunt; atque haud minore sumptu, varia, parum cum judicio, componunt: ad dentes etiam quandoque statuas, & alia
ad

ad magnificentiam, & pompam; sed ad genuinam *Hortorum* voluptatem, & amœnitatem, nihil conducentia.

XLV.

DE OFFICIO JUDICIS.

Generaliter, melius est, per Verba *negotiar*, quàm per Literas; & per Intercessionem personæ tertiæ, quàm per Scipsum. Literæ utiles sunt, cum quis, per Literas itidem, responsum elicere desiderat; vel ubi sua interfit, Exemplaria Literarum, quas scripsit, producere, & monstrare: Denique, ubi metuere quis merito possit, ne sermo interrumpatur, aut per portiones audiarur. Contrâ, viva voce tractare præstat, cum facies hominis reverentiam incussura sit; ut sit plerunque in colloquio cum inferiore: aut in rebus, quas extremis tantum digitis tangere convenit; in quibus oculus loquentis, in vultum & gestum alterius intentus, monere possit, quousque procedere liceat; & generaliter, quando libertatem quis sibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui simpli-

simplicioris sunt ingenii; quos probabile est, illa, quæ in mandatis habent, executuros; & successum rei fideliter narraturos: quam eos, qui ex aliorum negotiis, aliquid in se honoris aut utilitatis transferre, callidi sunt: atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impense placeant. Tales etiam adhibe, qui *negotio*, cui præficiuntur, faveant; id enim industriam acuit: atque insuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; veluti, audaces ad exoptulandum; blandos ad persuadendum; astutos ad observandum & rimandum; protervos, & paulo absurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, transigendas. Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis, felices fuerunt, & obtinuerunt; Hoc enim confidentiam parit; & omnem lapidem movebunt, quo veluti præscriptionem tueantur. Melius fuerit, hominem cum quo *negotiaris*, primo leviter degustare, & quasi ex longinquo, quam ab initio summam rei proponere; Nisi forte in animo sit, brevi illum aliqua quæstiuncula, irretire, & opprimere. Præstat cum illis *negotiaris*, qui in ambitu sunt, quam cum illis, qui desideria sua sunt adepti.

L Si

264 DE NEGOTIATIONE.

Si cum alio sub conditione *negotieris*, prima veluti occupatio, aut possessio votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione postulare nequis, nisi aut natura rei talis sit quæ precedere debeat; aut alteri commode insinuare possis illum opera tua in aliis usurum; aut denique habeatis ipse pro homine imprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eo spectat; aut ut *detegat* aliquid; aut ut *efficiat*. *Detegunt* se homines, vel animum suum communicando; vel cum ira commoti sunt, nec se bene cohibere sciunt; vel cum ex improviso opprimuntur, vel cum necessitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; aut inclinationes & mores ejus bene cognoscendi, ut eum manu ducas; aut fines ejus perspicendi, ut suadeas; aut infirmitates ejus, & ea quibus obnoxius est, exploranda, ut terreas; aut denique amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere possis. In *tractando* cum Callidis & dolosis, verbis eorum minime credendum, nisi fines & intentiones eorum habeas verborum interpretes: Quin & optimum fuerit, pauca apud il-

los

De Cælest. Jam. A.
los loquor, & que minime
obas quibusque diffi-
expedienda, ut qui sim-
metu, sed preparatione e-
gratus mactanda.

XLVI.

SCIENTIBUS
& AMICIS

Cælestis sumptuosus m-
endi; ne dum quis
tinge, aliarum penarum q-
am impudicos intell-
quibus gravant, sed
dum molesti & impos-
se amones, condit-
strata debent, extra
mitionem si opus sit
mitionem. *Chemes* a
tibi, ad hoc magis vira-
erunt, non tam e-
ambulant; quim ex-
m excepit. Unde si
qua sanctorum illa ab-
pote, dicitur potentior
Cælestis glorioſi, qui
sunt alioo baccinarum
sunt rōnandas, quibus
L a

DE CLIENT. FAMUL. & AMICIS. 265
los loqui, & quæ minimè expectant. In
rebus quibuscunque difficilioribus, non
expectandum, ut quis simul, & ferat, &
metat; sed præparatione opus est, ut per
gradus maturefcant.

XLVI.

DE CLIENTIBUS, FAMULIS, & AMICIS.

Clientes sumptuosi minime admit-
tendi; ne dum quis caudæ pennas
adauet, alarum pennas præscindat. Eos
autem sumptuosos intelligo, non solum
qui impensis gravant, sed etiam qui peti-
tionibus molesti & importuni sunt. *Cl-*
ientes communes, conditiones alias, ex-
pectare non debent, extra favorem, com-
mendationem si opus sit, & ab injuria
protectionem. *Cientes* autem & *Amici*
fastiosi, adhuc magis vitandi, qui alicui
se applicant, non tam ex amore ipsius
cui famulantur; quàm ex odio versus a-
lium concepto. Unde sæpenumerò se-
quitur animorum illa abalienatio, quam
videre est inter potentiores. Similiter,
Cientes illi gloriosi, qui in hoc incum-
bunt, ut loco buccinarum sint, ad laudes
eorum resonandas, quibus famulantur,

L 2 haud

266 DE CLIENT. FAMUL. & AMICIS.
haud parum nocent: Etenim negotia fu-
tilitate suâ corrumpunt: tum vero ho-
norem Domini sui, (si quis vere rem re-
petet,) exportant, & mercedem invidiæ in-
vehunt. Est & aliud genus *Clienti* pro-
fus periculosum; qui nil aliud quam Spe-
culatores sunt, & secreta familiæ rima-
tur, ac rursus aliorum auribus insusur-
rant: Attamen huiusmodi homines, apud
Dominos suos, sæpenuero in
summo pretio habentur, siquidem offi-
ciosi sunt, & susurros fere commutant.
Clientela hominum Ordinis cujuscumque,
si ejusdem cum *Patrono* Ordinis sunt,
(veluti militum versus illum qui præfe-
cturam in bellis gessit, & huiusmodi,)
semper pro re decorâ habitum est, & in
bonam partem acceptum, etiam in *Mo-
narchiis*; modò absit pompa nimia, &
popularitas. Verum *Clientela*, omnium
maxime honorifica, ea est; Ut quis *Pa-
tronum* se profiteatur, eorum qui virtute
& meritis clarent, cujuscumque Or-
dinis sunt, vel *Conditionis*. Attamen ubi
nulla insignis cernitur in meritis dif-
similitudo, præstat mediocribus patro-
cinari, quam eminentioribus. Atque in-
super, si verum omnindò dicendum sit,
in sæculis aliquanto corruptioribus, ho-
mines

DE CLIENT. FAMUL. & AMICIS. 267
mines industrii & satagentes, usui magis
sunt, quam vera virtute præditi. Certè,
in imperando, optimum est, ejusdem
gradus Subditos, pari comitate tractare:
Paucos enim immensa gratia prosequi,
ipsum magis insolentes, reliquos
malevolos efficit; quandoquidem Or-
dinis paritas æquas gratiæ conditiones,
tanquam ex debito postulat. Verum e-
contra, in iis, quæ favoris meriti sunt,
prodest cum delectu afficere; Nam eos,
qui benignius tractantur, impense gra-
tos reddet, cæteros imprimis officiosos:
Neque de hoc merito conqueratur quis-
quam, cum omnia ex gratia, non ex de-
bito prodeant. Rectè cavetur, ne sub
initio immoderatus aliquem favore
prosequaris; Nam quæ tractu tempo-
ris sequentur, vix istis initiis respondere
possunt. Fingi, (quod ajunt,) & regi,
ab *Amico* aliquo, tutum non est: Etenim
mollitiem quandam animi prodit; tum
verò convitiis & scandalo occasionem
præbet: Plurimi enim, qui nos ipsos
immediate non perstrinxissent, *Amicum*
illum nostrum contumeliis afficere non
verebuntur; atque eo modo honorem
nostrum vulnerabunt. Attamen, plu-
rium potestati subijci, & veluti in partes

268 DE CLIENT. FAMUL. & AMICIS.
distrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos
reddet, postremæ (ut nunc loquuntur,)
editionis, & plenos inconstantia. Deli-
berare cum *Amicis* aliquot paucis, ho-
norabile sane & utile: *Spectatores enim*
sæpenumerò plus vident, quam Lusores:
Atque, (ut Adagio dicitur,) *Vallis opti-
mè collem monstrat. Amicitia vera in Or-
be, rara admodum; & minimè omnium*
ea quæ inter æquales; quod genus apud
veteres celebrari solebat. Si qua est, ea
reperietur inter superiorem & inferio-
rem; fortunæ quorum, altera alteram,
comprehendere possint.

XLVII.

DE SUPPLICANTIBUS.

Suscipiuntur complura *Negotia* &
Inventa mala; & *Petitiones privata*
bonum corrumpunt publicum. Susci-
piuntur etiam complura *Negotia* in se
bona, sed animo non bono: intelligo,
non solum corrupto, sed etiam callido;
absque ullâ perficiendi *Negotii* inten-
tione. Non desunt, qui *Petitiones* in ma-
nus suas recipiunt, & operam avidè pol-
licentur, quibus tamen ut cum effectu
procedant, curæ non est: verum si anim-
ad-

advertant, rem aliorum conatu successuram, ipsi quoque gratiam aucupabuntur; aut certè mercedem aliquam secundariam captabunt; aut denique *Supplicantis* spes dum negotium vertitur, in usum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectuntur, eo solum animo, ut negotiis aliorum, quæ simul tractantur, impedimenta injiciant: vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus alias prætextum idoneum parare non potuerint; de *Petitione* ipsa, cum sibi hoc modo consuluerint, nihil solliciti: vel generaliter, ut per aliorum negotia, negotiis suis pontem sternant. Imò & alii tam mala fide agunt, ut *Petitiones* suscipiant consilio deliberato eos destituendi, quo Competitori, aut Adversario gratificentur.

Certè si quis rem rite perpendat, comitatur omnem *Petitionem*, jus quoddam, vel æquitatis, si sit *petitio* Justitiæ; vel meriti, si sit *petitio* Gratiæ. Si quem moveat inclinatio propria, ut parti iniquiori faveat, in Causa Judiciali, utatur potius auctoritate sua, ut rem componat, quam ut obtineat. Si quem moveat inclinatio propria, ut favore suo minus merentem impertiat, in Causa Gratiæ,

L 7 absti-

abstineat saltem ab omni calumnia, & maledicentia, in melius merentem. *Petitiones*, quas ipse non satis intelligis, Amico alicui fido & sagaci demanda; qui referat, an ejusmodi sint, quas salvo honore promovere possis: verum prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; alias quidlibet tibi imponet. *Supplicantes*, his temporibus, adeo mora, & procrastinationibus, cruciantur, ut Veracitas & Candor; vel in negotium primitus recusando; vel in successum ejus qualem-qualem animo simplici referendo; vel in gratiam non ultra quam par est captando; res facta sit, non solum laudabilis, verumetiam gratiosa. In *Petitionibus* Gratia, prima *Petitionis* oblatio, nullius debet esse momenti; Eo usque *Supplicantis* fides, in re illa patefacienda, valere possit, ut si notitia ejus, aliunde quam per eum haberi non potuisset; hoc ei fraudi non sit, sed potius remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, imperitia quædam est; non secus ac æquitatem ejusdem oscitanter prætervehi, malam arguit conscientiam. *Petitiones* sedulo occultare, non modicum prodest ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licet alios

alios deterrere possit, alios tamen acuet, & excitabit. Verum temporum opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantum respectu eorum in quorum potestate positum est, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; verum etiam respectu eorum, à quibus juste meruendum, ne se illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, respicias magis aptitudinem, quam amplitudinem; atque cum potius adhibe, qui paucioribus negotiis se immiscet, quam qui omnia amplectitur. Denegata *Petitionis* iteratio concessioni ipsi quandoque æquipollent; modo quis se, nec animo dejectum, nec male affectum, ostendat; *Iniquum petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratia floreat; Alias enim, consultius foret, gradibus quibusdam, ad id quod petis, ascendere, & aliquid saltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga se studium, amittere non dubitasset; is, in fine, & *studium Supplicantis*, & *beneficium* prius collatum, simul amittere non sustinebit. Nihil tam leve videtur, quam viròs præpotentes, de *Literis* suis interpellare; cum tamen, si *Litera* illa, in causis minus honestis,

L 5 & ju

272 DE STUDIIS, & LECT. LIBROR.
& iustis volitent, tantum de existima-
tione scribentis depereat. Non invenitur
in Rebus publicis perniciosius hominum
genus, quam generales isti *Petitionum*
Concinnatores; Etenim pestes plane sunt,
& lues, negotiorum publicorum.

XV L I I I .
DE STUDIIS, & LECTIONE
LIBRORUM.

Studia, & Lectiones Librorum, aut Me-
ditationum voluptati, aut Orationis
ornamento, aut Negotiorum subsidio,
inserviunt. Usus eorum, quatenus ad
voluptatem, in secessu & otio imprimis
percipitur: Quatenus ad Orationis or-
namenta, in sermone tam familiari,
quam solenni, locum habet; Quatenus
vero ad Negotiorum subsidium, huc
spectat, ut accuratius iudicio, res & su-
scipiantur & disponantur. Etenim, hō-
mines, rerum gerendarum gnari, ad
negotia exequenda, idonei fortasse sunt;
& in specialibus, iudicio non malo ū-
tuntur: verum Consilia de Summis re-
rum, eorumque Inventio & Administra-
tio recta, feliciter à *Literatis* promanant.
Temporis nimium in *Lectione & Studiis*
tere-

DE STUDIIS, & LECT. LIB. 273

rerere, speciosa quædam socordia est; Iisdem ad Ornatum mollius abuti, affectatio mera est, quæ seipsam prodit; De rebus autem, ex Regulis Artis judicare, *Scholam* omnino sapit, nec bene succedit, Naturam *Literæ* perficiunt, ab experientia autem ipsæ perficiuntur. Dotes enim naturales, instar plantarum sunt, sponte provenientium, quæ culturam & falcem artis desiderant: *Literæ*, contra, generalia nimis præcipiunt, nisi ab experientia determinentur. Callidi *Literas* contemunt; simplices admirantur; prudentes, opera earum, quantum par est, utuntur: Neque enim *Literæ* verum sui usum satis edocent; Sed hæc res, prudentia quædam est, extra eas, & supra eas sita, observatione tantum comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & disputationum præliis concertandi; neque rursus omnia pro concessis accipiendi, aut in verba auctoris jurandi; neque denique in sermonibus te venditandi; sed ut addiscas, ponderes, & iudicio tuo aliquatenus utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantum degustare convenit; sunt quos deglutire, cursimque legere oportet; sunt denique, sed pauci admodum, quos ruminare & digerere par

LECT. LIBER.
tum de cano
est. Non inven
cificiosus homo
les illi *Petrus*
petites plane
publicorum.

III.
LEZIONE
MUM.

Librorum per Me
tati, aut Oratio
notorum librorum,
um, quærentes ad
& oio impio
ad Oratio
tam familiaris,
abest. Quærens
librorum, huc
adicio, res & fu
ur. Exeam, ho
rarum quam, ad
mei fortasse
cio non mio
ta de Summa
& Administra
ris promane
Litteras & *Scia*

par est: Hoc est; *Libri* quidam, per partes tantum inspiciendi; alii perlegendi quidem, sed non multum temporis, in iisdem evolvendis, infumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione singulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicaria opera, legere sufficiat, eorumque *Compendia* tantum desumere; Verum hoc fieri nolim, præterquam in *Argumentis* humilioribus, & *Auctoribus* minoris pretii: Alias enim, *Libri* (ut sic dicam) distillati, instar aquarum distillatarum, quas vulgo mercantur, erunt penitus inspidi. *Lectio* copiosum reddit, & bene instructum; *Disputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum collectio*, perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaque si quis in *notando*, legnis sit, aut fastidiosus, memoria illi opus est bona; si *Colloquii* se non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; si in legendo parcus sit, hoc solum relinquatur, ut artificio quopiam utatur, quò videatur ea scire, quæ nescit. *Historiarum Lectio* prudentes efficit; *Poetarum*, ingeniosos; *Artes Mathematica* subtilitatem donant; *Naturalis Philosophia* iudicium profundum parit.

rit; *Moralis* gravitatem quandam morum conciliat; *Dialectica & Rhetorica* pugnacem reddunt, & ad contentiones alacrem; *Aveniunt* (ut ait ille,) *Studia in mores*. Quin & vix occurrit, in intellectu, impedimentum aliquod instum, aut naturale, quod non *Studio* quoquam idoneo, emendari & edolari possit: Quæ admodum morbi corporis, exercitiis quibusdam propriis, levare possint. Globulorum lusus calculo & renibus salubris; Sagittatio pulmonibus & thoraci; Lenis deambulatio ventriculo; Equitatio capiti, & similia. Eodem modo, si cui sit ingenium vagum & volucre, *Mathematicis* incumbat: In demonstrationibus enim *Mathematicis*, si mens vel minimum aberret, de novo incipiendum est: Si cuius ingenium sit minus aptum, ad rerum differentias & distinctiones crudendas, ad *Scholasticos* se conferat: Illi enim *Cymini Sæctores* sunt: Si quis ad transcursus ingenii segnis sit, nec alia in aliorum probationem, & illustrationem, accersere, & arripere dextre, novorit, Iure-Consultorum Casus evolvat: Adeo ut singuli intellectus morbi, ex *Litteris*, medicinas proprias comparare sibi possint.

DE

XLIX.
DE FACTIONIBUS.

PLurimi Opinionem minime sanam fovunt; Hanc nimirum; Principi, in Status sui administratione, & Viro magno, in Actionum suarum directione, ad *Factiones*, quæ invaluerunt, præcipue respiciendum; Atque hanc principalem prudentiæ partem esse: Cum contra, facultas hæc prudentiæ, quam maxime vigeat, vel in disponendis rebus, quæ ad omnes sine discrimine pertinent, & in quibus homines diversarum *Factionum* cœunt; vel in palpandis, conciliandis, & tractandis singulis. Neque tamen assero, *Factionum* debitam considerationem, esse negligendam. Humilioris fortunæ viri, cum in ambitu sint, alicui parti adhærere debent; verum potentioribus, & jam pridem honorem adeptis, consultius est, æquos se præstare, in neutram partem propendendo. Quin & in ambientibus, ita caute adhærere, ut videatur quis alteri ex partibus additus, & tamen parti adversæ minime odiosus, viam quandam sternit ad honores, per medium *Factionum*. *Faëlio* infe-

rior,

rior, & debilior, in conjunctione, ple-
 runque firmior, & constantior: Et non
 raro observari poterit, paucos qui ob-
 stinati & pertinaces sint, *Factionem* nu-
 merosior, sed tamen moderatam, in
 fine defatigare, & depellere. *Factionum*
 altera postquam extineta fuerit, illa quæ
 manet, in *Factiones* novas dirumpitur;
 Veluti, *Factio Luculli, & Optimatum*, ad
 tempus aliquod, se in satis magno vigo-
 re, contra *factionem Pompeii & Cesaris*,
 sustinuit; Verum postquam Auctoritas
Senatus, & Optimatum, deprimebatur;
Factio ipsius *Cesaris & Pompeii*, in partes
 propediem scissa est. Similiter, *Factio*
Antonii, & Octaviani Cesaris, contra
Brutum & Cassium, ad tempus aliquod
 duravit; sed delectis *Copiis Bruti & Cas-
 si, Antonius & Octavianus*, cum parti-
 bus suis, paulò post dissilierunt. Exem-
 pla hæc (dices) ad *Factiones Bellicosas*
 spectant; Sed idem in *Factionibus priva-
 ris* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui se-
 cundas antea tenebant, *Factione scissa*,
 sæpius primas tenent: contra tamen,
 haud raro, potestate omni excidunt:
 Complures enim in oppositione tan-
 tum valent; quæ cessante, actutum de-
 veniunt inutiles. Observatu dignum,
 quod

quod sæpè evenit; plurimos nimirum, postquam voti compotes sint, & in dignitate quam ambierunt collocati; continuo se applicare contrariæ Factioni; existimantes forsitan, se de alterius Factionis affectu & studiis, jamdudum certos esse; itaque ad Amicos novos conciliandos se comparare. Proditor in Factionibus plerunque rem-obtinet; Postquam enim, res diutius, tanquam in æquilibrio, suspensæ hæssissent, tum demum unius alicujus in partes contrarias transitio, victoriam refert; in eumque gratiæ omnes cumulatae. Indifferens illa inter partes processio, neutri inclinando, non semper ab animo moderato procedit; sed à consilio callido, quando quidem proximus sibi quisque sit, atque ex utraque Factione utilitatem demerere speret. Certe in Italia, in suspicionem incurrit Papa, de quo vox illa, in vulgus volitat, *Padre commune*. Tum etiam in signum trahitur, *Papam* illum, omnia ad familiæ suæ amplitudinem referre, in animo habere. Regibus imprimis cavendum est, ne Factioni alicui Subditorum suorum, se ex professo adjungant: Lige enim *Confœderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* semper exitiales: Siqui-

DE CEREM. CR
 Nquidem obligan
 obligatione ipsa Im
 que Regem constituit
 ex utro: Id quod
 Tenet. Cum Faltio
 ptem, concertant,
 in Regibus labascen
 tiant, ipsorum & a
 Motus Faltionum
 nes esse debent, m
 non loquantur,)
 sui suos habent mon
 etiam, conversione &
 bolequo, circumfer

L
 DE CEREMO
 LIBUS, ET .

Qui Ratio solum
 Virtute opus dicit
 qua sine ornamento
 mensuris & mirabilis
 tum, si quis diligenter
 aliunde, quod sit in
 tum. Proverbum illud
 necesse est, quædam
 levia frequenter sedem
 parvus se ostendat. Simi

Siquidem obligationem introducunt obligatione ipsa Imperii validiorem, atque Regem constituunt; *tanquam unum ex nobis*: Id quod cernere erat in *Liga Francia*. Cum *Factiones*, manu forti, & palam, concertant, signum est Imperii in *Regibus* labascentis; multumque præjudicat, ipsorum & auctoritati, & negotiis. Motus *Factionum*, sub *Regibus*, similes esse debent, motibus, (ut *Astronomi* loquuntur,) *orbium inferiorum*; qui suos habent motus proprios, sed interim, conversione *Primi Mobilis*, cum obsequio, circumferuntur.

L.

DE CÆREMONIIS CIVILIBUS, ET DECORO.

QUI *Realis* solummodò est, ei multâ virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ sine ornamento omni inseritur, è purissimis & nitidissimis esse debet. Verum, si quis diligenter animadvertat, sit in laude, quod sit in lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia crumenam efficere gravem*. Siquidem, *lucra levia* frequenter redeunt, cum majora rarius se offerant. Similiter, verissimum est,

est, virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum usus est; tum in observationem Hominum incurrunt: Cum econtra, virtutis alicujus magnæ exercendæ occasio, rarò admodum obtingit. Itaque ad famam & existimationem alicujus multum juvat, & (quemadmodum *Isabella*, *Regina Castellana* dicere solebat,) *instar Epistolarum commendatitiarum, quæ nunquam non præsto sint*, haberi possit; si quis *Formulis* uteretur *discretis & decoris*. Ad has addiscendas, nihil ferme aliud requiritur, quam ut eas quis non contemnat: ita enim in aliorum moribus easdem observabit; de reliquo autem nemo sibi diffidat. Si enim majorem illis operam navabit, de pretio decident: quod in illo potissimum situm est, ut tanquam nativæ videantur, & minimè affectatæ. Nonnullorū vultus, & gestus, & externa alia, instar versus sunt, in quibus syllabæ singulæ mēsurantur; *Qui poterit magna comprehendere, qui se tam pusillis rebus submittit? Cæremoniis decenibus*, erga alios, omnind abstinere, perinde est ac si doceas, easdem illos erga te negligere; quo pacto te ipsum facies viliorum. Præcipue, nequaquam omittendæ
erga

DE CÆREM. CIVILIBUS, & DEC. 181
erga illos, quibuscum familiaritate mi-
nime conjunctus es : neque erga homi-
nes ingenio fastidioso. Verum, excelsus
in illis, & locutio plane hyperbolica,
(quali nonnulli utuntur,) non solum
res molesta, sed etiam fidē & pondus,
eorum quæ dicuntur, omnino minuit.
Est proculdubio modus, artificiosæ
cujusdam insinuationis, in verbis ip-
sis, inter *Formulas* communes, qui ho-
mines revera inescat, & mirificè afficit ;
qui eximie alicui prodest, si quis ejus
viam calleat. Inter æquales, de fami-
liaritate sollicitum esse, nihil opus est ;
quare reprime te paululùm, & dignita-
tem tuam tuere : At inter inferiores nõ
deerit reverentia ; Itaque inter illos, be-
nigne te gerere, & cum familiaritate
quadam, non incongruum est. Qui in
sermone aliquo, aut re, nimius est, aded
ut satietatem inducat, valorem suiip-
sius minuit. Aliis se applicare, bonum est ;
modo cum significatione quadam fiat,
hoc non ex facilitate prodire, sed ex
comitate & urbanitate. Præceptum non
contemnendum est ; Cum in alterius
sententiam iveris, aliquid semper de
proprio addere : Exempli gratia ; Opi-
nioni ejus suffragaris ? Cum distinctio-
ne, &

282 DE CAREM. CIVILIBUS, & DEC.
ne, & non alias, fiat: Propositioni ejus
annuere libet? Fiat sub modo aliquo
vel conditione: Consilium ejus sequi
& amplecti visum est? Novi alicujus ar-
gumenti pondus addas, propter quod
in partes ejus transire videaris. Caven-
dum imprimis, ne *Magister in Caremoni-
nis & Formulis*, habearis: Id enim si
fiet, utcumque virtute verâ emineas, au-
dies tamen ab invidis, in nominis tui
detrimentum, *Urbanus* tantum & *Affe-
ctator*. Eriam negotiis damnosum est,
si quis *Formulas* nimium affectet; vel in
opportunitatibus & temporibus deli-
gendis, impense curiosus sit. *Salomon*
inquit; *Qui observat ventum, non semi-
nat; & qui considerat nubes, nunquam
metet*; Prudens opportunitates plures
faciet, quam inveniet. *Moros* hominum
externi, *vestibus* eorum similes esse de-
bent; Non sint nimis conciani, nec cor-
pus coarctantes; Sed qui libertatem
præbeant, ad exercitia, & motû quæ-
libet.

L I.

DE LAUDE.

Laus virtutis reflexio est. Atque, ut
fit in speculis, trahit aliquid è natu-
ra cor-

rã corporis, quod reflexionem præbet.
 Si à vulgo profisciscitur, ut plurimum,
 reflexio illa prava est, & falsa; & vanos
 potius ac tumidos, quam vera virtute
 præditos, comitatur. Sub captum si-
 quidem vulgi, virtutes complures, quæ
 excellunt, non cadunt. Virtutes mino-
 res, ab iis, *Laudes* extorquent; mediæ,
 admirationem quandam vel stuporem,
 illis incuriunt; sublimes autem, in sen-
 sum aut perceptionem eorum, profusus
 non veniunt. Sed apparitiones virtu-
 tum, & *species virtutibus similes*; illos
 afficiunt quam maxime. Sanè, *Fama*
 fluvio similis est, quæ levia & inflata at-
 tollit, gravia & solida mergit. Quod si
 Viri etiam iudicii profundioris, & di-
 gnitatis, cum vulgo concurrunt, tum
 id, quod Scriptura dicit, contingit; *No-*
men bonum instar unguenti fragrantis. O-
 mnia undique replet, neque facile eva-
 nescit. Et enim odores unguentorum,
 durabiles magis sunt, quam florum.
Laudum tot conditiones fallaces sunt,
 ut *Laus* merito in suspicionem venire
 possit. *Laudes* quædam ab *adulatione*
 sola prodeunt; Quod si *Adulator* sit vul-
 garis, Attributis quibusdam utetur com-
 munitibus, & quæ omnibus competere
 possint;

possint; non quæsitis aut appositis; *Adulator* callidior si sit, vestigia premet *Adulatoris* principalis; intelligo, Tui ipsius; Et in quibus tibi places, aut te ipsum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maxime: Sin *Adulator* sit impudens, & perfrictæ frontis, tum demum, in quibus conscius tibi sis defectus tui, & ad quæ maxime erubescis, ca *Adulator* tibi vel præcipue imputabit, & affiget, per vim, spreta conscientia. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bona cum reverentia conjuncta, proficiuntur; quæ sanè *Laudum* formula, *Principibus*, & *Viris* quibuscunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere*: Cum scilicet apud illos prædicando, quales sint, humiliter moneas, quales esse debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioso; ad conflandam invidiam, & odia concitanda, *Pessimum genus inimicorum laudantium*; Ut ait ille: Adeò ut apud *Græcos*, in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum suum laudaretur, pustulam nari continuò adnatarum*: Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiatur, meruendum ne ejus lingua, scabies propediem oboriatur*. Illud asserere licet, *Laudes moderatas*, tempestive

stire interrogari, & min
 mori vel maxime esse. H
 moris; Qui bene sit pro
 canis; de suis unquam
 melis erit; Exum, vel
 am aliquam ad volu
 intra diuisionem
 onit. Veruamen, ut
 e, servaro decore, in
 , calibus admodum
 im suam, & manu
 dia quibus se addi
 em venia possit, imo
 am magnanimitatis
 nari, (qui Theologi
 Scholastici, verbum
 tem contemptus de
 gna Civilia: Vocant
 la, (veluti, Belli, Le
 arum, & hujusmodi,
 de, Serratis; quod
 chorum & Scribarum
 memorat, magis ejus
 am in fatisio Carum
 recens: Et raneus,
 accens; Spontanea can
 tate miferent. Sicut
 capis gloriatur, illud non
 apponit; si pulvis laque

pestive irrogatas, & minime vulgares, honori vel maxime esse. Dictum est *Salomonis*; *Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens, maledicenti similis erit*; Etenim, vel hominem, vel rem aliquam, ad cœlum usque evehere, contradictionem irritat, & derisui exponit. Veruntamen, ut seipsum *laudare*, servato decoro, vix conceditur, nisi in casibus admodum raris; ita vocationem suam, & munus quod gerit, aut studia quibus se addixit, *laudare* quis cum venia possit, imo cum specie quadam magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi sunt; & Fratres & Scholastici,) verbum usurpant, extremi contemptus & convitii, erga negotia Civilia: Vocant enim negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Iudiciorum, & hujusmodi,) *Hispanico vocabulo, Sbirrarias*; quod sonat, Munera Licitorum & Scribarum. Ac si artes illæ memoratæ, magis ejusmodi homines, quam in fastigio *Cardinalatus* positos, deceret: Et tamen, (si res ritè ponderetur,) Speculativa cum Civilibus nõ male miscntur. *Sanctus Paulus*, cum de seipso gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Vt stultus loquor*: At cum de

Voca-

286 DE VANA GLORIA.
Vocatione sua verba facit, nihil veretur
dicere; *Magnificabo Apostolatium meum.*

LII.
DE VANA GLORIA.

ELanter quidem *Æsopus*; *Musca*
sedens super radium rota curruis, ita
secum; *Quantum pulverem morveo*: Si-
militer, existunt quidam futiles & vani,
qui, cum aliquid vel sponte procedit,
vel manu potentiore cietur, si modo ipsi
vel minimam rei partem attigerint, con-
tinuo putant se machinam totam ver-
tere. *Gloriosi* semper *Factiosi*; Etenim
nulla ostentatio sine comparatione sui
est. *Quin* & violenti ut sint, necesse est,
ut quæ verbis jactitarunt, revera præ-
stent. Neque, taciturni omnino esse
possunt; ideoque opere, ut plurimum,
destituuntur; Sicut *Gallis* in Prover-
bium abiit; *Beaucoup de bruit, peu de*
fruit: *Strepitus multum, fructus parum.*
Attamen, sine controversia, hujusmodi
ingeniis, in Civilibus, aliquando uti
prodest. Si fama excitanda sit, vel opi-
nio late spargenda, sive virtutis, sive po-
tentia, istiusmodi homines Buccinato-
res egregii sunt. Rursus, sicut pruden-
ter

ter notat *Livius*, circa Tractatus *Antiochi & Etolorum*; *Mendacia reciproca*, & ex utraque parte, quandoque magno usui esse possunt; Veluti, cum quis inter *Principes* duos negotietur, ut eos ad bellum indicendum, *Principi* tertio concitet; atque hoc ut efficiat, unius copias apud alterum, supra modum, & veritatem, vicissim attollat. Quin & hoc fit quandoque, ut qui inter privatos tractet, apud utrumque existimationem suam augeat, artificiose insnuando, se apud alterutrum plus posse, quam revera potest. Atque in his, & hujusmodi haud raro accidit, ut aliquid ex nihilo producat: *Mendacia* enim opinionem ingenerare sufficiunt; *Opinio* autem rem & substantiam progignit. In *Ducibus*, & *Viris* militaribus, *gloriosum* esse, non inutile est; Sicut enim ferrum acuit ferrum, ita per *gloriam* hanc animi invicem acuuntur, & excitantur. Insuper, in actionibus magnis, quæ sumptibus, & periculo privatorum, suscipiuntur, ingenia jaclabunda vivacius negotia impellunt: Qui enim ingenio sobrio sunt, & solido, plus habent laburræ, quam veli. Rursus, in existimatione doctrinæ & literarum cujuspiam, non volit

M

tabit

rabit *Fama* illius per ora virum, neque bene alata erit, sine plumis aliquibus *ostentationis*. Qui de *contemnenda gloria* libros scribunt, *nomen suum inscribunt*; inquit ille, *Socrates, Aristoteles, Galenus*, (magna nomina,) ingenio jactabundo erant. Certe *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam memoriam magnopere juvat: neque *Virtus* ipsa, tantum humanæ naturæ debet, propter nominis sui celebrationem, quantum *sibiipſi*. *Fama* siquidem *Ciceronis, Seneca, Plinii Secundi*, ad hunc usque diem vix durasset, aut saltem non tam vegeta, nisi conjuncta fuisset, cum aliqua *Vanitate & Inſtantia*, in seipsis. *Inſtantia* enim, instar vernicis videtur esse, quæ ligna non solum splendere facit, verum etiam durare. Atqui, dum hæc de *vana gloria* dissero, minime eam *Qualitatem* intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, qua dixerat, feceratque, arte quadam ostentator*: Hæc enim ex vanitate neutiquam procedit, sed ex arte, & prudentia, cum magnanimitate quadam conjuncta: Et in aliquibus hominibus, qui natura veluti cōparati ad eam sunt, res est, non solum decora, sed & gratiosa. Excusationes enim decora, concessiones

De Honore & Fama
 ones temperata, quæ
 bene temperata, in
 Ofentationis enim. N
 halce, reperit aliqui
 illa, de qua loquitur
 Hoc est Liberator &
 laudare, in quo pie et
 hanc modam illa, in
 ho laudando, nihil me
 quem laudo, aut jactu
 feror, si ingratum. Et an
 malo magis: si ingratu
 laudo, in multo me
 ribus detulit sunt, si
 paratis per de & elec
 ria vana, mancipia.

LI
 DE HONORE
 MATI

Honori & Exili
 jure optimo, m
 quis virtutes, & fic
 & abſque detrimen
 eam in ſcholis
 & vana venator
 num, ſermonibus p
 ſed interionibus an

DE HONORE & EXISTIMAT. 289

siones tempestiva, quin & modestia ipsa bene temperata, nihil aliud sunt, quã *Ostentationis artes*. Neque inter artes hæc, reperitur aliqua felicior, quam illa, de qua loquitur *Plinius Secundus*, Hoc est; Liberaliter & copiose id in aliis *laudare*, in quo ipse emineas. Nam ad hunc modum ille, ingeniose satis: *In alio laudando, tibi ipsi ministras: Is enim, quem laudas, aut superior tibi est, aut inferior; Si inferior, & tamen laudandus, tu multo magis; Si superior, neque jure laudandus, tu multo minus. Gloriosi prudentibus derisui sunt; stultis admirationi; parastis prædæ & cæcæ; sibi ipsi, & gloria vana, mancipia.*

LIII.

DE HONORE ET EXISTIMATIONE.

Honoris & Existimationis, vera, & jure optimo, acquisitio, ea est; Ut quis virtutes, & facultates suas, dextre, & absque detrimento, revelet. Nonnulli enim, in actionibus suis *Proci Fama* sunt, & veluti venatores: Quod genus hominum, sermonibus plerunque celebratur, sed interiorem animi reverentiam vix

M 2 affe-

assequitur. Alii, contra, virtutem suam,
 inter monstrandum, obscurant; Ex quo
 fit, ut opinione minores sint, quam me-
 rita ipsorum postulant. Si quis rem sus-
 cipiat, simulque perficiat, quæ prius in-
 tentata fuerat; aut tentata quidem, sed
 deserta; aut ad exitum forsitan perducta,
 sed minus commodè, & feliciter; is *ho-*
norem adipiscetur majorem, quam si
 quid perfecisset gravius sane difficul-
 tatis, & momenti; sed in quo, alterius
 tantum vestigia, & non ultra, premeret.
 Si quis actiones suas, ita inter se com-
 mittat, & contemperet, ut in aliquibus
 earum, singulis factionibus, vel populi
 combinationibus, satisfaciatur, Harmonia
 erit tanto perfectior. *Honoris* sui minime
 frugalis dispensator est, qui rem quam-
 vis suscipit, in qua dedecoris plus fuerit,
 votis excidere, quam obtinuisse, *honoris*.
Honor, qui comparativus est, & alium
 prægravat, reflexionem habet maxime
 vividam; instar Adamantis, aut Carbu-
 culi, cum angulis multiplicibus secti. I-
 taque, enixe hoc agas, ut Competitores
 tuos, si modo possis, etiam in iis, in qui-
 bus ipsi summe gloriantur, superes. Ser-
 vi, & amici familiares, prudentes modo
 sint & cauti, *existimationi* cujuspiam, non
 non

De Honore &
 non modicum profu-
 Oritur fama à divitiis
 quæ honoris veluti t-
 opium è extinguitur,
 rariere videtur, ut m-
 hia, quam famam: &
 percos, magis pro-
 dicitur caudam trit-
 aut virtutibus propa-
 Gradus, Honoris
 optime ordinantur.
 di, Conditoris Imper-
 ruit Romulus, Cyn-
 manius, Jsmel. Soc-
 latores; qui etiam vi-
 Secundi; aut Perperu-
 Legibus suis, etiam
 ita admittunt; qu-
 qui, Salon, Infirmit-
 bus Castilianis, cog-
 Septem Partiones et
 Liberos, vel S-
 fauram; qui bellis
 non impoluerunt,
 te alienigenarum, m-
 raron: veluti, Zuy-
 ruz, Avriacoz, T-
 Septimum Rex Angli-
 Rex Gallia Quarto

DE HONORE & EXISTIMAT. 291

non modicum profunt : Ita *Q. Cicero* ;
Omnis fama à domesticis emanat. Invidia,
 quæ honoris veluti tinca & teredo est ,
 optimè extinguitur, si quis id sibi præsti-
 tuere videatur, ut meritum potius ambi-
 at, quam famam: & successus suos pro-
 speros , magis providentiæ Divinæ, &
 felicitati cuidam tribuat, quam artibus
 aut virtutibus propriis.

Gradus, Honoris Imperialis, sic vere &
 optime ordinantur. Primo loco statuen-
 di, *Conditores Imperiorum* ; quales fue-
 runt *Romulus, Cyrus, Iulius Cæsar, Otto-*
mannus, Ismael. Secundo loco, *Legum-*
latores; qui etiam vocabantur *Conditores*
Secundi, aut *Perpetui Principes*; quoniam
 Legibus suis, etiam post mortem, Imperia
 administrant; quales fuerunt *Lycur-*
gus, Solon, Iustinianus, Eadgarus, Alphon-
sus Castilianus, cognomine *Sapiens*, qui
Septem Partitiones edidit. Tertio loco,
Liberatores, vel *Servatores Patriarum*
suarum; qui bellis intestinis diutinis fi-
 nem imposuerunt, aut patrias, à servitu-
 te alienigenarum, vel tyrannorum liber-
 arunt: veluti, *Augustus Cæsar, Vespasian-*
us, Aurelianus, Theodoricus, Henricus
Septimus Rex Anglia, Henricus Quartus
Rex Gallia. Quarto loco, *Propagatores* ;

M 3 sive

LIV.

DE OFFICIO IUDICIS.

Meminisse debent *Iudices*, esse Muneris sui, *Ius dicere*, non autem *Ius dare*. Leges inquam interpretari, non condere. Aliter, deveniet eorum auctoritas, simile quiddam, auctoritati illi, quam sibi vendicat *Ecclesia Romana*: quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiam addit aliquid quandoque, & immutat: Et pronunciat, quod non invenit; atque specie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Judicem* oportet esse, potius eruditum, quam ingeniosum; venerabilem, quam gratiosum; magisque deliberativum, quam confidentem. Ante omnia, integritas *Judicum* quasi portio est, virtusque propria. *Maledictus sit* (inquit *Lex*) *qui terminum terra movet antiquum*; Sane, qui lapidem, fines distinguentem, transponit, culpa non caret. Verum *Index* injustus ille est, qui præcipue *Terminos* immutat, cum de terris & rerum proprietate, iniquam fert sententiam. Una certe iniqua sententia plus nocet, quam exempla plurima. Hac enim, rivulos tantum inficiunt, illa autem

tem fontes. Ita ait Salomon; *Fons turbatus, & vena corrupta, est iustus cadens, in causa sua, coram adversario.* Officium Iudicis relationem habere possit, partim ad *Litigantes*; partim ad *Advocatos*; partim ad *Scribas & Ministros Iusticia* sub-
tus; partim ad *Principem* vel *Statum* supra.

Primo quantum ad *Causas & Litigantes*. Sunt (inquit Scriptura) qui *iudicium vertunt in absinthium*: Sunt etiam certe, qui illud vertunt in *acetum*. Injusticia enim illud reddit *amarum*; mora *acidum*. *Iudex strenuus*, hoc precipue agit, ut vim & dolum, compescat: quorum vis magis perniciosa est, quanto aperi-
tior; dolus quanto rector & occultior. Adde etiam *Lites contentiosas*; quæ evomi debent, ut crapula *Cursarum Iudicem* decet, viam parare ad justam sententiam, qualem *Deus* parat; *valles exaltando*; *colles deprimendo*: Eodem modo, quando ex alterutra parte, videt *Iudex*, manum elatam, veluti in prosecutione importuna, captionibus malitiosis, combinationibus, patrocinio potentum, *Advocatorum* disparitate, & similibus, tum clucescit virtus *Iudicis*, in æquandis iis; quæ sunt inæqualia; ut *Iudicium* suum, veluti

De Officio Iudicis
releto in area plana, fons
vertitur emagis, etiam
que occidit non pro
man proxi accedum, a
Neque cavent sibi Iudic
accionibus Legum dant
alte peritis: Neque em
tura, quam coacta Leg
Legibus paratibus, cum
que in terrorem late
ingorem: neve in Pos
cant, imbrem illum,
Piaer poter eos lapsos
nades, hie veret excu
sunt similes omni leg
per Populum. Ita qu
li vel dormiverat di
prestantibus minus q
prudentibus, in ex
quimantur:

Iudex officium est,

In Causis capitalibus
(quantum Lex perm
taminis illi malitios
tate Exemplum, tam
inact.

Quantum ad Adv
agant, iusticia, & G
10

DE OFFICIO IUDICIS. 295

veluti in area plana, fundare possit. *Qui fortiter emungit, elicit sanguinem*; Cumque torcular vini premitur fortius, vinum prodit acerbum, acinum sapiens. Itaque cavcant sibi *Judices*, ab interpretationibus Legum duris, & illationibus alte petitis: Neque enim pejor est tortura, quam tortura *Legum*. Præcipue in *Legibus pœnalibus*, curæ iis esse debet, ne quæ in terrorem lata sunt, vertantur in rigorem: neve in Populum superinducant, imbrem illum, de quo *Scriptura*; *Pluet super eos laqueos*. Etenim *Leges pœnales*, si severè executioni demandentur, sunt similes *imbri laqueorum*, cadenti super Populum. Itaque hujusmodi *Leges*, si vel dormiverint diu, vel temporibus præsentibus minus quadrerent, à *Judicibus* prudentibus, in executione earum, reprimantur:

Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum, &c.

In *Causis capitalibus*, decet *Judices* (quantum Lex permittit,) in *Judicio* meminisse misericordiæ; & cum severitate *Exemplum*, cum pietate *Personam*, intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui *Causas* agunt; *Patientia*, & *Gravitas*, in *Causis*

M 5 audien-

296 DE OFFICIO IUDICIS.
audiendis, *Iustitia* est pars essentialis; &
Index nimium interloquens minime est
Cymbalum bene-sonans. Non laudi est
Iudici, si primus aliquid in *Causa* inve-
niat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, suo
tempore, melius audire potuisset: aut
acumen ostenter, in probationibus, vel
Advocatorum Perorationibus nimis ci-
to interrumpendis; aut anticipet infor-
mationes *Quæstionibus*, licet ad rem
pertinentibus. *Iudicis* partes in audien-
do sunt quatuor: Probationum seriem
ordinare; *Advocatorum*, & testium, pro-
lixitatem, repetitionem, aut sermones
extra rem, moderari; Eorum, quæ alle-
gata sunt, medullam, & quæ majoris
momenti sunt, recapitulare, seligere, &
inter se componere; & demum *Senten-*
tiam ferre. Quicquid ultra hæc est, ni-
mium est; & oritur aut à gloriola & lo-
quendi aviditate; aut ab audiendi impa-
tientia; aut à memoriæ debilitate; aut à
sæpenumero mirum est visu, quantum
Advocatorum audacia apud *Iudices* va-
leat; ubi contra *Iudices* ad imitationem
Dei, (in cuius *Tribunali* sedent,) *super-*
bos comprimere, & humiles erigere, debe-
rent. Sed etiamnum magis mirum est,
Iudices

Iudices Advocatis quibusdam præ cæteris immoderatè & aperte favere. Quod necesse est, ut merces Advocatorum augeat & multiplicet, atque simul suspensionem corruptionis, & obliqui ad *Iudices* aditus, inducat. Debetur *Advocato* à *Iudice*, laus aliqua, & commendatio, cum Causæ bene aguntur, & tractantur, præsertim, si Causa sua cadat; Hoc enim apud Clientem, Existimationem *Advocati* sui tuetur, & simul opinionem ejus, de Causa sua, prosternit. Debetur etiam Reipublicæ reprehensio *Advocatorum* moderata, ubi callida nimis præstant consilia; aut supina apparet negligentia, aut levis informatio, aut indecora importunitas, aut impudens defensio. *Advocatus* autem illud tribuat *Iudici*, ne illi obstrepat, aut se rursus in Causam agendam callide insinuet, postquam *Iudex* de re pronunciaverit. E contrario autem, *Iudex* se Causæ mediæ, & nullatenus peroratae, non ingerat; nec *Clienti* occasionem præbeat, ut *Advocatos suos*, vel probationes, ad plenum non auditas, conquaratur.

Quantum ad *Scribas* & *Ministros*. *Sedes Iustitiæ*, veluti locus sacratus est; ubi non tantum sedes ipsa, sed & subsellia,

&

& præinctus sedis, scandalo & corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) *non colliguntur uva ex spinis*; neque *Iustitia* suaves suos fructus edere potest, inter vepres & dumeta, *Scribarum* & *Ministorum* rapacium, & lucris inliantium. *Curiarum* affecla pravi, sunt quatuor: Primò *Seminatores litium*; qui Curias tumescere faciunt, Populum tabescere. Secundo, qui Curias, *contentionibus* circa *Iurisdictionem* implicant; neque vere sunt, (ut habentur) *Amici Curia*; sed *Parasiti Curia*; Curias inflando ultra terminos, propter micæ & compendia propria. Tertio, ii, qui possunt censeri tanquam *Curiarum manus sinistra*: Homines, qui Curiarum procellus legitimos, diverticulis, & versutiis, distorquent; *Iustitiamque* in lineas obliquas, & labyrinthos, trahunt. Quarto, *Explicatores* & *Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum ad rubum*; quo dum ovis, tempestatem fugiens, se recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba antiquus*, in anteaclis *Curiarum* peritus, in actis ipsis concipiendis cautus, & in negotiis *Curia* solers, digitus est *Curia* egregius; Et sæpe *Iudici* ipsi viam monstrat.

Quan-

Quantum vero ad *Principem*, aut *Statum*. *Iudices*, ante omnia, in memoria fixum tenere debent, versiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi suprema Lex*; & pro certo ponere, Leges, nisi sint in ordine ad eum finem, res esse captiosas, & oracula male inspirata. Itaque, bene succedit, cum *Rex* aut *Status* sæpius cum *Iudicibus* deliberat; & rursus, cum *Iudices Principem* & *Statum* sæpius consulant. Ille, cum inter deliberationes Politicas interveniat *Quæstio Iuris*: Hi, cum in *Subiecto legali*, interveniant considerationes *Status*. Contingit enim, haud raro, ut res in *Iudicium* adducta, versetur circa *Meum & Tuum*, & nihilominus consequentia ejus ad *rationes Status* penetret: Intellego autem, ad *rationes Status* pertinere, non solum, si quid ad jura *Regalia* impetenda spectet, verum etiam si quid innovationem aliquam minus tutam, aut exemplum periculosum, introducat; aut si manifesto portionem aliquam *Populi* majorem gravet. Neque quisquam infirmi *Judicii* existimet, justas Leges, adversus *Politica* vera, aliquid antipathæ habere. Sunt enim hæc duo veluti *Spiritus & nervi*, quorum

quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices, Salomonis Thronum*, Leonibus utrinque suffultū fuisse: Sint sane *Leones*, sed *Leones* sub *Throno*; caventes, ne aliquid ex *juribus Regalibus*, impetant aut convellant. Postremo, ne sint *Iudices* tam ignari, juris & prerogativa suæ, ut cogitent, non sibi relinqui, tanquam muneris sui partem principalem; sanum & prudentem Legum usum, & applicationem. Etenim in animum revocare poterint, dictum illud *Apostoli*, de lege, humanis legibus, majore; *Nos scimus quia Lex bona est, modo quis ea utatur legitime.*

L V.

DE IRA.

IRam penitus extinguere velle, ostentatio quædam *Stoicorum* est. Meliora nos nacti sumus *Oracula: Irascimini, & nolite peccare; Sol non occidat super iracundiam vestram.* Limites *ira* apponendi sunt, & quousque, & quamdiu. Dicemus primò, quibus modis, *inclinatio naturalis*, aut etiam *Habitus ira*, temperari possit, & leniri. Secundò, qualiter *particulares motus ira* reprimi possint, aut

aut saltem citra nocumentum cohiberi. Tertio, quibus modis, *ira exciari* possit, aut *sedari*, in aliis.

Quantum ad primum; Non alia se offendit via, quam ut serio in animo revolvas, mala & calamitates *Ira*; & quam vehementer vitam humanam perturbat, & infestat. Hoc autem tempestivum fuerit maximè, si pone nos respiciamus, quamprimum *imperus ira* resederit. Eleganter *Seneca*; *Iram ruina similem esse, qua in aliud cadendo, seipsam comminuit & frangit.* Hortatur *Scriptura*; *Vt animas nostras in patientia possideamus.* Certe, quicumque *patientia* excidit; de *anima* suæ possessione dejicitur. Hominis non est, *Apes* imitari;

-- *Animasque in vulnere ponunt.*

Ira sane, si quis recte attendat, res humilis est, & infra dignitatem hominis. Hoc liquebit, si illos intueamur, in quibus *ira* regnat: qui plerunque ex infirmioribus sunt; *pueri, mulieres, senes, agroti.* Itaque, cum *irasci* contigerit, caveant homines, (si modo dignitatis suæ velint esse memores, ne *iram* suam, cum metu eorum quibus *irascuntur*, sed cum contemptu, conjungant; ita ut injuria superiores potius videantur, quam inferiores:

feriores: Quod non difficile factū foret, si quis iram suam, paululum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Causse* & *Motiva ira*, præcipue tres sunt. Primò, si quis pronus sit ad sensum injuria; nemo enim irascitur, nisi qui se læsum sentiat. Itaque teneri qui sunt, & delicati, ut subinde irascantur, necesse est tot se offerent, quæ illis molestiam exhibebunt; quæ à Naturis robustioribus vix sentientur. Secundò, si quis curiosus & perspicax sit, in interpretatione injuria illata, quatenus ad *Circumstantias* ejus, ac si contemptum spiraret. Opinio enim contemptus, iram excitat & acuit, plusquam læsio ipsa. Itaque, si homines ad ista ingeniosi sint, iram miris modis incendent. Ultimò, opinio contumelia, sive quod existimatio hominis per consequentiam lædatur & perfringatur, iram intendit & multiplicat. Cui rei accedit *Remedium presentaneum*, Ut quis utatur, (quod *Consalvus* dicere solebat,) *rela honoris crassiore*: Sed in omnibus *Ira* frænationibus, optimum est, horam vindictæ nondum adesse; sed instare, quasi ad manum, opportunitatem

libertatem aliquam majorem
pactio, morum animi
liber, & in tempus
autem, ut circa morum
que hominem obsole
maxime caranda. Pr
berant, præcipue
quem scimus, prop
eum maleficia mor
tibus, Secretorum ret
society quem vis in
bitus est, ne quis, di
getiam, quod in man
sed utaque ira fr
tamen agat, quod re

Quantum ad causam
dam non in dies; sic
temporum electio
sibi inter homines su
lum morosi, tempus
do. Deinde, ut ante
pedes, & vocalando,
nam arguere, aut eg
fati, ira lædatur per
modo, deligendo temp
aliquid parat. Ita
vocat, quæ: Ira
plurimum videt. De

nitatem aliquam majorem; atque hoc pacto, motum animi interim compescere, & se in tempus aliud servare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque hominem obsederit, duo sunt, quæ maxime cavenda. Prius est, *Acerbitas verborum*, præcipue *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, propriorum; *Communia* enim *maledicta mordent minus*. Atque rursus, *Secretorum revelatio*; Hoc enim societati quemvis ineptum reddit. Posterius est, ne quis, dum *ira* fervet, *negotium*, quod in *manibus est*, *abrumpat*; sed utcunque *ira* frænum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non possit.

Quantum ad *excitandam*, aut *sedandam iram in aliis*; sit hoc maxime per temporum electionem prudenti. Cum subtristes homines sunt, aut aliquantulum morosi, tempus est *iram* incendendi. Deinde, ut antea diximus, decerpando, & inculcando, quicquid *contemptum* arguere, aut aggravare possit. Rursus, *ira* ledatur per contraria hæc. Primo, deligendo tempora serena, & ad hilaritatem prona, in quibus negotium aliquod ingratum, & ad iracundiã provocans, aperias: Prima enim impressio plurimum valet. Deinde, ut, quantum fieri

fieri potest, injuriam à contemptu segreges; eam imperitiæ, timori, animi concussioni repentinæ, aut simili cuiquam imputando.

LVI.

DE VICISSITUDINE RERUM.

Salomon inquit; *Nihil novum super terram.* Itaque, quemadmodum Plato opinatus est; *Omnem scientiam nihil aliud esse, quam remiscientiam;* Sic Salomon pronunciat; *Omnem novitatem nihil aliud esse, quam oblivionem.* Ex quo cernere possis, fluvium Lethes, non minus super terram, quam subter terram, decurrere. *Astrologus* quidam abstrusus, & parum notus, asserit: *Nisi in causa fuissent res dua constantes; (una, quod stelle fixæ, æqualem inter se distantiam, perpetuo servant; nec unquam propius sibi invicem accedant, aut longius à se abscedant: altera, quod motus diurnus non variet:) ne momentum quidem temporis individuum aliquod durare potuisset.* Illud certum est, *materiam* in perpetuo fluxu esse, neque unquam consistere. Atqui, magna illa *linthea sepulchralia*, quæ omnia oblivione involvunt, duo

De Vicissitudo sunt; *Diluvium* tenus ad *Com* magnas, illæ p^{er} sorbent, aut *antis*, brevitate unius tantum vit. Atque tri^{bus} *statio*, tempore *luit*, & multos *consiones* illas l^u & fulgura, apu^{er} Angustæ quide^m occupant. *Pes* quia nec illa t^{er} rum, in memo^{ri} tantibus, (*Dilu* insuper notan^{tes} *lorum*, quas est runque homin^{um} se; quique est memoriã per^{petuam} Adeo ut obli^{vis} volrat, quam remanent. *ciat*, *Indorum* nem, probabi^{li} junioem esse *pulos orbis* *lius est*, desol^{atus}

DE VICISSITUDINE RERUM. 305

duo sunt; *Diluvia & Terra-motus*. Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ populum penitus non absorbent, aut destruunt. Fabula *Phærontis*, brevitatem conflagrationis, ad unius tantum diei spatium, repræsentavit. Atque triennis illa, à *pluvia cessatio*, tempore *Elia*, particularis tantum fuit, & multos superstites reliquit. *Incessiones* illas loqueris, quæ per fulmina & fulgura, apud *Indios Orientales* fiunt! *Angustæ* quidem sunt, nec magna spatia occupant. *Pestilentias* etiam prætereò, quia nec illæ totaliter absorbent. Verum, in memoratis illis duabus calamitatibus, (*Diluviorum, & Terra-motuû;*) insuper notandum est; reliquias populorum, quas emergere contigit, præterque homines rudes & montanos esse; quique temporum præteritorum memoriam posteris tradere non possint; Adeo ut oblivio non minus omnia involvat, quam si nulli profus superstites remanerent. Si quis attente introspiciat, *Indorum Occidentalium* conditionem, probabile reperiet, eos populum juniorem esse & recentiorem, quam populos orbis veteris. At longe verifimilius est, desolationem illam, quæ illos olim

olim inuaserat, minimè per *Terra-motus* factam : (contra quam narrabat *Sacerdos Aegyptius*, in colloquio cum *Solone*, de *Insula Atlantide* ; eam, scilicet, à *Terra-motu absorptam esse*;) sed potius per *diluuium particulare*. *Terra-motus* enim in illis Regionibus rarè eveniunt. Verum, è contraria parte, tam immania plane & vasta habent flumina, ut fluyii *Asia, Africa, & Europa*, præ illis, instar rivulorum sint. Quin & *Andes* ipsorum, sive *Montes*, nostris longe sunt altiores: Unde credibile est, reliquias stirpis hominum, apud eos, post tale *diluuium particulare*, conservatas fuisse. Quantum verò, ad observationem *Machiavelli*; nimirum, zelotypiam & æmulationem Sectarum, ad extinguendam rerum memoriam, multa molitam : qui *Gregorio Magno* notam inuit, ac si pro viribus suis Antiquitates omnes *Ethnicorum* suppressere annixus fuerit: Non video certe huiusmodi zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diu durare: Id quod liquet in successione *Sabiniani*, qui Antiquitates eadem statim resuscitavit: Tum vero prohibita, licet tenebris cooperta, obrepunt tamen, & suas nanciscuntur Periodos.

Vicif-

DE VICISSITUDINE RERUM. 307

Vicissitudines sive *Mutationes* in *Globo superiori*, fufius, in hoc Sermone, tractandæ non sunt. Forfitan, *Annus magnus Platonis*, nisi *Mundus* ante dissolutioni eſſet deſtinatus, aliquem fortiri poſſit Effectum: Non in renoyandis corporibus Individuorum; (Id enim fumus & vanitas eorum eſt, qui opinantur corpora Cœleſtia, accuratiores in hæc inferiora habere influentias, quam revera habent;) Sed tantum in ſummis & maſſis rerum. *Cometa* proculdubio aliquid operantur ſuper eaſdem ſummas & maſſas rerum; verum, homines, ut nunc eſt, indiligentes, aut curioſi, circa eos ſunt; eoſque potius mirabundi ſpectant; atque itineraria eorundem conſciunt, quàm Effectus eorum prudenter & ſobrie notant; præcipue Effectus eorum comparativos; id eſt, *Cometa* talis magnitudinis; talis coloris & lucis; converſionis radiorum; ſitus, quatenus ad Regionem cœli; tempeſtatis anni; ſemita aut curſus; durationis; quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam eſt, quod olim inaudiveram; neque tamé prorfus contemni volo, ſed in obſervationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum eſſe,

esse, singulis septenis lustris, similem annorum temperaturam & tempestatum cœli, velut in orbem redire: Exempli gratia; Magnas glacies, inundationes magnas, magnas siccitates, hyemes tepidas, æstates frigidiores; & similia. Vocant autem hujusmodi Circulum annorum, *Primam*. Hoc autem ideo recenseo, quod oculos in præterita conjiiciens, hujusce rei inveni congruentiam; haud exactam sane, sed non multum discrepantem.

Verum transeamus à *Naturalibus* ad *Humana*. Maxima apud homines *Vicissitudo*, est illa *Sectarum & Religionum*. Hi enim Orbis, animis hominum, maxime dominantur. *Religio* vera super *Petram* edificata est; reliquæ fluctibus temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Causis*; atque *Consilii* aliquid circa eas inspergamus; quatenus humani ingenii infirmitas, rantis revolutionibus, moras injicere, aut remedia exhibere, poterit.

Quando *Religio recepta* discordiis laceratur; sanctitas item professorum labefactata est, & scandalo exposita; simulque tempora stupida, indocta, & barbara sunt; à *Nova* alienjus *Setta* or-
tu

tu merito metuendum; præcipue, si eo tempore, *ingenium* aliquod *intemperans*, & *Paradoxa spirans*, suboritur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cum *Legem* suam promulgavit. *Seçta nova* licet pululet, duobus si destituatur adminiculis, ab ea non metuas; non enim late se diffundet. Primum est, *Imperii*, sive *Au-*
thoritatis stabilitate, oppugnatio; Nihil enim magis populare est, quam Principatus, & Politias, convellere. Alterum est, *Porta luxuria & voluptatibus aperta*: *Hæreses* enim *speculativæ*, (qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodie *Arminianorum*,) etsi in hominum ingenia miris modis operentur, statum tamen *Rerum* publicarum nõ magnopere concutient, nisi ex occasione motuum *Civilium*. Modi tres sunt, quibus *Nova Seçta* plantantur; *Miraculis*, *Eloquentia*, & *Gladio*. Equidem *Martyria* inter *miracula* numero; quoniam vires naturæ humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet, de excelsa illa & admirabili *vita sanctimonia*. Certe, non alia melior via est, ad *Seçtarum* & *Schismatum* ortus repellendos, quam abuluum reformatio; dissidiorum minorum pacificatio; leniter à principio procedere, & à sanguinariis

nariis persecutionibus abstinere; Schismaticum denique Coryphæos, favoribus potius & dignitatibus mollire atque allicere, quam violentia & sævitia exacerbare.

Mutationes & Vicissitudines in rebus bellicis, haud paucae sunt; sed præcipue in tribus versantur: In *Sede belli*; in *Genere armorum*; & in *Disciplina militari*: *Bella*, antiquis temporibus, *movere* videbantur, ex *Oriente* potissimum in *Occidentem*: Etenim *Persa*, *Assyrii*, *Arabes*, *Scytha*, (qui invafores erant,) omnes *Orientales* fuerunt. Verum est *Gallos* fuisse *Occidentales*; Sed de duabus tantum ipsorum incursionibus legimus; Una in *Gallo-Graciam*, altera contra *Romanos*. Attamen *Oriens* & *Occidens* cœli *Climata* non determinant; neque etiam *Belli motus*, ab *Oriente*, aut ab *Occidente*, aliquid certæ observationis recipiunt. Sed *Meridies*, & *Septentrio*, natura fixi sunt: Atque raro, in omni memoria invenitur, *Meridionales interiores* invasisse *Septentrionales*; sed e contra. Unde manifestum est, *Tractum Mundi Septentrionalem*, natura ipsa, magis esse *bellicosum*; Sive hoc ascribi possit hujus *Hemispherii stellis*; sive

sive amplitudini continentium ad partes Septentrionales, cum partes Australes, (quantum adhuc innotuit,) maria fere occupant; sive, (id quod manifestissimum est,) frigoribus Climatis Borealis; Nam hoc ipsum, absque alia causa quacunque, corpora indurat, spiritus inflammat: ut liquet in populo *Araucensi*; qui ad ulteriora *Austri* positi, omnibus *Peruviansibus*, fortitudinem longe præcellunt.

Imperio aliquo magno labascente, & viribus fracto, pro certo *bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore sunt, Copias nativas Provinciarum enervant & destruunt, propriis cohortibus domi fidentia; Cum autem & illæ deficiunt, omnia ruunt, atq; aliis Gentibus in prædam cedunt. Hoc evenit in declinatione *Imperii Romani*; atque etiam in Imperio Occidentali, post *Carolum Magnum*, cum aves singulæ plumas suas repeterent; atque simile quidpiam, etiam *Imperio Hispano*, contingere possit, si quando viribus decideret. Ex altera parte, *accessiones* magnæ *Ditionum*, & *uniones Regnorum*, similiter *bella* suscitant: Etenim, cum Status aliquis in potentiam majorem insurgit, similis

N est

312 DE VICISSITUDINE RERUM.

est fluvio intumescenti, qui inundationem statim minatur: ut videre est in Imperiis *Romanorum, Turcarum, Hispanorum, & aliorum.* Attende, cum *Mundus Nationibus Barbaris* minus abundet, sed civiliores fere sunt; Qui uxores temere non ducent, nec liberos progignent, nisi modum familiam alendi, aut saltem victum parandi, præviderint; (ut fit in omnibus prope Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris,*) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *migrationibus Populorum.* At cum *Populorum* greges magni sunt, qui perpetuè sobolem suscipiunt, de fortunis & sustentatione sua in futurum minime solliciti; necessarium est, ut in seculo uno aut altero, portionem aliquam multitudinis suæ exonerent, & novas sedes quærant; & sic alias *Nationes* invadant; Quod *Populi Septentrionales* veteres forte facere solebant: sortes dantes, quæ pars domi maneret, quæ autem alio migraret. Cum *Gens* aliqua, prius *bellicosa*, ad mollitiem & luxuriam degenerat, de bello certa esse possit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, opes accumulanti; adeo ut præda inviçet, & declinatio virium animet,
Gen-

De Vicissitudine
Genes alias, ad eadem
Quantum ad dero
gens; Illocum m
rationem ut cad
ipsa Perioche & Vi
nuntur. Pro certo
ena; apud Urcom
his, tempore Alca
fuisse, Eaque à Ma
& Falgata, & Oper
ta & appellata. Sim
est, utam *Palceris* P
geram, Chena
milli, ino orant. Con
It migrationes in me
mo, ut ad distanciam
Id enim periculum, ab
occupat, quod ante *Tur*
magis præstat. Secun
corum fonte de valid
nec Terrensia aqua, a
nes *Araxem* manant
Ternis, in vna eorum
facile dicit, id quod
nes *in arboribus* con
temporibus videri
modis fieri, & h
Quid ad illam
temporibus numerum

DE VICISSITUDINE RERUM. 313

Gentes alias, ad eisdem invadendos.

Quantum ad *Armorum & Telorum* genus; Illorum mutationes sub observationem vix cadunt: Attamen & hæc ipsa Periodos & *Vicissitudines* suas sortiuntur. Pro certo enim est, *Tormenta ignea*, apud Urbem *Oxydracorum* in *India*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuisse; Eaque à *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habitata & appellata. Similiter, indubitatum est, usum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinensibus*, ante annos bis mille, innotuisse. *Conditiones Telorum*, & mutationes in melius, hæc sunt: Primo, ut ad distantiam majorem feriant: Id enim periculum, ab hostili parte, anticipat; quod certè *Tormenta*, & *Sclopeta* majora præstant. Secundo, ut impetus eorum fortior & validior sit, in quo genere *Tormenta ignea*, *Arietationes* omnes & antiquas machinas, item superant. Tertio, ut usus eorum commodior & facilius sit; id quod etiam *Tormentis igneis majoribus* competit: quæ omnibus tempestatibus idonea; vestura levia & mobilia sunt; & his similia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus numerum præcipue cura-

N 2 bant;

bant; virtuti & animis militum, in bellis gerendis, fidebant; dies sæpius & loca præliandi constituiebant, & æquo Marte experiebantur; denique in acie instruenda & ordinanda imperitiores fere erant. Postea, *numerum* præoptabant commodum potius quam vastum; locorum opportunitates, diversionum artificia, & similia, captabant; postremo, in acie ipsa instruenda peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *adolescencia* arma florent; ætate media, *Litera*; ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa simul, florere solent: de vixta autem ætate, *Artes Mechanica & Mercatura. Litera* vero suam habent infantiam, quando leviuscula sunt, & pueriles: Sequitur earum *adolescencia*, quando luxuriantur, & juvenile quiddam sapiunt: Succedit ætas virilis, quando solidiores & exactiores deveniunt; Postremò senectus earum obrepit, cum sicca & exhausta fiunt; manente tamen garrulitate. Verum consultum non fuerit, in rotas hæc *Vicissitudinum*, nimis longum oculos figere, ne vertigine corripiamur. Quatenus vero ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimum, versatur, nihil aliud est, quam Narratiuncularum &

MOD. IN VIT. P.
& Observantiam fi
quardam, ideoque Se
congruit.

LV
QUOMODO
VIRTUTE PA

PLurima confu
prudenti Intit
num animi, non n
Illorum paucula
Primum erit,
veamus, a pens
magis passilis, qua
si oneris nimium
genium medio cre
tatem obrundes;
plenum, opinio
plus sibi polliceat
lit, quod scem m
troque autem in
fiet ut experimen
satisfaciatur qu
jicit, & confundi
ra fuerint, mag
gressions sum
Secundum cre
culat in aliquam,

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI. 315
& Observationum futiura congeries
quædam; ideoque Scripto huic minime
congruit.

L VII.

QUOMODO PROPECTUS IN VIRTUTE FACIENDUS SIT.

PLurima confici possunt præcepta, de
prudenti Institutione Exercitatio-
num animi, non minus quam corporis.
Illorum paucula recensebimus.

Primum erit, ut jam à principio ca-
veamus, à *peris, vel magis arduis, vel
magis pusillis*, quam res postulat: Nam
si oneris nimium imponatur, apud in-
genium mediocre, bene sperandi alacri-
tatem obrundes; apud ingenium fiducia
plenum, opinionem concitabis, qua
plus sibi polliceatur, quam præstare pos-
sit; quod secum trahit socordiam. In u-
troque autem ingenii temperamento,
fiet ut experimentum expectationi non
satisfaciat: id quod animus semper de-
jicit, & confundit. Quod si pensâ levio-
ra fuerint, magna inducitur, in pro-
gressionis summa, jactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam fa-
cultatem aliquam, quo Habitus compare-*

N 3 tur,

tur, duo inprimis tempora observentur: alterum, quando animus optime fuerit ad rem dispositus; alterum, quando pessime: Ut ex priore, plurimum in via promoveamus; ex posteriore, nodos obicesque animi contentione strenua deterramus: unde tempora media facile & placide labentur.

Tertium erit illud præceptum, cuius Aristoteles obiter meminit; *Vt totis viribus (citra tamen vitium) nitamur in contrarium illius, ad quod natura maxime impellimur.* Sicut cum in adversum gurgitis remigamus; aut baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum præceptum ex illo Axio-
mate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quacunque feliciter trahi & suavius, si illud, quo tendimus, in intentione operantis, non sit principale, sed tanquam aliud agendo superetur;* quoniam ita fert natura, ut necessitatem & imperium durum ferme oderit. Sunt & alia multa, quæ utiliter præcipi possint, de regimine *consuetudinis: Consuetudo enim, si prudenter & perite inducatur, fit revera (ut vulgo dicitur) altera natura: Quod si imperite, & fortuito administraretur, erit*

tantum

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI. 317
tantum *Simia* naturæ; quæ nihil ad vi-
vum imitetur, sed inſcite tantum, & de-
formiter.

Similiter, ſi de *Libris & Studiis*, eo-
rumque ad *Mores* virtute & influentia,
verba facere vellemus; num-nam deſunt
plurima præcepta, & conſilia fructuoſa,
co ſpectantia? Annon unus ex Patribus,
magna cum indignatione, *Poeſin* appel-
lavit *Vinum Damonum*; cum revera pro-
gignat, plurimas tentationes, cupidita-
tes, & opiniones vanas? Annon prudens
admodum, & digna, quæ bene perpen-
datur, eſt Sententia *Ariſtotelis*, *Juvenes*
*non eſſe idoneos Moraliſ philoſophia audi-
tores*; quia in illis perturbationum æſtua-
tio nondum ſedata eſt, nec tempore &
rerum experientia conſopita? Atque ut
verum dicamus, Annon ideo fit, ut Scri-
ptorum præſtantiffimi libri,
& ſermones (quibus ad virtutem homi-
nes efficaciffime invitati ſunt; tam *au-
guſtam* ejus *majeſtatem* omnium oculis
repræſentando; quam opiniones popu-
lares, in virtutis ignominiam, tanquam
habitu Paraſitorum indutas, deriſui pro-
pinando) tam parum proſint, ad vitæ
honeſtatem, & mores pravos corrigendos,
quia perlegi & revolvi non conſue-

verunt, à viris ætate & iudicio maturis, sed pueris tantum & tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, iuvenes multo minus *Politica*, quam *Ethica*, auditores idoneos esse, antequam *Religione*, & *Doctrina de moribus & officiis*, plane imbuantur; ne fortè iudicio depravati & corrupti, in eam opinionem veniant, non esse rerum differentias morales veras & solidas; sed omnia ex utilitate, aut successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix scelus Virtus vocatur.
Et rursus,

Ille crucè pretiū sceleris tulit, hic diadema.
Ac Poetæ quidem hæc satyricæ, & per indignationem loqui videntur: at *Libri* nonnulli *Politici*, idem serio & positive supponunt. Sic enim Machiavello dicere placet, *Quod si contigisset Caesarem bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior*: Quasi vero nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex libidine & sanguine conflam, atque animum excelsum, & inter homines naturales, maxime omnium (si ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiam, ex hoc ipso, quam necessarium sit, homines, *Doctrinas piæ & Ethicæ*,

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI.
Ethicæ, antequam *Politica* præcipis tractentur habentur qui in Aula Principum videntur; a ceteris (ut incurrunt sunt, innotet) & internam motum quantur; quanto magis tiam librorum delectatione documentis ipsi magis aliquibus eorum, est adhibenda, ut pertinares, arrogantes, iuxta illud Ciceronis bona, quæ videmus in suis suis esse proprios requiramus, etiam in sed à magistris. Sed complura, de his, quæ hominum animus est enim quod dicitur moves: Quod patiens illis rebus quibus patriæ, & re te recentissimus.
Ceterum animus quæ adhuc magis videtur, quam re hoc fundamentum, & italium animi, carum

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI. 319

Ethicas, antequam *Politicam* degustent, plenius faucibus haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, & negotiis Civilibus, à teneris (ut ajunt) unguiculis innutriti sunt, nunquam fere sinceram & internam morum probitatem assequantur; quanto minus si accesserit etiam librorum disciplina? Porro, & in documentis ipsis moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon cautio pariter est adhibenda, ne inde fiant homines pertinaces, arrogantes, & infociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hac bona, qua videmus, divina & egregia, ipsius scitote esse propria; qua nonnunquam requirimus, ea sunt omnia, non à natura, sed à magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis & Libris*, hominum animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *abeunt studia in mores*: Quod pariter affirmandum, de cæteris illis rebus, *Convictu, Fama, Legibus patriis*, & reliquis, quas paulo antea recensuimus.

Cæterum *animi* quædam est *cultura*, quæ adhuc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliqua. Nititur autem hoc fundamento; *Quod omnium mortalium animi, certis temporibus, reperian-*

tur in statu perfectione; aliis, in statu magis depravato. Hujus igitur culturae intentio fuerit & institutum, ut *bona illa tempora fovantur; prava vero, tanquam ex Kalendario delcantur, & expungantur.* Ac *honorum quidem temporum fixatio* duobus modis procuratur, *Votis, aut saltem constantissimis animi Decretis; & Observantiis, atque Exercitationibus:* quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod animum in officio, & obedientia jugiter continent. *Malorum temporum obliteratio,* duplici itidem ratione perfici potest; *Redemptione aliqua, vel Expiatione præteritorum; & Novo vita instituto, vcluti de integro.* Verum hæc pars, ad Religionem plane spectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophia vera & genuina* (sicut ante dictum est) ancillæ tantum vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc partem cum eo *Remedio,* quod omnium est maxime compendiosum, & summarium; & rursus maxime nobile & efficax, quo animus ad virtutem efformetur, & in statu collocetur perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt finis vitæ actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus,*

MOD. IN VIRT.
 mas, rectus, & v
 men tales sunt, ut
 quatenus supponant
 duo supponantur
 sunt bonæ, & b
 is assequendæ, &
 constans; sequen
 & efformet se
 virtutes omnes
 est operatio, qu
 ferat; cum reli
 antur esse solun
 nus. Quemadmo
 quando sumu
 aut incidit, illi
 guram effingit
 cupata est, no
 luti si faciem e
 rude permane
 nec ad illud qu
 tra vero Natu
 rur, aut anim
 mium simul
 modo, quam
 ruatur, dum
 ad fortitudin
 proficimus:
 bonæ, & deo
 nitus, & deo

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI. 321

mus, rectos, & virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenus superet facultas. Si enim hæc duo supponantur; ut & fines Actionum sint honesti, & boni; & decretum animi de iis assequendus, & obtinendis, fixum sit & constans; sequetur, ut continuè verat & efformet se animus, una opera, in virtutes omnes. Atque hæc certe, illa est operatio, quæ *Natura ipsius opus* referat; cum reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodo sicut *Opera manus*. Quemadmodum enim *Statuarius*, quando simulachrum aliquod sculpsit aut incidit, illius solummodo partis figuram effingit, circa quam manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si faciem efformet, corpus reliquum rude permanet & informe laxum, donec ad illud quoque pervenerit;) Econtra vero *Natura*, quando florem molitur, aut animal, rudimenta partium omnium simul parit, & producit: Eodem modo, quando virtutes habitu acquiruntur, dum temperantiæ incurabimus, ad fortitudinem, aut reliquas parum proficimus: quando autem *rectis & honestis finibus*, nos dedicaverimus penitus, & deoverimus, quæcunque fuerit

rit

rit virtus, quam animo nostro commenda-
verint, & imperaverint fines illi, re-
periemus nos jamdudum imbutos, &
prædispositos habilitate & propensione
nonnulla, ad eam assequendam & ex-
primendam. Atque hic possit esse status
ille animi, qui egregie ab Aristotele de-
scribitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed
Divinitatis cujusdam caractere insigni-
tur. Ipsa ejus verba hæc sunt; *Immani-
tati autem consentaneum est, opponere eam,
qua supra humanitatem est, Heroicam, si-
ve Divinam virtutem.* Et paulo post,
*Nam ut fera, neque vitium, neque virtus
est, sic neque Dei. Sed hic quidem status,
altius quiddam virtute est; illo aliud quid-
dam à vitio.* Plinius certe Secundus, ex
licentia magniloquentiæ Ethnicæ, Tra-
jani virtutem, divinæ, non tanquã imi-
tamentum, sed tanquam exemplar, pro-
ponit, cum ait; *Opus non esse Homini-
bus, alias ad Deos preces fundere, quam
ut benignos aquæ & propitios se Dominos
mortalibus præstarent, ac Trajanus præsti-
risset.* Verum hæc profanam Ethnicor-
um jactantiam sapiunt, qui umbras
quasdam corpore majores prensabant.
At Religio vera, & sancta Fides Chri-
stiana, rem ipsam petit; imprimendo
animis

MOD. IN VIRT.
animis hominum
postulime Trajan
latur, quia virt
gat, & revincit.
tum est à Meno
qui divinum ill
Amor, melior Sa
vitam. Quibu
melius ab amo
phila & præce
cum appellat.
operolis reguli
minem tam de
nequeat ut seip
& se belle in om
amor facit. Sic
cujuspiam, serv
occedatur, ad m
reheatur, quam
discrimam; que
bet rationem, f
ratur. Quinetia
de observavit;
nimium atollan
& discomponere
suis; Amorem
dilatate, & comp
humana, quas
naturam in ma

animis hominum Charitatem, quæ ap-
 positissime *Vinculum perfectionis* appel-
 latur, quia virtutes omnes simul colligat,
 & revincit. Sane elegantissime dictum
 est à Menandro, de *amore sensuali*,
 qui *divinum* illum perperam imitatur;
*Amor, melior Sophista lævo, ad humanam
 vitam.* Quibus innuit, morum decus
 melius ab amore efformari, quam à So-
 phista & præceptore inepto, quem *læ-
 vum* appellat. Siquidem universis suis
 operosis regulis & præceptionibus, ho-
 minem tam dextre & expedite effingere
 nequeat ut seipsum & in pretio habeat,
 & se belle in omnibus componat, quam
 amor facit. Sic proculdubio, si animus
 cujuscumque, fervore *Charitatis* veræ, in-
 cendatur, ad majorem perfectionem e-
 vehetur, quam per universam *Ethicam
 doctrinam*; quæ *Sophista* profecto ha-
 bet rationem, si cum altera illa confe-
 ratur. Quin etiam, sicut Xenophon re-
 cte observavit; *Ceteros affectus, licet a-
 nimum attollant, cum tamen distorquere
 & discomponere, per ecstases, & excessus
 suos; Amorem vero solum, cum simul &
 dilatare, & componere*: Sic omnes aliæ
 humanæ, quas admiramur, dotes, dum
 naturam in majus exaltant; excellui in-
 terim

324 MOD. IN VIRT. PROFICIENDI.
 terim sunt obnoxia; sola autem *Charitas* non admittit excessum. Angeli, dum ad potentiam, Divinæ parem, aspirarent, prævaricati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimo*. Homo dum ad scientiam, Divinæ parem, aspiraret, prævaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dei, scientes bonum & malum*. Verum ad similitudinem, Divinæ *bonitatis*, aut *charitatis*, aspirando, nec Angelus, nec homo, unquam in periculum venit, aut veniet. Imo ad hanc ipsam *imitationem* etiam invitamur; *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos*. Quin & in ipso Archetypo naturæ Divinæ, verba sic collocat religio Ethnica (*Optimus, Maximus*;) Scriptura autem sacra pronunciat; *Misericordia ejus super omnia opera ejus*.

L VIII.

DE CIVILI CONVERSATIONE.

Conversatio certe affectata esse non debet, at multo minus neglecta:
 cum

De Civit. Co
 cum prudentia in
 decus quoddam m
 ferat; & ad nego
 privata, commo
 mum juvet. Eten
 ranti haberet
 dam) ut etiam i
 graviores, & in
 ponatur; eodem
 villi, *Conversati*
 eunque in exte
 non summum,
 invenit. Quale e
 tus ipse, ejusq
 Poeta;

— Nec em
 Poterit enim qu
 labefactare, & p
 facta, non min
 pariter destrui pe
 mus; qui, cum fi
 mendaret erga l
 eam potissimum
 prizeret ad se f
 ipso comiter ac
 interit habere
 clausum. Videm
 primum Cicer
 gressum, bello a

DE CIVILI CONVERSATIONE. 325
cum prudentia in ejus moderamine, &
decus quoddam morum in se ipsa præ se
ferat; & ad negotia, tam publica, quam
privata, commode administranda, pluri-
mum juvet. Etenim sicut actio Oratori,
tanti habetur, (licet sit externum quid-
dam) ut etiam illis alteris partibus, quæ
graviore, & interiores videntur, ante-
ponatur; eodem fere modo, in Viro Ci-
vili, *Conversatio*, ejusque regimen (ut-
cunque in exterioribus occupetur) si
non summum, at certe eximium locum
invenit. Quale enim pondus habet, *Vul-
tus* ipse, ejusque compositio? Recte
Poeta;

— *Nec vultu destrue verba tuo.*

Poterit enim quis *vim Orationis*, *vultu*
labefactare, & plane proderere. Quin &
Facta, non minus quam *Verba*, *vultu*
pariter destrui possint, si Ciceroni creda-
mus; qui, cum fratri affabilitatem com-
mendaret erga Provinciales; non in hoc
eam potissimum firam dixit, ut aditus
præberet ad se faciles, nisi etiam *vultu*
ipso comiter accedentes exciperet; *Nil*
interest habere ostium apertum, vultum
clausum. Videmus quoque Atticum, sub
primum Ciceronis cum Cæsare con-
gressum, bello adhuc fervente, diligen-
ter

ter & serio Ciceronem per epistolam monuisse, de *Vultu & Gestu*, ad dignitatem & gravitatem componendis. Quod si tantum possit, *Oris & Vultus* solius moderatio, quanto magis *Sermo familiaris*, & alia, quæ ad *Conversationem* pertinent? Atque sane Summa, & Compendium decori, & elegantiae morum, in hoc fere sita sunt; ut quasi æqua lance, & propriam dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiam, non male expressit T. Livius, (licet alii rei intentus) eo personæ caractere; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum est, aliena libertatis oblitus, alterum, sua.* Ex contraria vero parte, si *Vrbanitati*, & elegantiae morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in affectationem quandam deformem, & adulterinam; *Quid enim deformius, quam Scenam in vitam transferre?* Quinetiam, licet in excessum illum vitiosum minime prolabantur, temporis tamen, nimium in hujusmodi leviculis absuntur; animusque ad curam ipsarum, magis quam oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academicis, adolescentes literarum studiosi, at sodalium congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant

DE CIVILI CONVERSATIONE. 327

soleant à Præceptoribus: *Amicos esse su-
res temporis*: Sic certe assidua ista, in
Conversacionis decorum, animi inten-
tio, magnum gravioribus meditationi-
bus furtum facit. Deinde, qui primas a-
deo in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanc
rem unam quasi nati videntur, hoc ferè
habent, ut sibi ipsis in illa sola compla-
ceant, & ad virtutes solidiores, & celsio-
res, vix unquam aspirent: Quando e-
contra, qui sibi in hac parte defectus
sunt conscii, decus ex bona existimatio-
ne quærunt: Ubi enim adest bona existi-
matio, omnia fere decent; ubi vero illa
deficit, tum demum à commoditate
morum, atque *Vrbanitate*, subsidium
petendum est. Porro, ad res gerendas,
vix gravius, aut frequentius reperias
impedimentum, quam hujusce decori
externi curiosam nimis observationem;
atque illud alterum, quod huic ipsi in-
servit, nimirum, anxiam temporis atque
opportunitatum electionem. Egregie
enim Salomon; *Qui respicit ad ventos,
non seminat; qui respicit ad nubes, non
merit*: Creanda siquidem nobis est op-
portunitas, sapius quam opperienda. Ut
verbo dicamus, *Vrbana* ista morum *com-
positio*, veluti vestis animi est; & proinde
vestis

328 CONSILIA DE NEGOTIIS.
vestis commoditates referre debet. Primum enim, talis esse debet, ut sit in usu communi: Rursus, ut non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, ut si qua sit in animo virtus, eam exhibeat maxime conspicuam; si qua deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arêta, atque ita animum angustiet, ut ejusdem motus in rebus gerendis, cohibeat & impediât.

LIX.

CONSILIA QUÆDAM DE NEGOTIIS, EX PARABOLIS ALIQUIBUS SALOMONIS.

PARABOLA.

1. *Mollis responsio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adversus te, & tuæ jam sint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat responsio*; Alterum, ut *eadem sit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primo, ut *caveas à Silentio tristi & contumaci*: Illud enim, aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas, quod respondere possis; aut Dominum occulte

occulte iniquitatis infimular, ac si aures ejus, defensioni, licet justæ, non pate-
rent. Secundo, ut *caveas à re comperen-
dinanda*, neque tempus aliud ad defen-
sionem postules: Hoc enim, aut eandem
notam inurit, quam prius, (nimirum
Dominum tuum nimia mentis pertur-
batione efferri,) aut plane significat, te
artificiosam quandam defensionem me-
ditari, cum in promptu nihil habeas :
Adco ut optimum semper fuerit, aliquid
in præsentia, & è re nata, in excusatio-
nem tui adducere. Tertio, ut *fiat prorsus
responsio: Responsio* (inquam) non mera
Confessio, sed aliquid Apologiæ, & Ex-
cusationis inspergatur: Neque enim ali-
ter tutum est facere, nisi apud ingenia
valde generosa & magnanima; quæ rara
admodum sunt. Sequitur posteriore lo-
co, ut *responsio sit mollis*, minime præfra-
cta, aut aspera.

PARABOLA.

1. *Servus prudens dominabitur in Fi-
lium stultum; & partietur hæreditatem
inter fratres.*

EXPLICATIO.

In omni familia, turbata & discordi,
semper exurgit aliquis *Servus*, aut *hu-
milis Amicus*, præpotens, qui pro arbi-
tro

tro se gerat, ad lites familię componendas; cuique, eo nomine, & familia tora, & dominus ipse, sunt obnoxii. Ille, si suam rem agat, familia mala fovet, & aggravat; si fidelis revera fuerit & integer, plurimum certe meretur: adeo ut etiam tanquam inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procuracionem hereditatis* accipere *fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir sapiens, si cum stulto contendat, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sapius, ut *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minus utile est *Monitum*, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum indigno contendamus*. Iniqua enim prorsus forte, hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna indignitas. Neque juvat etiam, in hujusmodi contentione exercenda, si interdum veluti *per jocum* agamus, interdum cum *fastu & contemptu*. Nam quocumque nos veramus, leviores inde efficiemur, neque commode nos explicabimus. Pessime autem fit, si hujusmodi *persona*,

CONSILIA DE
persona, quæcum
omnon loquitur, jall
tum stulto; hoc aut
temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & contentio
causatur, ne accedam
forte audiat sermone
tibi.*

EXPLICIT.

Vix credi possit,
arbet, an illis cur
que nostra interfu
lo secreta illa rima
recta & inrecta, a
nimo inferant, ad
licenda nihil juven
at animi exarato &
mana omnia, perhi
lena sint. Adco
secalum aliquod
tia, & quæcumq
commoveantur, in
nobis foret, si pro
collideretur. Hu
luti foliorum ma
vanescunt. Secur
mum *sufficiens*
consilii inimici

persona, quacum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto* ; hoc est, si sit audaculus, & temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes aurem tuam, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis curiositas*, circa illas res, quæ nostra intersunt : nimirum, quando secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inventa, ægritudinem quidem animo inferant, ad consilia autem expedienda nihil iuvent. Primo enim sequitur *animi vexatio & inquietudo*, cum humana omnia, perfidiæ & ingratitude plena sint. Adco ut, si comparari possit speculum aliquod Magicum, in quo oðia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri possemus, melius nobis foret, si protinus projiceretur & collideretur. Hujusmodi enim res, veluti foliorum murmura sunt, & brevi evanescent. Secundo *Curiositas illa animi suspicionibus nimis onerat*, quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit

dit inconstantia, & complicata. Tertio eadem, *mala ipsa sapissime figit, alias prater volatura*: Grave enim est conscientias hominum irritare; qui, si latere se putent, facile mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, malum malo pellunt. Merito igitur summæ prudentiæ tribuebatur Pompejo Magno, quod Sertorii chartas universas, nec à se perceptas, nec aliis permissas, igni protinus dedisset.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti viator pauperies; & egestas quasi armatus.*

EXPLICATIO.

Eleganter describitur in Parabola, quomodo *Prodigis*, & circa rem familiarem incuriosis, superveniant *nausfragia fortunarum*. A principio enim pedentim, & passibus lentis, instar *viatoris*, advenit *obratio*, & *fortis diminutio*, neque fere sentitur: At non multo post invadit *Egestas*, tanquam *vir armatus*, manu scilicet tam forti, & potente, ut ei amplius, resisti non possit; cum apud antiquos recte dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *viatori* occurrendum, contra *armatum* muniendum.

PARA-

6. *Qui circum-*
riam facit; &
maculam gene-

E A

Congruit

Vt non mista

parcos: Distin-

rabola, action-

bensonis; Dist-

Derisoris, &

mo, id quod r-

ependitur opa-

tiam & macu-

& instituit D-

fit temporis;

dent, tanqua-

male colloc-

ipse, scientia-

bet. At maj-

tur res in rep-

solam Impiu-

nua obvertit-

sum sibi jam

vitius prosci-

alios crimina-

P

7. *Filius f-*

vero stultus r-

PARABOLA.

6. *Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit; & qui arguit impium, sibi maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum præcepto Salvatoris, *Vt non mittamus margaritas nostras ante porcos*: Distinguuntur autem in hac *Parabola*, actiones *Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguuntur itidem personæ *Derisoris*, & *Impii*; Distinguitur postremo, *id quod reponditur*: In priore enim *reponditur opera lusa*; in posteriore, *etiam & macula*. Cum enim quis erudit, & instituit *Derisorem*; *lactura* primum *fit temporis*; Deinde & alii *conatum irrident*, tanquam rem vanam, & operam male collocatam; Postremo, *Derisor ipse, scientiam, quam didicit, fastidio habet*. At majore cum periculo, transigitur res in *reprehensione impii*; quia non solum *Impius* non auscultat, sed & *cornua obvertit*, & *reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis profcindit, aut saltem postea apud alios criminatur*.

PARABOLA.

7. *Filius sapiens lactificat patrem: Filius vero stultus mæsticia est matri sua.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

Distinguuntur solatia atque ægritudines Oeconomica, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens & frugi*, præcipuo solatio est *Patri*, qui *virtutis* pretium melius novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* sui indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiam gaudium illi fortasse affert institutum suum, quod *Filium* tam probe educarit, illique honestatem morum, præceptis & exemplo, imprefferit. Econtra, *Mater calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tum ob affectum maternum magis mollem, & tenerum; tum fortasse indulgentiæ suæ conscia, qua eum corruerit, & depraverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iusti cum laudibus; at nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *famam virorum bonorum*, qualis esse soleat post *obitum*. *Viris enim bonis*, extincta invidia, (quæ famam eorum, dum vixerant, carpebat) *nomen* continuo efflorescit, & *laudes* magis indies invalescunt: At *viris malis*, (licet fama eorum, per gratiam amico-

CONSILIA
micorum, & facti
breve tempus m
stidium nominis
laudes illæ exan
luti in odorem g
P A

9. *Qui contra
debit ventos.*

EX F
Utile admodu
dus & Turbis do
diffidius uxorum
liorum, aut mut
milia, magna fil
vel animi tranq
rū administrati
foret. Sed pleru
ventos. Etenim
ut plurimum,
ram etiam, pe
sux, molestias v
eorum, quos, a
& deliquit, su
Quin & hoc pa
gnunt nō optime
Neque enim ma
est; *Omnes fam
Uttrunque aute
possessorem eleg*

336 CONSILIA DE NEGOTIIS.
mitur: Nam *expectationis frustratio*, &
rumorum suscitatio, ventis recte comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est finis orationis, quam principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* errorem frequentissimum, non solum apud eos, qui verbis præcipue student, verum etiam apud prudentiores. Is est, quod homines de *sermonum suorum aditu* atque *ingressu*, magis sint solliciti, quam de *exitu*; & accuratius exordia & præfatiunculas meditentur, quam extrema orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & ista, ut longe potiora, præparata & digesta apud se habere; revolventes seculum, & quantum fieri potest, animo prospicientes, quis tandem *exitus sermonis* sit futurus, & quomodo negotia inde promoveri, & maturari possint. Neque hic finis. Quinimo non *Epilogos* tantum; & *sermonum, qui ad ipsa negotia spectant*, egressus, meditari oportet; verum etiam & illorum *sermonum cura* suscipienda, quos *sub ipsum discessum, commode & urbane injicere possint*; licet à negotio prorsus alienos. Equidem cognovi

Con-

Consiliarios duos, Viros certe magnos, & prudentes, & quibus onus rerum tunc præcipue incumbere; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus suis, de negotiis ipsorum communicarent, colloquia, in rebus ad ipsa negotia spectantibus, nunquam terminarent; verum semper, aut ad jocum, aut aliud aliquid, quod audire erat volupe, diverticula quærerent: Atque ut Adagio dicitur, *Sermones marinos aqua fluviali sub extremum ablaerent*. Neque hoc illis inter artes postremum erat.

PARABOLA.

II. *Sicut musca mortua fetere faciunt unguentum optimum; sic hominem pretiosum sapientiâ, & gloriâ, parva stultitiâ.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodum, & misera est conditio, hominum virtute præcellentium (ut optime notat *Parabola*,) quia erroribus eorum, quamvis levissimis, nullo modo ignoscitur: Verum, quemadmodum in Gemma, valde nitida, minimū quodque granulum, aut nubecula, oculos ferit, & molestia quadam afficit; quod tamen si in Gemma vitiosiore repertum foret, vix notam subiret: Similiter, in

Viris singulari virtute praeclatis, minimaqueque vitia, statim in oculos, & sermones hominum incurunt, & censura perfringuntur graviore: quae in *hominibus mediocribus*, aut omnino laterent, aut veniam facile reperirent. Itaque viro valde prudenti, parva stultitia; valde probro, parvum peccatum; urbano, & moribus eleganti, paululum indecori; de fama & existimatione multum detrahit. Adeo ut non pessimum foret *Viris egregiis*, si nonnulla *absurda* (quod citra vitium fieri possit) actionibus suis immiscerent; ut libertatem quandam sibi retineant, & parvorum defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines derisores Civitatem perdunt; Sapientes vero avertunt calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione hominum, qui ad Respub. laebefactandas & perdendas, veluti natura comparati & facti sunt, delegerit Salomon characterem, non hominis superbi & insolentis; non tyrannici & crudelis; non temerarii & violenti; non impii & scelerati; non iniusti & oppres-

soris;

CONSILIA DE NEGOTIIS. 339

foris ; non seditiosi & turbulenti ; non libidinosi & voluptarii ; non denique insipientis & inhabilis ; sed *Derisforis*. Verum hoc sapientia ejus Regis, qui Rerumpub. conservaciones & everfiones optime norat, digniffimum est. Neque enim similis fere est pestis Regnis & Rebuspublicis; quam si Consiliarii Regum, aut Senatores, quique gubernaculis rerum admoventur, sint ingenio *derisores*. Hujusmodi enim homines, periculorum magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, semper extenuant ; iisque qui pericula prout par est, ponderant, veluti timidis insultant : consultandi & deliberandi maturas moras, & meditates disceptationes, veluti rem oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas rerum nihil facientem, subsannant : Famam, ad quam Principum consilia præcipue sunt componenda, ut *salviam Vulgi*, & rem cito prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & auctoritatem, ut reticula quædam, quibus res majores minime cohiberi debeant, nil morantur: Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, ut somnia quædam, & apprehensiones Melancholicas, rejiciunt: Viris revera prudentibus, & rerum peritis,

O 3 atque

atque magni animi & consilii, disteriis & facetiis illudunt: Denique fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia cuniculis, & non impetu aperto, hæc res agitur: neque cœpit esse inter homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libenter præbet aures verbis mendacii, omnes servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cum *Princeps* talis fuerit, ut Sufurionibus, & Sycophantibus, absque iudicio, faciles & credulas aures præbeat, spirat omnino, tanquam à parte *Regis*, aura pestilens, quæ omnes *servos* ejus corrumpit, & inficit: Alii metus *Principis* rimantur, eosque narrationibus fictitiis exaggerant: alii invidiæ furias concitant, præsertim in optimos quosque: alii criminationibus aliorum, proprias sordes, & conscientias malas, eluunt: alii amicorum suorum honoribus & desideriis vellicant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: alii fabularum argumenta, contra inimicos suos, tanquam in *Scena*, componunt: & innumera hujusmodi. Atque hæc

CONSILIA DE NEGOTIIS. 341

hæc illi, qui ex *servis Principis* ingenio sunt magis improbo. At illi etiam, qui natura probiores sunt, & melius morati, postquam, in innocentia sua, parum præsidii esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non novit,) morum suorum probitatem exuunt, & ventos Aulicos captant, iisque servilem in modum circumferunt. *Nihil enim*, (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cujus animo omnia sunt tanquam indita & jussa.* Atque bene Comineus; *Præstat servum esse Principis, cujus suspicionum non est finis, quam ejus, cujus credulitatis non est modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur animæ jumenti sui; sed misericordia impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsa natura, homini *Misericordia* affectus nobilis, & excellens; qui etiam ad *Animalia bruta* extenditur; quæ ex ordinatione Divina, ejus imperio subjiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illa Principis erga Subditos. Quin etiam illud certissimum est, quod quo dignior est anima, eo pluribus compatiatur. Etenim animæ angustæ & degeneres,

O 4

neres, hujusmodi res, ad se nihil pertinere putant: at illa, quæ nobilior est portio univèrsi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam mere *Cæremonialia*, quam *Misericordia institutiva*: quale fuit illud, de non comedendo carnem cum sanguine ejus; & similia. Etiam in Sectis *Estæorum*, & *Pythagoræorum*, ab esu animalium, omnino abstinebant. Quod etiam hodie obtinet (superstitione inviolata) apud incolas nonnullos Imperii *Mogollensis*. *Quin* & *Turcæ*, (Gens licet, & Stirpe & *Disciplina*, crudelis, & sanguinaria,) brutis tamen *elemosynas* largiri solent; neque animalium vexationes & torturas fieri sustinent. Verum, ne forte hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordia*, patrocinari videantur, salubriter subjungit *Salomon*, *Impiorum misericordias esse crudeles*. Eæ sunt, quando hominibus sceleratis & facinorosis particitur, *Justitiæ gladio feriendis*: *Crudeli* enim hujusmodi *misericordia*, quam crudelitas ipsa. Nā crudelitas exercetur in singulos, at *misericordia* illa, univèrsum facinorosorum exercitum, concessa impunitate, in homines innocentes, armat & immittit.

PARA-

CONSILIA DE

PARA-

35. Terro hinc

tus; at sapiens refer

EXPLI

Corrigi Parabo

tur) non homin

tem, qui, dicend

ferant; non Para

que discrimine

omnia involant;

ad nauicam usque

virum aliud mag

sermonis regimen

dens, & Politicam

ita sermone, (i

instituit, ut quocun

que ad rem perti

tanquam uno sp

uata, profertur: P

negotii officii. Si

tis intersit, & per

magis penetrat, qu

niam in continuat

distincte & sigillat

moram nonnullam

rationem, antequam

expellit. Secundo

& felici eloquenti

monis impero, con

PARABOLA.

15. *Totum spiritum suum profert stultus; at sapiens reservat aliquid in posterū.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipue (ut videtur) non hominum vanorum futilitatem, qui, dicenda, tacenda, facile proferunt; non Parrhesiam illam, qua absque discrimine & judicio, in omnes & omnia involant; non garrulitatem, qua ad nauseam usque, aliis obstrepunt; sed vitium aliud magis occultum; Nempè sermonis regimen, minime omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cum quis ita sermonem, (in colloquiis privatis) instituit, ut quæcumq; in animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam uno spiritu, & oratione continuata, proferat: Hoc enim plurimum negotiis officit. Siquide, n̄ primo, *Oratio intercisā*, & per partes infusa, longe magis penetrat, quam continuata; quoniam in continuata, pondus rerum, non distincte & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet; sed ratio rationem, antequam penitus infederit, expellit. Secundo, nemo tam potenti, & felici eloquentiæ valet, ut primo sermonis imperu, eum quem alloquitur,

mutum & elinguem plane reddat; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortasse objiciet. Tum vero accedit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & antea delibata, vires suas & gratiam, amiserint. Tertio, si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primo, aliud subinde injiciens; sentiet ex ejus, quem alloquitur, vultu, & responso, quomodo singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc restant dicenda, cautius aut supprimat, aut excerpatur.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodo se quis gerere debeat, cum iram, atque indignationem *Principis* incurrit. Præceptum duplex: Primo, *ut non dimittat locum suum*; Secundo, *ut curationi*, tanquam in morbo aliquo gravi, diligenter & caute, *attendat*. Consueverunt enim homines, postquam commotos contra se

Prin-

Principes suos senserint, partim ex dedecoris impatientia, partim ne vulnus observando reficent, partim ut tristitiam & humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se, à muneribus & functionibus suis, subducere: *Quinciam* interdum, ipsos magistratus, & dignitates quas gerunt, in *Principum* manus restituere. At Salomon, hanc medendi viam, veluti noxiam, improbat; idque summa profecto ratione. Primo enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; unde tum inimici, atque invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum amici timidiores ad subveniendum. Secundo, hoc pacto fit, ut *Principis ira*, quæ fortasse, si non evulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam factò hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremo, *secessus ille aliquid sapit ex malevolo*, & temporibus infenso; id quod malum indignationis, malo suspitionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primo, caveat ante omnia, ne *stupiditate* quadam, aut etiam *animi elatione*, *indignationem Principis minime sentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: hoc est, ut & vultum, non ad tristitiam contumacem, sed ad

mœsti-

mœstitiam gravem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minus solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, amici alicujus opera, & sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto doloris sensu, in inimis excrucietur, tempestive infinuet. Secundo, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulo evitet, per quas aut *res ipsa*, quæ indignationi causam præbuit, *refrictetur*; aut *Princeps* denuo exarscendi, & ipsum, quacunque de causa, coram aliis, objurgandi, ansam arripiat. Tertio, perquirat etiam diligenter *occasiones omnes*, in quibus *opera ejus Principi gratia esse possit*; ut & voluntatem promptam redimendi culpam præteritam ostendat; & *Princeps* suus leniri, quali tandem servo, si eum dimittat, privari se contigerit. Quarto, *Culpam ipsam*, aut *sagaciter in alios transferat*; aut *animo illam non malo commissam* esse infinuet; aut etiam *malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra modum aggravarunt, *indictet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Causa sua justus: rursus venit altera pars, & inquit in eum.*

Primo in negotio
tis, & propter
alios rantes regi, cum
occupat; alio ut
aut manifesta aliqua
informationis; aut
in eadem exhibita
Etiam nota & lim
justa sit & propo
cium informationis p
aut libere jubere
tem, ad æquilibrium
valet. Itaque & ju
nihil, quod ad mer
præberet, primum
sui aditatur; & de
Judicem sententia p
potissimum (quar
cambere, ut veritat
tam malum, ad adv
dolum, adhibere.

PARABOLA

17. Qui delinquit
cum sui justus fuerit

EXPLIC

Servandus est
et contra Salomon
100: sup, ego servus

EXPLICATIO.

Prima in unaquaque *Causa Informatio*, si paulisper animo Judicis insederit, altas radices agit, eumque imbuat, & occupat; adeo ut ægre elui possit, nisi aut manifesta aliqua falsitas, in materia informationis; aut artificium aliquod, in eadem exhibenda, deprehendatur. Etenim nuda & simplex defensio, licet justa sit & præponderans, vix præjudicium informationis primæ, compensare, aut libram Justitiæ semel propendentem, ad æquilibrium reducere, per se valet. Itaque & Judici tutissimum, ut nihil, quod ad merita causæ spectat, prælibetur, priusquam utraque pars simul audiantur; & defensori optimum, si Judicem senserit præoccupatum, in hoc potissimum (quantum dat Causa,) incumbere, ut versutiam aliquam, & dolum malum, ab adversa parte, in Judicis abusum, adhiberit, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicate à pueritia nutrit servum suum, postea sentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus est, *Principibus & Dominis*, ex consilio Salomonis, in gratia & favore suo, erga *servos, modus*. Is triplex est;

est; Primo, ut *promoveantur per gradus, non per saltus*: Secundo, ut *interdum asuesciant repulsa*: Tertio, (quod bene præcipit Machiavellus,) ut *habeant præ oculis suis semper aliquid, quo ulterius aspirare possint*. Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubio *Principes*, in fine, à *servis* suis, loco animi grati, & officiosi, fastidium & contumaciam. Etenim, ex promotione subita, oritur *insolentia*; ex perpetua desideratorum a-deptione, *impatiens repulsa*; Denique si vota desint, decrit iridem alacritas & *industria*.

PARABOLA.

19. *Vidisti virum velocem in opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter virtutes, quas *Reges*, in delectu *servorum*, potissimum spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis *Celeritas*, & in negotiis expediendis *strenuitas*. Viri profunda prudentia, *Regibus* suspecti; utpote qui nimium sunt inspectores; & *Dominos* suos, inscios & invitos, ingenii sui viribus, (tanquam in machina) circumagere possint. *Populares*, invisii; utpote qui *Regum* luminibus offi-

Cosmilia de
efficiant, & oculos p
ent. Animos pro ra
beat, & ultra, qua
Probi, & via integ
les existimantur, m
heries apu. Dama
lia, que non habet
bram, qua Regum
Sola *Velocitas* ad
quod non placet.
morum regiorum
minus patientes.
efficere posse; illu
to fiat. Itaque a
Celeritas.

PAR

20. *Vidi cunctos
sub Sole, cum Alde
surgit pre eo.*

EXPL

Notat *Parabola*
qui se agglomerat
designatus *Prophetas*
rei est, *Infantia* illi
genitas à natura
Vas nimium adam
tur, qui non delect
sperat, quam in qu
Novitas in manu

officiunt, & oculos populi in se conver-
runt. Animosi, pro turbulentis sæpe ha-
bentur, & ultra, quam par est, aufuris.
Probi, & vitæ integræ, tanquam diffi-
ciles existimantur, nec ad omnes nutus
heriles apti. Denique non est virtus a-
lia, quæ non habeat aliquam quasi um-
bram, qua *Regum* animi offendantur;
Sola *Velocitas ad mandata*, nihil habet,
quod non placeat. Insuper, motus ani-
morum regiorum celeres sunt, & moræ
minus patientes. Purant enim se quidvis
efficere posse; illud tantum deesse, ut ci-
to fiat. Itaque ante omnia iis grata est
Celeritas.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant
sub Sole, cum Adolescente secundo, qui con-
surgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* vanitatem hominum,
qui se agglomerare solent ad *Succeffores*
designatos Principum. Radix autem hujus
rei est, Insania illa, hominum animis
penitus à natura insita; Nimirum ut spes
suas nimium adament. Vix enim reperit-
tur, qui non delectatur magis, iis quæ
sperat, quam iis quæ *fruitur*. Quinetiam
Novitas humanæ naturæ grata est, & a-
vide

vide expetit. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Inruit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primo à Pompeio ad Syllam; postea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem orientem, quam occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multum hac re commoventur, aut eam magni faciunt; sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius hominum levitatem, nec pugnant cum somniis: *Est autem* (ut agebat ille) *spes vigilantis insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in ea viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque munitiones pergyrum, & perfecta est obsidio; inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit eam per sapiensiam suam; & nullus deinceps recordatus est, hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Describit *Parabola ingenium hominum pravum & malevolum*. It in rebus duris, & angustiis, confugiunt fere ad viros prudentes, & strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimum autem tempesta transierit, ingrati demum erga conservatores suos reperiuntur. Machi-

CONSILIA
chiavellus veron
tuit Quaestione
ga bene merites,
interim utrunq
Attamen hoc, m
ne Principis, au
dit plerunq
secreto indolen
prospero, qui
fir Itaque & m
ant, & ipsum c
P

22. *Iter pigro*
E x

Elegantissim
tiam in fine
eaim, & sedula
ut pes in aliqu
pingar, sed ur
quam iucatur
in extremum
differt, necesse
lis passibus, qu
cedat, qui eum
pediant. Idē c
milia regend
& provident
sponte proce
multu. Sin ha

chiavellus vero, non sine caussa, instituit Quæstionem, *Vter ingrator esset erga bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrunque ingratitude arguit. Attamen hoc, non solum ex *ingratitude Principis, aut Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *invidia Procerum*, qui secreto indolent eventui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & meritum hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigerorum, quasi sepes spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissime ostendit *Parabola, pigritiam in fine laboriosam esse*. Diligentia enim, & sedula preparatio, id præstant, ut pes in aliquod offendiculum non impingat; sed ut complanetur via, antequam ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum momentum executionis differt, necesse est ut perpetuo, & singulis passibus, quasi per rubos & sentes incedat, qui eum subinde detineant, & impediant. Idẽ observari possit etiam in familia regenda; in qua, si adhibeatur cura & providentia, omnia placide, & veluti sponte procedunt, absque strepitu & tumultu: Sin hæc desint, ubi major aliquis motus

352 CONSILIA DE NEGOTIIS.
motus intervenerit, omnia simul agen-
da turmatim occurrunt; tumultuantur
servi; ædes perforant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in judicio faciem, non bene facit; iste, & pro buccella panis, deseret veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissime notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *facilitatem morum*, quam *corruptelam munerum*. *Munera* enim, haudquaquam ab omnibus deferuntur; at vix ulla est *Causa*, in qua non inveniatur aliquid, quod flectat *Judicis* animum, si *personas respiciat*. Alius enim respicietur, ut popularis; alius, ut maledicus; alius, ut dives; alius, ut gratus; alius, ut ab amico commendatus; Denique omnia plena sunt iniquitatis, ubi dominatur *respectus personarum*; & levi omnino de causa, veluti pro *buccella panis*, *judicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir pauper calumnians pauperes, similis est umbri vehementi, in quo paratur fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub *Fabula Hircinis* urriusque;

que; nimirum, plenæ, & vacuæ. *Pauperis* enim & *famelici oppressio*, longe gravior est, quam *oppressio*, per *divitem & repletum*; quippe quæ omnes exactionum technas, & omnes nummorum angulos, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam spongius assimilari; quæ aridæ fortiter sugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga Principes, ne præfecturas Provinciarum, aut Magistratus, viris indigentibus, & obæratiss, committant; tum erga populos, ne Reges suos, cum nimia egestate confictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est justus cadens coram impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebus pub. ante omnia cavendum esse, de *iniquo & infami Iudicio*, in *caussa aliqua celebri & gravi*; præsertim ubi non absolvitur noxius, sed condemnatur insons. Etenim injuriæ inter privatos grassantes, turbant quidem & polluunt *latices Justitiæ*; sed tanquam in *rivulis*: Verum judicia iniqua, qualia diximus, à quibus exempla petuntur, *fontes ipsos justitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquam enim Tribunal cesse-

cesserit in partes injustitiæ, status rerum vertitur, tanquam in latrocinium publicum: fitque plane, ut *homo homini sit lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse amicus homini iracundo, nec ambulare cum homine furioso.*

EXPLICATIO.

Quanto religiosius amicitiae jura inter bonos servanda, & colenda sunt; tanto magis cavendum est, jam usque à principio, de *prudente amicorum delectu*. Atque amicorū natura & mores, quantum ad nos ipsos spectant, omnino ferendi sunt: Cum vero necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, amicitiae conditio est. Itaque interest imprimis, ut præcipit Salomon, ad vitæ pacem, & præsidia, ne res nostras, cum *hominibus iracundis*, & qui facile lites & jurgia provocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim genus amicorum, perpetuo nos contentionibus, & factionibus implicabit: ut aut amicitiam abrumperet, aut incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARA-

27. *Qui celas a
tiam; sed qui alie
pari faderis.*

EXPL

Duplex, conco
minos reconciliam
cepti ab amnestia
potes injuriarum,
gia, & excusation
accusant viri ad
prohici. Qui pacem
amiciis diffin
habent concordia
propriet. Verum q
prohibent, in con
amantem probat, r
Excom in repetitio
tum quod ea, sit ve
tam quod pericul
alteratione, (liqui
rationibus, inter pa
venit, tam denique
ad apologia; at utra
diti, potius offensa
amille excusation
et. In omni opera
tis; an aucto verbi
proprium equitas.

PARABOLA.

27. *Qui celat delictum, querit amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, concordiam tractandi, & animos reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *amnestia*; altera, quæ à *repetitione injuriarum*, subjungendo apologias, & excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis conditionibus dissidii, is magis animos, dulcedine concordie fallit, quam aq̄uitate componit.* Verum Salomon, illo scilicet prudentior, in contraria opinione est; & *amnestiam* probat, *repetitionem* prohibet. Etenim in *repetitione* hæc insunt mala; tum quod ea, sit veluti *unguis in ulcere*; tum quod *periculum impendat à nova altercatione*, (siquidem de injuriarum rationibus, inter partes nunquam conveniet;) tum denique quod *deducat rem ad apologias*; at utraque pars, malit videri, potius offensam remisisse, quam admisisse excusationem.

28. *In omni opere bono erit abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.*

Sepa-

Separat Salomon, hac *Parabola*, fructum laboris lingua, & laboris manuum; quasi ex altero proveniat egestas, ex altero abundantia. Etenim fit fere perpetuum, ut qui multa effutiant, jactent multa, promittant, egei sint; nec emolumentum capiant, ex illis rebus, de quibus loquuntur. Quinetiam, ut plurimum, industrii minime sunt, aut impigri ad opera; sed tantummodo, sermonibus se, tanquam vento, pascunt & fatiant. Sane, ut Poeta loquitur; *Qui silet est firmus*. Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui vero econtra conscius est, auras se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

P A R A B O L A.

29. *Melior est correptio manifesta, quam amor occultus.*

E X P L I C A T I O.

Reprehendit *Parabola*, mollitiem amicorum, qui amicitiae privilegio non utuntur, in admonendo libere & audacter amicos, tam de erroribus, quam de periculis suis. *Quid enim faciam* (solet hujusmodi mollis amicus dicere) aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maxime; neque, si quid illi adversi contigerit,

gerit, ipsius loco
sed vero in genitum
geri, animus illu
modo; neque tam
tas suo ab amica
sui, que in anim
hujusmodi amica
ra, & inutilem
eque plus utilita
tam, quam ab eju
mode pronunciat
tudine ei contige
meliam, que
indulgentia.

P A R

30. *Prudens a
Sensu dixerit a*

E X P

Dux sunt Pru
vera & sana; alte
Salomon *Stultit*
non dubitat. Qu
& religis propr
sopitatus, medita
opere utens, cor
manens; cautus
impetatus; in oca
tra impedimenta
meris suis, qua

tigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed novi ingenium ejus; si libere cum eo egero, animum illius offendam, saltem contristabo; neque tamen proficiam; atque citius eum ab amicitia mea alienabo, quam ab iis, quæ in animo fixa habet, abducam. Hujusmodi amicum, tanquam ener- vem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis, ab inimico mani- festo, quam ab ejus generis amico, sumi posse pronunciat. Siquidem ea fortasse audire ei contigerit ab inimico per con- tumeliam, quæ amicus mussat præ ni- mia indulgentia.

PARABOLA.

30. Prudens advertit ad grossus suos; Stultus divertit ad dolos.

EXPLICATIO.

Dux sunt Prudentia species; Altera vera & sana; altera degener & falsa, quâ Salomon Stultitia nomine appellare non dubitat. Qui priori se dederit, viis & vestigiis propriis caver; periculis prospiciens, meditans remedia; proborum opera utens, contra improbos seipsum muniens; cautus inceptu, receptu non imparatus; in occasiones attentus, contra impedimenta strenuus; cum innu- meris aliis, quæ ad sui ipsius actiones

&c

& gressus rogendos spectant. At altera species, tota est confusa, ex fallaciis & astutiis, spemque ponit omnino, in aliis circumveniendis, iisdemque ad libitum fingendis. Hanc merito rejicit *Parabola*, non tantum ut improbam, sed etiam, ut *stultam*. Primo enim, minime est ex iis rebus, quæ in nostra sunt potestate; nec etiam aliqua *constanti Regula nititur*; sed nova quotidie comminiscenda sunt stragemata, prioribus fatiscentibus, & obsoletis. Secundo, qui vafri & subdoli hominis famam & opinionem semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *instrumento*, prorsus privavit; hoc est, *fide*: Itaque omnia, parum votis suis consentientia, experietur. Postremo, *artes ista, utcumque pulchra videantur, & complacent*; attamen sæpius frustrantur; quod bene notavit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione lata, tractatu dura, eventu tristia*.

PARABOLA.

31. Noli esse justus nimium, nec sapientior quam oportet; cur abripiare subito?

EXPLICATIO.

Sunt tempora (ut inquit Tacitus) in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium. Atque hoc, viris virtute & justitia

CONSILIA
 stitia egregius
 do diu ante
 si adjungatur
 ut cauti sint,
 ratem evigile
 ruina eorum
 omnino & ob
 evitetur invic
 ratos adoria
 Nimum, qu
 (quandoqui
 sed Salomon
 in hominum
 præcipiti) int
 tute ipsa, (ir
 de vana ejus
 ne, & ostent
 nuit Tacitus
 ponens, quod
 sententiæ au
 lavis tempor
 Subit (inqu
 regantur, an
 cursum quenu
 sequimur, &
 dium, pericu
 cum?
 P
 32. Da sap
 ei sapientia,

stitia egregiis, aliquando subito, aliquādo diu ante prævilum, contingit. Quod si adjungatur etiam prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad propriam incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut ruina eorum subito obveniat, ex occultis omnino & obscuris consiliis; quibus & evitetur invidia, & perniciēs ipsos imparatos adoriatur. Quod vero ad illud *Nimium*, quod in *Parabola* ponitur (quandoquidem nō Periantri alicujus, sed Salomonis verba sunt ista; qui mala in hominum vita sapius notat, nunquā præcipit) intelligendum est, non de virtute ipsa, (in qua *Nimium* non est,) sed de vana ejus atque invidiosa affectatione, & ostentatione. Simile quiddam inquit Tacitus de Lepido; miraculi loco ponens, quod nunquam servilis alicujus sententiæ auctor fuisset, & tamen tam sævis temporibus incolumis mansisset; *Subit* (inquit) *cogitatio, utrum hac fato regantur, an etiam sit in nostra potestate, cursum quemdam tenere, inter deforme obsequium, & abruptam contumaciam, medium, periculo simul, & indignitate vacuum?*

PARABOLA.

32. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.

P Ex-

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in verum habitum increverit, & maturerit; & illam, quæ natat tantum in cerebro & conceptu, aut sermone jactatur, sed radices altas non egerit. Siquidem prior, oblata occasione; in quæ exerceatur, illico excitatur, accingitur, dilatur; adeo ut seipsa major videatur: posterior vero, quæ ante occasionem alacris erat; occasione data, fit attonita & confusa; ut etiam ipsi, qui ea se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; annon Præceptiones de ea fuerint insomnia mera, & speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat amicum voce alta, surgendo mane; erit illi loco maledictionis.*

EXPLICATIO.

*Laudes moderatæ, & tempestativæ, & per occasionem prolata, famæ hominum atque etiam fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & streperæ, & importune effusæ, nihil prosunt; imo potius, ex sententia *Parabole*, impense nocent. Primo enim, manifesto se produnt, aut ex nimia benevolentia*

*animadas; aut ex
collaudatum pot
mercantur, qu
ment. Secundo,
veritas fere pr
quid adjiciant;
modicæ, ut al
hant. Tertio, (i
statur illi invidi
cum laudes omni
stare ad contum
minus merentur.*

PARABOLA.

34. *Quomodo
tis; sic corda ho
prudens.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Pa
nævium, & case
opus, aut specul
cites & imagines
alteræ similes fir
lito, in quibus n
eo magis apte ec
minis prudentis a
culo, imago prop
cum imaginibus
ipsis, sine speculo
ti animus prudens*

oriundas; aut ex composito affectatas; quo collaudatum potius fallis præconiis demereantur, quam veris Attributis ornent. Secundo, Laudes parca & modeste, invitant fere presentes, ut ipsis etiam aliquid adjiciant; profusæ contra & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertio, (quod caput rei est) conflatur illi invidia, qui nimium laudatur; cum laudes omnes nimia, videantur spectare ad contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodo in aquis resplendent facies; sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit Parabola inter mentes prudentium, & cæterorum hominum; Illas aquis, aut speculis comparans, quæ species & imagines rerum recipiunt; cum alteræ similes sint terra, aut lapidi impolito, in quibus nihil reflectitur. Atque eo magis apte comparatur animus hominis prudentis ad speculum; quia in speculo, imago propria spectari possit, una cum imaginibus aliorum; id quod oculis ipsis, sine speculo non conceditur. Quod si animus prudentis, adeo capax sit, ut in-

362 FABER FORTUNÆ.
numera ingenia, & mores observare &
internoscere possit; superest, ut detur
opera, quo reddatur non minus *varius*
applicatione, quam *representatione*;
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

L X.

FABER FORTUNÆ SIVE DOC-
TRINA DE AMBITU VITÆ.

AC primo quidem intuitu, novum
quoddam, & insolitum Argumen-
tum tractare videbor; docendo homi-
nes, quomodo *Fortuna sua fabri* fieri
possint: Doctrinam certe, cui quisvis li-
benter se discipulum addixerit, donec
difficultatem ejusdem habuerit perspe-
ctam. Non enim leviora sunt, aut pau-
ciora, aut minus ardua, quæ ad *Fortu-
nam* comparandam requiruntur, quam
quæ ad *Virtutem*: Resque est, æque dif-
ficilis ac severa, fieri vere *Politicum*, ac
vere *Moralem*. At hujus *doctrina* pertra-
ctatio, plurimum ad literarum, tum *de-
cus*, tum *pondus*, pertinet. Interest enim
inprimis *honoris* literarum, ut homines
istî Pragmatici sciant, eruditionē haud-
quaquam aviculæ, qualis est alauda, si-
milem esse, quæ in sublime ferri, & can-
tillando

tillando se oblectare solet; at nihil aliud: Quinimo ex accipitris potius genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad perfectionem literarum hoc ipsum spectat, quia legitimæ inquisitionis vera norma est, ut nihil inveniatur in globo materia, quod non habeat parallelum, in globo crystallino, sive intellectu. Hoc est, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non sit etiam *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen literæ, hanc ipsam *fortuna architecturam*, aliter admirantur, aut æstimant, quam ut opus quoddam inferioris generis. Nemini enim, *fortuna propria*, pro dono *Esse sui*, à Deo concesso, ullo modo digna retributio esse possit. Quin & non raro fit, ut viri virtutibus egregii, fortunæ suæ sponte renunciant, ut rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *fortuna*, quatenus virtutis ac bene merendi organum est, sua quoque *speculatione*, & *doctrina*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent præcepta, nonnulla *summaria*; nonnulla *sparsa* & *varia*. Præcepta *summaria* verlantur, circa veram *notitiam*, & *aliorum*, & *sui*. Primum igitur præceptum (in quo

cardo *notitia aliorum*, vertitur,) illud constituitur, ut procuremus nobis (quā- tum fieri possit,) *fenestram* illam, quam olim requisivit Momus. Ille, cum in humani cordis fabrica, tot angulos & recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscumq; intercedunt negotia, particularibus; earumque ingenis, cupiditatibus, finibus, moribus, auxiliis & adminiculis quibus præcipue suffulciuntur & valent; Et rursus, defectibus & imbecillitatibus, quaque ex parte maxime pateant & obnoxii sint; amicis, factionibus, patronis, clientelis; rursusque inimicis, invidis, competitoribus; etiam temporibus & aditibus:

(*Sola viri molles aditus, & tempora noris;*)

Denique institutis, & normis quas sibi præscriperunt; & similibus. Quinetiam, non solum informatio capienda est, de *personis*, sed insuper de *actionibus* particularibus, quæ de tempore in tempus

tas in mouant,
de: Quomodo re
quorum studis for
pagnentur, cuj
momenti, & qu
jalmodi. Eremit
se, & in se pluri
insuper habet, qu
personarum non
lex & erronea. M
fimal cum action
actionibus ipis in
antur; alii, post
genium. Atque h
tibus informatio
tas, quam ad actio
quam Proposition
adivo Syllogism
rationum, aut Ax
dicuntur Majores
cx.) veritas, aut em
tionis firmamentum
Minore propofiti
Quod vero hujusm
rati possit, fidei iust
qui ait: Constat
aqua profunda, sed
alud. Quamvis aut
cadat sub præceptu

pus in motu sunt, & tanquam sub incu-
de; Quomodo regantur & succedant,
quorum studiis foveantur, à quibus op-
pugnentur, cujusque sint ponderis &
momenti, & quid secum trahant, & hu-
jusmodi. Etenim *actiones* præsentis nos-
se, & in se plurimum prodest; & illud
insuper habet, quod absque hoc, etiam
personarum notitia valde futura sit fal-
lax & erronea. Mutantur enim homines
simul cum actionibus: & alii sunt, dum
actionibus ipsis implicentur & obside-
antur; alii, postquam redierint ad in-
genium. Atque hæc de rebus particula-
ribus informationes, quæ tam ad *perso-
nas*, quam ad *actiones* spectant, sunt tan-
quam Propositiones minores in omni
activo Syllogismo. Nulla enim Obser-
vationum, aut Axiomatum (unde con-
ficiuntur Majores propositiones Politi-
cæ,) veritas, aut excellentia, ad Conclu-
sionis firmamentum sufficere possit, si in
Minore propositione fuerit erratum.
Quod vero hujusmodi *notitia* compa-
rari possit, fidei jussor nobis est Salomon,
qui ait: *Consilium in corde viri, tanquam
aqua profunda; sed vir prudens exhauriet
illud.* Quamvis autem ipsa *notitia* non
cadat sub præceptum, quoniam indivi-

duorum est, attamen mandata de eadem elicienda utiliter dari possunt.

Notitia hominum sex modis elici, & hauriri potest: per vultus & ora ipsorum; per verba; per facta; per ingenia sua; per fines suos; denique per relationes aliorum. Quantum ad *Vultus* attinet, minime nos moveat vetus Adagiū, *Fronti nulla fides*; Licet enim hoc ipsum non perperam dictum sit, de *Vultus*, & *Gestus* compositione externa & generali; attamen subsunt subtiliores quidam motus, & labores *oculorum, oris, vultus, & gestus*; ex quibus referatur, & patet (ut eleganter ait Q. Cicero) veluti *Iannua quadam animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior; At Tacitus; notans characterem & modum loquendi diversum, quo usus est Tiberius, in laudando, apud Senatum, res à Germanico, & à Druso, gestas; De laudibus Germanici sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam ut penitus sentire videretur.* De laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fida oratione.* Iterum Tacitus, eundem Tiberium, alias etiam ut non nihil pellucidum, notans; *In aliis* (inquit) *erat veluti elusantium verborum; solutius vero loquebatur, quando subveniret.*

ret. Sane difficile
artiter aliquis, t
aut vultus aliqui
loquatur, iustus;
ciolo & simulat
sejungere, quin
litor; aut comp
& oberrans; aut
eluctans.

Ad Verba homo
quidem illa (ut
Medici) meretrici
optime depreh
dis; cum scilicet
ex improviso; a
Tiberius, cum
culeas, subito
nihil abreptus,
nis terminos p
hæc (inquit T
dioria vocem elia
co versu, adm
regnaret. Qu
huiusmodi, ne
ras, quod ab
mines compell
— Vno
Ipsa sane test
admodum rep

tam fidi sint, animumque gerant adeo obfirmatum; quin interdum ex iracundia; interdum ex jactantia; interdum ex intima erga amicum benevolentia; interdum ex animi imbecillitate, qui se mole cogitationum onerari amplius nō sustineat; interdum denique ex alio quopiam affectu; intimas animi cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia sinus animi excutit, si simulatio simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic mendacium, & erues veritatem.*

Quin & Factis ipsis, licet humani animi pignora sint certissima, non prorsus tamen fidendum; nisi diligenter ac attente pensitatis prius, illorum & *magnitudine, & proprietate.* Illud enim verissimum; *Fraus sibi in parvis fidem praeservit, ut majore emolumento fallat.* Italus vero seipsum, *in ipso stare lapide* putat, *ubi Præco predicat*, si melius solito tractetur, absque causa manifesta. Etenim, officia ista minora, homines reddunt oscitantes, & quasi consolitos, tam ad cautionem, quam ad industriam: atque recte à Demosthene appellantur, *alimenta socordia.* Porro *Proprietatem & naturam*, nonnullorum *factorum*, etiam quæ

quæ *beneficio*rum loco habentur, subdolan & ambiguan, luculenter cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditum cum eo in gratiam, sed fide pessima, plurimos ex Antonii amicis, ad dignitates exivit; *Simul amicis ejus Praefecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem astu, Antonium non munivit, sed exarmavit penitus & desolavit, amicitias ejus ad se transfecendo.

Certissima autem Clavis, ad animos hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscentis, vel *ingeniis & naturis* ipsorum; vel *finibus & intentionibus*. Atque imbecilliores certe & simpliciores, ex *ingeniis*; prudentiores autem, & tectiores, ex *finibus* suis optime judicantur. Certe prudenter & facete, (licet meo judicio minus vere,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub reditu ejus à Legatione apud nationem quandam, ubi tanquam Ordinarius refererat. Interrogatus, de delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam* (inquit) *ex prudentioribus nemo facile conjiciet, quid verisimile foret illius*
gentis

gentis homines facturos. Sane, non raro intervenit ille error, & maxime familiaris est viris prudentibus, ut ex modulo ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra scopum sæpius juculentur, supponendo quod homines majora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus technis utantur, quam quæ illorum animos unquã subierint. Quod etiam eleganter innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in levioris ingenii hominibus, quia multa absurda faciunt, capienda est conjectura, potius ex propensionibus ingeniorum, quam ex destinationibus finium. Porro, *Principes* quoque (sed longe aliam ob causam,) ab ingenii optime judicantur; *Privati* autem ex finibus. *Principes* enim fastigium adepti humanorum desideriorum, nullos fere sibi propósitos fines habent, ad quos, præsertim vehementer & constanter, aspirant: ex quorum finium situ & distantia, reliquarum suarum actionum, possit excipi & confici, directio & scala: Id quod inter alia, causa est vel præcipua, ut corda eorum (quod Scriptura pronunciat,) sint inscrutabilia. At

Priva-

Privatorum
veluti viator
aliquam itin
unde non r
quid facturu
enim in oro
suam, proba
contrarium
niam, aut ing
veritate, inf
pliter tantur
scilicet præd
dinem cogat
nus, cum se E
riorem sentit
ministrandis
zi Tacitus) a
pacto amulur
Ad Notitiam
animis, secun
aliorum relat
dicere sufficiet
ris optime ab
tates ab amici
multis opinio
timis familiarit
tius colloquia
levis est; & su
cerca. Etiam c

Privatorum nullus est, qui non sit plane veluti viator, & proficiscatur intente ad aliquam itineris metam, ubi consistat; unde non male divinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad finem suum, probabile est facturum: sin sit in contrarium finis, minime. Neque de *finium*, aut *ingeniorum*, in hominibus diversitate, informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparate: quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cum se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est*, & hoc pacto æmulum evertit.

Ad *Noritiam* quod attinet, de hominū animis, secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *relatione* desumitur; breviter dicere sufficet. Defectus & vitia didicisti optime ab inimicis; virtutes & facultates ab amicis; mores & tempora à famulis; opiniones & meditationes ab intimis familiaribus, cum quibus frequentius colloquia miscent. Fama popularis levis est; & superiorum judicia minus certa. Etenim coram illis tectiores incedunt

dunt homines. *Verior fama de domesticis emanat.*

Verum ad *Inquisitionem* istam universam, via maxime compendiaría, in tribus consistit. Primum, ut *amicitias multas* comparemus, cum ejusmodi *hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *rerum*, quam *personarum, notitiam*: Inprimis vero enitendum, ut saltem singulos habeamus præsto, qui pro negotiorum atque hominum diversitate, nos de unaquaque re certiores facere, & solide informare possint. Secundo, ut *prudens temperamentum*, & *mediocritatem* quandam persequamur, & in *libertate sermonis*, & in *taciturnitate*: frequentius *libertatem* usurpantes; at, cum res postulat, *silentium*. *Libertas* siquidem in *sermone*, etiam alios invitat & provocat, ut pari *libertate* erga nos utantur; & sic multa deducit ad notitiam nostram: At *taciturnitas* fidem conciliat, efficitque, ut ament homines secreta sua apud nos, tanquam in sinu, deponere. Tertio, is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, ut vigilante & præsentè animo, in omnibus colloquiis & actionibus, simul, & rem, *qua instat, geramus*; & alia, *qua incidunt, observemus*. Nam sicut Epictetus

Epictetus præcipit
 gulis suis actionibus
 Er hoc volens
 care; Sic Politia
 ita secum statum
 tam aliquid
 pñst, adiscere
 genio, ut nimium
 in præsentè neg
 habent, de iis au
 tate cogitant qu
 noscit Montan
 Regum, aut Re
 m, sed ad propr
 lozem, Cauti
 de, ut impetum
 miam cohibeam
 ad nos multis in
 infelix enim qu
 tium, Polypragm
 comparandam p
 ram & personarum
 redit, ut & rerum
 hominum, quorum
 cum iudicio delo
 cuncta & magis
 disponente & adm
 Notitiam aliorum
 Etenim non min

pictetus præcipit, ut *Philosophus*, in singulis suis actionibus, ita secum loquatur; *Et hoc volo, & etiam institutum servare*; Sic *Politicus* in singulis negotiis, ita secum statuat; *Et hoc volo, atque etiam aliquid, quod in futurum usui esse possit, addiscere*. Itaque, qui eo sunt ingenio, ut nimium *Hoc agant*, & toti sint in præsentē negotio, quod in manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (id quod in se agnoscit *Montaneus*;) illi certe ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, ut *impetum animi, & alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *notitia rerum & personarum* varietas, huc tandem redit; ut & rerum, quas suscipimus, & hominum, quorum opera utimur, magis cum iudicio delectum faciamus, unde cuncta & magis dextre, & magis tuto, disponere & administrare sciamus.

Notitiã aliorum sequitur notitia sui.
 Etenim non minor diligentia adhibenda

da est, sed major potius, ut nos de nobis ipsis, quam de aliis vere & accurate informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Nosce teipsum*, non tantum sit Canon Prudentiæ universalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optime enim homines monet S. Iacobus; *Eum, qui vultum in speculo consideravit, oblivisci tamen illico, qualis fuerit*: ut omnino frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiam in *Politicis*: Sed *specula* scilicet sunt diversa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est quam status rerum, & temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, sui nimium amantis, instituendum est *homini*, de propriis *facultatibus, virtutibus & adminiculis*; necnon de *defectibus, inhabilitatibus, & obstaculis*; ita rationem subducendo, ut hæc perpetuo in majus; illa autem, minoris potius, quam revera sunt, æstimentur. Ex hujusmodi autem examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodo alicui homini, moribusque & naturæ suæ, cum *temporibus* conveniat; quæ si inven-

ta

ta fuerint congrua
magis libere & libe
regio uti liceat;
talia, tum demum
magis caute &
tantique in pu
Tiberius fecit, q
consciis, cum se
convenientium,
quam spectavit;
cum continuos ar
quam in Senaturo
ingultus perpet
tate; quod & T
liberis morum v
ratio fuit.

Secunda sit Ca
dicitur conveniat,
quibus viis, qua
eorumque sibi c
si jam decretum
at, maxime aptum
gnum sumat; fir
tate, ad quod min
lucis ingressus, si
solutum, & nova
pate. Itaque à Va
nus scilicet, ad v
percontantio, q

ta fuerint congrua, omnibus in rebus, magis libere & solute agere, & suo ingenio uti liceat; sin sit aliqua Antipathia, tum demum in universo vitæ cursu, magis caute & recte est incedendum; minulque in publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui morum suorum sibi conscius, cum seculo suo; non optime convenientium, Ludos publicos nunquam spectavit; Quinetiam per duodecim continuos annos postremos, nunquam in Senatum venit; ubi contra, Augustus perpetuo in oculis hominum vixit; quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio morum via.* Eadem & periculis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodo alicui conveniat, cum *professionibus & generibus vitæ*, quæ in usu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; ut si jam decretum non sit de *genere vitæ*, maxime aptum, & ingenio suo congruum sumat; sin jam pridem id *genus vitæ*, ad quod minus à natura factus est, fuerit ingressus, sub prima occasione se subducatur, & novam conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad vitam sacerdotalem à patre innutrito, quam tamen postea ejuravit,

juravit, suo obsecutus ingenio, & vitæ militari se applicuit: Quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cum utrumque homo pestilens dehonestaverit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodo se habeat quis, *comparatus ad æquales & amulos suos*, quos verisimile sit cum habiturum in fortuna sua Competitores; eumque vitæ cursum teneat, in quo maxima inveniatur virorum egregiorum solitudo; atque in quo probabile sit, se ipsum, inter cæteros, maxime posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & causas egit; & in Toga potissimum versabatur: Cum vero vidisset, *Ciceronem*, *Hortensium*, *Catulum*, eloquentiæ gloria excellere; rebus vero bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; desistit ab incepto, & potentiæ illi Civili, multum valedicere jubens, transfudit se ad artes militares, & Imperatorias; ex quibus summum rerum fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut naturæ suæ, & ingenii rationem, habeat quis, in *deligendis amicis*, ac *necessariis*: Siquidem diversis, diversum genus *amicorum* con-

FA
convenit; a
aliis audax,
plura id gen
est, quales
(Antonius
Balbus, De
solicet jura
sare moriar;
sarem præ
arrogantes
que homin
pigri; farr
cies.

Quinta sit
sibi ab Exer
aliorum se i
aliis fuerit
neesse sit;
quantū for
& illorum,
legit, inge
torem man
ut Cicero s
tus erat dic
tero? Qua i
sunt, cum i
Syllæ, à su
rent: Cum
quique fac

convenit; aliis solenne, & taciturnum; aliis audax, & jactabundum; & complura id genus. Certe notatu dignum est, quales fuerint *amici* Iulii Cæsaris (Antonius, Hirrius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliquit): Illi scilicet jurare solebant; *Ita vivente Cæsare moriar*; infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes, erga omnes alios arrogantes & contemptores: fueruntque homines, in negotiis gerendis, impigri; fama, & exultatione, mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caveat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *imitationem aliorum* se inepte componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiam sibi patere necesse sit; nequam secum reputans; quantum fortasse interfuerit, inter suum, & illorum, quos ad Exemplum sibi delegit, ingenium & mores. In quem errorem manifesto incidit Pompeius, qui, ut Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Qua in re, vehementer sibi imposuit, cum ingenium, & rationes agendi Syllæ, à suis, *toto cælo* (ut ajunt) *distarent*: Cum alter ferox esset, violentus, qui que factum in omnibus urgeret; al-

ter gravis, legum memor, omniaque ad majestatem & famam componens; unde longe minus erat, ad perficienda quæ cogitarat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *præceptiones*; verum hæc ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque vero, *Nosse seipsum*, homini sufficit; sed in eunda etiam est ratio secum, quomodo se *ostentare, declarare, denique flectere se & effingere*, commode & prudenter, possit. Ad *ostentandum se* quod attinet, nihil videmus usu venire frequentius, quam ut qui virtutis habitus sit inferior, speciei virtutis externa sit potior. Non parva igitur est prudentiæ prærogativa, si quis arte quadam, & decore, specimen sui apud alios exhibere possit; *virtutes suas, merita*, atque *fortunam* etiam, (quod sine arrogantia, aut fastidio fieri possit,) commode *ostentando*; Contra, *vitia, defectus, infortunia & dedecora*, artificiose occultando, illis immorans, easque veluti ad lumen obvertens; his subterfugia quærens, aut apte ea interpretando eluens; & similia. Itaque, de Mutiano, viro sui temporis prudentissimo, & ad res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam ostentator.*

tor. Indiget certe res hæc arte nonnulla, ne tædium, & contemptum pariat: ita tamen, ut *ostentatio* quæpiam, licet usque ad vanitatis *primum gradum*, vitium sit potius in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de calumnia; *Audacter calumniare, semper aliquid habet*: Sic dici possit de jactantia, (nisi plane deformis fuerit & ridicula;) *Audacter te vendita, semper aliquid habet*. Hærebit certe apud populum, licet prudentiores subrideant. Itaque existimatio parta apud plurimos, paucorum fastidium abunde compensabit. Quod si ista, de qua loquimur, *sui ostentatio*, decenter, & cum judicio, regatur; exempli gratia; Si nativum quendam pectoris candorem, & ingenuitatem præ se ferat; aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum pericula circumstent (ut apud viros militares in bellis); vel cum alii invidia flagrent; aut si verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquam aliud agentis, excidisse videantur, minimeque vel serio, vel prolixè nimis, iis insistatur; aut si ita quis se laudibus honestet, ut simul etiam censuris & joci erga se non absteineat; aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquam laceffit, & aliorum

rum insolentis & contumelias provocatus: non parvum certe hæc res existimationi hominis cumulum adjicit. Neque sane exiguus est eorum numerus, qui, cum natura sint magis solidi, & minime ventosi; atque propterea hac arte, honori suo velificandi, careant; moderationis suæ, nonnulla cum dignitatis jactura, dant pœnas.

Verum hujusmodi *Ostentationem virtutis*, utcumque aliquis infirmiore judicio, & nimium fortasse *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negarit, dandam saltem esse operam, ut virtus per incuriam, justo suo pretio non fraudetur, & minoris, quam revera est, æstimeretur. Hæc vero, in virtute æstimanda, pretii diminutio, tribus modis solet contingere: Primo, quando quis, in rebus gerendis; se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Hujusmodi enim officii, remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundo, quando quis in principio rei gerendæ, viribus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, uno impetu effundit; id quod rebus bene administratis, præproperam conciliat gratiam, in fine autem satietatem inducit.

Tertio,

FABER F
Tertio, quando o
triam, in laudibus,
sui præbuit.
sunt, atq; in us fil
modas habetur.
rebus majori
operam, sicuti m
Defectum enim
et, minoris hau
et, quam corr
cola ostentatio. L
natur, & latent
tam industria, &
catione; præter
nossem dicimus,
deserit abstinem
tamus: Ubi cor
& inquieti, se fa
tio, rebus, quib
proinde defectu
cant, & quasi p
dicimus; cum
viam nobis stem
benigna & com
sibus nollis, si
aliunde proveni
dentibus, quam
nim, de laeteb
Poeta;

Tertio, quando quis virtutis suæ fructum, in laudibus, plausu, honore, gratia, sibi præbitis, nimis cito, & leviter sentit, atq; in iis sibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus majoribus videaris, si hac te res parva, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enimvero sedula occultatio, minoris haudquaquam momenti est, quam virtutum prudens, & artificiosa ostentatio. Defectus autem occultantur, & latent maxime, triplici quadam industria, & quasi tribus latebris; *cautione; prætexitu; & confidentia.* Cautioem dicimus, quando iis rebus prudenter abstinemus, quibus pares non sumus: Ubi contra, ingenia audacula, & inquieta, se facile ingerunt, sine iudicio, rebus, quibus non insueverunt; & proinde defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. Prætexitum dicimus, cum sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus & munimus, qua benigna & commoda, de vitiis, & defectibus nostris, fiat interpretatio; quasi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus, quam vulgo existimatur. Etenim, de latebris vitiorum non male Poeta;

Sæpe

Sape lateat vitium proximitate boni.
 Quare, si quem defectum, in nobis ipsis
 perceperimus, opera danda, ut perso-
 nam & prætextum virtutis finitima mu-
 tuemur, sub cuius umbra lateat. Verbi
 gratia, tardo gravitas prætexenda, igna-
 vo lenitas, & sic de cæteris. Illud etiam
 utile, probabilem aliquam causam ob-
 tendere, & in vulgus spargere. qua ad-
 ducti, ultimas vires nostras, promere re-
 fugiamus; ut quod non possumus, nolle
 videamur. Quod ad *Confidentiam* atti-
 net, impudens certe est remedium, sed
 tamen certissimum atque efficacissimū;
 nempe, ut quis ea omnino contemne-
 re, & vilipendere se profiteatur, quæ re-
 vera assequi non possit: Mercatorum
 prudentium more, quibus solenne est,
 & proprium, ut pretium mercium sua-
 rum attollant, aliorum deprimant. Est
 tamen & aliud *Confidentia* genus, hoc
 ipso impudentius; nimirum, perfricta
 fronte, defectus suos etiam opinioni ob-
 trudere, & venditare, quasi in iis, qui-
 bus maxime destituitur, se eminere cre-
 dat; atque ut hoc facilius cæteris imponat,
 se in iis rebus, quibus revera plurimum
 pollet, fingat diffidentem; quemadmo-
 dum fieri videmus in Poetis; Poeta c-
 niam

FABER FORTUNÆ. 383

nim Carmina sua recitante, si unum alium Versiculum, non admodum dixeris probandum, audias illico; *Aique hic Versus, pluri mihi consistit, quam reliquorum plurimi.* Tum vero alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis norit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minime obnoxium. Ante omnia vero, ad hoc, quod nunc agitur; ut scilicet, specimen sui quis edat coram aliis illustre, & jus suum in omnibus retineat, nil magis interesse judico, quam ne quis per nimiam suam naturæ bonitatem, & suavitatem, se exarmet, & injuriis & contumeliis exponat: Quin potius in omnibus, aliquos animi liberi & generosi, & non aculei minus, quam mellis, intra se gestantis, igniculos, subinde emittat. *Quæ* quidem munita vitæ ratio, una cum prompto & parato, ad se à contumeliis vindicandum, animo, aliquibus ex accidente imponitur, & necessitate quadam inevitabili, propter aliquid infixum, in persona, aut fortuna sua: veluti fit, in *deformibus & spuris, & ignominia aliqua multatis;* unde hujusmodi homines, si virtus nõ desit, felices plerumque evadunt.

Q Quod

Quod vero, ad se *declarandum* attinet; Id alia res omnino est, ab *Ostensione* sui, de qua diximus. Neque enim, ad *virtutes*, aut *defectus* hominum, refertur; sed ad *actiones vita particulares*. Qua in parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut mediocritas quædam servetur, prudens & sana, in sensa animi, circa actiones particulares, aperiendo, aut recondendo. Licet enim, profunda taciturnitas, & consiliorum occultatio, & is rerum gerendarum modus, qui omnia cæcis, & (ut modernæ linguæ potius loquuntur) surdis artibus, & mediis, operatur, res sit & utilis, & mirabilis; tamen non raro evenit, ut (quod dicitur) *dissimulatio errores pariat, qui dissimulatorem ipsum ilaqueant*. Nam videmus viros Politicos, maxime omnium insignes, libere & indissimulanter, fines quos peterent, palam proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifesto præ se tulit, *se, omnes mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel amici, vel inimici*. Sic Cæsar, cum primum profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle primum esse in villa obscura, quam secundum Roma*. Idem Cæsar, cæpto jam bello, dissimulato-

larorem minime
Cicero de illo p
rem inuencis) no
modo postulat, na
Tyrannus. Similit
quædam Cicero
minime fuerit Au
tor; qui in ipso
es, cum adhuc S
ditus tamen era
ped populum, ju
Tarenti honores c
tem, non minq
Tyrannis. V
ualulum lenien
nil, ad statuan
ditris polita era
Homines autem
bant, & admirab
quebantur; Qui
lesens? Sed tame
Vulpicabatur, qu
nue, quod sentire
quidem, quos non
omnino consecuti s
via, qui ad eodem
vus magis umbra
Tarenti de co loc
molit: neque Sal

latorem minime egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodo postulat, ut (ut est,) sic appelletur Tyrannus*. Similiter videmus, in Epistola quadam Ciceronis ad Atticum, quam minime fuerit Augustus Cæsar dissimulato; qui in ipso ingressu ad res gerendas, cum adhuc Senatui esset in deliciis, solitus tamen erat, in Concionibus apud populum, jurare, illa formula; *Ita Parentis honores consequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad invidiam paululum leniendam, solitum eum simul, ad statuum Julii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protenderet. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolefcens?* Sed tamen nihil malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candide & ingenue, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominavimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompejus contra, qui ad eosdem tendebat fines, sed viis magis umbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: atque Salustius similiter idem

insimulat; *Ore probo, animo inverecondo*:) id prorsus agebat, & innumeris technis moliebatur, ut cupiditates suas, & ambitionem alte recondendo, interim Republicam in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessario in sinus ejus conjiceret; atque hoc pacto, summa rerum ad eum deferretur, quasi in vitum & renitentem. Cum vero hoc se putaret consequutum, factus consul solus (quod nunquam cuiquam contigisset,) nihilo plus ad fines suos proficiebat; eò quod, etiam illi, qui proculdubio cum fuissent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeo ut tandem coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; ut scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, arma & exercitum compararet. Adeo lenta, casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea consilia, quæ profunda *dissimulatione* obteguntur! Quæ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cum *simulationis* artificia, tanquam inferioris subfellii prudentiam, constituit, præ *artibus Politicis*: illam Tiberio, has vero Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Livia verba faciens, sic loquitur; *Quod fuisset illa, cum artibus mariti & simulatione filii, bene composita.*

Quod

Quod ad animum *flectendum*, & *effringendum* attinet; Totis viribus certe incumbendum, ut animus reddatur, occasionebus & opportunitatibus obsequens, neque ullo modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit impedimentum, ad res gerendas, aut fortunas hominum constituendas, quàm illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, cum homines iidem sint, & natura sua utantur, postquam occasiones se mutaverint. Bene itaque Livius, cum Catonem Majorem introducit, tanquàm fortunæ suæ architectum peritissimum, illud subjungit; quod ei fuerit *ingenium versatile*. Atque hinc fit, quod ingenia gravia & solennia, & mutare nescia; plus plerunque habeant dignitatis, quam felicitatis. Hoc vero vitium, in aliquibus à *natura* penitus insitum est, qui suoapte ingenio sunt, *viscosi & nodosi*, & ad versandum inepti. At in aliis *consuetudine* obtinuit (quæ est altera *natura*), atque opinione quadam (quæ in animos hominum facile obrepit;) ut minime mutandam sibi putent rerum gerendarum rationem, quam prius bonam & prosperam sint experti. Prudenter enim observat Machiavellus in Fabio Maximo,

Q 3 quod

quod *pristinum suum & inveteratum, eundem, & belli trahendi, morem, retinere mordicus voluerit, cum natura belli esset alia, & acriora postularer consilia.* In aliis porro, idem vitium ex inopia iudicii progignitur; cum homines periodos rerum & actionum, non tempestive discernant; sed tum demum se vertant, postquam opportunitas jam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, ajens esse, *rusticis similes, qui in ludo gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam partem muniendam scutum transferunt, qua percussi sunt; non prius.* In aliis rursus, hoc ipsum contingit, quia operam, in via ea, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere sciunt; sed potius se occasionebus superiores fore, constantia sua, confidunt. Verum ista animi *viscositas, & renitentia, & quacunque illa tandem radice pullularit, rebus gerendis, & fortunæ hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicam, quàm animi rotas reddere, cum rotis Fortunæ, concentricas, & simul volubiles.* Atque de *Præceptis duobus summaris, circa Fortunæ architecturam, hæcenus. Præcepta*

cepta autem
tamen perpa
exempli.

Primum F
ne, amusse su
te applicet;
ciat, ut rerum
rem æstimet,
suos, magis
que curet (sed
caum res, &
plurimi, quo
na loqui lice
pellima; vid
quentis fati
tis vero, imp
privata & sec
loquia; alii,
magna adept
trunque sape
periculo plen
tur ex diffic
tis impensa:
tes, ut quant
promoverint
Hiceni, velu
tando quam
bens, & quafi
mon multum

cepta autem *sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen per pauca deligemus, pro modo exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber fortuna*, amulle sua perire utatur, camque rite applicet; hoc est, animum assuefaciat, ut rerum omnium pretium & valorem æstimet, prout ad fortunam & fines suos, magis aut minus, conducant; hocque curet sedulo, non perfunctoric. Mira enim res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum mentis *pars Logica* (si ita loqui licet,) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, qui de rerum consequentiis satis firmiter judicant; de pretiis vero, imperitissime. Hinc fit, ut alii, privata & secreta cum Principibus colloquia; alii, auras populares, tanquam magna adepti, admirentur; cum sit utrumque sæpenumero res, & invidia & periculo plena: alii autem res metiuntur ex difficultate, atque opera sua in eis impensa: fieri oportere existimantes, ut quantum moverint, tantum etiã promoverint: Sicut Cæsar de Catone Uticensi, veluti per Ironiam, dixit; narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad rem; *Omnia* (inquit)

Q 4

magno

magno studio agebat : Hinc etiam illud accidit, ut homines sapius seipfos fallant ; qui, si magni alicujus, aut honorati viri opera utantur, sibi omnia prospera promittant ; cum illud verum sit, non grandissima quæque instrumenta, sed aptissima, citius & felicius opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram animi informandam, opera pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere ; quid ad cujusque fortunam constituendam & promovendam primum statui debeat, quid secundum, & sic deinceps. Primo loco, *emendationem animi* pono ; *Animi enim impedimenta*, & *nodos* tollendo & complanando, citius viam fortunæ aperueris, quam fortunæ auxiliis, *animi impedimenta* sustuleris. Secundo loco, *opes* pono, & *pecuniam* ; quam summo loco plurimi fortasse collocaverint, cum tanti sit ad omnia usus. Verum, cum opinio- nem, similem ob causam abjudico, atque Machiavellus fecit, in alia re, non multum ab ea discrepante. Cum enim verus fuerit Sententia, *Pecuniam esse nervos belli* ; ille contra, non alios esse *nervos belli* asseruit, quam *nervos virorum fortium & militarium* ; Eodem prorsus modo,

FABER
modo, vere all
ne, non esse pec
eres ; ingenu
ciam, constant
dultriam, & sim
samam & exist
quod illa, æstu
tempora, quib
ris, difficile er
verere. Ardua
tantem retrov
no honores, ad
per unumquo
to magis per
quam si ab bo
de ad reliqua
ordine rerum
momenti ; ita
vando ordine
batione frequ
ad fines tum p
essent curand
queque subie
dio posita sun
illud recte pra
quamus.
Secundum
mus, ne anim
prudencia, a

modo, vere asseri possit; *Nervos fortuna*, non esse *pecuniam*, sed potius *animi vires*; ingenium, fortitudinem, audaciam, constantiam, moderationem, industriam, & similia. Tertio loco, colloco *famam & existimationem*; eo magis, quod illa, ætus quosdam habeant, & tempora, quibus si non opportune uraris, difficile erit rem, in integrum restituere: Ardua enim res, *famam præcipitantem* retrovertere. Postremo loco, pono *honores*, ad quos certe facilior aditus, per unumquodque ex illis tribus, multo magis per omnia conjuncta datur; quam si ab *honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verum, ut in ordine rerum servando, haud parum est momenti; ita non multo minus, in servando ordine temporis; cujus perturbatione frequentissime peccatur; dum ad fines tum properatur, quando initia essent curanda; atque, dum ad maxima quæque subito advolamus, quæ in medio posita sunt, temere transilientes. At illud recte præcipitur, *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum Præceptum est, ut caveamus, ne animi quadam magnitudine, & præsentia, ad magis ardua, quam par

Q 5 est,

est, feramur; neve in adversum fluvii remigemus. Optimum enim consilium circa fortunas hominum,

— *Fatu accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes partes, & observemus qua res pateant, qua clausæ & obstructæ sint, qua proclives, qua ardua, neque viribus nostris, ubi non patet aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à repulsa nos immunes præstabimus; & in negotiis singulis nimis diu non hærebimus; & moderatioris laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique felicitatis opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortasse eventura fuissent, nostræ industriæ accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*, cum proxime præcedente nonnihil pugnare vidcri possit; licet probe intellectum, minime. Illud hujusmodi est; Ut occasiones non semper expectemus, sed eas quandoque provocemus, & ducamus. Quod etiam innuit Demosthenes, magniloquentia quadam. *Et quemadmodum receptum est; ut exercitum ducat Imperator; sic à cordatis viris, res ipsa ducenda; ut quæ ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi eventus*

eventus tantum cogantur. Etenim, si diligenter attendamus, duas observabimus, easque discrepantes species, eorum, qui rebus gerendis, & negotiis tractandis, pares habeantur. Alii siquidem occasionebus commode sciunt uti, sed nihil ex se moliuntur, aut excogitant; alii toti sunt in machinando, qui occasiones, quæ opportune incidunt, non arripiunt. Harum facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omnino & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Ut nihil suscipiamus, in quo necesse sit, temporis plurimum insumere: verum ut Verficulus ille aurem semper vellicet;

Sed fugit interea, fugit irreparabile tēpus. Neque alia subest causa, cur ii, qui professionibus laboriosis, aut rebus similibus, se addixerunt; veluti Jureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, librorum Scriptores, & hujusmodi; in fortuna sua constituenda, & promovenda, minus sint solertes; quam quod tempore, (alias scilicet insumpto,) indigent ad particularia pernosceda; opportunitates captandas; & machinas, quæ ad fortunam suam spectent, comminiscendas & meditando. Quintam, in aulis Principum,

pum, & Rebuspub. eos reperias, & ad fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maxime efficaces, qui nullo publico munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *ambitu vita*, perpetuo occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Ut naturam quodammodo imitemur, quæ nihil facit frustra. Id quod factu non erit admodum difficile, si negotia nostra omnium generum, perite commisceamus & contexamus. In singulis enim actionibus, ita animus est instituendus & præparandus, atque intentiones nostræ aliæ aliis subternendæ, & subordinandæ; ut si, in aliqua re, voti compotes, in *summo gradu*, fieri non possumus, in *secundo* tamen liceat consistere; imo vel in *tertio*: Quod si, nec in aliqua omnino parte rei hæere aut consistere possumus, tum vero ad alium quempiam (præter destinatum) finem, operam impensam stellamus: Sin nec in *presenti*, aliquem fructum demetere queamus, saltem aliquid ex ea extrahamus, quod in *futurum* proficit: Si vero nihil *solidi*, nec in *presenti*, nec in *futuro* inde elicere detur, satagamus saltem, ut aliquid *existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: rationes

FAB
rationes semp
quibus conste
minus, ex fin
lis nostris per
permittendo
confternari a
mus, si forte
licuerit attin
convenit virc
unice esse int
cit, occasio
mutabitur,
liquo interve
talle magis fu
de ad alta, q
quam ad ea
mus. Ideoq
Regulam; H
omittere.

Sextum est
licui nimis
mus; quanc
intruitu, minu
beamus, vel
landum; vel
tum, ad rede
Septimum
illud Bianis
sed ad cauti

rationes semper à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos fructus aliquid, plus minus, ex singulis actionibus, & consiliis nostris percepisse, neque ullo modo permittendo, ut tanquam confusi ac consternati animum illico despondeamus, si forte scopum principalem non licuerit attingere. Nihil enim minus convenit viro Politico, quam uni rei, unice esse intentum. Qui enim hoc facit, occasionum innumerarum iactura mulctabitur, quæ rebus agendis ex obliquo intervenire solent: quæque fortasse magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ postea usui futura sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque bene calleamus illam Regulam; *Hac oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Ut nos rei alicui nimis peremptorie non astringamus; quanquam casui videatur, primo intuitu, minus obnoxia; sed semper habeamus, vel fenestram apertam ad evolandum; vel posticum aliquod secretum, ad redeundum.

Septimum *Præceptum*, est antiquum illud *Biāntis*; modo non ad perfidiam, sed ad cautionem, & moderationem, adhi-

adhibeatur: *Et amos tanquam inimicus futurus, & oderis tanquam amaturus.* Nam utilitates qualque mirum in modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit, amicitii infelicitibus, molestis & turbidis odiis; aut puerilibus & futilibus æmulationibus.

Hæc exempli loco, circa *Doltrinam de Ambitu vitæ* sufficient: Illud enim hominibus in memoriam subinde reducendum est, longe abesse, ut adumbrationes istæ, quibus utimur in desideratis, loco justorum Tractatum ponantur; sed sint solummodo tanquam schedæ aut simbræ, ex quibus, de tela integra, iudicium fieri possit. Neque rursus ita despicimus, ut fortunam, absque tanto, quantum diximus molimine, minime parari asseramus. Probe enim novimus, eam tanquam sponte in gremium aliquorum defluere: alii autem eam, diligentia sola & assiduitate (cautione nonnulla aspersa,) absque arte multa aut operosa, adipiscuntur: Verum sicut Cicero, Oratorem perfectum depingens, non id vult, ut Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursus, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum suscepe-

FABER
ceperunt,) m
secundum art
tem secundum
dem & nos in
rimus: Politic
nam propriam.
Enimvero,
Præcepta, qu
mus & propo
eorum esse,
Quod enim a
quis Machiav
nam, qui præ
magnopere cur
cum, in publico
ma & opinio h
sua impedimen
cepit; *Ut homo
fundamentum
quod præsuppon
tuo, ad ea qua
pess, præter qu
operam, ut om
ca sunt, atque i
sunt; Ita ut P
s, quod Itali c
rum: Aut si qu
Cicerone citat
mici, dummode*

ceperunt,) modulus effingitur, prorsus secundum artis perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad fortunam propriam.

Enimvero, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Machiavello se dederit in disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnopere curandam, sed tantum speciem ejus, in publicum versam: quia virtutis fama & opinio homini adjuvamento sit, virtus ipsa impedimento;* quique alio loco præcipit; *Vt homo Politicus, illud tanquam fundamentum prudentiæ suæ substernat; quod præsupponat, homines non recte, nec tuto, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquam solo metu, ideoque det operam, ut omnes, quantum in se est, obnoxii sint, atque in periculis, & angustiis constituti;* Ita ut Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator spinarum*: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant amici, dummodo inimici intercitant;* Sicut

Trium-

Triumviri fecerunt, qui inimicorum interitum, amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ imitator esse velit, ut Rerumpub. incendiarius fiat & perturbator, quo melius in aquis turbidis piscari, & fortunam suam expedire possit; *Ego (inquit) si in fortunis meis incendium sit excitatum, id non aqua, sed ruina restinguam*: Aut si quis illud Lylandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pueros placentis, viros perjuriis alluciendos*; cum aliis ejusdem farinae pravis, ac perniciosiis dogmatibus; quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major est numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) hujusmodi inquinatâ prudentiâ deleatur, non ierim inficias, eum (quandoquidem legibus Charitatis & Virtutis omnibus seipsum solum, fortunæ solummodo mancipavit) posse, majore compendio, & celerius, fortunam suam promovere. Fit vero in *vita*, quemadmodum & in *via*, ut iter brevius, sit scædius & cœnosius; neque sane, ut per viam meliorem quis incedat, multa circuitione opus est.

Tantum vero abest, ut homines ad hujusmodi *artes pravas* se applicare oporteat, ut potius sane, (si modo sint apud

apud se, seque sustinere valeant, neque ambitionis turbine & procella in adversum rapiantur) ante oculos proponere debeant; non solum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *omnia sint vanitas, & vexatio spiritus*; verum etiam & illam magis specialem; videlicet, *Quod ipsum esse, se junctum à bene esse, maledictionis loco sit, & quo grandius sit esse, eo major sit maledictio*: Quodque amplissimum virtutis præmium, sit ipsa virtus; quemadmodum & ultimum vitii supplicium est vitium ipsum, sicut egregie Poeta;

Quæ vobis, quæ digna viri, pro laudibus istis

Pramia posse rear solvi? Pulcherrima primum

Dii moresque dabunt vestri. —

Et e contra, non minus vere ille de secleratis, *Atque eum ulciscuntur mores sui*. Quinctiani, mortales, dum in omnes partes, cogitationes suas agitant, & diffundunt, ut fortunis suis recte prospectum atque consultum sit; interim in mediis illis animi transcuribus, ad divina judicia, & providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ sæpissimè impiorum machinationes, & consilia prava,

prava, licet profunda, subvertit, & ad nihilum redigit, secundum illud Scripturæ; *Concepit iniquitatem, & pariet vanitatem*. Imo, et in injuriis, & malis artibus, abstineant; attamen hæc jugis, & irrequieta anhelatio ad ardua fortunæ, absque cessione, & quasi sine sabbato, tributum temporis nostri Deo debitum minime solvit: qui, ut videre est, facultatum nostrarum decimas, temporis autem septimas exigit, & sibi seponit, Quorsum enim fuerit, os gerere in cæli sublimia erectum, mentem vero humi prostratam, & pulverem instar serpentis comedentem? Quod etiam Ethnicos non fugit;

*Atque affigit humi divina particulam
(auræ.*

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod fortuna sua, utcumque eam malis artibus obtinuerit, recte uti decreverit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Severo, solitum erat dici; *Debuisset illos aut nunquam nasci, aut nunquam mori*; Tanta in ambitu fortunæ suæ patrarunt mala; tanta rursus, summa adepti, contulerunt bona: intelligat nihilominus, hanc malorum per bona compensationem, post factum probari;

FABER
pati; consilium a
tuo damnari. A
pna fuerit, in cur
culo, versus for
tam paulisper al
berio illo non im
Imperatoris,
ad Filium; *Imit
rum, que proco
erunque super
ocultum rem
ribus gustus, e
us est. Innitan
illi, qui The
quam angula
pat de eo, quo
tenim Theolog
regnum Dei,
tibus; Philosoph
tam jubet; *Prim
causa aut adera
Quamvis autem
maneus jactum
per arenas; qua
in M. Bruto,
critum suum, p
Te coluit vir
Et idem fundam**

bari; consilium autem hujusmodi merito damnari. Abs re postremo nobis non fuerit, in cursu isto incitato, & feruido; versus fortunam nostram, frigidam paulisper aspergere, haustam & dictorio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari fortunam mores mulierum, qua procos plus nimio ambientes, plerunque superbe aversantur.* Verum hoc ultimum remedium, pertinet ad eos, quibus gustus, ex morbo animi, corruptus est. Innitantur potius homines. *lapidi illi, qui Theologia & Philosophia est tanquam angularis; quæ idem fere afferunt de eo, quod primum queri debeat; Etenim Theologia edicit; Primum querite regnum Dei, & ista omnia adjiciuntur vobis; Philosophia autem simile quiddam jubet; Primum querite bona animi, cetera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamvis autem hoc fundamentum, humanitus jactum, interdum locetur super arenas; quemadmodum videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub exitum suum, prorupit;

Te colui virtus ut rem, aut tu nomen
(*inane es.*)

At idem fundamentum, divinitus locatum,

402 DE CERTITUD. LEGUM.
tum, firmatur semper in *Petra*. Hic autem *Doctrinam* de *Ambitu vite*, concludimus.

LXI.

*De Certitudine legum per
Aphorismos.*

PRO O E M I U M.

APHORISMUS I.

IN *Societate Civili*, aut *Lex*, aut *Vis* *valet*. Est autem & *Vis* *quadam* *Legem* *simulans*; & *Lex* *nonnulla* *magis* *vim* *sapientis*, *quam* *æquitatem* *Juris*. *Triplex* *est* *igitur* *Injustitiæ* *fontis*; *Vis* *mera*; *Illoqueatio* *malitiosa* *prætextu* *legis*; & *Accrbitas* *ipsius* *legis*.

APHORISMUS 2.

Firmamentum *Juris* *privati* *tale* *est*. *Qui* *injuriam* *facit*, *Re*, *utilitatem*, *aut* *voluptatem*, *capit*, *Exemplo*, *periculum*. *Ceteri* *utilitatis* *aut* *voluptatis* *illius*, *participes* *non* *sunt*, *sed* *exemplum* *ad* *se* *per* *tinere* *putant*. *Itaque* *facile* *coeunt* *in* *consensum*, *ut* *caveatur* *sibi* *per* *leges*; *ne* *injuria* *per* *vices* *ad* *singulos* *redeat*. *Quod* *si* *ex* *ratione* *temporum*, & *communione* *culpa*, *id* *eveniat*, *ut* *pluribus* & *potentioribus*,

DE CERTITUD. LEGUM. 401

ribus, per legem aliquam, periculum creetur, quam caveatur, factio solvit legem; Quod & saepe fit.

APHORISMUS 3.

At Jus privatum, sub tutela Juris publici, latet. Lex enim caret civibus, Magistratus legibus. Magistratum autem auctoritas pendet ex majestate Imperii, & fabrica Politia, & Legibus fundamentalibus. Quare, si ex illa parte sanitas fuerit, & recta constitutio, Leges erunt in bono usu; sin minus, parum in iis praesidii erit.

APHORISMUS 4.

Neque tamen Jus publicum, ad hoc tantum spectat, ut addatur tanquam custos Juri privato, ne illud violetur; atque ut cessent injuria; sed extenditur etiam ad Religionem, & arma, & disciplinam, & ornamenta, & opes, denique ad omnia circa bene esse civitatis.

APHORISMUS 5.

Finis enim & scopus, quem leges inveneri, atque ad quem, iussiones & sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam ut cives feliciter degant. Id fiet, si pietate & religione recte instituti; moribus honesti; armis adversus hostes externos tuti; Legum auxilio adversus seditiones,

ziones, & *privatas injurias muniti, Imperio & Magistratibus obsequentes; copiis & opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem rerum instrumenta & nervi sunt leges.*

APHORISMUS 6.

Atque hunc finem optima leges assequuntur, plurima vero ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter se differunt; ut alia excellent; alia mediocriter se habeant; alia prorsus vitioſæ sint. Dictabimus igitur pro judicii nostri modulo, quasdam tanquam legum leges; Ex quibus informatio peti possit, quid in singulis legibus, bene aut perperam positum aut constitutum sit.

APHORISMUS 7.

Antequam vero ad corpus ipsum legum particularium deveniamus; perstringemus paucis, virtutes & dignitates legum in genere. Lex bona censi possit, quæ sit intimatione certa; præcepto justa; executione commoda; cum forma Politicæ congrua; & generans virtutem in Subditis.

TITU-

TITULUS I.

De Prima dignitate Legum,
ut sint certæ.

APHORISMUS. 8.

Legis tantum interest ut certa sit, ut
absque hoc nec iusta esse possit. Si enim
incertam vocem det tuba, quis se para-
bit ad bellum? Similiter si incertam vo-
cem det lex, quis se parabit ad parendum?
Vt moneat igitur oportet, priusquam se-
riat. Etiam illud recte positum est; Opti-
mam esse legem, quæ minimum relin-
quit arbitrio Judicis: Id quod certitudo
ejus præstat.

APHORISMUS 9.

Duplex Legum incertitudo: Altera,
ubi lex nulla præscribitur; altera, ubi
ambigua & obscura. Itaque de Casibus
omissis à lege, primo dicendum est; ut in
his etiam inveniatur aliqua norma certi-
dinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMUS 10.

Angustia prudentiæ humanæ, Casus
omnes, quos tempus reperit, non po-
test

406 DE CERTITUD. LEGUM.

rest capere. Non raro itaque se ostendunt casus omitti & novi. In huiusmodi casibus, triplex adhibetur remedium, sive supplementum; vel per processum ad Similia; vel per usum Exemplorum, licet in legem non coaluerint; vel per jurisdictiones, quæ statuunt ex arbitrio boni viri, & secundum discretionem sanam; sive illæ Curiar fuerint Prætoriar, sive Censoriar.

De processu ad Similia & extensionibus Legum.

APHORISMUS II.

IN Casibus omiſſis, deducenda est norma legis à similibus; sed caute, & cum iudicio. Circa quod servanda sunt Regule sequentes. Ratio prolifica, consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra rationem Juris receptum est, vel etiam ubi ratio ejus est obscura, non trahendum est ad Consequentiam.

APHORISMUS II.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omiſſos. Quamobrem, quando Lex aliqua, Reipub. commoda notabiliter & major em in modum inſtruitur, & procurat,

DE CA
rat, interpre
amplians.

APP
Durum est
argueant hor
tendi leges p
piales, ad d
vatus fuerit,
secutio ejus im
gibus non pro
placitis juris,
compunita.

APP
In statutis
sim circa ea,
dum coaluerunt
est procedi pe
omillos. Qu
dum caruerit;
parum pericu
dent remedia

APP
Statuta, qu
fuerit, arque e
evalescentib
perum, satis h
bus sustinere
est, si ad ca
hrentur.

rat, interpretatio ejus extensiva esto, & amplians.

APHORISMUS 13.

Durum est torquere leges, ad hoc ut torqueant homines. Non placet igitur extendi leges penales, multo minus capitales, ad delicta nova. Quod si Crimen verus fuerit, & legibus notum; sed persecutio ejus incidat in casum novum, à legibus non provisum; omnino recedatur à placitis juris, potius quam delicta mancant impunita.

APHORISMUS 14.

In statutis, quæ jus commune (præsertim circa ea, quæ frequenter incidunt, & diu coaluerunt) plane abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus omisos. Quando enim Respub. tota lege diu caruerit; idque in casibus expressis; parum periculi est, si casus omisso expectent remedium à statuto novo.

APHORISMUS 15.

Statuta, quæ manifesto temporis leges fuere, atque ex occasionibus Reipub. tunc invalescentibus nata, mutata ratione temporum, satis habent, si se in propriis casibus sustinere possint: præposterum autem esset, si ad casus omisos ullo modo traherentur.

R

APHO-

APHORISMUS 16.

*Consequentia non est Consequentia: sed
fisti debet extensio intra casus proximos.
Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia;
Et magis valebunt acumina ingeniorum,
quam auctoritates Legum.*

APHORISMUS 17.

*In legibus & statutis brevioris styli,
extensio facienda est liberius. At in illis,
qua sunt enumerativa casuum particula-
rium, cautius. Nam ut Exceptio firmat
vim Legis, in casibus non exceptis; ita E-
numeratio infirmat eam, in casibus non
enumeratis.*

APHORISMUS 18.

*Statutum explanatorium claudit ri-
vos statuti prioris; nec recipitur postea
extensio in alterutro statuto. Neque
enim facienda est superextensio à Iudi-
ce, ubi semel coepit fieri extensio à lege.*

APHORISMUS 19.

*Solemnitas verborum, & actorum,
non recipit extensionem ad Similia. Per-
dit enim naturam solemnem, quod transit à
more ad arbitrium: Et introductio novo-
rum, corrumpit majestatem veterum.*

APHORISMUS 20.

*Proclivis est extensio Legis ad Casus
post-natos; qui in rerum Natura non
fue-*

DE
fuerunt sen-
sus exprima-
erat, casus c
si similis fue
Atque d
casibus om
de usu Exer

De Exc

AP

DE Exc
quibus
deficit. Atq
gis species et
frequentem
erunt, ran
loco dicemus
loquimur, q
nunt, nec in
do, & qua ca
petenda sit, c

AP

Exempla
ratis petenda
ctios, aut
pla temporis p
nocent, quam

AP

In Exemp

fuertunt tempore Legis late. Vbi enim casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat, casus omiffus habetur pro expreffo, fi fimilis fuerit ratio.

Atque de extensionibus legum, in cafibus omiffis, hæc dicta fuit: Nunc de ufu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & ufu eorum.

APHORISMUS 21.

DE Exemplis jam dicendum est, ex quibus Jus hauriendum fit, ubi Lex deficit. Atque de Confectudine, qua legis species est, deque Exemplis, qua per frequentem usum, in consuetudinem transferunt, tanquam Legem tacitam; suo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, qua raro & sparsim interueniunt, nec in Legis vim coaluerunt, quando, & qua cautione, norma Juris ab ipsis petenda fit, cum Lex deficiat.

APHORISMUS 22.

Exempla à temporibus bonis & moderatis petenda sunt; non tyrannicis, aut factiosis, aut dissolutis. Hujusmodi Exempli temporis partus spurii sunt; & magis nocent, quam docent.

APHORISMUS 23.

In Exemplis, recentiora habenda sunt

R 2

pro

pro tutioribus. Quod enim paulo ante factum est, unde nullum sit securum incommodum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent auctoritatis recentia. Et si forte res in melius restitui opus sit, recentia Exempla magis seculum suum sapiunt, quam rectam rationem.

APHORISMUS 24.

At vetustiora Exempla, caute, & cum delectu recipienda; decursus siquidem ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & inconformitate ad præsentia, sit plane novum. Mediū itaque temporis Exempla sunt optima, vel etiam talis temporis, quod cum tempore currente plurimum conveniat; quod aliquando præstat tempus remotius, magis quam in proximo.

APHORISMUS 25.

Intra fines Exempli, vel citra potius, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest norma Legis, omnia quasi pro suspectis habenda sunt. Itaque ut in obscuris, minimum sequitor.

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorū fragmentis & compendiis: atque integrum Exemplum, & universus ejus processus inspiciendus. Si enim incivile sit, nisi tota Lege

DE CERTITUD. LEGUM. 411

Lege perspecta, de parte ejus judicare, multo magis hoc valere debet in Exemplis; qua ancipitis sunt usus, nisi valde quadrēt.

APHORISMUS 27.

In Exemplis plurimum interest, per quas manus transierint, & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum, & Ministros Justitiæ, ex cursu Curix, absque notitia manifesta Superiorum, obtinuerint; aut etiam apud errorum magistrum populū; conculcanda sunt, & parvi facienda. Sin apud Senatores, aut Iudices, aut Curias Principales, ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, approbatione Iudicum, saltem tacita, munita fuisse, plus dignationis habent.

APHORISMUS 28.

Exemplis, qua publicata fuerint, utcumque minus fuerint in usu, cum tamen sermonibus, & disceptationibus hominum, agitata & ventilata extiterint, plus auctoritatis tribuendum. Quæ vero in scriniis & archivis manserunt, tanquam sepulta, & palam in oblivionem transferunt, minus. Exemplum enim, sicut aqua, in profluente sanissima.

APHORISMUS 29.

Exempla, qua ad Leges spectant, non placet ab Historicis peti; sed ab actis publicis,

412 DE CERTITUD. LEGUM.
blicis, & traditionibus diligentioribus.
*Versatur enim infelicitas quadam inter
Historicos vel optimos, ut Legibus, &
actis judicialibus, non satis immorentur;
aut si forte diligentiam quandã adhibue-
rint, tamen ab authenticis longe variant.*

APHORISMUS 30.

Exemplum, quod ætas contempo-
ranea, aut proxima respuit, cum casus
subinde recurreret, non facile admitten-
dum est. Neque enim tantum pro illo fa-
cit, quod homines illud quandoque usur-
parunt; quam contra, quod experti reli-
querunt.

APHORISMUS 31.

Exempla in consilium adhibentur, non
utique jubent, aut imperant. Igitur ita
regantur, ut auctoritas præcæriti tempo-
ris spectetur ad usum præsentis.

Atque de informatione ab exemplis,
ubi Lex deficit, hæc dicta sint. Jam di-
cendũ de Curiis Prætoriiis, & Censoriis.

De Curiis Prætoriiis, & Censoriis.

APHORISMUS 32.

Curiæ sunt & Jurisdictiones, quæ
statuant ex arbitrio boni viri, & dis-
cretionem sana, ubi Legis norma deficit.
Lex enim (ut antea dictum est) non suf-
ficit

De C
suis casibus
accident, ap
tempus, ut
eorum casu

AP H

Intervenit
criminalibus
civilibus; qui
illa respicit
feriora, Præ

AP

Habent C
et potestatem
patiendi, sed e
tituras pro de
casus fuerint
sunt capitales.
cum est.

AP H

Habent su
statem, tam
Legis, quam
si enim porrig
Lex præcærit
netavit,

AP H

Curiæ iste
numo intra c
dinarios se con

DE CERTITUD. LEGUM. 413

*fit casibus; sed ad ea, qua plerunque
accidunt, aptatur. Sapientissima autem res
tempus, (ut ab antiquis dictum est) & no-
vorum casuum quotidie auctor, & inventor.*

APHORISMUS 33.

*Interveniunt autem novi casus, & in
criminalibus; qui poena indigent; & in
civilibus; qui auxilio. Curias, qua ad prio-
ra illa respiciunt, Censorias; qua ad po-
steriora, Prætorias appellamus.*

APHORISMUS 34.

*Habent Curia Censoria jurisdictionem
& potestatem, non tantum nova delicta
puniendo, sed etiam poenas, a legibus con-
stitutas pro delictis veteribus, augendi, si
casus fuerint odiosi, & enormes, modo non
sint capitales. Enorme enim, tanquam no-
vum est.*

APHORISMUS 35.

*Habeant similiter Curia Prætorie po-
statem, tam subveniendi contra rigorem
Legis, quam supplendi defectum Legis.
Si enim porrigi debet remedium ei, quem
Lex præterit; multo magis ei, quem vul-
neravit.*

APHORISMUS 36.

*Curia ista Censoria, & Prætorie o-
mnino intra casus enormes & extraor-
dinaris se continent; nec jurisdictiones*

R 4 ordina-

414 DE CERTITUD. LEGUM.

ordinarias invadunt: ne forte tendat res ad supplantationem Legis, magis quam ad supplementum.

APHORISMUS 37.

Jurisdictiones ista, in supremis tantum Curiiis residento, nec ad inferiores communicantur. Parum enim abest, à potestate leges condendi, potestas eas supplendi, aut moderandi.

APHORISMUS 38.

At Curia illa uni viro ne committantur, sed ex pluribus constent. Nec decreta exeant cum silentio; sed Judices sententiae suae rationes adducant, idque palam, atque asante corona: ut quod ipsa potestate sit liberum, fama tamen & existimatione sit circumscriptum.

APHORISMUS 39.

Rubricæ sanguinis ne sumo; nec de Capitalibus, in quibuscunque Curiiis, nisi ex lege nota & certa, pronunciaturo. Indixit enim mortem deus ipse prius; postea infixit. Nec vita eripienda nisi ei, qui se in suam vitam peccare prius nosset.

APHORISMUS 40.

In Curiiis Cenforiis calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur necessitas, aut absolvendi, aut condemnandi; sed etiam ut non liquere pronunciare possint.

DE C

sint. Etiam C
sed & nota e
supplicium,
sint, aut r
quam rubore

A P

In Curiiis
rum criminu
choati, & n
sequatur Eff
sit earum C
cum & sever
puniri; & c
rum (punie.

A P

Cavendum
torii, pra
quos lex, nor
bus contem
indignos ju

A P

Maximè e
Legum (de
ria Pratori
in tantum,
mitigandi, e
cidant, aut
arbitrium.

Decerner

DE CERTITUD. LEGUM. 415

Sint. Etiam Censoria non tantum pœna, sed & nota esto: scilicet, quæ non instigat supplicium, sed aut in admonitionem desinat, aut reos ignominia levi, & tanquam rubore castiget.

APHORISMUS 41.

In Curiis Censoriis, omnium magnorum criminum, & scelerum, actus inchoati, & medii, puniuntur; licet non sequatur Effectus consummatus: Isquo sit earum Curiarum usus vel maximus: cum & severitatis intersit, iniuria scelerum puniri; & clementia, perpetrationem eorum (puniendo actus medius) intercepti.

APHORISMUS 42.

Cavendum imprimis, ne in Curiis Prætoriiis, prabeatur auxilium in casibus, quos lex, non tam omisit, quam pro levis contempserit, aut pro odiosis remedio indigno's judicavit.

APHORISMUS 43.

Maximè omnium interest certitudinis Legum (de qua nunc agimus,) ne Curia Prætorie intumescant & exundent in tantum, ut prætextu rigoris legum mitigandi, etiam robur, & nervos eis incidant, aut laxent; omnia irabendo ad arbitrium.

APHORISMUS 44.

Decernendi contra statutum expref-
R 5 sum,

sum, sub illo aequitatis praetextu, Curiis Prætoriiis jus ne esto. Hoc enim si fieret, Iudex prorsus transiret in Legislatorem, atque omnia ex arbitrio penderent.

APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Jurisdictio, qua decernit secundum æquum & bonum; atque illa altera, qua procedit secundum jus strictum, iisdem Curiis deputentur: apud alios autem, ut diversis. Omnino placet Curiarum separatio. Neque enim servabitur distinctio casuum, si fiat commixtio jurisdictionum: sed arbitrium legem tandem trahet.

APHORISMUS 46.

Non sine causa in usum venerat apud Romanos, album Prætoris, in quo prescriptis, & publicavit, quomodo ipse jus diciturus esset. Quo exemplo Iudices in Curiis Prætoriiis regulas sibi certas (quantum fieri potest) proponere, easque publice affigere debent. Etenim optima est Lex, que minimum relinquit arbitrio Iudicis; optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verum de Curiis istis fusius tractabimus, cum ad locum de Judiciis veniemus; obiter tantum jam locuti de iis, quatenus, expediant, & suppleant omnia à Legge.

Est & al
suum or
supervenit,
trabit. Id p
qua retrosp
Cuius generis
cautione, su
placet Janus

Qui verba
tione, & fra
dignus est, q
videtur. Igi
rationis dol
trospiciant,
dita sint; ut
versionem le
futuris meti

Leges, qu
rum veras in
rum aus sola
& confirmar
plenturur. I
vitium vel p
bet. At huj

De Retrospectione Legum.

APHORISMUS 47.

Est & aliud genus supplementi Casuum omisforum, cum Lex legem supervenit, atque simul Casus omisfos trahit. Id fit in Legibus, sive statutis, qua retrospectiunt, ut vulgo loquuntur. Cujus generis Leges, raro, & magna cum cautione, sunt adhibenda. Neque enim placet Janus in legibus.

APHORISMUS 48.

Qui verba, aut sententiam legis, capitione, & fraude eludit, & circumscibit, dignus est, qui etiam à lege sequente innodetur. Igitur in casibus fraudis, & evasionis dolosa, justum est, ut leges retrospectiunt, atque altera alteris in subsidis sint; ut qui dolos meditatur, & eversionem legum praesentium, saltem à futuris metuat.

APHORISMUS 49.

Leges, qua actorum & instrumentorum veras intentiones, contra formularum aut solennitatum defectus, roborant & confirmant, rectissime praeterita complectuntur. Legis enim, qua retrospectit, vitium vel praecipuum est, quod perturbet. At hujusmodi Leges confirmatoriae,

aut

ad pacem & stabilimentum eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cavendum tamen est, ne convellantur res judicatae.

APHORISMUS 50.

Diligenter attendendum, ne eæ Leges tantum ad præterita respicere putentur, quæ antea facta infirmant: sed & eæ, quæ futura prohibent & restringunt, cum præteritis necessario connexa. Veluti, si quæ Lex artificibus aliquibus interdicit, ne mercimonia sua in posterum vendant: Hæc sonat in posterum, sed operatur in præteritum: Neque enim illis illa ratione victum querere jam integrum est.

APHORISMUS 51.

Lex declaratoria omnis, licet non habeat verba de præterito, tamen ad præterita, ipsa vi declarationis, omnino trahitur. Non enim tum incipit interpretatio cum declaratur, sed efficitur tanquam contemporanea ipsi legi. Itaque leges declaratorias ne ordinato, nisi in casibus, ubi leges cū Iustitia retrospicere possint.

Hic vero eam partem absolvimus, quæ tractat de incertitudine Legum ubi invenitur lex nulla. Jam dicendum est de altera illa parte, ubi scilicet lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De

De

De O

AP

Obscuritate
Origine
ratione legum
obsoleto: ve
bigua, aut m
vel à modis
aut non bene
contradictio

De Ac

E

APH

Dicit Prog
queos.
quam legum
vero immens
lex, non lucer
retia potius ob

APH

Duplex in
condendi ratio
idem Subjectu
dem nonnulla
abrogat & de
nata sunt, &
& uniformem

De Obscuritate Legum.

APHORISMUS 52.

Obscuritas legum, à quatuor rebus, originem ducit: vel ab accumulatione legum nimia, præsertim admixtis obsoletis: vel à descriptione earum ambigua, aut minus perspicua & dilucida: vel à modis enucleandi juris neglectis, aut non bene institutis: vel denique, à contradictione & vacillatione judiciorum.

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMUS 53.

Dicit Propheta; Pluēt super eos laqueos. Non sunt autē peiores laquei quam legum, præsertim pœnælium; si numero immensa, & temporis decursu inutilis, non lucernam pedibus prabeant, sed retia potius objiciant.

APHORISMUS 54.

Duplex in usum venit Statuti novi condendi ratio: Altera statuta priora circa idem Subjectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat: Altera abrogat & delet cuncta, quæ ante ordinata sunt, & de integro Legem novam & uniformem substituit. Placet posterior ratio.

ratio. Nam ex priore ratione, ordinationes deveniunt complicata & perplexa; & quod instat, agitur sane, sed corpus legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, major certe est adhibenda diligentia, dum de lege ipsa deliberatur; & antea facta scilicet evolvenda, & pensitanda, antequam lex feratur: Sed optime procedit per hoc legum concordia in futurum.

APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria legum capita, (qua Antinomias vocant) quotannis à sex viris examinarentur, & qua reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ii, qui potestatem in singulis Politis legum condendarum habent, per triennium, aut quinquennium, aut prout videbitur, Antinomias retrahant. Ea autem à viris, ad hoc delegatis, prius inspiciantur, & præparentur, & demum Comitibus exhibeantur; ut, quod placuerit, per suffragia stabiliatur, & figatur.

APHORISMUS 56.

Neque vero contraria legum capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) salvandi, per distinctiones subtiles, & quasistas, nimis sedula aut anxiosa cura esto. Ingenii

genii enim hæc
modestiam quan
ferat, inter n
potere qua redd
gum varium,
est profusus, ut
meliora stent so

APHORISMUS

Obsoletæ le
suetudinem, ne
mix, proponat
ullendæ. Cum
regulariter desu
ne ex contemptu
nulla auctor
loqui: & sequi
Merentii, ut l
acortuarum per
vendendum est à p

APHORISMUS

Quin & in leg
tis, nec noviter p
tatis interim c
est. Licet enim
nam oportere
tem, tamen int
tam erigant, na
re recentiora ve
lico nocere depre

DE CERTITUD. LEGUM. 421

genii enim hæc tela est : Atque utcumque modestiam quandam & reverentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est ; utpote qua reddat corpus universum legum varium, & male consuium. Melius est prorsus, ut succumbant deteriora, & meliora stent sola.

APHORISMUS 57.

Obsoletæ leges, & que abierunt in desuetudinem, non minus quam Antinomia, proponantur à delegatis ex officio tollende. Cum enim statutum expressum regulariter desuetudine non abrogetur, fit ut ex contemptu legum obsoletarum, fiat nonnulla auctoritatis iactura etiam in reliquis : & sequitur tormenti illud genus Mezentii, ut leges vivæ in complexu inortuarum perimantur. Atque omnino cavendum est à gangræna in legibus.

APHORISMUS 58.

Quin & in legibus & statutis obsoletis, nec noviter promulgatis, Curii Prætoriiis interim contra eas decernendi jus esto. Licet enim non male dictum sit, Neminem oportere legibus esse sapientio-rem, tamen intelligatur hoc de legibus, cum evigilant, non cum dormitant. Contra recentiora vero statuta (qua juri publico nocere deprehenduntur) non utique

Præ-

Prætoribus, sed Regibus, & sanctioribus Consiliis. & supremis Potestatibus auxilium præbendi jus esto: earum executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut hujusmodi cœtus, qui potestatem habeant eas abrogandi, ne salus Populi interim periclitetur.

De novis Digestis Legum.

APHORISMUS 59.

Quod si leges alia super alias accumulata, in tam vasta excreverint volumina, aut tanta confusione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus sanum & habile redigere, ex usu sit, id ante omnia agito; atque opus ejusmodi, opus Heroicum esto: atque auctores talis operis, inter Legislatores, & Instauratores, rite & merito numerantur.

APHORISMUS 60.

Hujusmodi Legum expurgatio, & Digestum novum, quinque rebus absolvitur. Primo, omittantur obsoleta, qua Iustinianus antiquas fabulas vocat. Deinde ex Antinomii recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. Tertio Homoionomia, sive Leges quæ idem sonant, atque nil aliud sunt, quam iterationes ejusdem rei, expungantur, atque una quæ-

quæpiam ex i
retineatur vic
legum nihil d
nes tantum pr
indicias, simil
retbolæ inven
contrahantur

APH

Omnino ver
Digesto legum
receptas, qua t
in origine suas
nata de tempo
ferum digerere
niam rebus, non
litis commun
pretatio, & ad
Irebonianus i

APH

Verum, in h
tatione, atque
legum atque lib
quæ & textum r
tas, & portio
nasse fuerit: Em
liti enim fortasse
can, si ad recitand
tas hoc transigi pa
quam per hujusmo

DE CERTITUD. LEGUM. 423

quæpiam ex iis, qua maxime est perfecta, retineatur vice omnium. Quarto, si qua legum nihil determinent, sed quæstiones tantum proponant, easque relinquunt indecisas, similiter facessant. Postremo, qua verbosæ inveniuntur, & nimis prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omnino verò ex usu fuerit, in novo Digesto legum, leges pro Iure communi receptas, qua tanquam immemorales sunt in origine suas, atque ex altera parte, statuta de tempore in tempus superaddita; seorsum digerere & componere: cum in plurimis rebus, non eadem sit, in jure dicendo, Juris communis, & Statutorum, interpretatio, & administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

APHORISMUS 62.

Verum, in hujusmodi Legum regeneratione, atque structura nova, veterum legum atque librorum legis verba prorsus & textum retineto: licet per centones, & portiones exiguas, eas excerpte necesse fuerit: Ea dein de ordine contextito. Et si enim fortasse commodius, atque etiam, si ad rectam rationem respicias, melius hoc transigi posset per Textum novum quam per hujusmodi consarcinationem; ta-
men

men in legibus, non tam stylus, & descriptio, quam auctoritas, & huius patronus antiquitas spectanda est. Alias videri possit huiusmodi opus, Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus legum imperantium.

APHORISMUS 63.

Consultum fuerit in novo Digesto legum, vetera volumina non prorsus deleri, & in oblivionem cedere, sed in Bibliothecis saltem manere; licet usus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in causis gravioribus, non abs re fuerit, legum praeclararum mutationes, & series, consulere, & inspicere; at certe solenne est, antiquitatem presentibus aspergere. Novum autem huiusmodi Corpus legum, ab iis, qui in Politicis singulis habent potestatem Legislativam, prorsus confirmandum est; ne forte praetextu veteres leges digerendi, leges novae imponantur occulto.

APHORISMUS 64.

Oprandum esset, ut huiusmodi legum instaurationi, illis temporibus suscipiatur, quae antiquioribus, quorum acta & opera retractant, literis & rerum cognitione praestiterint. Quod secus in opere Justiniani evenit. Infelix res namque est; cum ex iudicio

DE C
iudicio & de
& erudita, a
tur, & recom
necessarium
Atque de
nimia & con
fir, haec dicta
earum, ambli

De Exer

A P H

D
Esript
aut ex
earum; aut
aut ex Prolo
legis, pugna

A P H

De Obscu
rarum descri
endum est.
bendo Leges n
non placet. N
tat, ullo mod
potius. Cum
lares, verbis a
& exprimere
rans certitud
multiplices pa
procedat inte

DE CERTITUD. LEGUM. 425

judicio & delectu atatis minus prudentis & erudita, antiquorum opera mutilentur, & recomponantur. Veruntamen sepe necessarium est, quod non optimum.

Atque de Legum obscuritate, quæ à nimia & confusa earum accumulatione fit, hæc dicta sint. Jam de Descriptione earum, ambigua & obscura, dicendum.

De Exemplis, & usu eorum.

APHORISMUS 65.

Descriptio Legum obscura oritur, aut ex loquacitate & verbositate earum; aut rursus ex brevitate nimia; aut ex Prologo legis, cum ipso corpore legis, pugnante.

APHORISMUS 66.

De Obscuritate vero legum, qua ex earum descriptione prava oritur, jam dicendum est. Loquacitas, qua in perscribendo Leges in usum venit, & prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo assequitur, sed contrarium potius. Cum enim casus singulos particulares, verbis appositis & propriis, persequi & exprimere contendat, majorem inde sperans certitudinem; econtra quaestiones multiplices parit de verbis; ut difficilius procedat interpretatio secundum sententiam

426 DE CERTITUD. LEGUM.
tiam legis, (qua sanior est & verior) pro-
pter strepitum verborum.

APHORISMUS 67.

Neque propterea nimis concisa & affe-
ctata brevitatis, Majestatis gratia, & tan-
quam magis Imperatoria, probanda est; *praesertim his seculis, ne forte sit Lex instar
regulae Lefbiae. Mediocritas ergo affectan-
da est; & verborum exquirenda generali-
tatis, bene terminata, qua licet Casus com-
prehensos non sedulo persequatur, atta-
men non comprehensos satis perspicue
excludat.*

APHORISMUS 68.

In legibus tamen, atque edictis ordi-
nariis & politicis, in quibus, ut pluri-
mum, nemo Iurisconsultum adhibet, sed
suo sensui confidit, omnia fusius explicari
debent, & ad captum vulgi, tanquam di-
gito monstrari.

APHORISMUS 69.

Neque nobis prologi legum, qui inepti
olim habiti sunt, & leges introducunt
disputantes, non jubentes, utrique place-
rent, si priscos mores ferre possemus. Sed
prologi isti legum plerumque (ut nunc
sunt tempora) necessario adhibentur, non
tam ad explicationem legis, quam instar
suasionis, ad perferendam legem in Co-
mittiis,

DE CERTITUD. LEGUM. 427

mitiis; & rursus ad satisfaciendum Populo. Quantum fieri potest tamen prologi evitentur, & lex incipiat à iussione.

APHORISMUS 70.

Intentio & sententia legis, licet ex præfationibus, & præambulis (ut loquuntur) non male quandoque eliciatur; Attamen latitudo aut extensio ejus, ex illis minime peti debet. Sape enim præambulum arripit nonnulla ex maxime plausibilibus & speciosis ad exemplum, cum lex tamen multo plura complectatur: aut contra, lex restringit, & limitat complura, cujus limitationis rationem, in præambulo inseri, non fuerit opus. Quare dimensio & latitudo legis petenda. Nam præambulum, sape aut ultra aut citra cadit.

APHORISMUS 71.

Est vero genus perscribendi leges valde vitiosum. Cum scilicet casus, ad quem lex collimat, fusc exprimitur in præambulo: Deinde ex vi verbi (Talis) aut hujusmodi, Relativi, corpus Legis retro vertitur in præambulum, unde præambulum inseritur, & incorporatur ipsi legi: Quod & obscurum est, & minus tutum, quia non eadem adhiberi consuevit diligentia, in ponderandis & examinandis verbis

428 DE CERTITUD. LEGUM.

verbis præambuli, qua ad hiberur in corpore ipsius legis.

Hanc partem de incertitudine legum, quæ ex mala descriptione ipsarum ortum habet, fufius tractabimus, quando de interpretatione Legum postea agemus. Atque de descriptione Legum obscura hæc dicta sint; Jam de modis enucleandi Juris dicendum.

De Modis enucleandi Juris,
& tollendi ambigua.

APHORISMUS 72.

Modi enucleandi Juris, & tollendi dubia, quinque sunt. Hoc enim fit, aut per percriptiones judiciorum; aut per scriptores authenticos; aut per libros auxiliares; aut per prælectiones; aut per responsa, sive consulta prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præsto erunt magna Legum obscuritati subsidia.

De percriptione Judiciorum.

APHORISMUS 73.

Anre omnia, Judicia reddita in Curiiis supremis & principalibus, atque causis gravioribus, præsertim dubiis, quæque

De C

que aliquid h
ritatis, dilige
Judicia enim
leges Reipub

APH

Modus hup
& in scripta
præfise, Judicia
ciones Judicia
dices, adjectio
adductorum, au
principalibus,
catorum person
in iis fuerit ad

APH

Personæ, qu
hant, ex Adro
tu, & honora
ceptiunt. Judi
criptionibus ab
ribus propriis ad
via fressi, limite
laue.

APHO

Judicia illa, im
poris, digerito;
titulos. Sunt enim
quam historiz, an

DE CERTITUD. LEGUM. 429

que aliquid habent difficultatis, aut novitatis, diligenter & cum fide excipiunt. Judicia enim anchoræ Legum sunt, ut leges Reipub.

APHORISMUS 74.

Modus hujusmodi Judicia excipiendi, & in scripta referendi, talis esto. Casus precise, Judicia ipsa exacte perscribito; rationes Judiciorum, quas adduxerunt Iudices, adjicito; casuum, ad Exemplum adductorum, auctoritatem, cum casibus principalibus, ne commisceto; de Advocatorum perorationibus, nisi quidpiam in iis fuerit admodum eximium, sileto.

APHORISMUS 75.

Personæ, qua hujusmodi Judicia excipiant, ex Advocatis maxime doctis sunt, & honorarium liberale ex publico excipiunt. Judices ipsi ab hujusmodi perscriptionibus abstineto; ne sorte opinionibus propriis addicti; & auctoritate propria freti, limites Referendarii transcendant.

APHORISMUS 76.

Judicia illa, in ordine, & serie temporis, digerito; non per methodum & titulos. Sunt enim scripta ejusmodi, tanquam historix, aut narrationes legum.
Neque

Neque solum acta ipsa, sed & tempora ipsorum, Judici prudenti, lucem præbent.

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMUS 77.

EX legibus ipsis, *qua Jus commune constituunt; Deinde, ex Constitutionibus sive Statutis; Tertio loco, ex Judiciis perscriptis, Corpus Juris rancummodo constituitur. Præter illa, alia authentica, aut nulla sunt, aut parce recipiuntur.*

APHORISMUS 78.

Nihil tam interest certitudinis Legum, (de qua nunc tractamus) quam ut scripta authentica, intra fines moderatos, coerceantur. & facessat multitudo enormis, auctorum, & doctorum in Juro; unde laceratur sententia legum, Index fit atrocitus, processus immortales, atque Advocatus ipse, cum tot libros perlegere, & vincere non possit, compendia sectatur. Glossæ fortasse aliqua bona; & ex Scriptoribus classicis pauci, vel potius Scriptorum pauculæ portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat usus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum tractatus inspiciant Judices, aut Advocati,

DE
cati, cum of
dis, in foro
in auctorita

De li

A P
A T scie
auxilia
potius instr
Institution
tione. De
Legum. Su

A P
Preparan
ad scientiar
commodius
Institution
claro, & pe
universum
alia omitta
rando; sed e
libando; ut a
accessuro, n
sed levi alt
publicum f
gito, verum
riatur.

cati, cum opus fuerit: Sed in Caussis agendis, in foro citare eos non permittitor, nec in auctoritatem transeunto.

De libris Auxiliariis.

APHORISMUS 79.

AT scientiam Juris, & practicam, auxiliariis libris ne nudanto, sed potius instruunto. *Ita sex in genere sunt. Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.*

APHORISMUS 80.

Preparandi sunt Juvenes, & Novitii, ad scientiam, & ardua Juris, alius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illas, ordine claro, & perspicuo componito. In illis ipsis, universum Jus privatum percurrito; non alia omittendo, in aliis plus satis immorando; sed ex singulis quadam breviter delibando; ut ad Corpus legum perlegendum accessuro, nil se ostendat prorsus novum, sed levi aliqua notione præceptum. Jus publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex fontibus ipsis hauriatur.

S APHO-

APHORISMUS 81.

Commentarium de vocabulis Juris conficito. In Explicatione ipsorum, & sensu readendo, ne curiose nimis aut laboriose versator. Neque enim hoc agitur, ut definitiones verborum quarantur exacte, sed explicationes tantum, quae legendis Juris libris viam aperiant faciliorem. Tractatum autem istum, per literas Alphabeti non digerito: Id Indici alicui relinquito: sed collocentur simul verba, quae circa eandem rem versantur, ut alterum alteri sit iuvamento ad intelligendum.

APHORISMUS 82.

Ad certitudinem legum facit. (Si quid aliud) tractatus bonus & diligens, de diversis regulis Juris. Is dignus est, qui maximis ingenius, & prudentissimus Iurconsultis, committatur. Neque enim placent, quae in hoc genere extant. Colligenda autem sunt regulae, non tantum nota, & vulgata, sed & alia magis subtiles & recondita, quae ex legum, & rerum judicatarum Harmonia extrahi possint: quales in Rubricis optimis quandoque inveniuntur: suntque Dictamina generalia rationis, quae per materias Legis diversus percurrunt, & sunt tanquam saburra Juris.

APHO-

At singula J
intelligantur p
tus imperit. H
leges, tot regu
regula imperia
habere quae in
sitas, ut plura
versarum Rerum
referantur; na
ad formas Poli

APH

Post regula
rum complexu
exempla, & de
incidentia ad e
nes; & exce
conata ad a
gula.

APH

Recte jubetur
sumatur; sed
fat. Neque eni
da est probatio
Regula enim
polos) indicat

APH

Præter corpor
tiam antiquita
pala

DE CERTITUD. LEGUM. 433

APHORISMUS. 83.

At singula Juris Scita, aut Placita, non intelligantur pro regulis, ut fieri solet satis imperite. Hoc enim si reciperetur, quod leges, tot regulæ. Lex enim nil aliud, quàm regula imperans. Verum eas pro regulis habeto qua in Forma ipsa Iustitia harent: unde, ut plurimum, per Jura Civilia diversarum Rerumpub. eadem regulæ fere reperiuntur, nisi forte propter Relationem ad formas Politiarum variant.

APHORISMUS 84.

Post regulam, brevi & solido verborum complexu enuntiatam, adiciantur exempla, & decisiones casuum, maxime luculentæ ad explicationem; distinctiones; & exceptiones ad limitationem; cognatæ ad ampliationem ejusdem regulæ.

APHORISMUS 85.

Recte jubetur; ut non ex regulis Jus sumatur; sed ex Jure quod est, Regula fiat. Neque enim ex verbis regulæ petenda est probatio, ac si esset Textus legis. Regula enim legem (ut acus nautica polos) indicat, non statuit.

APHORISMUS 86.

Præter corpus ipsum Juris, juvabit etiam antiquitates legum invisero, quibus licet

licet evanuerit auctoritas, manet tamen
 reverentia: Pro antiquitatibus autem
 legum habeantur scripta circa leges, &
 judicia, si forte illa fuerint edita, siue nova,
 qua ipsum corpus legum tempore proces-
 serunt. Earum siquidem jactura facienda
 non est. Itaque ex iis, utilissima quaeque
 excerpito, (multa enim inveniuntur ina-
 nia & frivola) eaque in unum volumen
 redigito: ne antiquae fabulae, ut loquitur
 Trebonianus, cum legibus ipsis miscean-
 tur.

APHORISMUS 87.

Practica vero plurimum interest, ut
 Jus universum digeratur ordine, in Lo-
 cos & Titulos; ad quos subito (prout
 dabitur occasio) recurrere quis possit, ve-
 luti in promptuarium paratum ad presen-
 tes usus. Huiusmodi libri summarum, &
 ordinant sparsa, & abbreviant fusa, &
 proluxa in lege. Cavendum autem est, ne
 summa ista, reddant homines promptos
 ad Practicam, cessatores in Scientia ipsa.
 Earum enim officium est tale, ut ex iis re-
 colatur jus, non perdiscatur Summa: au-
 tem omnino magna diligentia, fide, & ju-
 dicio, sunt conficienda, ne sursum faciant
 legibus.

APHO-

APHORISMUS 88.
 Formulas agendi diversas, in uno quoque genere colligit. Nam & Practicæ hoc interest; & certe pandunt illa oracula & occulta legum. Sunt enim non pauca, quæ latent in legibus. At in formulis agendi, melius & fusius perspicuntur; instar pugni, & palmæ.

De Responsis & Consultis.

APHORISMUS 89.

Dubitationes particulares, quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & solvendi, aliqua ratio iniri debet. Durum enim est, ut ii, qui ab errore cavere cupiunt, ducem viæ non inveniunt, verum ut actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante rem peractam Iuris prænotandi modus.

APHORISMUS 90.
 Responsa prudentum, quæ petentibus edantur de Jure, sive ab Advocatis, sive à Doctoribus, tanta valere auctoritate, ut ab eorum sententiâ, Judici recedere non sit licitum, non placet. Jura à juratis. Judicibus sumuntur.

APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, per Causas & Personas

416 DE CERTITUDINE LEGUM

nas, sicut, ut ea modo experiantur, homi-
nas, quales futura sit Legis norma, non
plocet. De decorat enim majestatem de-
gum. Et pro prevaricatione quapiam cen-
senda est. Judicia autem aliquid habere ex
Scena deforme est.

APHORIS MUS. 22. Iudicia
Judicium igitur solummodo, tam Judi-
cia, quam Responsa, & Consulta, sunt.
Illa de libris pendentibus; hac de arduis
Juris questionibus in Thesi. Ea Consulta
ta, sive in privatis rebus, sive in publicis,
a Judicibus ipsis ne poscito; (Id enim si fiat,
Judex transsit in Advocatum;) sed à
Principe, aut Statu. Ab illis ad Judices
demandantur. Judices vero, tali auctori-
tate freti, disceptationes Advocatorum, vel
ab his, quorum interest, adhibitorum, vel
à Judicibus ipsis, si opus sit, assignatorum,
& argumenta ex utraque parte audiunt;
& ne deliberata Jus expediant; & decla-
rarent. Consulta hujusmodi inter Judicia
referuntur & eduntur; & paræ auctoritatis
sunt.

De Prælectionibus.

APHORIS MUS. 23. Iudicia
Prælectiones de Jure, & aique Exerci-
tationes eorum; qui Juris studiis in-
cum-

cumbunt; & operam dant, ita institutorum, & ordinariorum, ut omnia tendant ad Quæstiones; & Controversias de Jure, sedandas potius, quam excitandas. Ludus enim (ut nunc fit) fere apud omnes instituitur, & aperitur, ad altercationes; & quæstiones de Jure multiplicandas, tanquam obstanti ingeni causa. Atque hoc verum est malum. Etenim, etiam apud antiquos glorie fuit, tanquam per seclum & factiones, quæstiones complures de Jure, magis fovere, quam exstringere. Id ne fiat, provideat.

De Vacillatione Judiciorum.

APHORISMUS 24.

Vacillant Judicia, vel propter immaturam & præfestinam sententiam; vel propter emulationem Curiarum; vel propter malam imperitam perscriptiorem Judiciorum; vel propter viam præbitam ad rescissionem eorum nimis facilem & expeditam. Itaque providendum est, ut Judicia emanent, matura deliberatione prius habita; atque ut Curie se invicem revercantur; atque ut Judicia per-

438 DE CERTITUD. LEGUM.
percribantur fideliter & prudenter; *u-*
que via ad rescindenda iudicia, sit
arcta, confragosa, & tanquam mutici-
bus strata.

APHORISMUS 95.

Si iudicium redditum fuerit, de Casu
aliquo, in aliqua Curia Ppncipali; & si-
milis Casus intervenerit, in alia Curia;
ne procedito ad iudicium, antequam fiat
consultatio, in Collegio aliquo iudicium
majore. iudicia enim reddita, si forte
rescindi necesse sit, saltem sepeliuntur
cum honore.

APHORISMUS 96.

Ut Curia de Jurisdictione deplaciden-
tur, & conficiantur, humanum quiddam
est; eoque magis, quod per ineptam quan-
dam sententiam (quod boni & strenui
sint iudicis ampliare jurisdictionem Cu-
riae) alatur plane ista intemperies, & cal-
car addatur, ubi frans opus est. *Ut* vero,
ex hac animorum contentione, Curia, Ju-
dicia utrobique reddita (qua nil ad Juris-
dictionem pertinent) libenter rescindant,
intolerabile malum; & a Regibus, aut Se-
nato, aut Politia plane vindicandam. Pes-
simi enim exempli res est, ut Curia, qua
pacem subditis praestant, inter se duella
exerceant.

APHO-

APHORISMUS 97.

*Non facilis esto, aut proclivis, ad iudicia rescindenda, aditus, per appellationes, aut impetrationes de errore, aut re-
vulsus, & similia. Receptum apud nonnullos est, ut lis trahatur ad forum superius, tanquam res integra; iudicio inde dato seposito, & plane suspeso. Apud alios vero, ut iudicium ipsum maneat in suo vigore, sed executio ejus tantum cesset. Neutrum placet; nisi Curia, in quibus iudicium redditum sit, fuerint humiles, & inferioris ordinis: sed potius, ut & iudicium stet, & procedat ejus executio; modo cautio detur a defendente, de damnis & expensis, si iudicium fuerit rescissum. Atque hic Titulus, de Certitudine Legum, ad Exemplum Digesti reliqui (quod meditamur) sufficiet.*

IN-



INDEX
SERMONVM.

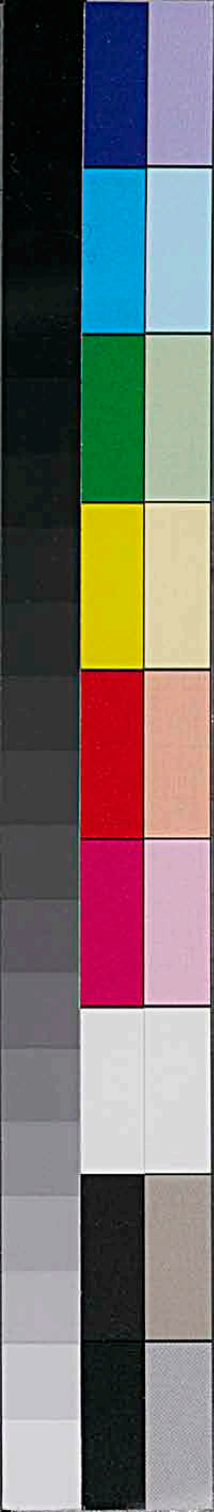
I.	D e Veritate.	pag. 1
II.	De Mortē.	9
III.	De Vnitate Ecclesia.	13
IV.	De Vindicta.	21
V.	De Rebus aduersis.	24
VI.	De Dissimulatione & Simula- tione.	26
VII.	De Parentibus & Liberis.	32
VIII.	De Nuptiis & Cælibatu.	35
IX.	De Invidia.	38
X.	De Amore.	47
XI.	De Magistratibus & Dignita- tibus.	50
XII.	De Audacia.	59
XIII.	De Bonitate, & Bonitate nati- ua.	63
XIV.	De Nobilitate.	68
XV.	De Seditiōibus & Turbis.	71
XVI.	De Atheismo.	84
XVII.	De Superstitione.	89
XVIII.	De Peregrinatione in partes ex- teras.	92
XIX.	De Imperio.	96
XX.	De Consilio.	105
		XXI.

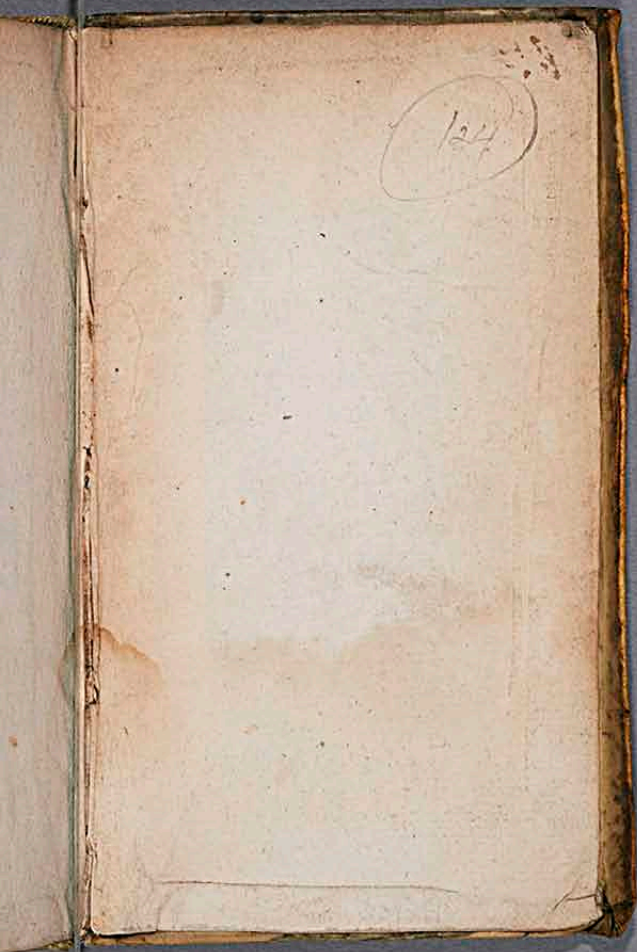
I N D E X

XXI.	De Mora.	114
XXII.	De Aſtacia.	116
XXIII.	De Prudentia qua ſibi ſapit.	123
XXIV.	De Innovationibus.	126
XXV.	De expediendis negotiis.	128
XXVI.	De Prudentia apparente.	131
XXVII.	De Amicitia.	134
XXVIII.	De Sumptibus.	147
XXIX.	De proferendis ſuibus Imperii.	150
XXX.	De regimine valetudinis.	189
XXXI.	De Suspicionē.	192
XXXII.	De Diſcurſu Sermonum.	194
XXXIII.	De Plantationibus Populorum, & Coloniarum.	198
XXXIV.	De Divitiis.	204
XXXV.	De Ambitione.	210
XXXVI.	De Natura, & Indole naturali in hominibus.	215
XXXVII.	De Conſuetudine & Educatione.	218
XXXVIII.	De Fortuna.	221
XXXIX.	De Uſura ſive Faenore.	225
XL.	De Inuēte & Senectute.	232
XLI.	De Pulchritudine.	235
XLII.	De Deformatate.	238
XLIII.	De Edificiis.	240
XLIV.	De Hortis.	249
		XLV.

SERMONUM.	
XLV.	De Negotiatione. 262
XLVI.	De Clientibus, Famulis, & Amicis. 265
XLVII.	De Supplicansibus. 268
XLVIII.	De Studiis, & Lectione Librorum. 272
XLIX.	De Factionibus. 276
L.	De Caremonis civilibus, & Decoro. 279
LI.	De Laude. 282
LII.	De vana Gloria. 286
LIII.	De Honore & Existimatio- no. 289
LIV.	De officio Iudicis. 293
LV.	De Ira. 300
LVI.	De vicissitudine rerum. 304
LVII.	Quomodo profectus in vir- tute faciendus sit. 315
LVIII.	De civili Conversatione. 324
LIX.	Consilia quadã de Negotiis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. 328
LX.	Faber Fortuna sive Doctri- na de ambitu vita. 362
LXI.	De Cerritudine Legum per Aphorismos. 402

FINIS.





124

